MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

4

Gaal József

Szirmay Ilona

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

4. KÖTET

SZIRMAY ILONA

Irta

GAAL JÓZSEF

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

SZIRMAY ILONA

TÖRTÉNETI REGÉNY

IRTA

GAAL JÓZSEF

WITTICH EPERJESI KÁROLY RAJZAIVAL

BUDAPEST

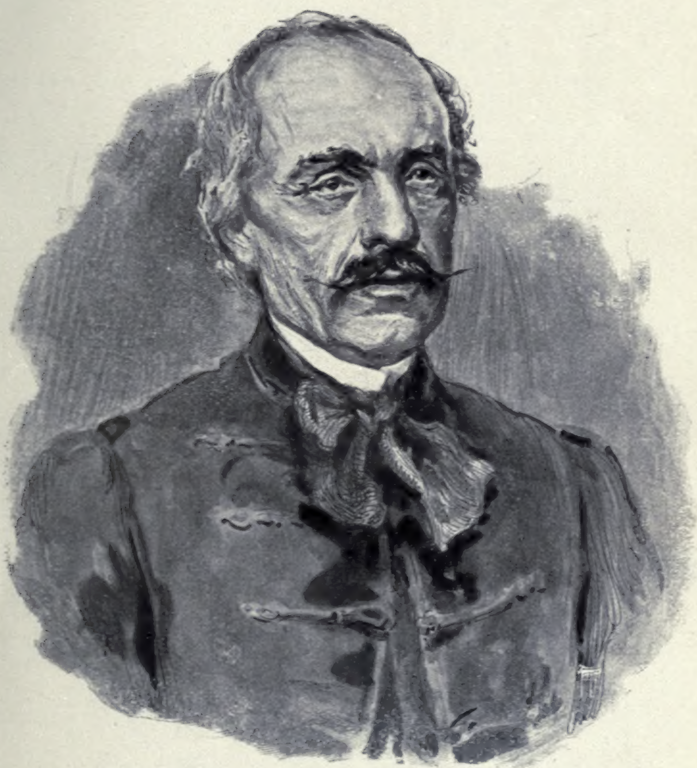
FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

Franklin-Társulat nyomdája.

R. H. N. fec.

Franklin-Társulat

GAAL JÓZSEF.

GAAL JÓZSEF.

1811—1866.

Az örökké megujuló történettel indul meg ez az élet is. Anyját korán veszti el, apja ujra megnősül, minélfogva elveszti apját is; a mostoha kimarja előbb az apja szivéből, aztán a házból, világgá megy támasz nélkül, apja haragjával, küzdelmek, szenvedések erdején keresztül.

Gaal József a fokosok fénykorában, 1811-ben született az ólmos botok vármegyéjében, Szathmárban, hol atyja gazdatiszt volt a Károlyi grófoknál. Abban az időszakban a magyar műveltség a gazdatiszteknél és a nemesi udvarházakban húzódott meg; se följebb, se lejebb be nem vették még. Maga az öreg Gaal is verselő ember volt és szenvedélyes prænumerans. A kis Józsiban már korán mutatkozott némi mesemondási talentum. Pompásan, ötletesen adott elő mindent. Ez a tulajdonsága felkölti benne az irodalom művelésének vágyát. Sokat olvas, mindent,

a mi a keze ügyébe esik. Kölcsey nimbusa közelről perzseli. S még élesebb sarkantyú a szoros barátság, melyet az egyetemen Szalay Lászlóval és báró Eötvös Józseffel köt, kiknek esze már ifjonta magasra hord. E két jó barát közt ő is bontogatni kezdi szárnyait, verseket ír, midőn lecsapnak rá a megélhetés gondjai. A mostoha anya ármányainak sikerül őt összeveszíteni apjával s 18 éves korában egy garas pénz nélkül elhagyja az atyai hajlékot, hogy elbujdosson a bizonytalanságba és csak 32 éves korában tér abba ismét és utoljára vissza, de már akkor, mint hires író, kit Szatmár városa (a hol atyja 1843-ban lakott) ünnepélyesen fogad, s tiszteletére este a szinházban az ő darabját, a *Peleskei nótárius*-t adják, a melyhez fogható magyar bohózatot még azóta se írtak.

De az elbujdosott árva fiúnak nagy utat kellett megtennie a Peleskei nótáriusig. Mint nevelő és másoló tartotta fenn magát az egyetemen, hol életkedvét, szivósságát a két jó barát vonzalma aczélozta. Velök élt, velök érzett és gondolkozott, de fényes pályájukon követni nem tudta. A korán hámba jutott kis csikóból nem lesz jó versenyparipa. Gyorsan emelkedtek ezek, ő lassan döczögött utánok, de az ő levegőjükben és hiven utánuk mindenütt.

A Szalay atyja titkár volt a helytartóságnál, az Eötvösé magas rangú hivatalnok. Ők ketten segítették be a fiaik jó pajtását egy kis hivatalba a helytartóságnál.

Vidám, megenni való fiatal ember lett, csupa elevenség, tréfa és kedélyesség. Az egész országban híre támadt, mint «a legkedvesebb diskuratornak». Mindenki szerette, a hol megjelent, felvillanyozta a társaságot. A nők is rajongtak érte, pedig nem volt csinos ember, mégis számos szerelmi kalandját mesélték.

Víg pajtás azonban csak üres óráiban volt, hivatalnok társai közt a kedélyes budai kis vendéglőkben, melyeknek kocsmárosai versenyeztek érte, mert a hova ő járt, az a hely divatba jött. Bent a hivatali szobában pontos, lelkiismeretes, otthon este pedig a legtermékenyebb irók egyike.

Sok mindenfélét ír, könnyen dolgozik, mint a milyen könnyen hozza a rét a maga virágait. Versei, apró novellái a Kovacsóczy *Urániájá*-ban, majd a Munkácsy által szerkesztett, különben gyarló *Rajzolatok*-ban kezdenek sűrűn megjelenni a harminczas évek közepén. A versekben nem mutatkozik sem eredetiség, sem hangulat, egyszerű, jelentéktelen klapancziák, de mint elbeszélő, egészséges humorral, sok

elevenséggel és meseszövési ügyességgel fogja meg az olvasót. Az igénytelen helytartósági számjegyző neve ismerősen és rokonszenvesen fonódik a legjobbak közé; még a nagyképü kritika is Fáy András- és Kovács Pállal egybe emlegeti.

Barátjai, sikerei, de kivált lebilincselő, szinte varázslatos modora révén bejut a legelőkelőbb körökbe, a hol csodálatos tapintattal mozog, soha sem felejtvén el, hogy ő csak kis hivatalnok, mint a hogy nem felejti el a kis hivatalnokok sokszor alacsony mulatozásainál, hogy ő Eötvösék barátja.

Elbeszélései leginkább haramia-történetek, mert ezek keringnek a népdalokban és a szóbeszédekben. A rabló-romantikának tápot nyujt bár, de legalább közelebb hozza az olvasót az eddig szerepelt varázslók, hosszúszakállú remeték és titokzatos tündérek helyett a valóságos élethez. Míg más olvasóközönségek királyokkal, méltóságos lordokkal és ladykkel álmodják álmaikat Scott Walterék jóvoltából ősrégi várak zajában és ragyogásában, addig a magyar közönség jól mulat a Zöld Marczi csinytevésein. Egy kis jellemzés, tájleirás, a párbeszédekben némi természetesség már mutatkozik, mint mikor a zöld gyümölcs kezdi fölvenni az érettség pirosló, kéklő vagy aranysárga szineit. Gaal József

a szó szoros értelmében *átmeneti* író; úgy áll a hid közepén, mint Nepomuk János szokott. A régi úttal nem tud végkép szakítani, de jelzi már a másik partot.

Első nagyobb munkája a *Szirmay Ilona* czimű regény, nagy haladás a magyar elbeszélő irodalomban. Az akadémia pályázatára nyujtotta be 1836-ban. A regény jó volt, hanem az esztendő volt rosz a regényre. Ugyan akkor érkezett be annyi regényszűk esztendő után a Jósika *Abafi*-ja is, mely Szontagh Gusztávot, a regények birálóját arra a lelkes felkiáltásra készté: «Uraim, le a kalappal!» Abafi nélkül Szirmay Ilona előre láthatólag ugyanazt a nagy hatást teszi, de hát Abafi megvolt, vele egyszerre ugrott ki a napfényre és végre Szontagh Gusztáv is csak egy kalapot viselt a fején egyszerre és az már le volt emelve.

Szirmay Ilona tehát nem tette meg a kivánt hatást, daczára jelességeinek; sőt az a kis figyelem is, a mit keltett, elveszett a Jósika dicsőségének fölvert porában. A szerény, finom és gyöngéd érzésű Gaalban nem az irigységet és a versenyzési vágyat keltette fel az eset, hanem a bámulatot Jósika iránt a saját tehetségében megrendült hittel kapcsolatban. Elvesztette kedvét a regényiráshoz, mondván:

— Jósikát úgy sem érhetem utol; minek erőlködjem?

A helyett színművek irására vetette magát annyival is inkább, mert ugyancsak akkor, midőn Szirmay Ilonát elhomályosította Abafi, *A király Ludason* czímü vígjátéka dicséretet nyert az akadémián s előadva zajos tetszést aratott. Még ennél is jobban tetszett a *Szerelem és champagnei,* míg a harmadik színműve: *A peleskei nótárius,* melynek tárgyát Gvadányi jóizű verses krónikájából merítette, egyszerre meghódította a közönséget. A legjobb színműirónak tartják és játszák szerte az országban darabjait. Itt éri el Gaal írói működésének tetőpontját.

Derűre-borúra írja most már a darabokat, sokszor nagyon felületesen és elhamarkodva, úgy hogy némelyik Tiszavirág életű, — míg nem megjelenik egy napon, mint a regényírásban Jósika, itt is a valódi mester, Szigligeti Ede.

Tőrül metszett darabjai felvillanyozzák az országot, sőt Gaalt is, de egyszersmind megdermesztik, csüggedten ejti ki kezéből színműírói tollát, mintegy udvariasan kitér a Szigligeti útjából:

— Utol nem birom érni, minek erőlködjem?

Munkássága mind szűkebb térre szorúl, marad ezentul a kis lélekzetü novelláknál, azokat sem a

maga kedvéért írja, mint inkább a szerkesztők csikarják ki tőle. Egyre ritkábban veszi fel tollát, hogy mint Széchenyi, majd később mint Kossuth politikájának hive, egy-egy szatirával vagy poemával ostorozza a táblabirói maradiságot. Szerénységében azt hiszi magáról, hogy visszamaradt a kortól.

De e közben korántsem háborgatja a divatból kijött nagyságok világfájdalma, nyugodt, egészséges és friss ezentúl is. Se az étvágya, se a gyaloglási szenvedélye, se a vidámsága nem hagyta el, csak ő hagyta abba a hírnév utáni futkározást. Találóan írja róla Tóth Lőrincz: «A budai várban lakott; reggelire megnézte egy kicsit Pestet és itt lakó barátait, azután felment a hegyre hivatalába, innen visszajött ebédelni a Sasba, fekete kávéra átsétált ismét Budára, onnan egy kis sétát rögtönzött a Zugligetbe, keresztül a Svábhegyen, talán megérintve Budakeszit is; a szinház-időre visszajutott Pestre, a szinházból haza kisért egy-egy ismerős családot talán ismét Budára, s még azon este ott kaczagott velünk a Sebestyén-téri Csigában poharak mellett.»

A forradalom őt is magával sodorta és a világosi katasztrófa mint Damjanich titkárját találja. Aradra beljebbezték e bűneért nehány évre, később mint nevelő éldegélt igénytelen, zajtalan egyszerűségben,

míg nem 1866-ban egy kemény februári napon, mint ilyen végezte be életét. Mikor a lapok a tudósítást hozták, hogy a *Peleskei nótárius* írója meghalt, minden ember csodálkozott:

— Hát élt még?

Pedig csak ötvenöt éves volt! De hát régen letette a tollat. A mi regula, legyen regula: Holtig a hámban kell maradni.

Mikszáth Kálmán.

SZIRMAY ILONA

Per varios casus, per tot discrimina rerum.
Virgil

Első kiadása megjelent 1836-ban.

ELSŐ SZAKASZ.

Melyben a történet egyik hőse a másiknak, s nem sokára a harmadik mindkettejeknek illendő tiszteletét megteszi, és más egyéb dolgok előfordulnak.

Hajnal előtt kopogtata a misztótfalusi korcsmáros ivó szobája ajtajára, de ez foganat nélkül maradván, hatalmas zörgetéshez fogott e szavakkal:

— Kristóf mester keljen föl! már kakasom régen jó reggelt mondott a hajnalnak, kegyelmed az első misére Nagybányán akart lenni, de ha nem siet, a papot sem kisérheti ki.

— Nagy út van Bécstől Misztótfaluig, pedig én azon is túl voltam, mert utolsó mesterem Klosterneuburgban lakott, könnyű ily fáradás után tovább aludni egy kakasnál, — felelé belülről egy rekedt hang.

A fogadós távozék, vendége kinyujtózván fölkelt pokróczczal takart szalmaágyáról, magára vevé ruháit, s kilépett a folyosóra, jó reggelt mondott fogadósának, kifizeté tartozását, és batyuját hátára vetvén ment.

— Kristóf mester, az isten vezérelje kegyelmedet, s a boldogságos szűz, mert Pintye Gregor könnyen ébredhetett föl Nagybánya és Misztótfalu között s annak, ki ezen lator kezébe kerül, az isten legyen irgalmas, kegyelmes. — Mondá utána a korcsmáros.

— Hogy nem akasztják föl kentek az efféle gazembereket? én Bécsben éjfélkor is bátran mentem haza, itt nappal is haramiáktól kell félni; azonban ki annyit utazott mint én, az megszokta az efféle veszedelmeket; nem félek én a zsiványoktól, hiszen Bécsben hárommal állottam már szemközt — egyet ásított ezen szavainál Kristóf, s alig érthetőleg folytatá: — midőn akasztották. Isten áldja kendet, ha Nagybányára jő, szóljon be hozzám, úgy megborotválom, mint akármely herczeget Bécsben.

Végső szavait már a kapun kívül mondá, melyet a csapláros szerencsés utat kivánva ismét bezárt; most az utczán ment föllázítva minden ház kutyáit, melyek a zárt kapukon ki nem törhetvén nagy zajjal ugatának, s a lárma csak akkor kisebbült, midőn vándorunk az országútról letérve, részint a rövidebb és hüvösebb ösvény miatt a helység mellett viruló gesztenye erdőbe lépett. Ruházatja a magyart és külföldit egyesíté; ugyanis szűk zsinoros fekete nadrágot viselt, és kordovány csizmát, vörös mellényt, kopott téglaszín német szabású kabátot, s kis három szegletű kalapot. Kezében görcsös vadkörtebot, alól hosszú vas-szeggel, és a hátán függő bőrtarisznyából két pisztolyágy látszott volna ki, ha azt egy sárgaréz tányér el nem fedné, mely boltajtó

felett czíme volt gazdája mesterségének. Termete középszerű vala, sem nyulánk, sem zömök, arczán és szája körül magát fitogtatni szerető kevélység ült, s vonásaiból mintegy harmincz esztendősnek lehete tartani. Egy bécsi népdalt fütyörészve ment a barátságos gesztenyeberken keresztül; de midőn a sötét bükerdőbe ért, s az ösvény sziklák közt csavarga föl a nagybányai hegyek felé, lassanként előbbi bátorsága csökkene, háromszor is meggondolkozék vándorlása legszebb idejéből, mindig máramarosi haramia történetek jutának eszébe, félelme folyvást növekedék, s miatta a meredeken föl sebesebben ment, mint előbb a síkon; így nem soká a hegyormon álla, s előtte hazája, Nagybánya a felkelő nap első sugaraiban tünt ki. Most a völgybe kelle leszállni, s onnan tovább az út mindig a hegyek oldalában világosabb és bátrabb vala; egy kőre ült Kristóf, szemeit azonban nem meré folyvást anyavárosán legeltetni, mert félelme minduntalan haramiák után leseté. Rövid ideig nyugodván, tovább ügetett. A hegy felében volt, s az ösvény épen két szikla közé kanyarodott sűrű és keményen összeálló bokrok között, melyek egy, ama sziklák által zárt völgyet képeztek; ezen sűrűség szélén egy ember állott karabélyára támaszkodva, szennyes vászon gatya, hasonló hosszú ing, melyet lágyékához széles bőr öv szorított, fején karamos kalap, és vállán fekete gubából állott öltözete. Övében két pisztoly, egy nagy kés, és fényes sárgaréz szegekkel kivert nyelű balta villogtak. Már Kristóf lépéseit hallhatá; mert arra vala tekintete feszítve, s a hogy ez a

szikla szegletén szemébe tünt, fölemelé puskáját, azt a vándornak szegezvén, reá kiálta:

— Egy tapodtat se tovább, vagy koponyádban állítom meg lábodat. Hányan vagytok?

Kristóf elsápadt, s inkább reszkete, mint első borotvája reszketett kezében, midőn művészetébe avatandó, egy szegény bányásznak állából jó darabot kivágott, és nem tudni félelemből-e, vagy irgalomért könyörgő térdeire rogyott.

— Én egy esztendeig voltam Bécsben, de még soha sem kérdeztek: hányan vagytok? s most hirtelen felelni sem tudok. — Remegé a megrémült.

— Ha Bécsben voltál, pénzednek kell lenni, hát ide vele! — Kiálta rá a haramia.

— Uram, én herczegeket borotváltam és grófokat, szakállod úgy is nagy, egész életedben nyírni fogom azt; csak hagyd meg kevés aranyaimat.

— Aranyok! Passza draku! — dörgé az útonálló és karabélyát megfordítván, magasra emelé ágyát, csapásával a szegény vándort agyon ütendő.

— Megállj Lupucz! Zúgá egy erős szózat utána, s a gyilkos mintegy meredten álla meg, s csak lassanereszté le fegyverét, — kevés aranyért meg akarsz valakit ölni, ki néked egész életedre szolgálatját ajánlja: vagy azt gondolod, mivel te egy szigeti zsidóként növeszted szakállodat, nekem nincs borbélyra szükségem?

— Uram légy irgalmas! — sopánkodék Kristóf a földről alig pillantva föl, hova Lupucz karabélya előtt hosszában eltünt.

— Kelj föl ficzkó! — Parancsolá az ujabb ha-

ramia, és oldalba döfé, bár nem erősen, vas nyársa tompa végével; a vonakodó Kristóf reszketve föl-igazítá magát, és mennyire félelme engedé, egyenesen álla. — Ki vagy? — Zaklatá tovább az útonálló.

— Kegyelmes Uram! — felelé Kristóf, — az isten tudja, én Bécsben herczegeket és grófokat borotváltam, de mégis alig van annyim, hogy Nagybányán magamnak boltot bérlelhessek, és feleségül vehessem Jutkát, az öreg János bányász leányát, kit már öt esztendeje szeretek; én borbély vagyok és chirurgus; a nevem Piócza Kristóf.

— Szakállom már két hete nő. — Mondá a haramia. Azért készülj ficzkó, ha most jó borotválsz, borbélyomnak nevezlek ki: de ha ügyetlenül viseled magadat, ön borotváddal metszem föl torkodat. Rajta hát, ha Bécsben herczegeket és grófokat borotváltál, a nagybányai hegyekben egy király szakállával van dolgod; mert én vagyok Pintye Gregor az avasi király.

Kristóf csak most veté szemeit bátrabban a haramiára, mert, mivel ez magát borotválni óhajtá, mindjárt jobb embernek vélte őt szakállos társainál, kik e zajra előjövének a völgyből, öltözetre és vadságra mind hasonlók Lupuczhoz, számra huszan lehettek, részint magos, részint közép és alacson, de mind erős alakok. Valóban festői csoportozatot képeztek a két mohos szikla alatt, sűrű bokroktól és terepély fáktól árnyazva a haramiák; hátra vetett fekete vagy szürke gubáikkal a reggeli szél játszott; fegyvereik csövére dülve vadnál vadabb tekintetük figyelme kapitányokra, s a remegő borbélyra vala függesztve;

s minden mozdulatokban vadság árulá el magát, s nem annyira fegyverkezetek, mely puska, pisztoly, balta, és némelyeknél nagy széles szablyából is állott, tevé őket rettenetessé, inkább borzasztó kinézésök; mert arczvonásaik főleg kegyetlenséget látszának kifejezni, mi többeknél valódi vérszomjjá változott; bár vérengző indulatok kitörni nem mert kapitányok tilalma ellen; de pillanataik eléggé mutaták, mily sorsot várhat a kezeikbe került utas. Csupán Pintye Gregor érdemle kivételt az egész csapatból, mint Kristófnak is észre kelle venni, ha félelme érzékeit s ezért használni engedte volna. Emberei felett legalább egy fél fővel tűnt ki; a hús hiányát tagjain csontjai vastagsága pótolá, mi szokatlan erőt ada testének; ruházatja csak tisztábbsága által különbözött társaiétól, mert inge és gatyája fehérebb volt; övét tarka hímezés ékesíté, s gazdagon ezüstölt török pisztolyok és tőr nyugvának benne; vállait fekete guba takarta, s alóla egy gazdag damaszki cső fénylett, s nyakáról aranylánczon szent Miklós képét ábrázoló emlékpénz függött, egy szépen dolgozott vadászkürttel, és puskapor szarúval. Hosszú, kevéssé sötét vörösbe eső haja vastag fürtökben ömlött a nyest kalpag alól. Magas homlokán hosszú és kiálló redők vonultak által, ámbár a férfikor erejében élt; de nyilván a szenvedelmek vihara véste oda az öregség jeleit, melyek vad komorságokkal, a talán alattok rejtező szívjóságot egészen elnyomák. Világos barna szemei beszédét követék, szavaiban kifejezett indulatát majd lassabb, majd sebesebb forgással és villogással utánozva, sőt

Könnyű kézzel lebegett éles borotvája szakállán.

szenvedelmesebb perczenetekben még vadabbá téve. Ez s a fölvetett ajkain ülő durvaság adának némikép talán kegyetlenségnek nevezhető nyerseséget egész valójának, mely vonást azonban ő minden erejéből nevelni és kitüntetni látszott, alkalmasint életmódja következtében. Kos orra alatt barna vörös nagy bajusz borzasan terjedt el; míg széles állán s a naptól égett arczain szakálla tüskés állapotja mutatá, hogy ő azt, ha ideje engedi, borotválni szokta. Balja bársony és arany hüvelyű szablyája markolatján nyugodt, jobbjában egy ölnyi hosszaságú vasnyársot tarta, melynek tompa vége a földbe vala ütve. Jelenlétében társai alig mertek lélekzeni, s félelmök még nagyobbnak mutatá magát kapitányok előtt, mint vágyok a borbélyt kirabolni.

— Készülj, — folytatá beszédét, várván egy darabig a remegő borbélyra, míg parancsolt munkáját kezdené, de látá, hogy ezt a félelem semmihez sem hagyja fogni. — Készülj a dologhoz és ne reszkess mint egy zsidó a zsinagógában; mert csak így menekedhetsz kezemből.

Leveté batyuját a borbély, lassan fölcsatolá, egy borotva tokot, fenőt és törülközőt vett ki, s a rája kötött réztányért leoldá. Gregor vizet hozatott, s míg Kristóf a szappant haboztatá, ő gubáját, fegyvereit, s nyakfüggőit levetvén egy szikladarabra ült. Most midőn Piócza Kristóf a szappant hullámzani, és borotváját kezében villogni látá, halkkal visszatért bátorsága, s ajkát már fitogatón az előbbi bécsi népdal fütyölésére hegyesíté, de egy pillanat a haramiákra visszaijeszté ezen merénytől.

Ha parancsolod uram, én hozzá foghatok. — Mondá magát Pintye Gregor előtt meghajtva.

— Gyorsan tehát, mert borbélyomnak oly gyorsnak mint ügyesnek kell lenni. — Beszappanyozá Kristóf a haramiát, és könnyű kézzel lebegett éles borotvája szakállán, alig hallható perczegés jelenté ennek pusztulását. A zsiványok feszesen nézék egész munkálatát, készen az első félrevágásra a borbélyt meggyilkolni; de mind ez nem zavarhatá meg Kristófot, annyira bátor vala mestersége üzésében. Minekelőtte Gregor a türelmetlenség legkisebb jelét adta volna, már álla és arcza sima volt, mint egy csecsemőé, fölállla, s megnézvén a borbélyt, derült arczczal mondá:

— Ficzkó, jól végezted dolgodat, meg vagyok veled elégedve. — Bal kezével megsimítá állát, s arczait. — Az irigység sem lelne szőrt arczomon, olyan sima, mint a csalfa leány beszédje, ha szerelmet esküszik.

— Én Bécsben herczegeket és grófokat...

— Hallgass azokkal! — Vága beszédébe a haramia öltözködve, minekutána Kristóf őt tisztán megmosta. — Ezután nagyobb urakat fogsz borotválni, mert az én borbélyom vagy.

— Csak nem az erdők között? — Kérdé az ajánlásra megrezzent borbély. — Hiszen itt oly éles lehet a szél, hogy csorbát fúj borotvám élébe.

— Ne félj! — Vigasztalá őt Pintye. — Menj Bányára, szembe a nagy templommal lakik az öreg Ablakosi, mutasd neki ezen irást, és mondd: én, — érted? — én — Pintye Gregor kéretem: adja ne-

ked bérbe a házában lévő boltot, a fizetés az én gondom. Azért te tartozol engem, a hányszor kivánom, akár boltodban, akár az erdőben borotválni. Ezen irást pedig gondosan tartsd meg, hogy első összejövetelünkkor visszaadhasd. — E szavai alatt előkerese egy írást övéből, s azt a borbélynak adá. Ez becsatolá batyuját, s hátára veté.

— Az isten áldja meg! hű szolgára akadt bennem kegyelmed. — Köszöne mély meghajtással Kristóf a haramiának.

— Szerencsés útat! de Ablakosin kívül senki se tudja a történteket. — Kiáltá a már haladó után Pintye Gregor.

Nem félelemből már, de legnagyobb vígsággal fütyörésze Kristóf lementében; nem képzelheté eddig ily nagy veszedelemből néhány borotvavonással megmenekedhetni, s nagyot kurjanta örömében, midőn a hegyoldali sima útra ért: már Ablakosi uram boltját látá, mint lógatá ajtaja előtt a szél réztányérait, mint függöttek falain a nedves törülközők, s miként a ki- és bejáró vendégeknek nem volt szünete. Eszébe jutott, mely közel legyen Ablakosi uram házához a korcsma, s már számlálá, innen hány betörött fejű és összezúzott oldalú ember hozattathatik boltjába a bekötés végett, mint fog ő ezekkel bajlódni, míg Juczija ebédre vagy estelire tésztát gyúr túróshaluskának. Házi boldogsága ezen álmaiból egy új kaland ébreszté föl. Vagy ötven-hatvan ember erősen fegyverkezve, részint a vármegyei hajdúk öltözetében, részint bányai katonák és polgárok közelgének feléje.

— Honnan s ki vagy? Kérdé egy magas férfi, a csapat vezére, és szava, bár abban tagadhatatlanul jóság hangzott, még rettentőbb vala, mint a haramiáé. Azon emberek közé tartozott, kik első tekintetre bizodalmat; de félelmet is gerjesztenek a látó szívében, nem ugyan vonásai szelidsége vagy barátisága; de azon csudálás miatt, melyet tekintete támaszta, s mely össze vala kötve roppant testi erő és nagy bátorság képzeletével, s ha alacsonyabb foglalatosságok azt, mi képében nagyobb lelki tehetséget mutatott, eltörlötték is, első tekintetre lehete látni, hogy testi ereje és bátorsága munkálatait lelke nem fogja hátramaradással gátolni. Széles vállai közt emelkedék feje majdnem iránytalan nagyságban, mit sűrű nyakát elborító fekete haja még inkább nevelt. Erősen domborodott homlokának vastag erei, kéken dagadozva, hirtelen kitörő indulatokat jóslottak, minek sötét szemei nem anynyira villogó, mint égő tekintete állandóságot adott, szája körül és ajkain igen kitünt volna egy bizonyos jószivűség, ha azt bajusz és sűrű szakáll nem fednék. Éles vizsgálatból könnyen kitetszik czélja, kinézését rettenetessé tenni, hogy általa nagyobbaknál tekintetet, kisebbeknél tiszteletet, s azoknál, kikkel főleg dolgai lenni szoktak, félelmet gerjeszthessen maga iránt; mely szándék kivitelét sötét piros barnasága, vastag, bár nem hosszú szakálla, igen nagy bajusza, s kivált egész valójának kimondhatatlan ereje nagyon könnyíték. Melle szélességét domborúsága nagyítá. Czombig érő vörös zsinoros zöld dolmánya alól vörös mellény csillámlott, nadrága zöld posztóból a

dolmányéhoz hasonló sujtással, s vörös bakancs volt öltözete, s fején czifrázott fekete szőr kalpag. Kezében súlyos csákány mozgott, s a medve bőr hátán karabélyt takart, s töltéstokot; oldalán hosszú tenyérnyi széles szablyája lógott. Társai több vagy kevesebb változásokkal hozzá hasonlóan valának öltözve és fegyverkezve.

Kristóf azok osztályába tartozott, kik ilyen emberek előtt tisztelettel teljes félelmet érzének; azért ha nem reszkető is, de igen alázatos vala felelete.

— Miszt — Bécsből akarám mondani; de keresztül Misztótfalun.

— Olyan igaz, mintha a leomló bor gyomromnak azt felelné: az Érmellékről, de a torkon keresztül. S kit hoztak ezen vékony lábak Bécstől idáig? — Kérdé tovább a vándor gyenge lábait megvetőleg vizsgálva.

— Pióczа Kristófot, ki chirurgus és borbély szándékozik lenni Nagybányán.

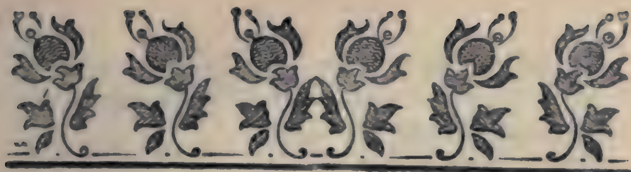
— Az elsőt még szükségessé teheti Pintye Gregor golyója. Nem találkoztál-e vele?

— Nem, uram. — Felelé a borbély, s most javára lett félelme, mert miatta a kérdező észre nem vevé habozását, és elsápadtát, vagy ön személye által okozott rettegésnek tulajdonítá.

— Menj hát békén, s ha összetalálkozol a haramiával, mondd meg neki, hogy Karácson Tivadar van nyomában, s egy nyakravalót hoz ajándékba a kötélverőtől. — Mondá a hajdúk vezére, s tovább a vándorra sem tekintve indult a hegynek.

Uj aggodalom kelt Pióczа szivében, ha tudniillik

ezen emberek Pintye Gregort elfognák, kész lesz-e Ablakosi úr, kire mint egy vén zsugorira emlékezett, boltot adni. Könnyen átlátá ő, hogy erre csak félelem a haramiától kényszerítheti, mely okot Karácson keskeny nyakravalója megsemmisíthetné. Ily szívbeli küzdések között nézegeté az üldözőket, s úgy rémle, mintha azon szikla ormáról, melynek töve neki előbb borbély műhelyül szolgált, egy ember alak csúszott volna le, mire a hajdúk lépéseiket gyorsíták, hamar az erdőben eltünők. Még inkább nőtt most Kristóf aggodalma, és alig haladhatott sok hátrafordulása miatt, midőn az ismerős tájról puskalövések visszhangzának. A durrogásnak Kristóf soha sem volt barátja, s ez most sem téveszté foganatját, mert a harmadszor megrémült borbély futott mint Lóth Szodomából, hátranézni sem merve, míg csak Nagybányára be nem ért; mi azonban a misztótfalusi csapláros jövendölése szerint épen a templom bezárásakor történt.

MÁSODIK SZAKASZ.

A haramiák rejthelye és pihenése, miként pihenésök megzavartatik. — Egy személy, ki keveset jelenik meg, de sokat cselekszik.

A puskaropogás, mely Piócza Kristófot oly sebesen üzé Nagybánya felé, Karácson Tivadar és Pintye Gregor haramiái között váltott lövésekből származott. A rablók jobban ismerve a vidéket, mint üldözőjök, ki legderekabb embereivel a vármegye alsó részéről küldetett Pintye Gregor elfogására, hamar eltüntek az erdő sürűjében, s Karácson minden gyorsasága foganatlan volt a bérczi utakat megszokottak ellen, csupán egy ujoncz haramia terhesen megsebesítve a hajdúk lövéseitől jutott kezébe. Késő estig folytatá mindazonáltal nyomozásait az üldöző csapat, de már déltájban minden nyomát a zsiványoknak elveszté, csak annyit lehete hitelesen több körülményekből kitudni, hogy ezek Mármaros határbérczeibe vonták magokat; ezt izené Karácson Nagybányára: javalván Mármaros vármegyét megkérni, hogy szokott dughelyökből kergesse ki a neki

leginkább rettenetes gonosztévőket. Az éjszakát Tivadar s csapatja szabad erdőben tölték, másnap fáradságos hivatalukat folytatandók.

Pintye Gregor valóban azon havasokba vonta magát, melyek Nagybánya felől Mármaros és Szatmár vármegyék között tornyosulnak, roppant nagyságú bük- és fenyő erdőkkel gazdagon azon pontig, melyet az év nagyobb részén által hó takar. Az éj egy regényes völgyben borult a haramiákra, melyet mint kalandos életük egyik legszokottabb nyughelyét kapitányuk eleve, ha szét üzetnének, gyülő pontnak rendelt. Kis csapatokban, melyekre Karácson embereit annál inkább eltéveszthetni feloszlának, érkeztek a haramiák. Három jöve legelőbb egy szédelgő sziklaösvényen alá a völgy déli oldalán.

— Hála istennek! — Mondá az első még a szikla magosán, s lehajítá gubáját és báránybőr sapkáját könnyíteni terhét izzadságban fürdött testének. — Uj kopókat küldtek az avasi medvékre; ha oly szaglások lett volna mint hevesen űztek, alkalmasint magasabb helyen éjszakáznánk, mint e völgy mélyében.

— Ugyan Kosztán, ki lehetett azon fekete szakállú kopó, ki a csapatot vezeté? egyik válla a másikához legalább is oly messze volt, mint lelkem az üdvösséghez. — Kérdé a második.

— Nem tudom biz én, — felelé a kérdezett, — de láttam, hogy kapitányunk is elborzadt tekintetén.

— Rettenetes erős is lehet; vága közbe a harmadik, — mert puskáját elsütvén, midőn Klusán pajtásunkat magára czélozni látá, egy fej nagyságú követ hajíta rája, úgy hogy puskája közepén ketté

tört, s orrán száján kibuggyant a vér, a mint ágya mellébe csapódott.

Most a völgyben voltak, Kosztán legelőbb, már lent fekvő gubájára veté magát; társai követék, kényökre nyujtva fáradt tagjaikat a puha gyepen, s legeltették szemeiket a völgyön, melynek borzasztón regényes szépségét, bár régen ismerve a durva lelkü haramiák is, ha mindjárt tudtok és szándékok nélkül érezék. Délről és éjszakról magos erdős hegyek zárták, melyeknek feljebb szende konyulatok a völgy felé bokrokkal benőtt sziklafallá egyesült; csupán ezeken vitt mind a két oldalról egy-egy nyaktörő ösvény a völgybe. Keletről még magasabb és meredekebb sziklarakás határozá legkeskenyebb részét; ez simaságára és ónsulyos egyenességére bármely vár-bástyával vetekedheték, s magassága felől az adhat képzetet, hogy az alant gyökerező százados fenyők csúcsai még távol sem érék el a szikla tetejét, melyen át az út felhőmagasban vonul egyik oldalán a szédítő mély, másikán egy elég meredek hegy által szűkítve, Szatmárból Mármarosba, alig járható egy kocsitól bátorságosan keskenysége miatt. Nyugotról egy tengerszem (havasi vizek által képezett tó) mosá a völgy oldalait; s csak a legjáratosabb szem vehete észre a jobb part szikláin nehány csúcsokat kiállani, alig tenyérnyi terjedésűeket némely helyt, míg másutt több lépésnyire kényelmesebb ösvényt igértek, de a legvakmerőbb ember is borzadott volna, a tetszőleg mély tó felett ily veszedelmes úton áthágni, hol a legkisebb félrelépés vagy sikamlás elkerülhetetlen halállal fenyegetett. Alsó szélén a tengerszem

egy patakba folyt ki, mely a meredek sziklákon vízomlássá változott, miután a bérczek között mint egy félórányi távolságra folyván, egy fűrészmalmot hajtott. Ennek kevés lakóit kivévén, kiknek elvált tartózkodásuk miatt a haramiák barátságát keresni kellett, mértföldnyire a völgytől nem vala emberi lak. Mindezen okok kedves helylyé tevék a völgyet Pintye Gregor s csapatja előtt. A három már megérkezetthez lassankint többek is érkeztek, s nem soká mind kényökre hevertek a puha pázsitra terített gubákon, az üldözésben fáradt tagjaikat pihentetve, kapitányokat és két vagy három kisérőit kivévén; addig is Kosztán, ki közöttök alvezéri hivatalt viselni látszott, őröket rendele körül a sziklák csúcsaira, kora jelt adni minden veszélyről, s netalán akadandó zsákmányról. Már több kulacs a fűbe vetve mutatá, hogy tartalma szomjú torkokba folyt, s a kovákból kiütött szikrák, melyek a lombok sötétében lidérczekként szökdöstek, míg a könnyebb felgyúlás végett a kő és ujjak között csóvált taplótűz kigyóként tetszék rajta átrepülni, sűrű dohányzást jóslának; midőn egy őr jelenté Pintye Gregor közeledését.

— Itt vagytok-e mind? — Kezdé a haramia még a szikla magosán.

— Itt, uram! — Felelé az őr.

A haramiák hallván vezérök szavát, hirtelen fölugrának, és inkább félelem, mint tisztelet által zabolázott zsibongó örömmel tódultak elejébe. Ő még három kisérővel jött, kik a szétoszláskor mellette maradtak. Szótalan veté magát gubájára, s egy az

ágakon áttörő holdsugár épen arczáját világítá; boszús vala tekintete, s majdnem megvetéssel határos elégedetlenséget fejezének társaira vetett pillanatai, mi rájok varázserővel hatott, mert néma lett egyszerre a csoport, és csak halkan és titokban mert a kulacshoz nyúlni itt-ott egy szomjasabb, s az előbb sűrű karikákban tekergő dohányfüstöt csak ritkán eresztgeték.

Csupán egy tett kivételt a köznyugalomból, nem oly magas talán, mint sokan társai közül, hanem tömöttebb alakú; arcza és lángoló fekete szemei elevenségével mindnyájokat fölülhaladó, bár ellenben vonásai inkább jó szívet s bátortalanságot, mint élte módjához illő vadságot mutattak, és senki sem lett volna hajlandó őt haramiának vélni, ha szorosabb vizsgálat egy félénk ravaszság jeleire nem akadhatott volna arczain, melynek homályszíne és keleti idoma czigánynak lenni árulá el a tulajdonost. Ez, a mint mondók, kivétel a közcsendben, olyképen, mint egy középkori zsarnok haragja előtt az egy udvari bolond mert vidám lenni. Ugyanis két pipát véve elő tarisznyájából, megtölté, s az égő taplót reájok tévén, a fényesebbet urának nyújtá. Ez előbbi vad komorságával fogadta el, és lassan ámbár, de sűrű s vastag tömegekben bocsájtá a füstöt. Ezen első hivatalát teljesítvén, a másodikhoz fordult, s a legöblösebb kulacsot, mely bornyúbőrbe takart, és ezüst czifrázattal fénylő vala, e szavakkal Pintyének nyújtá:

— Mosd el uram a tekintetes vármegye átkát e kulacs vérével, míg azt a mai fekete kopóéval nem

teheted, kit addig is áldjon meg az isten egynehány tüzes mennykővel!

— Czigány! — Riaszta reá Pintye Gregor félig fölemelkedve, s az elfogadott kulacsot a nélkül, hogy innék, kezében tartá, s a hangján, de főleg tekintetében uralkodó rettenet összereszketteték a faluvégek koromszemű gyermekét, mindazonáltal e nemzetnél a bátorság hiányát szemtelenség pótolja, s ez készteté a megijedt czigányt új tréfával kedvezővé tenni ura válaszát.

— Igyál uram! — Kezdé ismét. — Vagy torkodra forrt a mai üldözés, és összehúzta gégédet?

Mérgesen tekinte reá a kapitány, de nem szólott. Nemsokára ajkaihoz emelé a kulacsot, s a hosszú idő, melyen által ez ott maradt, nem csekély képzetet gerjeszthete ivó tehetségéről; mert ezen ma még haramiái is elbámultak. Alig tevé azonban a boredényt félre, s már a terhétől nagyrészt megkönnyebbültet magasan tartá a czigány, kiáltva:

— Sokáig éljen az avasi király! hozzon az isten elébe erős erszényeket, s utána gyenge üldözőket, s a vármegye magasztalja föl azt, ki velem nem iszik!

— Megállj, czigány! — Kiáltá Pintye Gregor a legvadabb harag hangján, — büntetésül csevegésedért, ha reggelig csak a kulacsra mersz is tekinteni, holnap csap helyett üttetlek egy borhordóba.

Remegve támasztá kulacsát egy fához a megrémült czigány, s mint a tyúkól nyilt ajtajától elijesztett róka lopódzék a sűrűbe, alvásba temetni szomját, s a mit ébren izlelni tilos vala, álmodni a teli kulacs édességiről.

Ezalatt Pintye Gregor gyakran folyamodék a kulacs tartalmához, és mint a történet följegyezte, mindannyiszor hatalmas sóhajtással rezegteté a bokor leveleit czigányunk. — Tüzet! — kiáltá végre a bortól valamennyire vidámabban a kapitány — tüzet! Süssetek és főzzetek! vigadni akarok valamennyi hajdú daczára.

Egy percz alatt talpon álla az egész csoport, és eloszlának kiki dolga után. Legtöbben száraz fenyőgalyakat szedtek össze s nemsokára magasan lobogott a láng; mások egy rejtett barlangból üstöt és egyéb főzőeszközöket hoztak, s ketten ugyanonnan egy fiatal, már megnyúzott, és bőrébe takart szarvast hoztak elő, s a földre vetett sima deszkákon darabolni kezdék, a földbe vert izmos ágon függött az üst; és nemsokára apróra vagdalt szarvashússal, szalonnával, vöröshagyma-szeletekkel és tépett paprika darabjaival megtelék. Két vagy három haramia hosszú fakanalakkal kavart az üst mérhetetlen öblében; míg sokaknak főgondjok vala a tüzet új galyakkal folyton nevelni; két nyárson a szarvas hatalmas czombjai forogtak, előbb a tűz által halaványodva, később sült színűvé pirulva és barnulva. A lángok magosan csaptak föl, világosítva a közelt, mi a távolabb erdő homályát még mélyebbé és rémesebbé tette, a részint heverő, részint forgolódó haramiák arczait barna pirossággal önté el, a szurkos fenyőfa ropogva s pattogva égett, ezzel a forró hús szürcsölése s a haramiák zaja emelék a látvány különségét. A füst folyvást szélesedő oszlopban szálla föl, míg a magosban lengő széltől megtöretvén, hosszú felleget

képzett a fenyők ormain. A sokféleképp csoportozott haramiák, s fákhoz támasztott fegyvereik igen festőivé tevék az egészet. A rablókat vidámítá várandó vacsorájok, melyet az üstnek mindig erősülő illata már közel lenni igért. Maga a kapitány is, bár még szótalan, de tetszőleg olvadó komorsággal nyugvék. Csak az egy czigány volt kizárva ezen örömökből, mint Ádám ősünk a paradicsomból, s oly érzelmekkel tekintgete az üstre, annak szájingerlő szaga orrát megütvén, — milyekkel hajdan a pusztákból kivánkozott Izrael nemzete vissza Egyiptom húsfazokai felé. Végre a kész eledel levételék, a haramiák helyet foglalának üstjök körül, s a hozzá nem férők fatányérokba meríték részöket. Vízzel telt e szomorú látványon a czigány szája; de hol volt még egy felei közül, kit a szükségben leleményes esze elhagyott volna? Bajnokunk is hamar módra akadt, hogy juttassa magát boszús urának eszébe. Szólani nehéz büntetés alatt tiltva lévén, hegedűjét vette elő, minden valódi czigány elválhatatlan eszközét, s rövid hangoztatás után kezdé a nagyidai keserves nótát zengetni. Pintye Gregor ajkai megvető mosolygásra vonultak, s a barna hangászra nem is tekintve, e szavakkal vigasztalá annak már az illatozó üst felett lebegő lelkét:

— Kelj föl, moré! s ne czinczogj, mint az éhes egér lyukában, mert hegedűd után még az étel is tánczra kerekedném gyomrunkban. Jösz te, ragadj kanalat a vonó helyett.

Nem vala szükséges ismételni a parancsot; a hegedű, mintha minden húrai lepattantak volna, egy-

szerre elnémult, s már a jövő pillanatban moré kanala teli tányéron kopogott. «Moré» ugyan közös neve a czigány nemzet minden férfitagjainak; de czigányunk, mint felei majd mindenike, semmit sem tudott családja nevéről, sőt, különös szerencsétlenség! még keresztnevét, s a templomot is, hol az anyaszentegyház keblébe fogadtaték, elfelejté, már az sem vala többé világos előtte, melyik büszkélkedjék a három azon tájon uralkodó vallás között, őt nyájába számlálhatni. Így a «Moré» köznevezet tulajdonnevévé vált, de ő túl ily csekélységeken, abban semmi csúfolást sem gyanított. Alig vala elköltve a vacsora, mivel hőseink éhségök épen nem késett, a haramiák egymásután elterültek, s nemsokára mély szuszogás és itt-ott hortyogás árulá a fáradtság és bor által elnyomottakat mély alvásban lenni. Tüzök elalvék; a holdat hegyormok boríták, egyik csillag a másik után tűnt a sötét égről, s már a hajnali szürkület első derűje tört elő, midőn az eddig békén alvó haramiákat a magas úton álló őr jele ébreszté föl; tüstént fegyvert ragadtak, indulván a zaj felé, de ennek okát és következéseit a jövő szakaszban fogjuk elbeszélni.

HARMADIK SZAKASZ.

Rablás, békülés, szövetség, új tervek. — Igazulása ezen közmondásnak: «zsák megleli foltját». — Egy személy, ki sokszor jelenik meg, de keveset cselekszik.

Vigyázva mentek a haramiák föl, s a sziklára érvén, látának éjszakról egy utas csapatot közelíteni tíz vagy tizenkét lovasból állhatót, moldvai öltözetben, néhány lépésnyire a szűk-út kezdetétől leszállottak nyergeikből, gyalog vezetni által lovaikat. Ezen pillanatot használák a haramiák, kik eddig a sziklát koszorúzó bokorban rejték magukat, mit a kora szürkület félhomálya igen könnyített, kirohantak tehát a leszállás által megzavart utasokra, egy-kettő védelmet próbált ugyan, de a boldogtalanok élete csak a rablók vérszomja kielégítésére szolgált, a többiek földre vettetvén, megkötöztettek, s lovaikról lerakott holmijokkal együtt vezeték őket az útonállók völgyi rejthelyök mélyébe, mások a lovakat az erdők sötétségébe dugák el. Vad örömmel emelék Pintye Gregor és emberei a nehéz moldovai általvetőket, mert súlyok arany és ezüst tartalmat gyanít-

— Reménylem, megköszönöd, hogy megkönnyitettünk.

tata velök, s az egyik fogolynak öltözete, s rettegésén is áttetsző lomha kevélysége gazdag bojárnak állíták őt. Ruházata ugyan bő, hosszú nyesttel prémezett és bélelt kaftán vala sötétkék szövetből, alatta meggyszín selyem dolmán arany zsinórokkal, bő zöld nadrág és vörös szaffián sarú, aranynyal tűzött övéről a drága pisztolyokat és kardot már leszakaszták megfosztói, testalkata magas és izmos volt, s erős feje vastag vonásokkal, de minden ügyességet és férfikellemet nélkülöze. Valója ugyan semmi jót sem mutatott, de üressége a rosszból sem fejezhete többet ki szándékánál, magát gonoszságokban kitűntetni, ha az ahhoz kivántató lelki erő hiányával nem lett volna. Most kincsei, s talán élete vesztesége miatt a rettegés, máskor szokatlan elevenséget önte el rajta.

— Hej, uram! — mondá vidáman Pintye Gregor, látván a felnyitott zsákokban aranyat s ezüstöt villámlani, — könnyen nyaktörést okozhatna bérczeink között ily teherrel utazni; azért reménylem, megköszönöd, hogy bátorságodra gondolván, megkönnyítettünk.

— Ily teher még egy bojárnak sem törte nyakát. — Viszonzá elég bátran a megfosztatott, kiben a fösvénység némikép még a halálos félelmen is diadalmaskodék.

— Bojár? — Vága belé Pintye Gregor. — Úgy otthon is lesz valamid, hogy ezen arany és ezüst nélkül elélhess.

— Ember, hallod-e? én Bogdanu Gyurka vagyok, Rakovicza Mihály moldovai vajdának rokona

és seregében kapitány; gondold meg, mi jó lehet, ha valakit Magyar- s Erdélyországokból kiugratnak, a Havasalföldön megpihenni. — Igyekezék a moldovai ellenei szívökre beszélni.

Kételkedve méregeté őt a haramia; de hirtelen felelt: — Ismerem az efféle igéreteket, egy ily zsák arany a tatárok között is szerez nekem menedéket.

— Jól van tehát; csak legalább annyit hagyj, a mi elég utam folytatására. — Esdeklett Bogdanu.

— He — egy bojárnak mindenütt van hitele; hiszen a vajda rokona csak nem fogott amúgy vaktában utazni.

— Lovakat adtam el a császári sereg számára, és marhát. De ha mindentől megfosztasz, Ugocsába kell visszamennem a Szirmayaktól pénzt kérni, mi nagy akadály lenne utamban.

— Csak csapold meg őket, hah, még most örvendek, hogy e csapással nekik is egy kis alkalmatlanságot okozhattam.

— Miért? — Kérdé a bojár.

— Nagy számvetésem van tekintetes uraimékkal, régi rovás, de annál drágább az ára.

— Hallod-e, barátom? — Mondá Bogdanu, hangját és viseletét hirtelen olyanná változtatva, mintha egy okos ötlet villámlanék fejébe, ezen állapot annál föltetszőbb vala a moldovai testőrkapitányon, mert lelkének ily erőszakos megrázásában igen ritkán sinlődött. — Ha boszút forralsz a Szirmayak ellen, kössünk szövetséget, te könnyebben juthatsz czélodhoz, s az én szándékom is teljesülhet, a miért hálámra mindig számot tarthatsz.

— Úgy, ha bőrzsákaidat visszaadom.

— Tartsd meg azt, — sőt még többet is igérek, ha segedelmet nyújtasz s az sikerül.

— Előbb Szirmayt mondád egyetlen ismerősödnek, kitől segítséget várhatsz, s most így törekedel megrontására, ez moldovai kereszténység. — Szóla Pintye Gregor nevekedő bámulással.

— Hallgass meg s azután itélj. — Erre következőképen magyarázá magát a bojár: — A meghalt Szirmay György egy leányt hagyott maga után, neve Ilona.

— Tudom, tudom, csak tovább! — mondá boszúsan a haramiafő.

— Ez most ángyával együtt István bátyjánál tartózkodik, ott megismerkedtem vele, belé szerettem, feleségül kértem, büszke rokonai nem adták, és üres kosárral küldöttek haza.

— Mink pedig üres erszénynyel. — Jegyzé meg More.

— A többit értem. — Vága beszédébe Pintye Gregor. — Ragadjam el számodra a kisasszonyt, s te eget igérsz s kötéllel huzatsz feléje, ha hölgyed lesz a leány.

— Ötszáz körmöczi a díjad, kész vagyok érte mindennel kezeskedni.

— Nem pénzed, a mi ajánlatod elfogadására ingerel, szép alkalom boszúmat önteni a kevély nemzetségre. — Jól van — ide kezed — áll az alku.

— Reményled, hogy boldogul szándékunk? — Kérdé Bogdanu.

— Bízd azt reám, de ötszáz arany nekem s ugyan-

annyi társaimnak, és holdújuláskor Jászvásáron lakodalmad lesz.

Kevéssé habozott a kapitány reá állani az új áldozatra; de a szerelem mindenhatósága itt is diadalmasnak mutatá magát, reá álla, nem igen lehetett azonban annyi veszteség után bőkezűségén csudálkozni, mert az elrabolt pénz a vajdáé volt, magáét már előre küldé az erdélyi császári sereghez vitetett pénzzel. Most az érdemes új czimborák tanácskozni kezdének szándékok kivitele felől. A moldovaiak Pintye Gregor parancsára föloldoztatván, szabadon jártak, sőt a haramiák reggelieket is megoszták velök, míg kapitányok Bogdanu Gyurkával tanakodék.

— Ezen napokban nagy vadászat lesz Huszt vidékén, ott megjelenik a Szirmay-család is, menj hozzájok, beszéld el, mint raboltalak ki, ebben hazudni nem fogsz, engem embereimmel együtt majd ott találsz, ismerem én az efféle mulatságokat, mert Pintye Gregor, bár nem híják is, meg szokott rajtok jelenni. Az erdő szélén hely készíttetik az asszonyok számára, s ezek kevés ügyetlen férfiakkal maradnak ott; te azért bizvást kövesd a vadászokat, de igyekezz, mennyire lehet, hátra maradni, s közel az asszonyokhoz embereiddel együtt, én a szépekre ütök, te védelmökre rohansz, de természetesen már késő lesz, kergetni fogsz engemet, de az utat eltéveszted, s nyomomat veszted, mához egy hétre pedig minekelőtte a nap e tengerszem tükrébe kacsint, jelenj meg ezen völgyben az ezer körmöczivel, s tied Ilka kisasszony. Ha pedig első tervünk,

várakozásom ellen nem foganulna, én bányász-öltözetben a nagybányai vendégek között leszek, így majd ott is bátran szólhatunk.

— Minden jó! — Viszonzá félig örvendve, félig búsan a bojár. — De hol vegyek én szegény kirabolt ember ily rövid idő alatt ezer aranyat?

— Nagybányán tartózkodik egy gazdag moldovai kereskedő. — Felelé a minden bajon segíteni tudó haramia. — Az vajdája rokonának örömest fog ezer aranyat kölcsönözni, ha meglátogatod a vadászat után. Most indulj, mert én tovább nem maradhatok. — A haramiák eltakaríták holmijukat, vissza adák Bogdanu lovait, sőt Gregor kevés pénzt is nyújta neki, s külön utakon ment a két felekezet, a moldovaiak vissza Mármaros felé, a haramiák nyugotra.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Melyben a fő személyek jelennek meg. — Vadászat, véletlen baj, melyből nagy szerencsétlenség származik.

Közel Huszt mezővárosához, hol a fehér és fekete Tisza, itt még csak hegyi patakok, összefolyván, hazánk legnagyobb honi folyamát alkotják, vonult a köves úton egy számos vegyes csapat, urak, szolgák és parasztokból álló, utánok három hintóban asszonyok és leányok ültek, több szekér pedig eleséget vitt a társaság után, melynek készületéből kivehető vala, hogy vadászatra szándékozik. Alig haladtak azonban félóranyira, s már kénytelenek voltak lovakat és kocsikat elhagyni; mert az eddig meglehetősen tágas út most egy, az erdő ritkulásai után tekergő keskeny ösvénynyé vált. A hely, hol leszállának, óriási magasságú fákkal koszorúzott kör vala, melynek közepét négy hatalmas tölgy díszesíté, ezeknek alsóbb ágaik levagdaltattak, a felsőbbek pedig hosszú, itt-ott fatámasztékokon nyugvó

rudakkal egybekötve, és zöld galyakkal sűrűn fedetve, oszlopul szolgáltak egy tágas levélszinnek, mely hűvös kebelében vala fogadandó víg ebéddel a vadászatról fáradtan visszatérőket; közel hozzá egy kövekből rakott tűzhelyen már magasra csaptak a lángok, s lomha inasok és kövér szakácsnék előkészületekkel foglalatoskodtak a következő dologra. Az asszonyoknak itt kelle volna maradni mindazokkal, kik a vadászatban közvetlen részt nem vesznek; ez vala tehát a bojárnak czinkosa által Szirmay Ilona elrablására kijelelt vidék. Már búcsúztak az elválók, midőn két sugár leányalak kérő arczczal fordult egy már őszbe vegyült, de még erős és felette tisztes tekintetű öreghez. A két szép esedezőné Mária volt és Ilka, Szirmay György leányai; egy rövid pillanat már testvéreknek ismerteté őket, oly nagy vala termetek s vonásaik hasonlósága, bár az öregebb fekete szemében inkább alvó, mint égő szende tűz, s a képén lebegő lágy nyugalom szelid s komoly ábrándozásra mutattak, míg Ilka, az ifjabb, sötét szemében az éjszaka lángolni látszék, s pajzán mosoly uralkodott piros ajkain, s szünetlen változó arczulatja s tekintete csintalan elevenséget árulának el. Az öregebb így szólítá meg Szirmay Istvánt, mert ő vala a tisztes öreg:

— Bácsi, vigyen el minket is a vadászatra.

— Édes gyermekeim! mit fog mondani anyátok?

— Ő sem ellenzi. — Mondá nagy sebességgel Ilka, s anyjához fordult, jobb karját annak nyakára tévén. — Ugy-e, édes anyám, te megengeded.

— Mit akartok, gyermekek! — Felelé ijedten

az anya, — ott annyi lövés között, mily könnyen eshetnék baj.

— Vigyázunk magunkra. — Szóla a két leány.

— S Ilkára majd vigyáz Boldizsár öcsém, — mondá az öreg Szirmay, s Ilka vérré pirultan süté le szemeit, — de Marimat magam fogom megőrzeni. Ereszd el őket, édes hugom. — Folyamodék ő is anyjukhoz.

— Isten tudja! de én bajtól félek. — Hangzék habozva Szirmayné felelete.

— Ne félj semmit, édes anyánk, csak most az egyszer — — — s az egész társaság kére a leányokkal, míg a jó anya aggodalma ellenére is igent monda, látván, hogy csak Bogdanu Gyurka (olvasóink előtt tudva lévő okokból) fogja pártját. Vígan indulának a vadászok szép társnéikkal, csak Bogdanu Gyurka maradozott hátra embereivel, aggódva keresvén szemei a bányász-alakba bújt haramiát; nem soká várakozék, midőn egy csapat hajtó parasztok vonulának előtte, s köztük ismerős képekre lelt. E csoportból fejté ki magát Pintye Gregor hosszú testalkata, a bányászruha és egyéb változatok által majdnem ismeretlenné tétetve, azok előtt is, kiknek őt látni gyakor alkalmok volt.

— Uram! — Mondá tetszőleg mély tisztelet jeleivel a bojárnak. — Szándékunk füstbe ment, de ne essél kétségbe; látod azon sudar úrfit, ki Ilkát vezeti? az Szodoray Boldizsár, kedvesed szeretője; a fiú mindig a legszélsőbb, legveszedelmesebb helyet szokta választani a vadászaton, a leány tőle el nem marad, én czimboráimmal körüle fogok hajtani, s

ne aggódjál, hogy a tüzes ifjút félre ne csaljam, mialatt bajtársaim a leánykát elragadják. Azért a mellettök lévő állást foglald el, s vigyázz, a második hajtás alatt nőt rabolok neked, szépet, milyen még nem volt moldovai bojárnak. — Ezzel jobbra fordult Pintye Gregor a többi hajtók után, és Bogdanu ment a vett utasítást követni. Az első hajtás baj nélkül folyt el, s a második mélyebben az erdőben magas bérczek tövénél kezdődött. Jobbról a szélső pontot Szodoray foglalá, alig ötven lépésnyire tőle Bogdanu állott, ezután Szirmay egy öreg barátjával. A bojár történetből egy szikladarab előtt vette állását, Szirmay hugait ezen kőre ülteté, hogy magas ülőhelyeken mind a netalán elrohanó vadak, mind az alacsonyabbra irányzott lövések előtt bátorságban legyenek, annál inkább, mert ezen ponton a leányokat nemcsak ő, de Boldizsár is szemmel tarthaták. A többi vadászok egy hosszú vonalban terjedtek el, és szembe velök a hajtók nagy távolságnyira, fejszék, villák s dorongokkal fegyverkezve ijeszték föl a sűrűbe rejtező vadakat, harsány kurjongással kergetve őket a halált osztogató csöveknek elejibe. Sűrű puskaropogás a lövészek bal szárnyára vonta a figyelmet, s a tüzes Szodoray már nyughatatlanul tekintgete arra, midőn jobbra tőle egyenesen a vadászok vonalában egy szarvas hatalmas fejdísze emelkedék föl a sűrűből, melyhez nagyságra hasonlót még Boldizsár nem látott. Nem állhata ellent vágyának a királyi vadat elejteni, de leshelyéből a bokor sűrűsége miatt rá lőni nem lehetvén, közelített a, min eléggé bámult, az egész

vadászi zaj daczára is csendesen s kényelmesen mozgó szarv felé, melynek tulajdonosa kedvére látszatott legelni; már legjobb lövéstávolságban volt üldözőjétől, midőn a bokrok között hirtelen eltűnt. Ezen sebességből itélve a szarvas vagy lefeküdt, vagy valamely földkonyulatba leereszkedék. Tanakodva álla itt egy darabig Szodoray, bele nyomuljon-e a már itt igen sűrű cserébe, melynek csergése az állatot időnek előtte fölijesztené, vagy előbbi helyére visszatérjen, s az utolsóra határozá magát, remélvén, hogy az üldözött előbb-utóbb kezébe kerül a vadászat folytában, midőn egy harsány beható asszonyi sikoltás csapott fülébe. A két testvérnek, mint külsejök, úgy hangjok is igen hasonló vala, s annál inkább sietett Boldizsár, mert nem tudá, melyiket fenyegeté veszedelem. Az első kiáltásra több következék, s egynéhány puska s férfihangok durranának belé. Kilépvén a csalitból, a fenn említett szikla mellett húsz vagy harmincz embert látott küzdeni. Először is Szirmay István tűnt szemébe, egy oláh pór-öltözetű emberrel birkózva, kitől is rövid küzdés után a földre csapaték; Szodoray méltó haragra lobbanva ragadá puskáját, s a vakmerő pórnak irányozá: ez észre vevé a veszélyt, s hosszában a földre veté magát épen, midőn Boldizsár csövét elsüté, s a rablónak szánt golyó Szirmay Mária szívét találá, kit ennek háta mögött tartott ölében egy haramia; mert ki nem gyanítaná olvasóink közül, hogy a támadók Pintye Gregor s emberei voltak. Kivont karddal vága közibök Boldizsár, s az első, ki útját gátolá, halva dűlt el; de csak

most vevé észre, mily egyenetlen tusába bocsátkozék, mert a haramiák ellen, egy-kettőt kivévén, csak Bogdanu s emberei harczoltak, s ezek is már futásnak eredtek, mire a haramiák is nagy sebesen vissza vonták magokat, s midőn az ösvénybe kanyarodtak, melyen az erdő áttörhetetlen sűrűsége miatt egy darabig futni kénytelenek valának, úgy rémlék Szodoraynak, mintha egyikök ölében Ilkáját látta volna elragadtatni, és magát s minden veszedelmet felejtve rohant a rablók után, kik egész élte boldogságát vitték magokkal.

A többi vadászok ezen csak kevés perczekig tartó zajt eleinte, mint efféle mulatságokban nem ritka lármát megveték, csak későbben sejtvén veszedelmet, mire távolabb állásaikról a csatatérhez érkeztek, a haramiák szép zsákmányukkal már jól elhaladtak s a messze üldöző lövészektől, az elragadott leány és megmentésére törekvő kedvese kora segedelmet nem várhattak.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

Melyben az előbbi baj még nagyobbá lehetne, ha segítség nem érkeznék. — Egy új személy, ki keveset tesz, de a helyett sokat beszél. — Tudósítás új szerencsétlenség felől.

Már a rablók azon helyhez értek, hol a fák ritkulása miatt lehetséges volt az erdő belsejébe eloszlaniok, s honnan minden üldözésnek daczoltak volna, midőn az ösvény ellenkező részén egy sűrű bokor mellől emberek jöttek elő, az első Szodoray segítség kiáltásaira tüstént kardot rántott, de minekelőtte hasznát vehette volna, már a földre terült Pintye Gregor izmos jobbja alatt, de esésben ennek lábát megragadta s míg a baljában félholtan fekvő Szirmay Ilona által terhelt haramia magát ezen bilincsekből szabadítani igyekezett, erősebb karok ránták ki szép zsákmányát öléből, Pintye Gregor föltekinte s rettenetes ellensége Karácson Tivadar állt előtte vármegyei hajdúkkal.

— A fekete kopó! — kiáltá egy czimbora s ijedve futottak a többiek az erdőbe; közrémülésöket látván vezérök, nem tartá tanácsosnak egyedül megállani a

sarat s példájokat követé, épen midőn Tivadar a megmentett leányt egy hajdúnak adván, ellene emelé kardját. Gregor könnyebb menekedése végett hátra lökött két maga előtt álló rablót, ezek Karácsonra dűltek, ki őket egy sujtással a földre teríté. A hajdúk üldözőbe vevék a haramiákat, de nem soká minden siker nélkül tértek vissza, az erdő homályában elvesztvén minden nyomot. Szodoray és utána a vadászok is elérkeztek, az első forrón szorítá karjai közé ismét eszmélni kezdő kedvesét s a pázsitra ülteté, hol ez ijedtségéből kigyógyult.

Forduljunk most azon bajnokhoz, kinek kardja oly bátran és nagy tetteket igérőn hagyta el hüvelyét és mégis a kegyetlen sors egy máramarosi zsivány képében vérszomja kielégítése nélkül porba sújtá az éles aczélt urával együtt. Most fölemelkedék nem legpuhább fekvéséből s mérges körülnézés között bal lábát félölnyire a jobb elibe és balkezét csipejébe tevé, jobbjával kardját a földbe döfé, orra a homlok felé emelkedett, míg ennek bőre redőkben vonult le a szaguló érzék lakja felé; háromszor nyilt ajaka, de ugyan annyiszor nyomá a harag vissza hangjait, míg végre az indulat e szavakban tört utat magának: — Barbaroza pogányhalál. Hol van a gazember, ki egy dragonyos kapitányt s a római szent birodalom lovagját a földre merte teríteni? Akasztassátok föl tüstént, mert kardomra oly pórvér nem méltó s azért is nem döftem keresztül.

Még csak most vonta az idegen mindnyájok figyelmét magára, ő egy magas kövér ember volt, élte közép szakaszában, hízott arczán, mely alatt csak

alig pislogtak ki világoskék szemei és tetemes orrán a magyar bortövek minden nemei pirosan bimbóztak hosszan lefüggő szőke hajának árnyai alatt, vonásainak katonai rettenetességet kivánt adni, de inkább hasonlíta egy iszákos iskolamesterhez, ki nyírvesszővel a kezében rémíti tanítványait. Testét meggyszín posztó kabát fedezte térdig leérve, hol az iszonyú lovagcsizmákat tőszomszédságban köszönté. Fején egy széles karamú hegyes kalap czifra tollakkal ékeskedék, védelmére mell- és hátvas és azon súlyos egyenes kosármarkolatú kard szolgált, melyet oly sikeretlenül vont elő hüvelyéből.

— S kit kell sajnálnunk ezen szerencsétlenségért? — kérdé egy derék férfiú, ki előtt a többiek tisztelettel tértek ki. — Ha tudakoznom szabad — s alig bírta nevetését elnyomni a réz orrú bajnokon.

— Én Donnerbaumsbergi Türkenfrasz Gottlieb Konrád Friderik vagyok, a római szent birodalom lovagja és több hatalmas potentátok ármádájában dragonyos kapitány — felelé a vitéz.

— Örvendünk egy ilyen érdemes férfi jelenlétén. — Mondá az előbbi kérdező.

— Nincs miért, sőt ijedni fogtok, meghallván jövetelem okát; — vága belé a dragonyos.

— S mi lehetne oly rémületes?

Bedugta kardját a kapitány, jobb lába mellé húzván a balt és balkezét a markolatra, jobbját övébe tévén, mérges tekintetét fontos hivatalossá változtatá és ünnepélyes hangon tudakozódék.

— Én Szatmár és Máramaros vármegyék alispán-

jait keresem; az úton hallám meg, hogy ők a vadászattal delectálják magokat, és én ide fordultam.

Kivála a vadászcsapatból négy férfiú s az első, fentebbi kérdezőnk magát és társait mutatá be a kapitánynak, mint a keresett személyeket.

— Én Steinville generálistól jövök Transilvániából egy lamentábilis nunciummal: a krimiai tatárok számtalan sereggel Beszterczе vidékére rontottak s az egész regiot depopulálják; a generális, bár a commandója alatt lévő hat regementnek vitézi valorát ismeri, kénytelen a sokaság előtt positióit odahagyni és bátorságosabb localitásba retirálni.

— Én oda hagyván Hollandiát, hol utoljára a magas akaró Generális-statusok ármádájában voltam dragonyos kapitány, Steinville trupjai közé szándékoztam állani, kivánván tapasztalni a császári servitiumot is, de bár mind a két Indiában harczoltam, még sem fogadtak be, azért tehát Russiába igyekszem Péter czár szolgálatába; de meghallván, mily occasio mutatkozik itten, kegyelmeteknek ajánlom magamat minden retiráda eligazítására.

— Hat ezreddel! — kiálta fel Bagosy László szatmári első alispán. — Hat ezred rendes katonasággal megfutamodni egy tatár csorda előtt.

— Nem megfutamodni — szóla hirtelen Türkenfrasz félig boszúsan. — Ezt csak az in arte bellica, a taktikában és strategiában ignorans emberek mondhatják: más a hadi reglamán szerint retirálni, más disorganisálva és confusióban futásnak eredni; az első mindig dicsőséges, már a pogány görögöknél híres lett általa Xenophon generális, ki Babiloniá-

ból haza Græciába több száz mértföldnyi retirádát tett a legszorosabb ordre de batailleban, a nagy Montecuculi Rajnald mindig retirált a törökök előtt, s mégis mint híres vezér halt meg, a legnagyobb generalissimusok retiráltak, mert minden generálisnak retirádát præscribál a taktika, ha ellenségeivel számra legalább is nem egyenlő; — atqui a tatárok tizenkétezeren vannak, mi csak hatezren és azért in pleno consilio bellico determináltatott a retiráda.

— Gyáva ember hozta ezen szabályt, nem volt annak sem lelke, sem hazája. Hunyady, Kinizsy, Bátory százezerekre rohantak ötször-hatszor kisebb seregekkel s diadalmaskodtak, de retiráda nem volt táborukban. — Mondá melegen és az égnek tekintvén Bagosy, mintha a gyáva érzetű katonát tekintetre méltónak sem tartaná. Türkenfrasz bölcs mosolygással majdnem füléig húzta ajkait.

— Ti magyarok csak mindig atakirozásról álmodoztok s mint szoros ordre de batailleban csatázni, úgy regulamentum szerint retirálni sem tudtok, ezt már több tapasztalt katonáktól hallottam; szerettem volna látni Hunyadytok batáliáit, mily victoriák lehettek azok egészen contra artem bellicam — mondá a kapitány s folytatá mosolygását mintegy maga örvendve bölcseségén.

— De győzedelmek voltak, s dicsőbbek, mint a német és olasz tábornokok egészen juxta artem bellicam elvesztett csatái. Azonban térjünk dolgunkhoz, — mely utat vettek a tatárok?

— Mint mondám Beszterczénél rontottak be, s hihetőleg szándékuk Magyarországban különösen

ezen megyékben zsákmányolni, a lakók a legmélyebb erdőkben keresnek refugiomot, részint távol helyekre futnak, hol nagyobb a securitás. Tűzláng illuminálja a pogányok útját, és in vinculis czipelik magok után ezreit az elfogott erdélyieknek. — Vala nem vigasztaló válasza a dragonyosnak.

— Remélem — folytatá Bagosy, — Steinville, ha már Erdélyt nem védheti, hazánk felé vonja magát, hogy ezt, a bizonyosan felkelendő nemességgel egyesülvén, megmenthesse s a rabló csordától a foglyokat megszabadítsa, a zsákmányt vissza vegye.

— Insurrectio — ha ha ha! — röhöge a Donnerbaumsbergi lovag — Barbaroza pogányhalál! Insurrectio — már a nagy Montecuculi demonstrálta egy taktikus dissertatioban, mily irregularis és haszontalan katonaság légyen ez; csak hátráltatná a generálist szép retirádájában.

— Montecuculi egy alacsony gőggel s külföldi gyűlölséggel teljes kaján lelkű ember volt; s azért jaj annak, ki gyalázni meri hazánk századok óta vitézségről híres nemességét, azt nem őrzi meg Montecuculi minden dicsősége a büntetéstől. — E szavakat oly tűzzel s hathatósan dörgé Szodoray Boldizsár, hogy a római szent birodalom lovagja katonai tartását egy pillanatra elveszté, s midőn az ifjú magyar jobbját szablyája felé látá nyúlni, orra s pofája veres halmain hirtelen haloványság sugárzék által.

— Öcsém, ne vedd rosz néven, a tatárok ülnek már ezen úrnak vérében; — mondá félig engesztelőleg, félig gúnyolón Bagosy Boldizsárnak, részint

nem akarván, részint méltónak sem tartván a nagyszájú idegennel perelni, s ehez fordulva folytatá beszédét, — s mit izen még Steinville tábornok?

Lassanként visszatért Türkenfrasz hivatalos physiognomiája, tapasztalván, hogy védelmezőre akadt. Steinville generális ő excellentiája recomendálja magát nektek s tanácsolja lakaitokat elhagyni s minden jobbágyaitokkal elhagyatni, eledelt, barmot s minden haszonvehetőt elvinni vagy elirtani és mélyebben az országba vonulni, hogy azáltal a pusztaság kényszerítse az ellenséget retirádára. Ezen üdvös rendelés kivitelét Erdélyben az idő szüke nem engedé; de ti még reá értek, azért fogjatok a destructiohoz, mert az ön kézzel ejtett seb nem fáj úgy, mint az idegentől származott. Ezen utoljára fölhozott ösztönözésén annyira örvendett Gottlieb Konrád Friderik Türkenfrasz, hogy felejtve Szodoray súlyos szablyája felé nyúló izmos karát, öntetsző mosolylyal szájszegletit ismét füleinek közvetetlen szomszédságába hozá.

— De mi nem fogunk sem contra, sem juxta artem bellicam szaladni. Senki se mondhassa, hogy Bagosy a kormányára bízott vármegyét gonosz időkben elhagyta légyen, s azért minden erőmet a veszély elhárítására fordítom s e szent czélra vagyonomat és éltemet felajánlom. — Hangos éljen követé a szatmári alispán lelkes beszédét, ki azt, ebből társai hasonló érzelmét kiismervén, így folytatá: — Menjen azért kapitány úr, a hová tetszik s mondja meg, hogy itt lelkes magyar nemesekre talált, kik készebbek minden taktika nélkül is az ellenséget meg-

verni vagy bátor csatában elesni, mint hazájokat bár sokkal számosabb ellenség előtt is csúfosan oda hagyni.

A nem reménylett merész elhatározás szinte bámulással tölté lovagunk lelkét s talán nem épen éles elméje is észrevéteté, mily kevés hatást tehessen ilyen emberek előtt kényszerített katonai rettenetessége, vagy csak történetből esett-e, de elég az hozzá, következő szavait már sokkal lágyabb hangon ejté s előbb daczosan felvetett feje meglehetősen lehajolt.

— Én tovább nem mehetek, mert már gróf Károlyi Sándornak is ajánlottam szolgálatomat és így militaris parolám kényszerít maradni és titeket mindenben tanácsommal segíteni.

— Ezen okból szívesen megtartunk, ámbár mi magunkra hagyatva magunk módja szerint harczolunk s csak szívünk sugallása lesz vezérünk, ezt pedig nincs szándékunkban egy idétlen taktikával akadályoztatni.

— De mégis — kezdé Türkenfrasz, talán a retiirádáról egy taktikai leczkét adandó, ha Bagosy hirtelen félbe nem szakasztja beszédét. — Máskor szívesen fogom hallani az úr észrevételeit, de most társaimmal együtt rendelést kell tennünk a védelem előkészületeire. — Rögtön meghatározák a két vármegye alispánjai, a szatmári főispántól gróf Károlyi Sándortól is mindenről tudósíttatván egy levélben, melyet Karácson Tivadar hozott, a nemességet Nagybányára és Szigetre a fölfegyverkeztetés végett összehíni, midőn ezen hazafiúi törekvésökben egy új szerencsétlenség zavará meg őket.

HATODIK SZAKASZ.

Nagy bú s ennek következései. — A szerelem, ha neheztel is, könnyen megbocsát.

Két szolga egy leány holttestét hozta az előbbi vadászat helye felől, s egy harmadik vállára támaszkodva az öreg Szirmay István közeledett, sűrűn ömölve könyei borult szemeiből; az első pillanatban mindnyájan Szirmay Máriát ismerék meg a halottban. Véres ruhája erőszakos kimulásra mutatott, a szomoruság ezen új szerencsétlenség felett, csak az általa gerjesztett bámuláshoz vala fogható. Egy darabig némán nézegeték egymást, míg az öreg Szirmay István félig zokogva e szavakban áraszta ki szívének mély búját.

— Hol van az a hyenáknál dühösebb haramia, ki ezen ártatlan teremtés liliom virulását meggyilkolta? — Segíts meg, Istenem, erősítsd bűnös lelkemet, nehogy kétségbeessem véghetetlen jóságod felett.

— Ki a gyilkos? — riada Szodoray a két fogoly rablóra.

— Azt köztünk ne keresd, — felelé az egyik alig rejthetve vad örömét. — Urfi, te magad gyilkolád meg a kisasszonyt!

Bámulva s meredten tekintének mindnyájan Szodorayra, kiben a harag minden érzetet elnyomott, mert a nemes ifjú nem képzelheté magát e szerencsétlenség még csak véletlen okának is.

— Utálatos gazember! ily rémítő hazugsággal akarod befejezni gyalázatos életedet? mondj igazat vagy kínos lészen halálod.

— Csak csendesen úrfi, én minden szavamat bebizonyíthatom; kérdezd azon öreg urat — s itt Szirmayra mutatott a haramia — ismer-e engemet?

— Ezen rabló csapott engem a földre. — Mondá Szirmay a zsiványt megtekintve.

— Ezen rabló — ismételé Boldizsár szavait a csudálkozás miatt hosszúra nyújtva — hiszen az puskám előtt dőlt el.

— Igen, — de csak golyódat kikerülni, — folytatá a haramia felső ajakát balra, az alsót jobbra rántva. És fejem felett csapott az ón a kisasszony szívébe, kit épen fogoly társam fosztani szándékozott. — A másik haramia bizonyítá társa állítását s a társaság szánakozását a gyászos áldozat felett annak ártatlan okára is kiterjeszté.

A már magában is szomorú eset szívszaggatóvá vált, midőn a még mindig félre ülő Ilka testvére halálát megtudván, minden visszatartóztatás ellenére is, a halott felé rohant és reá borulván, könye záporával mosta testéről a véres foltokat, zokogás és

mély fájdalma miatt szóba nem foghatva bánata és kínjai nagyságát.

Szodoray kedvese mellé térdelt, elvonni igyekezvén a kétségbeesettet, ki alig józanulva ön ijedéséből, minden haszon nélkül tevé ki a nehéz küzdés veszedelmeinek lelkét, gyengén átkarolá a lánykát jobbjával, míg baljával annak balját húzta el a testvér sebéről. Ilka nem látszék érzeni és nem hallani imádója sugását, melylyel ez elhagyni kéré a véres tetemet s annal nagyobb búra tetszék fakadni, mennél inkább igyekezék őt kedvese annak tárgyától eltávoztatni. Végre annyiban enyhült belső szorulása, hogy az édes elveszettnek nevét zengheté lélekrepesztő hangon siránkozásai között. Erősebben ismételé igyekezéseit Szodoray s érezhetőbben vonván el kedvesét a holt testtől, egyszersmind füléhez hajla e szavakkal.

— Édes Ilkám! engedj kéréseimnek, ha szeretett nénéd ártatlan gyilkosát tiszta lelked meg nem utálta. — Az utolsó szavak tőrként csaptak a síró leányka szívébe, fölemelé fejét, melyet a bú örökre nénje tetemére sújtani látszott s az unszoló felé fordítá s bár gyászos vonásaiban leírhatatlan vala a szelidség, mégis egy mennykőcsapás sem rázhatta volna annyira meg Szodoray lelkét, mint azon szemrehányással s a harag egy kimondhatatlan nemével tele pillanat távol minden gyűlölségtől, minden boszúvágytól, melyet a gyászoló szép reá lövelle. Nagy fekete szemei harmatfelhős éjhez hasonlának s belőlök neheztelés sugárzék, milyet az ég mutathat, ha szánakozva és nem büntetőleg tekint a föld

hibáira. S épen a haragnak szelídsége zúzta össze a tüzesen érző Boldizsár lelkét, ő, ki a legkitörőbb haragra kész, annál inkább, mert ismeré kedvese elevenségét, — azt férfiú türelemmel fogta volna fel, semmivel sem bírt ezen szende, de szívbeható neheztelés ellen fegyverkezni; kedvesére tekinte, kinek nemcsak szemei könyeztek, nemcsak ajkai vonultak sírásra, de egész valója egy még a halálos búban is édes harmoniával gyászolt. Beszédre látszék törekedni, — talán a szemrehányás szavaira. Szodoray nem tűrheté tovább. — Ilka! — sóhajtá sűrű könyekben engedve utat bánatának — Ilkám! — s kezével takarva arczát, elfordult. — Boldizsár! — suttogá Ilka, hangja a neheztelés és engesztelődés között küszködvén, az ifjú félénken tekinte reá, de egy pillanat egészen elváltoztatá a lányka arczát, bár búja inkább nevekedni, mint enyhülni látszott; mert most érzé, hogy nincsen erejében nem szeretni azt, ki bár ártatlan oka nénje halálának.

— Ilka! te megbocsátasz. — Sóhajtá Szodoray, látván, hogy a szerelem napja sugárzik által kedvese képén a neheztelés fellegein és elfelejtve minden körüllévőket, egy forró kézcsókolással pecsételé az engesztelődés néma, de tisztán érthető egyezését, s Ilka egy sokat kifejező kézszorítással monda igent, mire azonban inkább szíve titkos sugallása, mint búján kívül minden egyébről megfelejtkezett elméje készteté.

Néma tanuja volt eddig az egész társaság a szerelmesek bújának, míg Bagosy, ki a lesújtott öreg Szirmayt vigasztalá, elvonta őket félig erőszakkal a

holt felől; mert Szodoray a szerelme egére oly komoran vonult felleg miatt, nem láta már egyebet, mint ön szíve üdveinek veszedelmét. Kemény parancsolat adatott a főbbek által mindeneknek a szerencsétlen anya előtt leánya esetéről legkisebbet sem szólani, legkevésbbé pedig annak véletlen okozóját tudtára adni. A halott biztos emberek által más úton Husztra küldetett, s a vadászok szomorún a kettős szerencsétlenség miatt a levélszín felé ballagtak.

HETEDIK SZAKASZ.

Víg lakoma helyett gyászos tor. — A dragonyos kapitány rendíthetlen lelket mutat s rettenetes pusztítást követ el. — Az anya szenvedései. A szerelmesek bucsúja. Elutazás.

Alig érkeztek meg vadászaink a levélszín közelébe s már rosszat gyanítón futott elébök Szirmayné, aggodalma még inkább nőtt, midőn csak egyik leányát látá, ezt is kisírt szemekkel, és halaványulva a még reggel oly rózsapiros arczokat.

— Mi bajod, édes gyermekem? — kérdé leányát.

— Semmi, édes anyám, már semmi. — Felelé újra kitörő zokogását alig nyomhatva le Ilona.

— Semmi. — Vága beszédébe Bagosy — Marira egy vadkan rohant s agyara ruhájába akadván, a földre dönté, egy kevéssé meg is vérezte, de nem veszedelmesen.

— Istenem! hol van ő? talán már meg is halt! — kiáltá Szirmayné.

— Őt Husztra küldtük, mert a vadászat közelebb

vetett a városhoz, mint ezen levélszínhez. — Felelé Bagosy.

— Föl hát! — Jancsi fogj be, — én tüstént Husztra megyek, az anya ápolja beteg gyermekét. — Siessetek! — Így s még több fölkiáltásokkal fejezé ki a szerencsétlen anya bánatát. Sikeretlen vala minden igyekezet őt lecsillapítani s végtére a férfiak is kénytelenek voltak, szándékában megegyezni; sógora, Szirmay István, ki legjobban tudta magát régi ismeretségénél fogva sógornéja természetéhez alkalmaztatni, követé. Elindultak tehát, s az anya mindig növekedő félelme miatt Ilkát is elvitte, ne hogy felügyelése nélkül maradván, őt is baj érje.

A többiek a már kész ebédhez ültek, részint azért, hogy a rémült anyát még inkább ne ijeszszék, részint, hogy míg ők az ebéddel foglalatoskodnak, az előre Husztra küldött szolgák minden megkivántatót elkészíthessenek a nemeseket Nagybányára vagy Szigetre vinni.

Az ebéd másképen esett ki, mint a reggeli vidámság jövendölte, de egészen megegyezőleg a nap boldogtalan híreivel és szerencsétlen viszontagságaival. Majdnem szótalan ültek az asztalnál s az ételek és italok sem dicsekedhettek a legnagyobb kelendőséggel, de az igazság kényszerít megvallanunk, miként Türkenfrasz Gottlieb Konrad Friderik volt hollandi kapitány minden tekintetben dicséretes kivétel volt; mert ő mindig igyekezett, hol jobb, hol bal szomszédjához hajolván a csendet megtörni, majd a szemközt ülőkkel cseréle egynehány szót vagy az egész asztalhoz intézé beszédét, de ezen utolsó esetben

épen sikeretlenül, mert egyik a másikra hagyván a feleletet, végre senki sem felelt a lovag nem csekély boszúságára, a mit ő az öblös serlegek nedvével igyekezett lemosni; de nehezen érhette el czélját, mivel az orvosságot az evés végéig folyvást és nagy mennyiségben használta s mégis mindamellett vészt és pusztítást látszott haragjában esküdni a feltálalt ételeknek, mert a mi közelébe hozatott, az csak nagy csonkulással juthatott tovább, kése, kanala és villája oly serény és foganatos mozgásban voltak, mint kardja még alkalmasint egy csatában sem; bátorsága, midőn Szodoray reá ijesztett, a taktika szabályai szerint szívéből hihetőleg gyomrába, mint biztosabb positióba retirált s ott mostan a máramarosi ebéd sültjein tőn pusztítást vitézi haragja, mely eredetileg a kerimi tatárok ellen lett volna irányzandó. Nem akarjuk ugyan bizonyosan állítani ezt vagy kereken kimondani, hogy a nemes lovag minden más lelki és testi tehetségek előtt főleg sokat és jól emésztő gyomorral volt ellátva, nem, mert ezt csak egy ebéd miatt erősíteni, rágalmazásnak magyaráztathatnék, annál inkább, hogy az egykorú krónikák, melyek mégis sokkal csekélyebb tárgyakat följegyeztek s jelen történetünknek forrásul szolgálnak, mélyen hallgatnak Donnerbaumsbergi Türkenfrasz Gottlieb Konrad Friderik, római szent birodalmi lovag és több potentátok seregében volt dragonyos kapitány érdemeiről, meg lehet hosszú s a pogány tatárok miatt nem épen bátorságos utazása ingerlé fel annyira étvágyát; a ki azonban olvasóink és olvasóinak közül a kapitány iránt különös részvéttel visel-

tetik s a fentebbi tárgyról körülményesebb tudósítást óhajt, azt csak elbeszélésünk további folyamatjára idézhetjük, talán későbbi és többszöri alkalom napvilágra hozza azt, a mi vitézünk első jelenésekor homályba borulva maradt, most még csak azt az egyet akarjuk megjegyezni, hogy Bagosy minden komolysága mellett s az általa tisztelt magyar vendégszeretet ellenére is, el nem titkolhatá ezen máramarosi tiszti társának fülébe súgott észrevételét.

— Ha kapitányunk a csatamezőn tizedrész annyi pusztítást tesz, mint az asztalnál tőn, megköszönhetjük Steinville tábornoknak küldetését.

Ebéd után mindnyájan Husztra indultak, hol a szerencsétlen anyát leánya teteme felett találták bújában magánkívül; minden vigasztalás foganatlan volt, s nehezen lehete a kétségbeesettet reá venni, hogy a szeretett testével s még élő leányával haza térjen Ugocsába Fertős-Almásra, elindulására azonban legalább is a következő napot kelle elvárni, mert az első bú hatalma őt mindenre képtelenné tevé. Még nehezebb vala Szirmay Istvánt sógornéja elkisérésére birni, az öreg hazafi jelen akart lenni a haza védelmére czélzó tanácskozásban, s tettlegesen résztvenni minden ide tartozóban, csak miután megigérteték, hogy tudósíttatni fog mindenről és később a készületekben régi tapasztalása, és buzgó hazafisága el nem mellőztetnék, győzött keblében a rokoni szeretet. Még hevesebb, de rövidebb küzdés dúlá Szodoray lelkét, neki ugyan senki sem ajánlá Szirmaynét elkisérni; de annál forróbban unszolá szíve vonzalma, mégis átlátá, mily illetlen

lenne elhagyni a komoly foglalatosságot, mely őt a haza védelmére szólítja, s nemesi tartozásának betöltésére, egy lánykát turbékoló galambként követve. Meglesé azonban az első pillanatot, melyben kedvesét egyedül találhatá, hogy tőle nyiiván hallhassa az engesztelés szavait, s megbocsátását a véletlenül okozott szerencsétlenség miatt, s búcsút vehessen a veszélylyel fenyegető idők által talán hosszúra nyúló elválás előtt. A leánynak ugyanezen szándéka lehetett, mert alig vette észre kedvesét közelében járni, tüstént elhagyá úgy is sokaktól körülvett anyját, s tetszőleg háborgó indulattal, kétes lépésekkel haladott Boldizsár felé, ez a tágas várbeli szoba másik végén állott magába merülten a falhoz dülve egymásba kulcsolt karokkal, csak néha emelve pillanatát a túl oldalon álló csoportra, melyben kedvese is mulatozott, midőn Ilkát maga felé közeledni látá, mint öröm villanása egy eleven pirosság futá el arczait, mely a leányka arczain visszasugározni látszék, oly hirtelen változék annak is rózsává halovány színe, egymás tekintetébe merülve némulva látszának egy perczig, mig Szodoray Ilka kezét megfogva a csendet felbontá.

— Imádott Ilkám, zengje most elválásunk előtt, ezüst hangod azt szívembe, a mit már szemeid szende sugarából, édes kézszorításodból olvastam, Isten látja lelkemet, mily kínok szaggatják, de kész vagyok őket tűrni bár ártatlanul, kész minden szemrehányást békével szenvedni, csak pillanatod szelidsége, csak szerelmed enyhítse fájdalmamat.

— Nem, Boldizsár, ki neheztelne embertársára a

kegyetlen sors csapásai miatt, egy pillanatra ugyan — megvallom — fájdalmaim ártatlan szerzőjük ellen gerjesztettek, de csak egy perczig tartott az igazságtalan idulat, egy szó, egy pillanat tőled elég volt azt eloszlatni, s csak azt mutatá, milyen irthatatlan szerelmem, s milyen erősen áll minden szerencsétlenség felett.

E beszéd közben a szomszéd szobán keresztül egy erkély idomú kis oldaltoronyba értek: a kilátás a magas bérczen fekvő vár ezen fenn részéből messze és nagynemű vala, a zöld völgyet hasítá a már egyesült Tisza, itt még tisztán és világosan folyva kövicses medrében. Huszt mezővárosnak békés telkei alig láthatón a lefüggő szikláktól zajtalan állottak, mert lakóik mezei munkával elfoglalva látszottak izzadni, míg barmaik a városszélen egy alacsony bokrokkal gyéren benőtt mezőn legeltek, minden oldalról bérczek magasabb és magasabbra emelkedve zárák a láthatárt, alul gazdag lombú tölgyek, feljebb fenyűk tavaszi eleven zöldével borítva, magasabban kopár szirtek még vereses zöldben tüntek elő, s a távolabb csúcsokat a nap sugaraiban ezüstként ragyogó hó fedezte. Nem érdeklé a látvány szépsége a szerelmeseket, legalább nem látszék érdekelni, de tagadhatatlan befolyása minden magos szépségű vidéknek az érzékeny kebelre, bármely vihar dúlja, bármely érzelem epeszsze, és bú faggassa is azt, így a szeretők szívének bár tudtok nélkül leggyöngédebb idegeit érinté az egy fenn bájú vidéken a tavasz virányaitól a tél legzordonabb jeléig varázs harmóniában összeolvadt természet szépsége, s éde-

sebben költé a szerelem néma, de szeretőknek oly könnyen érthető beszédét, mely a szemekből, az arcz, az ajkak minden mozdulatiból oly igézőn tud szólani a rokonérzetű kebelhez. Ezen a földi lét talán legboldogabb állapotjában elmerülve állottak ők némán egy darabig. Ilka képéből természetes, pajkos elevenségének majd minden jelei eltüntek, mert a hatalmas érzetek, s mindnyájok leghatalmasbika, a szerelem, az eleven charactereket komolyabbá és mélyebb érzetűvé teszik, mint a természettől komolyokat, ezen változás alkalmasint onnan származhatik, mivel az érzelem forró örömét, vidám lelkök a nékik oly természetes vígság által kijelelni igen csekélynek tartják, s egy tiszta belső öröm, mely nagyságával elcsüggeszti vidám élénkségöket, jő helyébe; míg a komoly elzártabb character, ki kisebb érdekű örvendetes eseteknél élénk nevető örömre fakadni nem fog, ha egy hatalmas édes érzés elragadja, gyakran a legvidámabb örömre szokott lobbanni; ezen állítás, ha mint minden elv és szabály többszöri kivételt szenvedne is, mégis leginkább szerelmesek s főleg szerelmes lánykákon megvalósult. Szodorayn nem vala nevezetes változás észrevehető, mert nem lévén a Mária halálából származott bú által annyira elfogódva, ideje volt ezen jelenetre előre készülni, rajta csak szomoruságán áttündöklő szerelem uralt, s nyugalmasabb állapotja következésében ismét ő volt a beszéd kezdője.

— Lásd édes Ilkám! e csendes viruló tájban félelem nélkül dolgozó pór népet, nem gyanítja, mi zivatar támad onnan délfelől, földjeit, telkeit, s talán

éltét is elpusztítani, ősi és dicső tartozása a magyar nemesnek honát védeni s alattvalóit, kik őt munkájokkal táplálják, minden ellentől oltalmazni, engem ezen szent kötelesség hí a gyilkos tatárok ellen; de ne félj, mert alakod őrangyalként s óvón fog felettem lebegni a csata vérengzése között.

— S én győzelmet és üdvöt imádkozom le rád a mennyek urától, ki nem lesz kemény tiszta fohászaim iránt.

— Ha ily lélek, ily ajkakon küld könyörgést az égbe, azt a szerafok szellemhangja adja elébe az örökkévalónak.

E szavaival lehajla Boldizsár s egy hosszú szende csókkal némítá el piruló kedvesét, s ezen perczben nevét hallá hívólag az oldalszobában zengeni. — Isten veled, kedvesem — sóhajtá, s egy forró ölelésben adott, mulni nem akaró csók vete véget búcsújoknak.

A férfiak indultak részint Nagybányára, részint Szigetre. Szodoray Bagosyval, s a vitéz Türkenfraszszal az első városba. Türkenfrasz egy vala az akkor számos katonai kalandorok közül, ki több hatalmaknál szolgált; de feszegetni nem akarjuk, mely okokbul mindenünnen elment, ismeretlenek előtt magának gyakran nagyobb czímeket és rangokat is tulajdonított, s a hol hasznát remélheté, ott maradt, azért nem mi mondjuk, hogy ő római szent birodalmi lovag és kapitány volt, hanem ő maga; így hiheti, a ki akarja. Most a császári seregekben akarta szerencséjét próbálni, de Steinville hamar megismerheté az embert, s föl nem vevé, azért igyeke-

Hosszu szende csókkal némítá el piruló kedvesét.

zett Muszkaországba, hol Péter minden idegent nyilt karokkal fogadott; de a tatárbeütést meghallván, gondolá, hogy jó lenne Magyarországban egy kis útravalót érdemelni, ez okból szándékozott itt maradni, miben őt a huszti jó ebéd még inkább megerősíté.

NYOLCZADIK SZAKASZ.

Melyben előadatik, miért maradt légyen Gyurka kapitány Huszton, s ennek nagy tanácskozása.

Bogdanu Gyurka részint különféle ürügyek alatt, részint a közzavarban ügybe se vétetvén, Huszton maradt; de valódi oka el nem utazásának az volt, hol egyik szolgája által Pintye Gregortól izenetet kapott, Husztot az éjszakának előtte el nem hagyni. Úgy is magát semmi esetben föltalálni nem tudó butasága segédre vágyott, mely őt mély alvásából fölrázván tettre lelkesítené; szerelme minél közelebb jutott annak kecses tárgyához, annál erősebb lőn az elragadtatás, nem sikerült terve még lángzóbbá tette vágyát, és indulatja végre azon vad szenvedélylyé vált, mely durva, elme és mívelés által nem mérséklett characterek tulajdona, ha forró vágyok kielégítésére semmi módot se lelnek, Bogdanu szenvedelme azonban a nevetségnek egy színét is vette föl magára, a mit a bojár meglehetős lelki tompasága okozott. Várva várta tehát Pintye Gregort,

kiben már egyszeri csalatása után is, bízni meg nem szünt, mert minél többet tudakozódék, annál többet hallott a haramia rettenetes bátorsága, vagyis inkább vakmerősége felől, mely majd mindig szerencsével párosulván képessé tevé Pintye Gregort a leghihetetlenebb dolgok véghezvitelére; ő már jó idő óta, mint Mármarosnak s a körülfekvő vármegyék- és tartományoknak valódi zsarnoka élt, nem volt ház a legszegényebb zsidó gunyhajától a leggazdagabb földes úr lakásaig, melyben félni nem kellett volna betörését, nem országút, melyen bátorságos lett volna utazni számos kisérettel is, éjjel vagy nappal; az erdő rejtekében, vagy a sík téren; mindenütt és mindenkor lehete borzasztó tetteit hallani és tapasztalni.

Csapatja már annyira növekedék rablásának boldog foganatja által, hogy két s három részre feloszolva is elég volt több emberekből álló utitársaságot kirabolni. Ily kiterjedésű hatalommal bírt azon ember, kit a moldovai testőrkapitány érdemes czinkosának választott.

Este unalomból-e vagy más okból, nem tudni, Bogdanu sétálni ment egyik utitársával a vár romladozáshoz inkább, mint épséghez közelítő bástyái alatt, lassan bocsátva a füstöt, de vastagon, hosszú fehér csont-szopókájú pipájából, hideg és néma bámulással tekintve a merész épületet, midőn a várnak fűvel és bokrokkal benőtt árkából egy ruházatja után oláh pór emelkedék ki.

— Jó estét uram — mondá minden félelem nélkül a kapitánynak. Örvendek bizodalmadon, hogy

izenetemnek engedve megvártál. Remélj minden jót, vetélkedőd Szodoray volt, de Szirmaynét ismerem, ő az egyik leánya véletlen gyilkosának a másikat csak új szerencsétlenség félelme miatt sem adja, azon felül egy cselédjétől kitudtam, hogy Ilka kisasszony, mint főleg most észrevétetett, szerelmes ugyan Szodorayba, de az volt, és igen forrón a meghalt Mária is, az anya ezt szándékozott Szodorayval egybe kötni, miről az ifjú mit sem akart hallani; még Boldizsár úrfi a külföldön utazott, küldé haza anyjának képmását, egy kis tenyérnyi nagyságút, anyja még odalétében meghalt, s a kép Szirmaynéra, mint leginkább szeretett barátnéjára szállt, s most az agyonlövetett Mária keblén elrejtve találtatott. Ezen dolgokat fordítsd hasznodra Szodoray ellen; mert jól meggondolva, neked még is jobb, ha a leányt illendőbb módon nyered el, mint rablás által, s erre, ha minden más sikeretlen marad, még azután is lesz idő.

Bogdanu egy darabig erőltetni látszaték magát, hogy következtessen valami jót az elbeszéltekből, homloka a fanyaru gondolkozás ránczaiba vonult, szemei alig pislogtak a rájok zsugorodott pillák alól, bal tenyerét a pipaszárral dörzsölte, de végre egy villám átrepül képén, mintha téli éjszakán egy czigány kalyiba ajtaja kinyilik, s hirtelen a benne égő tűznek egy lángja világosítja föl a korom és füst homályosította falakat, keményebben szorítá jobbjába a pipát, s balját homlokára nyomta, mintha meg akarná fogni a jó gondolatot, s egy fontos okos nevetés után, e szavakba foglalta elmeszüleményét. «Értelek,

azt mondjam tehát Szirmaynénak, hogy öregebbik leányát szánt szándékkal ölte meg Szodoray, mert az ifjabbikat akarta nőül venni.»

— Nem, azt nem, azt senki sem hinné oly ember felől, mint Szodoray, máskép és szelidebben kell a dolgot fölfognunk, csak azt beszéld Szirmaynénak, hogy Szodoray titkosan örvend a véletlen szerencsétlenségen, mert ismervén Mária szerelmét, most szabadnak érzi magát ezen általa soha sem viszonozott érzelem akadályától, s annál könnyebben reményli szeretett Ilkája kezét megnyerni. Ez föl fogja lobbantani ellene az anyát, s ha most mindjárt neked nem használna is, ki tudja, mi következései lehetnek későbben, mindenesetre legalább időt nyerünk egy más terv kivitelére.

— De ha Szirmayék Husztot elhagyják, — jegyzé meg Gyurka.

— Attól ne félj, csak menj, és tégy úgy, mint mondtam, én hamarjában egy-két csekély rablást teszek az ugocsai úton, s oly lármát üttetek felőle, mintha a verkhovinai* kincseket ástam volna ki, s azt hiresztelem, hogy csapatommal ezen útat elfoglaltam; én pedig oly rettenetes vagyok, hogy egy asszony sem, s csak igen kevés férfi merné elhagyni Husztot, ha engem közelében tud. De most dolgaim más felé hínak, válnunk kell, mától a harmadik estén ismét ezen helyen találjalak, és addig igyekezzél az özvegy szívét részedre hajtani.

* Verkhovina Mármarosban fekszik, tájékán a monda egy szerecsen király tömérdek kincseit állítja elásva lenni.

— A mi tehetségemben áll, azt megteszem. — Biztatá tanácsnokát a bojár.

— Abban pedig igen kevés áll. — Mormogá magában az emberismerő Pintye Gregor s eltünt a bokrok között.

KILENCZEDIK SZAKASZ.

Bogdanu újra tanácsot kér, s nagyon megerőlteti magát annak végrehajtásában, és tettének foganatja.

Bogdanu Gyurka a várba térvén, titkos tanácsba bocsájtkozék társával, ki vele volt Pintye Gregorral való találkozásánál; ez egy moldovai kalmár vala, e kereskedői utján kisérője a bojárnak, mind élte módjában szükségesképen szerzett tapasztalására, mind elméje természeti ravaszságára, a kapitányt hatalmasan fölülmulá. A mit tehát Pintye Gregor csak sebes árnyék vonatokban állíta a bojár lelkének elejébe, azt Zakarovics Tógyer, mert ez vala a tisztelt kereskedő neve, élénkebben festé ki, sok bölcs és drága oktatásokat adván a kapitánynak, mint fejtse ki érzelmeit és szándékát Szirmayné előtt, Bogdanu pedig, kinek egyetlen jó tulajdonsága az volt, hogy okosabbaktól szívesen engedte magát vezéreltetni, de ezen jó is majd mindig gonoszszá vált, mert azon okosabbak többnyire rosszabbak is szoktak lenni: nagy figyelemmel és hirtelenséggel nyelte el akárkinek oktatásait, mint a strucz eledelét, nem tudva

megkülönböztetni az ízes rizst, az égő széntől, úgy most Zakarovics körülményes útmutatásai is tárt füleket és többszöri ismételés és magyarázás után kis emlékezetet leltek nála. Nem akarjuk olvasóink türedelmét az untató leczkézéssel kelletinél nagyobb próbára tenni, csak azt mondjuk röviden, hogy a tanító elveinek helyességét, s a tanuló ügyességét a foganatból tudhatják meg, s azért haladék nélkül ennek elbeszéléséhez kezdünk.

Egy félre fekvő szobában, majdnem erőszakkal elvonattatva leánya testétől találta Bogdanu Szirmaynét, hosszan pillanta reá az asszony, s alig apadó könyei új záporban törtek ki, eltöltve az arczák inkább bú, mint öregség által vésett redőit. A bojár egy darabig szó nélkül álla; mert arra nem tanítá Zakarovics, mit tevő légyen, ha Szirmaynét sírva találja, az asszony pedig szívszorongató elfogódása miatt beszélni nem tudott. A kezdet nem sok jót igért, végre mégis a testőrkapitány bátorságot vőn, s mintha Szirmayné nem is sírna, a jól betanult leczke szerint kezdé beszédét.

— Az Isten vigasztaljon asszonyom; mert emberi erő nem adhatja vissza kedvedet.

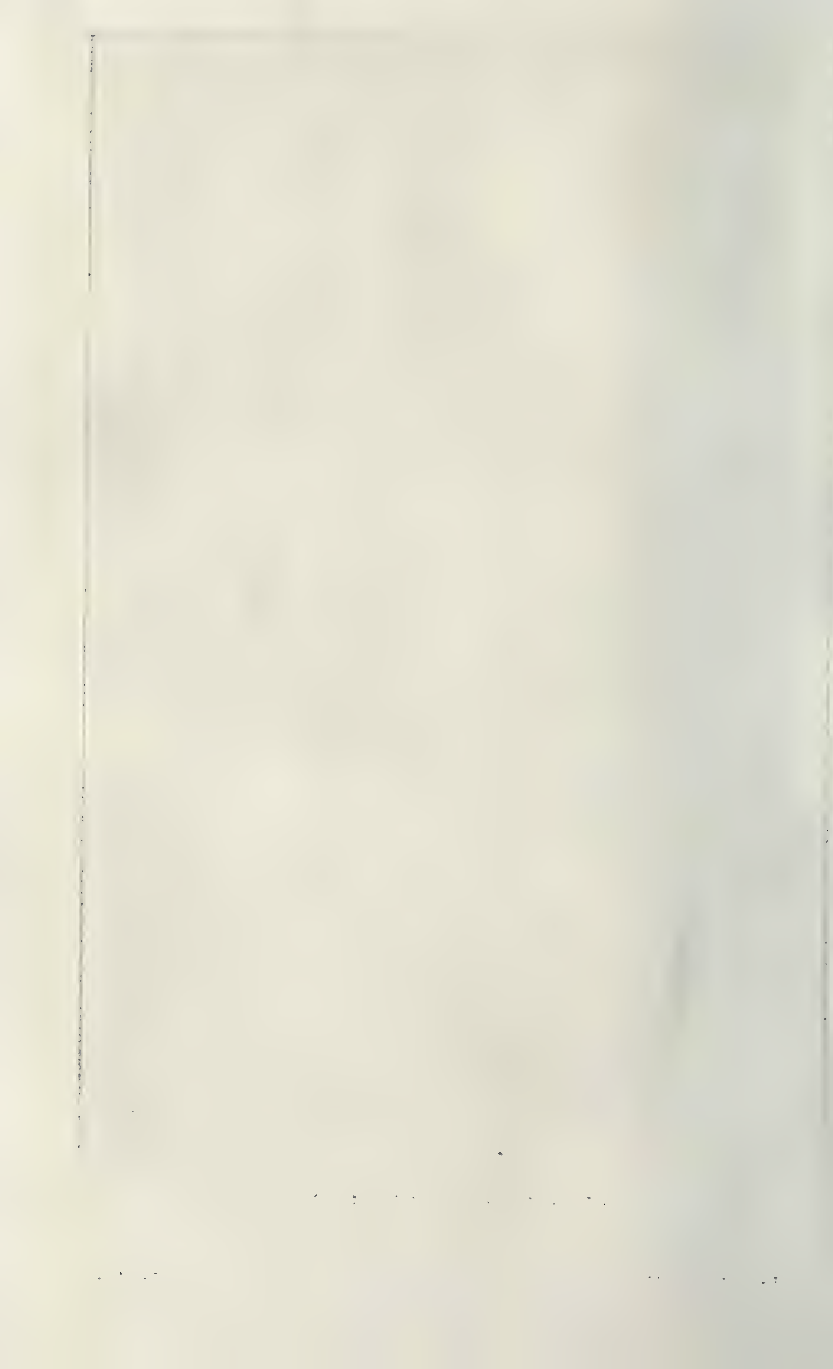
— Mégis örvendek, hogy részvételt mutatsz szerencsétlenségemen. — Mondá az özvegy zokogása által szaggatott szavakkal.

— Bár minapi forró kérésemet megtagadtad, irántad s házad iránt viselt tiszteletem mégis régi hevében ég, bár nem válhatott fiúi szeretetté. Mondá Bogdanu.

— Egy szót sem arról — vága bele Szirmayné,

— S milyen új szerencsétlenség fenyeget?

mint ki előtt kellemetlen dolog említtetik, és valami elhatározottság uralt hangjában annyira, hogy Bogdanu e szavakat reményei sírénekének tekinté, a mi is annyira megzavarta a fárasztó tanulás által gyengült elméjét, hogy az egész fontos és szépítő előbeszédet átugorván, nyakra főre a csupasz tárgyat hebegte ki.

— Az eltagadás mellett is mindig forrón szeretem a leányodat, most is egy javára czélzó szándék hozott ide. A hír ugyan magában szomorú, de még szomorúbb lenne rád nézve ezen dolog tudása nélkül maradni.

— S milyen új szerencsétlenség fenyeget? — kérdé Szirmayné.

— Eltagadták előtted, asszonyom, hogy Szodoray volt leányod gyilkosa. Igen, igen, haramiáktól támadtatánk meg az erdőben, s egyre czélozván közülök Boldizsár, véletlenül leányod szívébe talált. — Szirmayné bámulásában és fájdalmában több fölkiáltásokat teve; de Bogdanu már benn volt beszéde folyamában, s abból őt, míg maga fenn nem akadt, kihozni olyan nehéz volt, mint bele vinni, s tovább is folytatá. — Ez magában, mint véletlen eset nem hiba, de megtudván Szodoray Máriád halálát, majdnem örvendezve mondá, hogy a szerencsétlenség itt is szerencsével párosult, mert te Máriát akartad nyakára róni, s ő Ilkát szereté, kinek elnyerésére nénje halála után több reménye van.

A szomoruság képes volt mindent elhitetni a szerencsétlen özvegygyel Szodoray ellen, de mégis nem tehete föl ily rútságot felőle, kit gyermek ko-

rától szeretett; gyanussá tevé még a rossz hírt előtte, hogy azt egy moldovai s épen az általa megvetett Bogdanu Gyurkától kellett hallani, hirtelen fölugrék székéből, s egy megvetés és harag között lebegő pillanatot vetve a bojárra, szótalan a másik szobába eltünt, bár igen nagy erőlködésébe került is az eltávozás.

Bogdanu egészen kiforgatva betanult szerepéből, talán nem tudva, mit csinál, jó darabig várt még, de senki sem mutatván magát, mintha leforrázták volna, eltávozott.

TIZEDIK SZAKASZ.

Melyben egyik hősünknek házi állapotja a lehetőségig híven leíratik. — A bányai politikusok nagy-gyűlése, kik és miről beszéltek abban, végre mi illetlenül zavartaték meg az.

Térjünk el elbeszélésünk eddigi helyéről, Nagybányára fordulván. Senkit sem akarunk a város leírásával untatni, csak annyi legyen megmondva, hogy szemben a nagy templommal emelkedék Ablakosy úr háza, melyben egy személyre akadunk, ki a jelen történetben nagy szerepet igért játszani, ő lévén az első, kit kegyes olvasóinknak és szép olvasóinknak bemutatni szerencsénk volt. Kiki el fogja ezen bevezetés után találni, hogy itten egyenesen Piócza Kristófot, lovagát az éles borotvának, értjük. Ugyanis többször dicsérve említett Ablakosy uram házából egy boltajtó nyilt az utczára, felette két sárga réz tányért lengete a szellő, benn Piócza Kristóf épen utolsó vendégét borotválta, körül törülköző kendők függöttek, s más szakállpusztító eszközök valának láthatók, s a bolt hátulsó ajtajának kis üveg ablakán a túrós haluskára tésztát gyúró

fürge Judith, most férje után Pióczáné asszonyom, Piócza Kristóf nagybányai chirurgus és borbély hites társa, kandikála be; és így látják olvasóink, hogy ezen becsületes házban minden úgy állott, mint azt Piócza Kristóf úr már az első szakaszban előre érzette.

Alig törülte le borotváját s már lassanként több városbeli «honoratiorok» ünnepi ruhában (mert vasárnap délelőtt volt) jöttek a borbély műhelybe, vége lévén a nagy misének; úgymint a városi hajdúk káplárja, a pénzverő hivatal szolgája, Kordován János csizmadia czéhmester, s később minekutánna a templomot bezárták, a harangozó és az egyházfi; mert mint minden új, úgy Piócza Kristóf műhelye is igen csalóka kecsekkel bírt, s a fenn nevezett nagytiszteletű személyeken kívül még néha egy-két bányamester, sőt a város aljegyzője sem tarták méltóságok alatt a boltba tekinteni, s egy vastag könyvbe, mely ezen czímmel Diarium medicum * az asztalon hevert, és melyet más nagy orvosok szokása után tartott Kristóf mester, még az is föl volt jegyezve: hogy boltját a városbíró, polgármester s a tisztelendő plébános úr együtt szerencsélteték jelenlétökkel, e felett egy felsőbb rendű bányásztiszt igen gyakran alázta le magát látogatásaival, s legottan sokfélét suttogtak a város vén asszonyai, kikhez melleslegesen légyen mondva sok fiatal emberek is tartoztak, mi tehát, hogy czéhökbe tartozóknak ne gondoltassunk, csak titkon akarjuk olvasóink fülébe súgni, a

* Orvosi naplókönyv.

mit a város eleven krónikái beszéltek; tudniillik, hogy az említett bányatiszt inkább a csinos Jutka, mint borotvaforgatásban ügyes férjének kedvéért látogatá meg a boltot.

Alig volt az említett társaság együtt, s beszéde tüstént a nap tárgyára, az iszonyú tatárokra, fordult. A harangozó említé őket legelőször, mondván, mi félelemmel tekint ő ki minden nap a toronymagasságból Erdély felé, mert perczenkint előrohanhatnak azon kegyetlen seregek veszélyt hozva édes városukra.

— Arról csak én tudok szólani — mondá Kordován János a czéhmester, a fontosság kaptafájára huzván orczája bőrét, mert talán mestersége iránti forró szeretetből csizmáival oly rokonságra jutott, hogy csontjait, mint azokon a kaptafát, bőrnél egyéb nem fedezte. — A szatmári oskolában volt egy professorom, az az óperencziától a Gönczöl szekeréig úgy ösmerte a világot, s annak minden nemzeteit, mint Tamás gazda — s itt a pénzverő hivatal szolgájára mutatott, ki egy tetemes iszákos szász vala — a bányainspector úr ő nagysága pinczéjét. Ez sokat beszéle nekünk a tatárokról, sőt olvasott is valamit felőlök egy méz karalábékárment nevű könyvből (itt alkalmasint Roger nagyváradi kanonok a IV. Béla alatti mongol pusztításról ezen czím alatt «Carmen miserabile» írt munkáját érthette), de a könyv diákul volt írva, és így mi kis diákok semmit sem érthettünk; annyit tudok azonban, hogy ezen átkozott tatárfajnál a legjámborabb leány is kegyetlenebb, mint nálunk egy haramia, nem boszúból és harag-

ból ölnek és rabolnak ők, hanem legnagyobb mulatságokra szolgál, ha a fegyvereik alatt, vagy általok fejökre gyújtott házakban veszendő keresztények jajgatásait hallják. Csak az erős ép férfiakat, és a fiatal szép leányokat viszik magokkal fogságba, az előbbieknek sanyarú dolguk van, mert baromkint kell dolgozni, de az asszonyok bézáratnak ugyan, mindazonáltal jól és pompásan tartatnak, s ha valamelyik igen szép, tatár khánné is lehet, sőt ha Konstantinápolyba eladják, még szultánné is válhatik belőle.

— Az ilyen fogság nem lehet a legszerencsétlenebb, — pattogá Juczi, ki a beszéd vége felé a konyhából bejött, egyik kezéről a másikkal dörzsölve a rájok ragadott tésztát, érdemes férje egy kissé boszúsan pillanta reá, de Jutka ifjúasszony nem értett tréfát a házi uradalom dolgában, felségbántásnak tartva minden szót és jelt, mely uraságával nem tökéletes megelégedést fejezett ki, a csak néhány napi házasság ellenére is tapasztalhatá már ezt Kristóf, mert a mint most boszús pillanatát észrevevén feléje tekintett szeretett hitvese, hirtelen epedező színt ölte sárga orczáira, nehezen kerülte volna el azonban egészen a nem ugyan felség, de feleségbántási pert, ha a népleíró csizmadia hirtelen egy bölcs észrevétellel s előbbi beszédje folytatásával el nem némította volna az asszonyt.

— Bizony Jutka ifjasszony, nem fogná azt mondani, csak tudná úgy, mint én tudom, mily utálatos legények azok a tatárok: apró zömök emberek, veres hajok és szakállok, kis pislogó szemök, s e fölött meg kutyafejök is van.

— Kutyafejök! az Isten őrizzen tőlök, — kiáltá föl Juczi minden vágyát a khánné vagy épen szultánnéságra elvesztve.

— Kutyafejök bizony — erősíté tovább is a tudós czéhmester, — e fölött még kutyaorrok is, mert csak úgy szagolják az elrejtett keresztényeket, mint a legjobb vizsla a nyulat.

— A pócsi boldogasszony rontsa meg őket — sóhajtá Pióczáné keresztet vetve — minekelőtte hozzánk érnek; undok egy fajzat lehet.

— He-he-he! Tamásnak beszél kegyelmed, Tamásnak Kordován mester, ezen régi mesére Bécsben, hol én egy esztendeig voltam, s még azontúl is, senki sem tart.

— Már akár hiszi Kristóf mester, akár nem hiszi, mégis egészen úgy van, a mint mondottam, — hangzék a czizmadia felelete, s vagy nem tudta tovább erősíteni állítását vagy méltónak nem tartá, mert Jutka ifjasszony s vele az egész társaság vak hitelök jeleit adták, az effélékben orthodoxus nő még ura térítéséhez is fogott, ámbár nem apostoli szelíd lélekkel.

— Hát a mi Bécsben nincs, nem lehet az máshol? te Bécsben alkalmasint csak tökfejekkel találkoztál, mert magad is csak azzal jöttél vissza, s még sem akarod elhinni, hogy kutyafő is lehet embervállak között, mért tanultál annyit, ha még azt sem tudod?

— Hiszen, kedves lelkem, nem értesz te ahhoz, én lásd sok geographiát által forgattam, mert egy egész álló esztendeig voltam Bécsben.

— Kár pedig, mert az ökör csak ökör marad, ha Bécsbe hajtják is. — Mondá fejét és teste fölrészét rázogatva a menyecske.

Ez, s még idegenek előtt mondva, Piócza Kristóf türelmének is sok vala, szólni akart, és bátran szólani, s ki tudja bajnoki elszánásában, miket nem vala véghezviendő, legalább is ütközet támadott volna az új házasok között, ha az egyházfi ujságkívánása menny-kőhárítóként nem vezette volna más tárgyra figyelmüket, ugyanis így kezde a tisztelt férfi beszélni:

— Én ma kora reggeltől a sekrestyében voltam, tehát semmi ujságot sem hallhattam, mondják meg kegyelmetek, mi híreket hallani tegnap óta a tatárokról.

A csizmadia ezen kérdés által ismét kedves folyamába hozatott, melyből őt Piócziáék érzékeny házassági jelenetük kirántotta, s előbbi ábrázatját fölvéve, kezdé a hallott híreket beszélni: — Már ma igen jó kútfőből beszélhetek, mert tekintetes Bagosy László alispán úr huszárjának csizmát mérni voltam, s míg reá ottan várakozám, a másik szobából nyilt ajtónál sokat hallottam.

— Bizonyosan olyan huszár és hajdú forma emberektől. — Zavará meg a czéhmestert Tamás, a pénzverő szolga, ki vetélkedője volt politikus tárgyakban a csizmadiának, őt csúffá tenni akarva; de ez most igen erős helyheztetésben volt, s azért győzelme előérzetében hangosan felelt.

— Követem alássan, ott a tekintetes alispán úr, meg az öreg Babocsay, meg az ifjú Szodoray, és más számos nemes urak voltak, nem illik, és nem

lehet mindent kifecsegni, a mit ily nagyúri emberektől hallunk, de csak annyit mondhatok, hogy már Kolozsvárt s majd minden erdélyi várost hamuvá égettek a tatárok, vagy százezer embert hordanak magukkal az örök kegyetlen rabságba, s legalább is négyszer annyit fölkonczoltak, nem lesz csoda, ha a szatmáriak egy reggel csak vért lelnek a Szamosban víz helyett, mert a meggyilkoltak vére egész Erdélyt elborítja már. — Mindenki átláthatja, hogy Kordován beszédje folytában fölállított szabályát: meg nem mondani mindent, a mit oly nagyúri emberektől hallott, úgy magyarázta; hogy többet kell azoknál mondani, még tovább hazudta volna rettenetes híreit, de egy új vendég zavará meg mulatságukat; ez egy magos férfi volt, erdélyi oláh paraszt öltözetében, de csinosabb és tisztább minden sorsosainál, övében egy kés rejtezett, mely nagyságára kardnak is beillett volna, kezében egy nehéz balta villogott, merészen lépett be, idegennek tetsző mindenekelőtt; csak a czéhmester dörzsölte homlokát, ki akarván belőle feszíteni, hol láthatta légyen ezen neki ösmerősnek tetsző idegent, de hiába erőlködék; nem úgy Piócza Kristóf, ő az első pillanatra megösmeré Pintye Gregort a belépőben.

— Siessen, mester uram! — mondá a haramia nem durva, de parancsoló hangon. — Pusztítsa el szakállomat, de csak hamar, mert ma még hosszú utat kell tennem. — Ezután egy székre veté magát, baltáját mellé támasztva, s kését az övben hagyva Kristóf szappant készíte ez alatt, az ujságszerető csizmadia tudakozódni kezde az idegentől.

— Honnan jő kend földi? — vala első kérdése.

— Erdélyből, — volt a száraz felelet.

— De melyik tájékából? — talán csak nem űzik a tatárok? — Unszolá tovább is a hallgatni akart haramiát Kordován.

— De nyomomban vannak — felelé amaz a kérdőre sem tekintve, ki azonban meg nem csüggedve folytatá vallatását.

— De mi okból támadhattak azon zsivány pogányok békés hazánkra?

— Hogy a csizmadiákat mind megnyúzzák, mert a tatár khán nagybányai czéhmesterüknél csináltatott egy pár csizmát, s az igen rosz volt. — Szóla Pintye Gregor, s a csizmadia minden további kérdezéskedésről megfelejtkezék, vetélkedője, a pénzverő hivatali szolga, nagy hahotára fakadt, s a többi vendégek is, bár szelídebben, de elég harsányul kaczagtak.

Ez alatt mindennel kész lett a borbély; beszappanozta a haramiát, s már fél arczát leborotválta, midőn az ajtó hirtelen kinyilván, Karácson Tivadar, a híres hajdu, lépett be. Első pillanatra megösmeré Pintye Gregort, s egyenesen neki rohant, Piócza egy lökésre félre bukott s egy borotválkozó szerekkel megrakott asztalt feldönte, a haramia késéhez akart nyúlni, mert baltája az asztallal esett el, de izmos üldözője előbb megragadá, s birkózásban kénytelenítteték menedéket keresni. Egyenlő erővel ment a tusa, de mégis veszedelmes lehetett volna a haramia részére, mert az általa megsértett csizmadia s a collegáját segíteni kivánó városi káplár is

már ellene készültek, midőn Tivadar egy az asztalról leesett szappanos réztányérra tapodván, elcsúszott, s majdnem egészen a földre terült s mielőtt fölemelkednék, Pintye Gregor már a hátulsó ajtón kirohant. A konyhában Pióczáné ifjasszony túrós haluskáit a földre teríté, s a kertfalon által eltűnt, foganatlanul üldöztetvén Karácson összehívott emberei által.

TIZENEGYEDIK SZAKASZ.

Mely oly rövid, hogy kár volna belőle még rövidebb kivonatot adni, de mindazonálal is sok van benne.

Rövideden fogjuk említeni, hoggy Bagosy összegyűjté a szatmári nemességet Nagybányára, és számosan is seregeltek a haza oltalmára. Egy részök tüstént fölfegyverkezett, s városi, falusi emberekkel és vármegyehajdukkal egyesülvén, valami ezer emberből állhatott, ez Nagybányán maradt Babocsay vezérlése alatt. Ez az egész vármegyében tisztelt férfiú ötven éves lehetett, de alig vala esztendei száma rajta észrevehető, hírét és tekintetét még a szabadságháborúban szerezte. Rákóczi és a szövetségesek hadában a legjelesebb tisztek közé tartozván, azóta nyugalomban élt, de a vármegye minden fontosabb dologban nagy eszéhez és tapasztalásához folyamodott, mindig a legjobb sikerrel. Most is első volt ő, kihez barátja Bagosy az alispán fordult, s önkivánatára a nagybányai sereg vezérévé rendelt

Babocsay maga választá alvezéreit és tisztjeit, több mint háromszáz emberből álló lovassága kormányát Szodoray Boldizsárra bízta, ki régi kegyencze volt.

Így készülve szüntelen fegyvergyakorlás között tölté a kisded sereg kevés idejét, mely az ellenség betöréséig még hátra volt, szerencsére a csapat nagy része még Rákóczi hadaiban szolgálván, már rég tulajdonává tette a fegyverforgatást, s így minden jót lehetett remélyleni tőlök, annál inkább, mert tüzes hazafiság lángoltatá vitézségöket, csak Türkenfrasz, a generális statusoknál volt kapitány és szent birodalmi lovag, nem akart jót jövendölni egy sereg felől, mely még egy fényes retirádában sem mutata militáris válort és disciplinát, ámbár a magyarok természetes bravourját többé kétségbe nem hozta, e felett a vezérről sem tarthata sokat, ki Montecuculi Rajnáldnak épen nem nagy tisztelője vala.

TIZENKETTEDIK SZAKASZ.

A haramiacsapat véletlenül megerősödik, és kik által, Pintye Gregor egy merész tervet gondol. — A haramiák hadi tanácsa. — Egy fontos jelenet a haramia kapitány előbbi életéből, — készületek.

Minekutána Bagosy és Babócsay rendelései által a tatárok ellen meglehetős bátorságba vagyunk helyeztetve, biztosan visszatérhetünk elbeszélésünk második nézőhelyére, Husztra, hol is az ott hagyott személyek az alatt nem kis veszedelemben forogtak. A nagybányai dolgok vagy két héttel később történtek a huszti szerencsétlen napnál, azért az időre nézve is kénytelenek vagyunk hátra lépni; de erősen igérjük olvasóinknak, hogy mindazokat, kik már előbb vannak, utól érendjük.

Pintye Gregor végső beszélgetése után a bojárral a Huszt körül fekvő hegységekbe vonta magát, egyikébe azon rejthelyeinek, melyek ezen megyék minden részeiben ki voltak maga és emberei számára jegyezve, s néhány nap mulva azon összejövetel után alig haladhata az idő éjfélig, midőn a hold

fényes világánál a völgy mélyébe vezető ösvényen egy fegyveres csapat mindennemű bútorral jól megrakva közeledék, öltözetük, mert oláh paraszt ruházatuk volt, s az, hogy így megterhelve jőnek, nem támaszta épen félelmet Pintye Gregorban és haramia társaiban, de mégis meglepetve voltak, mert maga körül állott egész negyven vagy ötven emberből álló csapatja, két vagy három kémlelődni küldött társain kívül, a közeledők huszan vagy harminczan lehettek. Fegyvert ragadt azért az egész csoport, és puskáik a keskeny ösvény felé feszültek, halált repíteni a jövőkre; de békét hirdetőn zendült, a mint közelebb értek, a jövevények előtt Kosztán szava.

— Mondjátok meg a kapitánynak, hogy jó barátokat hozok, csak tegyétek le a puskát s emeljétek a kulacsot Bama Bila Paskuluj egészségeért.

— Bama Bila Paskuluj, — mondá félig elcsudálkozva Pintye Gregor, de nem mozdult ki helyéből, s a fegyvereket le nem rakatá, míg az őrök nem jelenték, hogy az idegen valóban Bama Bila Paskuluj és csapatja légyen; ezen új személy nem más volt, mint egy szilágysági haramiavezér, kinek szándékát és jövetele okát tüstént önszájából megtudandjuk.

— Mi jó hozott tégedet, talán csak nem szaladsz a tatárok előtt? — Kérdé Pintye Gregor új collegáját. — Szeretem ugyan, hogy itt vagy, de már régen kellett volna egyesülnünk.

— Hadd el pajtás, — felelé Bama Bila, — most van a legalkalmasabb idő annyi pénzt szerezni, hogy

mindnyájan gazdag bojárokká lehetünk Oláhországban.

— Hogyhogy?

— Hát hallgasd ki csak Kosztánt, a kémedet.

Kosztán így felszólítva Bama Bila Paskuluj által, előállott híreit beszélendő: — Legelőbb is belopóztam Nagybányára, ott annyit tudtam meg, s ez nekünk elég, hogy minden pénzt, mely most, mint mondják, az odavaló pénzházban nem kis mennyiségben vagyon, Husztra fognak vinni, mert ott a várban biztosabbnak tartják a tatárok előtt, alkalmasint Szigetről is mindent ide hoznak, sőt a mint hallottam a vármegye pénzét is.

— Na pajtás! — mondá derült arczczal Bama Bila — erre csak reá ütünk az úton.

— Nem hinném, hogy oly könnyű lenne, mint gondolod, mert igen erős őrizete lesz. — Válaszolá szárazan Pintye Gregor, s nem igen tetszék neki, hogy véletlen egy társra akadt, ki javallat tevésekre jogot tart.

— Én is egy értelemben vagyok veled — vága közbe Kosztán. — Mert igen erős őrizet rendelteték a kincs mellé, vármegyei, városi és bányahivatali hajdukból, meg fegyveres bányászokból álló, Karácson Tivadar vezérlése alatt; számok könnyen mehet kétszáz emberre.

— Ez már pedig a soknál is több. — Mondá More, magát az új bajtársokkal megösmertetni törekedvén; de szavaira senki sem hallgatott.

— Azonban el ne csüggedjünk, még olcsóbb áron is a miénk lehet a pénz. A kiséretnek csak kis ré-

sze marad Huszton a várat őrzeni, a többiek hamar visszatérendenek Nagybányára, hol a tatárok ellen sereg készül, mi lenne, ha a gyenge várra csapnánk?

— A gondolat nem rosz, és merész, — felelé Pintye Gregor, — már régen forgattam én fejemben s közöltem Kosztánnal is, ki csak tulajdon szándékomat adta vissza. Milyen szép lenne, ha míg ezen földön kényteleníttetünk lakni, egy várat bírhatnánk fészkül.

— S rövid nap a máramarosi kincsek is ott leendenek. — Folytatá Kosztán, örülve, hogy ura egyszer alázatos tanácsát szívesen fogadta, bár annak származását magának tulajdonítá. — Így egy csapással többet foghatunk.

— Ugy lesz! — kiáltá Pintye Gregor s ábrázatjáról a kételkedés legkisebb háborodása is eltünt.

Bama Bila Paskuluj, ki csak közönséges útonálló volt, s legfeljebb magányos lakok föltörésével foglalatoskodék, meg nem fogható czimborája merészségét, de a zsákmány tündöklése, és a czinkosa valóján szembetünő bizodalom, mely mint mondatik, minden nagy hadvezérnél előjele a diadalnak, elnémíták valamennyi a terv ellen talán felhozandó okait.

Pintye Gregor nyugodni inté a haramiákat, maga pedig Bama Bila Paskuluj és Kosztán, ki kedvencze volt vezérének, mint a csapat «Achileus és Odyszeusza» egy személyben, mert bátorság- és ravaszságra csak maga Pintye Gregor multa föl őt, ezek tehát hárman egy félrébb álló földdomb ormát foglalák el, mely alá More teríté a henyéléstől fáradt tagjait.

— Hát csakugyan ostromoljuk Husztot? — kérdé Bama Bila, miután letelepedtek.

— A mit egyszer kimondok, azt csak tettel s nem szóval szoktam ismételni. — Hangzott Pintye Gregor válasza keményen és elhatározottan, mert ő új czinkosát hamar akarta szoktatni uraságához. — S most azért már csak a dolog kivitele módjáról lehet szó.

— És hogy szándékozol a merész tervet végrehajtani?

— Az a körülményektől függ, ha a várőrizet számos nem leszen, s keményen vigyázni nem fog, úgy éjjel mászszuk meg a falakat, s ha a szoros vigyázat ezt nem engedné, körülveszszük és ostromolni fogjuk; ha szükség, ágyúkkal is, düledező falai nem fogják soká kiállani a tekéket.

— Ágyúkkal? — kérdé a bámuló Paskuluj, sőt maga Kosztán is elcsudálkozék. — Honnan veszed azokat?

— Az én ágyúim itt teremnek az erdőkben. Hajnal hasadtakor harmincz emberem az erdőbe megy s a legszálabb fenyőket vágja le, hogy a munka gyorsabban menjen, még parasztokat is fogok hozzá szerezni. Azon két nagy földfurót, melyek a sóbányák számára készültek, de általunk elraboltattak, hozzátok elő, s a ledűlt fenyőket fúrjátok ki, s azok lesznek az avasi király ágyúi. More pedig állítsa föl kovács műhelyét, legényeket majd szerzek én neki, s abroncsokat készítsen, a csöveket erősíteni, de főleg minden található vasat, ólmot és rezet hordjatok össze, ha mindjárt Nagybánya vidé-

kéről is, s a czigány segédeivel belőlök ágyúgolyókat fog önteni.

— De hány lövést fog kitartani egy ilyen ágyú? — Kérdé Bama Bila.

— Ha az elsőre elreped is — volt Pintye Gregor válasza — elég ilyen cső terem, s kész volnék az avas minden erdejét kipusztítani, csakhogy Huszt falai ledűljenek.

— A nyereség nagy is lesz. — Jegyzé meg Bama Bila.

— Más lelkesít engem leginkább. — Szóla Pintye Gregor; ki majd nem elragadtatva terve újneműségétől örömében beszédesebb lett, mint elzárt charactere ezt engedte. — Engem a boszú vezérel Huszt ellen, vigyázzatok, okait elmondom.

— Én, mint talán tudjátok, Rákóczi seregében szolgáltam együtt Karácson Tivadarral, azon izmos erős vármegyehadnagygyal, ki újonan üldözésünkre küldetett, vezérünk Szirmay vala, férje a most Huszton tartózkodó özvegy Szirmaynénak, atyja két leányának, és Szirmay István testvére; én az ő osztályában majdnem legvitézebb katona voltam, csak az egy Karácson mérkőzheték velem, sőt engem sokak előtt fölhaladni látszott, őt vezérünk nálamnál jobban szerette; ez, és vetélkedésünk gyűlöletessé tette előttem a daczos Tivadart, ki e felett még igen iparkodék velem felsőbbségét éreztetni. Bizonyos alkalommal egy csapat küldeték vizsgálódásra, a tudósítás, mely erre okot adott, tőlem származék, s azért reménylettem, hogy a csapat vezérlése reám fog bizatni, de azt Karácson nyerte

el, s a mi több, én még alája rendeltettem. Alig lihegve a harag miatt, követém őt, az első szó, melyet kiejte, ok lett részemről az ellenmondásra, egy szájvita támadt, — Karácson engem «veszett ebnek nevezett, ki őt ki akarja marni ura kegyelméből,» én őt még inkább gyaláztam, mire ő büntetéssel fenyegetőzött, míg kardot nem rántottam ellene; a csapat nagyobbrészt Karácson barátjaiból állott, csak kevés fogta pártomat, harcz támada, sebeket osztánk és kaptunk, míg Tivadar buzogányának egy súlyos csapása engem a földre terített, s társaim megfutamodtak; ekkor az ellenség reánk ütött, nehéz vita után visszaverte ugyan őket Karácson, de észre valánk véve, s így czélunkat el nem érhetők. Visszatértünk, s engem kötözve hurczolt magával kevély győzőm, s mint a terv kijátszásának okát vádolt, mert az idő vitámon elhaladt, s alkalom adatott az ellenségnek reánk akadni. Halálra itéltettem, s csak alig szabadíthattam magamat szökés által, egy erdőbe rejtezém el, sokáig tusakodva lelkemben, mit tévő legyek; első gondolataim csupán a boszúé voltak, lelkem forrott, s belsőmben a boszú egy egész poklot gyújta föl, meg akartam lesni szerencsétlenségem okait, s orozva legyilkolni őket, de ez kivihető akkor nem vala ön veszedelmem nélkül, s a könnyű, hirtelen halált haragom nem églé. Egy nap és egy éjjel ültem majd nem azon egy helyen, egy iszonyú szándék a másikat űzvén, s egy véres terv a másikat emésztvén el föllázadt agyamban. Nem tudtam, élet virul vagy halál dühöng-e körülem, s ha az egy éltető és gyilkoló boszú gondolatját valaki lelkemből

kitéphette volna, nehezen lett volna más inger, engemet az élet folytatására ösztönöző. Zavart elmém nem gondolhata mást, mint hogy a véres boszúnak meg kell történni, de annak eszközeiről, módjáról, vagy idejéről csak legkisebbet is határozni iszonyú állapotjában képes épen nem vala.

Csak midőn már a legnagyobb erőlködés után inkább fáradság, mint lecsendesülés miatt nyugodni látszottak szenvedélyeim, tökélhetém el magamat valamennyire jövendőm felől. A császári sereghez általlépnem tanácsos nem vala, mert onnan szöktem a támadókhoz, és boszúmra is nehezen akadt volna egész dühömet kielégítő alkalom; azért hazámba tértem Máramarosba, hol már évek óta űzöm a vidék félelmére haramia mesterségemet. Szirmay Györgyöt a halál már elragadta boszúszomjam elől; de én az egész fajnak veszedelmet esküdtem, öregebb leánya óhajtott jegyesének keze által esett el, s ez félig az én munkám volt, az ifjabbik leányt Bogdanu akarta nőül, a büszke magyar nemes egy bojárnak nem adja magzatát; jól van, én szerzem meg neki, s ez tekintetes Szirmay Györgyné asszonyomnak kínosabb lesz a halálnál. S még azt is, ki ellen legvadabb méreg dúlta szívemet, Karácson Tivadart, erősen hiszem, az ég vagy a pokol boszúm alá adja, mindegy, csak késem villoghasson gégéje körül s most tudhatod, Kosztán, miért valék a minap, midőn először küldeték Karácson ellenünk, úgy elkomorodva, hogy legrégibb czimboráink is rettegve tekintének szemembe, mert boszúm már aludni látszott, elvonva lévén régen tárgyaitól, midőn egy pillanat

ellenségemre, azt ha lehet az előbbinél nagyobb iszonyságban költé föl, s a gyáva bojár épen jókor akadt szemembe, hogy eszközül szolgálhasson terveimben. Már tudtok mindent, most merüljetek álomba, ha szenvedelmeimnek egy csekély része, mely elegendő volna a sírt ébren tartani, nem szállt belétek.

Mind elnyugodtak a haramiák, de a hasadó hajnal már munkálódva lelte őket, az erdő rengetegében viszhangoztak fejszecsapásaik, nem mint vezérök, első szándéka volt, a nyers fákat levágva, hanem a már fekvő száraz szálfákat kurtábbra darabolva. Moré, ki ezen munkában még téglaszin éveiből járatos volt, többekkel egy kemenczét építe a golyók öntésére, mások vasat keresni voltak, s maga Pintye néhányad magával biztos parasztokért ment a munka elősegítése végett, s a völgy szorosan őriztetett, ne hogy korán elárultassék a haramiák iparkodása.

TIZENHARMADIK SZAKASZ.

A várt pénz Husztra érkezik. — A várbeliek érzelmei és mulatsága. — A vár leírása.

Két nappal később, mint az ostromló szerek készítésével foglalatoskodó haramiákat elhagytuk, érkezék este felé a nagybányai pénz, egy valóban tetemes öszvély Husztra, s másnap a szigeti sóhivatal és Mármaros vármegye pénztára is. Szirmayné szándéka ellen kénytelen volt a várban maradni, mert súlyos betegség köté ágyához, önneit soká kétségben hagyó, nem fogná-e a bús anya szeretett leányát követni; mert bármely mindennapi dolog az, hogy szülék legvirágzóbb gyermekeiket elvesztik, a gyakori eset fájdalmán még sem enyhít; annál inkább megbocsátható vala Szirmay Györgyné minden mérték feletti szenvedése, mert leányát nem csendes, hosszú betegség által készülő halál, nem egy természetes, minden emberen uralkodó vész vé-

gezte ki, ő erőszakosan vígság és mulatság közepében ragadtatott el az életből, és nagy Isten! — csak meggondolni is, mely kezek által? — szokatlan és nem gyakran tapasztalható szerencsétlenség, ha magában csekélyebb volna is, csupán szokatlansága által inkább lesújtja a lelket, mint egy valóban nagy fájdalom, de a melynek okait gyakran s úgy szólván rendesen megtörténni látjuk. Hát ha még ilyen váratlan balesethez, iszonyúság is párosul, mint Szirmay Mária véletlen halálánál, ki csudálkoznék egy érzékeny anya szenvedésein? Szirmay Ilona anyját ápolgatva és távol kedvesére gondolva, tölté el idejét, majd boldog a legédesebb emlékezet által visszavarázsolt világban, majd könyezve a jelen fájdalmában anyja ágyánál. Valahányszor szülőjét egy jótévő szunnyadás nyugtatá, annyiszor eltünt a szerető leány, a beteget hű cselédjére bízva, s azon kis toronyba vonta magát, hol kedvesével tölté élte utolsó boldog perczeit. Itt azon tájon legeltek szemei, melyre ő mutatott, azon levegőt szítták ajkai, melyben végső csókjok elcsattant, s azon falak között enyelghete bájoló emlékezetben, melyek egyedül való tanúi voltak leghőbb és legtisztább érzelmeinek. Szirmay István rokonaira vigyázott, Bogdanu Gyurka dohányozva járkált a várban és henyélt, minduntalan várván, hogy haramia pártfogója valami jó hírrel fog megjelenni, s ez okból egy este sem mulasztá el a vár mély árkában sétálgatni, de sokáig hiában.

Miután a bent lévő személyeket leírtuk, szükséges lészen magáról a várról is egy-két szót szólani.

Imigy folyt a három hős tanakodása.

Huszt egy magos hegyen fekszik, és hajdan erős jól fegyverkezett vár volt, mely az erdélyi hadak idejében több ostromot állott ki, ezek porhadó falain nyilván nyomokat hagyták, azonban elbeszélésünk idejében már a magyar várak nagy része romló félben volt, s Huszt többekkel együtt fegyverkezetétől is megfosztaték, nehogy talán új támadás alkalmával a pártosok használhassák; e felett körül a várnál magasabb hegyek emelkedtek, melyekről könnyű vala a bástyákat összelőni. S a repedt falak legfeljebb is kevés ideig tartó ellenállást igérhettek, a hajdan mély árkok itt-ott fűvel és bokrokkal voltak benőve, másutt a földdel egyenlők. Az egész várat két rozsdás vas ágyú védé, s vagy harmincznegyven ember, nagyobbrészt szigeti hajdúk és sóaknászok.

TIZENNEGYEDIK SZAKASZ.

A haramia s a havasalföldiek új találkozása, Pintye Gregor ajánlása, melyen Bogdanu méltóképen megijed, végre a dolog elhatároztatik.

Minekutána szükségesnek találta Pintye Gregor magának bent a várban egyetértést szerezni, az első, kire gondolt, természetesen Bogdanu volt; de ugyan oly hamar eszébe jött a bojár lelki tehetségeinek csekélysége, és restsége, ez elrémíté a haramiát első gondolatától; mindazonáltal hosszú tanakodás után csak hozzá kellett visszatérni, mert Gyurkáról legalább bizonyos lehetett, hogy általa, mint a dologban igen érdekelt által, elárultatni nem fog, míg a várnak minden egyéb lakói e fő pontban meg nem bízhatók valának. Ehhez járult még az is, hogy Pintye Gregornak eszébe jutott Zakharovics Tógyer, kit rövid ösmeretsége mellett is minden ravaszságban ügyesnek tett föl az emberösmerő haramia.

Este tehát azon öltözetben, melyet leginkább viselni szokott, s mely mint többször mondtuk, egy

oláh póré volt, a vár környékéhez közelített; nem soká kellett lesnie, mert Bogdanu hamar mutatá magát az árok szélén, s mintegy lustán égő nedves fa tüzét, messziről pipája füstje árulta el, kevés szökéssel a bokrok között, előtte termett Pintye Gregor.

— Ideje, hogy megjelentél, — szóla az örömében megijedő Bogdanu, — már féltem, hogy a vármegye kezébe kerültél.

— Ne gondolj arról, hogy valakinek kezére kerüljek, míg kezemben nyársom kerül. — Zengett a haramia válasza. — De itt az elhatározó pillanat, azért csak erről szóljunk.

— Van valami okos terved? én már meguntam a hosszú várakozást. — Kérdé Bogdanu.

— A legszebb és legokosabb, most jövök hozzád segedelmedért. Mondá Pintye Gregor a havasalföldi testőr kapitány nagy örömére.

— És miben áll az? — kérdé emez.

— Elmondom tüstént, csak előbb hivasd elő Tógyer utitársadat.

— Ott a bokor alatt fekszik, hídd elő, Mitruj. Kiálta hátul álló szolgájára a bojár, s az óhajtott kereskedő kevés pillanat mulva a nagy tekintetű tanácsot, melynek vitatásaival becses olvasóinkat megösmertetni szerencsénk van, ön tisztelt személyével szaporítá. A szolga Pintye intésére hátrább vonult, s eltávozván, imígy folyt a három hős tanakodása, legelőbb mint az igazság magával hozta, Pintye emelé szavát.

— A tatárok rövid nap reánk ütnek, pedig pénz és szép leány nekik is ám inyökre van; ha a huszti

várat előttünk kirabolhatják, addig várhatsz Szirmay Ilonára, mint én az ott lerakott kincsre, azért hogy mind a ketten boldogulhassunk, én a huszti várat ostrommal foglalom el.

— Ostrommal? — Csudálkozék a bojár, — hisz erre az én magos rokonom, a moldvai vajda egész serege sem volna képes ágyúk nélkül.

— Nekem a máramarosi bérczek ágyúkat teremnek, s már holnap után reggel le fogják Huszt falait bontani, ti azonban senkinek se szóljatok, s csak ágyúim durrogása adja tudtára a várnak veszedelmét, de hogy a bajos munka előbb sikerüljön, szükséges azt ti nektek elősegíteni.

— Hogy és miképpen? — kérdé Zakharovics Tógyer, mert Gyurka szót sem talált elbámulásában a haramia terve felett, melynek végrehajtására, mint fölebb említé, még hatalmas rokonát, a moldovai vajdát, sem tartá elég erősnek, s minden eddigi nem csekély képzeletét ön becse felől, sokkal túlhaladta rabló szövetségének ajánlása: őt ily veszedelmesen nagy dologban segíteni.

— Figyelmezzetek — viszonzá Pintye Gregor Zacharovics Tógyer kérdésére. — Én a várat hirtelen vagy alattomos támadással akartam elfoglalni; de a mint tapasztalám, jobban őriztetik, mióta a szigeti és nagybányai kincseket belé rakták, hogy sem az egyik vagy másik módon el lehetne foglalni. Egy mennydörgő ostromlás mindazonáltal könnyen megijeszti csak az irtóvas kopogásához szokott aknászokat, s reménylem, vagy föladják a várat, vagy a golyóktól elrémülve elhagyják a falakat, s

úgy már annyi, mintha benn is volnék. Ti pedig vessétek ezen kanóczot a vár keleti oldalán álló alacsony épület porhadt fedelére, s annak fölcsapó lángjai szolgáljanak nekem jelül a rohanásra.

Ezen ajánlás fölrázá Bogdanu Gyurkát bámulásából, mert eddig azon véleményben élt, hogy ő kedveséhez jutand, s nem lészen egyéb dolga, mint kaftánjába burkolva és kényére pipázgatva bámulni Pintye Gregor vakmerőségét; de most a veszedelmes ajánlat oly hamar beszédre oldá nyelvét, mint az egész élete folytában ritkán történt, s kiki észre vette volna, mily hirtelen vált bámulása ijedéssé, ha természeti lustasága már ábrázatja vonásaiban is annyira nem telepedett volna le, hogy azok a legnagyobb fölingerlés alkalmával is alig háboríthattak ki tunya nyugalmukból, most tehát ezen fölkiáltásra fakasztá Bogdanu Gyurkát a félelem. — Ösmerik-e golyóid barátidat, jót állasz, hogy azok engemet kikerülnek?

— Katona létedre csak nem fogsz rettegni egy haramia fenyő ágyúitól? — mondá Pintye Gregor, s megvető pillanattal tetőtől talpig mérte a gyáva kapitányt.

— Rettegni, nem rettegek. — Felelé Gyurka minden kitelhető bátorságát összeszedve. — De én éltemet miért veszíteném itten, azzal csak hatalmas rokonomnak, a moldovai vajdának, tartozom.

— Jól van. — Szóla hidegen a haramia. — A magamét segedelmed nélkül is megnyerem, keresd mátkádat, a hol tetszik, de nálam többé ne. — Ezzel elfordult, mintha távozni akarna.

— Maradj az Istenért! — kiáltá ezt meglátván a boján — maradj, és hallgass meg: mit nyerek vele, ha te Husztot elfoglalod s Ilkát elrabolod, ha engem előbb egy golyód megöl?

— Szégyen, gyalázat! — mondá Pintye Gregor, — bátorságod éppen annyi, mint csigának a vére. Állj embereiddel a vár keleti részén azon említett épülethez, mintha ezen oldalt védenéd, én oda nem lövetek. Te azonban nyiltan kimondva, sokkal gyávább vagy, mintsem benned bízhassam; azért, ha Tógyer barátod meg nem igéri tervem kivitelét, egészen fölhagyok vele.

— Mit igérjek én meg? — kérdé a fölszólított, ki idegen dologba avatkozni nem akarón eddig némán állott.

— Mihelyest a falak annyira omlottak, hogy ügyes emberek, kik meredek sziklákon tanultak járni, azokat meghághatják, gyújtsd föl a kijelelt épületet.

— Azt nem teszem. — Mondá elhatározott hangon és fejét csóválva a kalmár. — Hogy te a pénzhez és Bogdanu a leányhoz juthassatok, én koczkázzam életemet.

— Tedd azt — esedezék Gyurka, ki így legkönnyebben reménylett menekedhetni a veszélyből — nem fog károdra lenni, azért bennem mindig kész szószólót találsz hatalmas rokonom, a moldovai vajda előtt.

— A ki a leányt elviszi, az bajlódjék érte, uram, ha te tovább maradsz, én tüstént haza indulok Moldovába. — Volt a kalmár elszánt válasza.

— Jól van, menj, de torkodra forr az út. — Mondá csúfolón nevetve Pintye Gregor. — Menj akármerre! nyársomra mondom, szembe jösz a tatárokkal, s képzeld, mint fogják azok fogadni a török császár alattvalóját, ki ellenségének háború idejében lovakat adott el.

Meghökkent a kereskedő, de hirtelen elnyomta az ijedés jeleit, s mivel távozó félben volt, tétetvén magát, mintha nem is hallotta volna egészen a haramia szavait, ámbár azoknak igazságát mélyen érzé, és tudta, hogy őt Pintye csak bosszúból is a tatárok kezébe fogja játszani, de hogy nem kényszerítésből, hanem önkénytesen cselekedni lássék, új meggondolást tüntetett ábrázatján, és az előbbinél sokkal alább hangon így szóla:

— Jobban meggondoltam a dolgot, s azt találom, hogy illendőbb és barátságosabb, társam mellett maradni minden veszedelemben, mint őt elhagyni. Azért ne haragudjatok első fölhevülésemben kiejtett tagadásomért, erősen igérem, hogy szándékodat teljesíteni fogom, és az épületet fölgyújtom.

— Hiszek igéretednek, mert a tatárok állnak jót teljesítéséért. — Mondá Pintye Gregor előbbi megvető hangján. — Siessetek tehát, és ügyesen, vigyázón teljesítsétek rendelésemet.

— Csak ne lövess a keleti bástyára. — Kéré fölsóhajtva Bogdanu a haramiát.

— Ne félj. — Válaszolá ez röviden — éljetek egészségben; s oly hirtelen, mint jöve, el akart távozni.

— De mi lesz vége a dolognak, ha már részes vagyok a tettben, csak szabad lesz tudnom. — Kiálta a távozó után Zakharovics.

A haramia visszafordult: — Ha a várat elfoglaltam, veletek és Szirmay Ilkával Moldovába megyek, majd ott tőletek tanulok becsületes embernek lenni, hanem erről akkor beszélünk többet, midőn a huszti várban ihatom új uramnak, a moldovai vajdának egészségét, de az ezer arany fenn marad, kapitány uram!

— Fenn! — sóhajtá Bogdanu s a haramia kevés pillanat alatt eltűnt.

TIZENÖTÖDIK SZAKASZ.

A haramiák ostromszer gyárai. — Moré esze egész fényében tündöklik. — Pintye Gregor, mint politikus, és fáradozásának sikere.

Midőn Pintye Gregor az előbbi szakaszban történt összebeszélésből tanyájába visszaérkezett, Kosztán és Bama Bila Paskuluj fölvigyázata alatt nagy serénységgel folytak a várvívás előkészületei, az utóbbi azonban inkább szüntelen nógatásaival, mint tanácsadással vagy világos parancsolattal segíté elő a munkát, mert rabláson és vad küzdésen kívül ő eddig semmit sem gyakorolt és semmihez sem értett, azért ütött ő mindnyájok között legnagyobb lármát, s azért valának folyvást hallhatók siettető szavai, míg Kosztán csendesen s csak ott, hol tanács vagy parancs kivántatott, de éppen azért kiáltozó társánál többet cselekedve, járt a munkások között. Szembetünő volt kettejökben azon régi észrevétel, hogy magát kitüntetni vágyó butaság, lármával szokta eltakarni tudatlanságát; míg az értelemmel párosított serénység zaj nélkül, de éppen azért gondosabban és foganatosabban munkálkodik.

A haramia vezér új lelket önte munkásaiba, legelőbb is oda fordult, hol Moré ügyelése alatt az ágyúgolyók öntettek, a czigány jól tudott bánni a vassal, s most a környékből minden rokona, minden kovács, s általában minden megkapható ember, ki valaha a bányák körül érczolvasztással foglalatoskodott, ide vala Pintye Gregor által hajtva, és az ügyes Moré alá rendelve; ez műhelyét egy vashámorban üté föl, mely hajdan itt a bérczek mélyében építtetett, de az idők mostohasága miatt elhagyatván, most düledező állapot felé közelgetett, ennek kemenczéi, mennyire az idő szűke engedé, kijobbíttattak s este felé már egy kis pokolként lobogtak lángjai a minden felülről beléjek hordott vasat megolvasztani; Moré agyagból formákat készített több társaival, melyeknek belső üregek a már kifúrt fenyők öbléhez volt illesztve, számtalan ilyen golyóminták valának a lemenő nap sugárain száradni kitéve.

— Rajkók, hogy égjen parázszsá bennetek a szalonna! alvó félben van a tűz a szélső kemenczében, tüzeljetek belé, mert máskép kóczos fejetekkel gyújtom alá. — Mondá kényes parancsoló hangon Moré egy sereg czigány gyerekhez, kik szakadatlan tüzelés végett a kemenczékhez valának rendelve, de most egy a bőkezű Pintye Gregor által nekik közös zsákmányul adott szalonna oldal gyönyörűségeibe egészen elmerülvén, új hivatalokról majd tökéletesen megfelejtkeztek.

— Még jókor van tököt sütni. — Jegyzé meg, az egész környéket harsány kaczajra fakasztva egyik a

minta művészek közül; de a fiúk nem érték tréfának a dolgot, s nemsokára tömve volt fával a kemencze.

— Csak negyedét nyelják el gombóczainknak a husztiak, tudom, nem vágynak több étel után. — Folytatá beszédét, parancsát teljesítve látván, a tréfákat kedvelő Moré.

— De kemény konyhában is főzik azokat, s nem a legrosszabb szakácsok. — Toldá meg egy másik.

— A konyha s a szakácsok még irgalmasok lennének; de nagyon kegyetlenül tálalják ki nekik. — Jobbítá meg Moré.

— Rajta legények! — kiálta még egy kis távolságnyiról Pintye Gregor. — Moré, ha most jól viseled magadat, az első boltot fölverem, s életed hosszára elég posztót rabolok veres nadrágra neked.

— Hej kapitány uram, ha a dolog sokáig tart, szükségem sem lesz reá, mert oly veressé válok a kemenczék mellett, mint a rák a fazékban.

Pintye Gregor, minek utána megelégedve mutatta volna magát a czigány munkálatával, azokhoz fordult, kik a fenyőszálakból ágyúkat fúrtak, már nagy rakásban feküdtek a kész csövek, mások elbontott szekerek első és hátulsó kerekeiket hurczolták elő, és azokra a csöveket lánczczal, kötéllel és szegekkel erősíték meg. Így folyt a munka egész éjjel és az egész következő nap, mialatt a haramiák és új szövetségeseik csak egymást felváltva pihentek és aludtak.

A következő éjszaka, az után, melyet most leírtunk, fényesen volt a teli holdtól világítva, s már

éjfél felé annyira haladtak a haramiák a várvíváshoz megkivántató szerek és eszközök elkészítésével, hogy ahhoz magához fogni lehetett; megparancsolá tehát Pintye Gregor, hogy az ágyúkat még az éji homályban a kitűzött helyekre vonják, oda hordván egyszersmind a már tetemes számmal öntött golyókat és puskaport, melyben a rablók hiányt nem szenvedtek.

Ismerte Pintye Gregor a vidék parasztjait, mert köztük növekedett föl, s mint rabló is gyakran látogatta meg telkeiket, hol majd félelemmel, majd szeretettel fogadtatott, mint vagy rettenve valának borzasztó tettei hallása által, vagy velök szokása szerint valami jót tett; még a nem régen mult szabadságháború, melyben ugyan ők részt nem vettek, emlékezete utolsó vonaglásokban élt közöttük, és éppen mivel annak veszedelmét és inségét nem tapasztalták, vágytak nagyobb hévvel haszna után, mi alatt ők egy könnyen és büntetés félelme nélkül nyert zsákmányt értettek. Ezekhez folyamodott most a haramia, kiválasztván közülük a legvadabbakat, és a kiket legbátrabbaknak ismert; maga átlátta ugyan, mily bajjal légyen egybekötve seregének ilyetén szaporítása, mert a legfeljebb is korcsmai veszekedésekben gyakorlott parasztok, kiket csupán zsákmány ingere, nem valami magosabb bátorság tehetett katonákká, nehezen valának sikerrel használhatók oly helyen, hol a veszedelem komorabb alakban tűnt föl, de az, hogy a várat minden oldalról szorosan elzárni szükséges, győzött Pintye Gregor lelkében a fölhozott okokon, mert hetven vagy nyolcz-

van embere, a mennyit csapatja az erdélyi szökevényekkel együtt számlált, valóban kevés vala czélja elérésére.

Mindazon hazugságok és fondorságokat használva, melyekkel köznéplázítók mindenütt és mindenkor élni szoktak, békeháborító irányaikhoz jutni, járta be Pintye Gregor a legközelebb helységeket, ijesztve majd, majd hizelkedve, igérve és fenyegetve, a mint az egyik vagy másik módot vélte foganatosabbnak az ösmert embereknél, így tért be a paraszt kunyhókba, s lázítá föl azoknak békés lakóit. Elbeszélte nekik, miként a tatárokat csak földes uraik hítták légyen az országba, a pórnépet gyilkolni és rabságba hurczolni, hogy a falukat azután mint Szatmárban gróf Károlyi Sándor már elkezdé, svábokkal népesíthessék; hozzá tevé, hogy Rákóczi Ferencz, kinek személyéről és törekvéseiről e buta nép nevénél alig ismert többet, nagy haddal Törökországból már úton van, és segíteni fogja a pórnépet az urak ellen, kik őt előbbi háborújában gyalázatosan elhagyták, s ha előbb csak uraikat megölik, ezeknek szövetségeseik, a tatárok, megrettenve fognak visszatérni. Hazugságok annál nagyobb benyomást tesznek a köznép lelkébe, minél képtelenebbek s magának megvallani szégyelvén, hogy azokat meg nem foghatja, és nem is sejtvén mély ostobaságában, dühösséggel pótolja ki az észnek hiányát, s annál lehetetlenebb igaz útra téríteni, mert az iszonyú csaláson még csak nem is mer kételkedni, míg talán csekélyebb és ártatlan hazugságnak, éppen azért, mivel kicsinysége miatt tompa érzékét föl nem inge-

relheti, hitelt adni nem fog. Így Pintye Gregor mende-mondája is, bármily képtelen s ellenmondásokkal telve volt is, Isten igéje gyanánt vétetett föl a nép által, és ezreket gyűjtött volna kevés napok alatt tanyájába: de ez ellenkezett a haramia szándékával, mert ily nagy számot nehéz lett volna vezérleni és kivánt zabolában tartani, s még nehezebb lett volna, mint Pintye okosan, de nem becsületesen szándékozott, a vár elfoglalása után a kincsekkel Moldovába elillanni. Ezen okokból Pintye Gregor csak azokat választá, kiket merészebbeknek ugyan, de szándéka iránt különösen hajlékonyoknak ösmert, és csak annyi számban, mint a várvíváshoz elkerülhetlenül megkivántaték, ezek között terjeszté vigyázva és jó sikerrel gonosz evangéliomát.

TIZENHATODIK SZAKASZ.

Melyben említtetik, mily jó reggelt mondott Pintye Gregor a husztiaknak, s a várbeliek miként fogadták üdvözlését, s mily készületeket tettek annak méltó viszonzására.

Mint már előbb említettük, még éjféltájban helyre hordatá Pintye Gregor ostromszereit; szemben a vár leggyengébb oldalával, hol a bástyák széles és hosszú repedezései hamar ledülést igértek, egy a vár felől meredek hegy emelkedék, a várral egyenlő magasságú, csekély távolsága miatt innen még Pintye Gregor faágyúi is belökheték a golyókat a bástyákig. Ide állíttatá Pintye Gregor ágyúit, s valóban a hely oly alkalmas vala ezen czélra, hogy csak kicsinyt ügyesebb pattantyúság és nem éppen ily idomtalan ágyúk, melyek egy-két lövés után törtek, szakadtak és repedtek, s golyóikat mindenfelé csak nem a czélhoz szórták, kivántattak volna, a várat kevés órák alatt porrá lőni.

Pintye Gregor maga ezen helyen maradt vagy száz emberrel, Bama Bila Paskuluj pedig és Kosztán ugyanannyival a vár többi oldalait fogák körül,

szorosan őrízve minden rést, ne hogy a várba segedelem, vagy abból segélyt kérni hirnök suhanhasson által, s így a hajnal első szürkülete készen lelte őket a nagy tettre. Megparancsolá Pintye Gregor, mihelyt az éji homályból Huszt falai csak egy kissé világosabban kitünnek, azokat minden ágyúiból köszönteni. Ez egészen kivánata szerint történt, mert mintha a nap sugarai egy puskaportárt gyujtottak volna föl, oly robbanással durrant el Pintye Gregor huszonnégy ágyúja majdnem egyszerre. Mivel már az ostromlóknál vagyunk; írjuk le előbb, náluk mi foganatú légyen az első tüzelés. Pintye Gregor embereit fölbátorítani akarván, maga fogott kanóczok hiányában egy tüzes üszköt. Mire is több emberei követték, némelyek bátran, mások, kik az ágyúkat csak hírökből ismerték, azon véleményben lévén, hogy egy ilyen pokolbeli eszközzel az eget lyukassá lehetne lőni, remegve közelítének és kétszer, háromszor is érinték a gyújtólyukat, míg a por föllobbant, voltak olyak is, kik a durranástól ijedten a földre terültek. Ez a pattantyúsokkal esett, még gyászosabb következés mutatta magát az ágyúk között, közülök több hosszában elrepedt, másoknak tengelyeik eltörtek, némelyek elölről nem eléggé megerősítve lévén, a hegy meredek konyulatán lezuhantak, mivel azonban Pintye Gregor okos intésére senki sem állott az elsütéskor az ágyú mellett, hanem mindnyájan hátulról gyújták föl a port, az elrepedés által alig sértetett meg egy-kettő tetemesen, de az ágyúknak alig maradt negyed része épen. A haramiák ezen előre várható esetre pótolékokkal

készen valának, s még folyvást újakon dolgoztak, azért a romlottak helyébe épek vonattak, az elkezdett tüzelést szünet nélkül folytatván, és valóban nem a Pintye Gregor által lelkesítetett haramiák akaratja és serénysége, hanem inkább tűzgépeik gyengesége volt hiba, ha a várt védő falak az első órákban össze nem omlottak.

Most térjünk a várba megvizsgálni, mily kedvvel fogadtaték ottan Pintye Gregor reggeli üdvözlése. Ha a haramiák golyói robogás nélkül röpültek volna be, nehéz lehetett volna az ágyúzást csak gyanítani is, hasonló volt a tüzelés egy vendég jöveteléhez, ki minden kitelhető pompával és zajjal jelentetik be; de megérkezvén, rövid vizsgálat után a gerjesztett lármán kívül mindent nélkülözni találtatik. Ugyanis a golyók, egyet kivévén, részint a levegőben kényökre repültek, a nekik tűzött czélt megvetve, részint nagy tisztelettel a vár iránt, jó mélyen az alatt a hegyoldalba csapódtak. Azon egyetlen egy, mely mint mondtuk kivételt tett, ablakába ütött a szobának, melyben kevéssel az előtt Szirmayné és leánya Ilka fölébredtek, az ablakból az ajtóba csapott a teke, de ezt áttörvén, vége lett dicső pályájának, mert fáradtan esett a tornácz kövezetére és onnan kegyetlen robajjal futott le a magas lépcsőkön, kártékonyságot még egy véka nagyságú felsőbányai fazékon gyakorolva, melyet kásával tele két szolgáló czipelt a konyhára, alkalmasint reggelit főzni az őrseregnek.

A szokatlan dörgésre az egész vár lakói előrohantak, sápadtan, veresen, ijedve, haragudva, imád-

kozva és szitkozódva, kinél hogy fejezte ki magát a különböző indulat, sokan alig valának még egyébbe, mint hálóruháikba öltözve, s oly közös volt mindnyájoknál nem annyira az ijedés, mint a meglepetés és bámulás, hogy ezen első pillanatban, egy hirtelen rohanás által alkalmasint a várba juthatott volna Pintye Gregor. Mindnyájan szerte futottak, mindenik mindenről aggódott, mindenre gondolt, csak a véletlen eset igaz okára nem, míg végre egy minden veszélyben közönséges ösztön valamennyijöket a vár udvarában egy csomóba nem űzte. Itt állottak pillanatokig némán, vagy legfeljebb is csak suttogva, mintha rettegnének fenhangon beszélni, egyik a másiktól várta rémülése fölfejtését s talán, mint a népregélők mondani szeretik: «ma is úgy állnának», ha egyike azon szolgálóknak, kiknek kezökben a kása még főtelen semmivé tétetett, előrohanván, s talán mivel az elkövetett kegyetlenség végrehajtására mást képesnek nem tartott, tele torokkal nem kiáltotta volna: «a tatárok! Istenért a tatárok!»

— A tatárok! a tatárok! — zengé minden torok utána a vastag csoportban, s a rövid szóban fejtve vélték okát rettegésöknek. Sokan szaladni akartak, de dicséretére legyen a várbelieknek még a késő maradék előtt is följegyezve, ezek csak asszonyok és gyermekek voltak, és ők is nem azért szaladtak, mintha elfutni akarnának, mert így a kapunak vették volna irányokat s nem a bástya legmeredekebb részének, de vannak olyanok is, kik ezen tévedést a félelemnek tulajdonítják. A férfiak mind legyökerezve állottak, s mégis a gonosz világban akadtak

rágalmazó nyelvek, kik azt locsogták, hogy sokan közülök csak lábok reszketése miatt nem iramlottak odább; de barátilag intjük olvasóinkat, ne higyjenek ily rosz szívűek állításainak, mert csak férfi nem ijedhete úgy meg, hogy képes nem lett volna azon menedékhez folyamodni, melyben gyenge hölgyeik és gyermekeik csak az imént üdvöket keresték, s meglátandjuk, hogy ők a vár védelmében nagyobb vitézséget mutattak, mint sem ily galád vádat felőlök csak föltenni is lehetne, és az is inkább csak boszúra lelkesítő fölkiáltás lehetett, mint félelemé, mely csapatokban zendült, midőn Szirmay István sógornéjával és hugával látható lett. — A tatárok! a tatárok! zengett újra.

— A tatárok, ha ha ha! — monda Szirmay harsány, de erőtetett nevetéssel, mert bár az egész várban egyedül bírt még józan észszel, mégis neki is nehéz volt elrejteni meglepetését, azonban minden okokkal bátorítá a csüggedőket. — Mit beszéltek? sűlt esztelenség. — Az égből potyogtak volna le, vagy a földből bujtak volna ki, még utolsó hírünk szerint Nagybányáról, Erdély széleit sem hagyták el, s így lehetetlen volt ide érniök; csak vizsgáljátok meg jobban a dolgot, bizonyosan más oka lesz.

— De mi lehetne más? — kérdé a föleszmélő várnagy. — Talán egy puskaporos szekér, melyet Nagybányára vittek, lobbant föl. — Biztatá Szirmay a kételkedni kezdőket.

— De veszedelmesebb a dolog, — vága hirtelen sógornéja beszédébe, — szobánkba egy iszonyú golyó csapott és ajtót, ablakot összetörvén szörnyű

koczogással gurult le a lépcsőkön. — Még csendet intve és boszankodva tekintett Szirmay az özvegyre, midőn még nagyobb mérgére ekkép bizonyítá a szolgáló annak állítását.

— Nekem pedig és Julinak a kezünkben alkalmasint ugyanazon golyó törte össze a kásás fazekat; vasból volt, és legalább is olyan nagy, mint a fejem.

Ez alatt a másik szolgáló kihozta a már békén heverő golyót, mely azonban sokkal csekélyebb nagyságú vala, mint fent leiraték, és ezen «corpus delicti» ily hiteles tanú kezében ismét bizonyossá tevé, hogy csak tatárok lőhették azt a várba, mely meggyőződésöket elég hangos morgással nyilvánították. Szirmay, ki félelmök alaptalansága felől meg volt győződve, egyszerre véget kivánt a bizonytalanságnak vetni, s mindnyájokat a vár azon oldalára hítta, melyre a sógorné szobájának megrontott ablaka nyilt. Kiértek nem kissé bámulván, hogy a tetőkön még egy tatár zászló sem lobog, egy dzsida sem ragyog, láttak ugyan itt-ott embereket paraszt öltözetben, de az őket inkább megnyugtatá, mert nem gondolhaták, hogy azok a tatárok közellétében oly nyugodtan állanának, s már félelmök oszolva, könnyebben leheltek, midőn ismét egy az előbbinél alig gyengébb dörgés rendíté meg halló érzékeiket, de most foganatjok nagyobb volt a lövéseknek, mint előbb, mert egynehány golyó erőszakosan csapott alattok a bástyába, mások pedig felettök az épület falaiba hatottak, s egy alacsonyabban álló kémény hatalmas robajjal dűlt le. A sűrű füst, mely a robaj-

jal egyszerre a szemben álló hegyen gombolyodott, elárulá, honnan háborog feléjök a veszély. A többiek rettegve csudálkoztak, kiktől támadhat ezen halálos zenebona, midőn körül csak parasztok valának láthatók. Szirmay, ki mindnyájok között nemcsak észre, de tapasztalásra is első vala, rövid fontolgatás után kitalálta az igazságot, s azt így fejezé ki embereinek:

— Hogy ellenségeink nem tatárok, az bizonyos, s így ki lehetne más, mint Pintye Gregor, kire a körül leskelődő oláhok is vallanak.

— Pintye Gregor — mondá a várnagy, ki okosabb emberek állításai védésében helyezé bölcsességét. — Ez valóban az lehet. És kiki felejtkezve a tatárokról, Pintye Gregort, a vérengző haramiát emlegeté. De Szirmay átlátván egyszer a veszedelmet, tüstént el volt tökélve annak erős gátot vetni: bátorító szavakat intéze a várbeliekhez, s valóban nevekedék is merészségök, mihelyt csak gyaníthaták, hogy nem a tatároktól fenyegettetnek.

Mostan egyenként kezdettek az ellen ágyúi dörögni, de a bástya magos falától védetteknek nem árthatának a golyók. Szirmay egy lőlyukon által vizsgálódék, s a por hatalma által közel a várhoz vettetett darabja Pintye Gregor egyik elrepedt ágyújának, sejteté véle ezeknek anyagát. Észrevételét haladék nélkül közlé a várbeliekkel, s ön két szolgáját, kik vele szolgáltak Rákóczi hadában, őrül hagyván, a többiekkel a vár védelmét elrendelni az udvarba tért.

Szerencsére, talán régi katonai szokásának következésében, Szirmay minden védszereket már elöké-

szítteté, mert nem ugyan hivatala, hanem tekintete miatt, mindenektől megkéreték fölvigyázni ottléte alatt a várra; körül tekinte tehát a huszti csatarenden, mint Virgil mondja.

— Constitit atque oculis phrygia agmina circumspexit. — És harminczhat embert olvasott, kik fegyvert viselhettek, puskapor nem épen megvetendő mennyiségben, és két régi vas ágyú, annak erejét az ellenségre vetni állott rendelésére, elegendő kézi fegyverekkel együtt, az őrizetben csak vármegye és szigeti hajdúk, sóaknászok, és Szirmay cselédjei voltak, így emberek, kiknek hűségök kétséget nem szenvede, közülök már sok katonáskodván, hadi tapasztalások által foganatos használást igértek; de Szirmay mint okos hadvezér igyekezett minden módon seregét szaporítani, és így a mondott számba nem foglalt havasalföldiek is eszébe jutottak, s csak most tűnt föl szemében, hogy alig jelent egy néhány meg közülök, ezek is csak szolgák, kik lovaiknál az istállóban voltak, hivatá tehát Bogdanut, ki Zakharovicscsal és többi embereivel meg is jelent, és Szirmaytól a dolog mivoltát megértvén, nagy készséggel ajánlá magát a vár keleti oldalának megőrzésére. Olvasóink nehezen fogják oly nagylelkű okoknak tulajdonítani nemes elszánását, mint Szirmay. A többiek között fegyverek osztattak el, s a két ágyú azon helyre vonaták, melyről Szirmay előbb az ellent vizsgálta, mivel itt a fal magossága és épsége fedezte a védőket, s az ágyúkat veszedelem nélkül lehetett a lőlyukakon által irányozni, melyek is kis idő mulva

jobb foganattal durrogának Pintye Gregor ágyú tanyája közé, mint ennek fa csövei a vár ellen. Az okos rendelések által növekedék a várbeliek megcsökkent bátorsága, s annál inkább reménylettek boldog foganatot, mennél bizonyosabb leve, hogy az ösmert haramiával s nem az iszonyú tatárokkal gyűlt meg bajok. Mindazonáltal nem valának egészen mentek azon aggódástól, melyet bizonytalan állapot szűl. Az egész terjedelmében nem ösmert veszély, bár csekélyebb legyen is, tetemesebb félelmet szerez, mint az egészen átlátott; az elfogult lélek tudniillik baját voltaképen megösmerni törekedvén, a valónál sokkal komorabb színekkel festi azt. Ezen bizontalanság nagy hasznára válhatott Pintye Gregornak, ha abból véletlen, mint a jövő szakaszban látni fogjuk, maga ki nem rántotta volna ellenségeit.

TIZENHETEDIK SZAKASZ.

More, mint követ. — Ezen szakaszból kitetszik, hogy a czigány szerencsésebb a kemenczénél mint a diplomatikában, s hogy a számolásról különös fogalmai vannak.

Így folyt egész nap az ostrom, s még éjszaka is hullottak néha golyók a várba, azonban folyvást nagy kár nélkül. Más nap reggel jelenté az őr ember közelítését fehér lobogóval, s az ellenség lődözése is megszünvén, Szirmay egy békekövet jövetelét sejté, azért a falra állíta hasonlólag fehér zászlóval egy embert, kit a közelgő megpillantván, bátrabban látszék jönni, nemsokára a kapu előtt termett és bebocsájtaték. Szirmay egy a vár tulsó részében fekvő teremben fogadá őt, hová mindnyájan költöztek, itt menten lévén a golyóktól.

— Nagyságos tekintetes uram! — kezdé a követ. — Az Isten áldása oly bőven omoljék a nagyságos úrra, mint a zápor a Tiszába.

— Kivánatod igen keresztény, csak kár volt előbb

záporral önteni reánk. Mi hírrel jösz? — viszonozá Szirmay.

— Engem uram Pintye Gregor küld, mint követet.

— Téged, Pháraó gyermeke! — kiálta Szirmay hangosan nevetve. — Talán meg akar tánczoltatni jóféle urad, mert a mint látom, hegedű is van a válladon. — És valóban igazat mondott az öreg úr, mert a követ nem vala más, mint More, ki egész butyorával jelent meg nemzete ősi szokása szerint.

— Jaj nagyságos tekintetes uram, én csak azt tartom: nem mindig tér oda az ember, a honnan jött; és azért magammal viszem a magamét. — Vala a czigánynak okos felelete.

— Most az egyszer nem is csalatkozál, mert innen vissza nem térsz s tudod, hogy könnyen olyan helyre küldhetünk, hová butyor nélkül kell menned, bár soha sem várhatsz visszajövetelre, neked is jobb lenne, ha urad más követet küldött volna. — Folytatá Szirmay beszédét, More nem legnagyobb vigasztalására, mire is ez a következőt felelte savanyú ábrázattal, melynek nem annyira ijedésén szomorkodni, mint ostobaságán nevetni kellett.

— Én is azt mondtam kapitány uramnak; de hiában, ő nagyra becsül engemet, és így biztatott, csak eridj More, nincs egész bandámban több olyan emberséget tudó legény, mint te, azért akarlak a nagyságos úrhoz küldeni, s ha jószántodból nem mégysz, lőporral vettetlek a várba. Ezen két szép kérésnek annál inkább engedtem, mert avval bátorított, hogy egy követ személye még a pogányoknál

is szent, de biz én csak azt gondoltam, hogy egy szegény czigány legény személye, ki a felett még haramiákkal társalkodik, csak olyan szent, mint a hízott malaczé a komám kalibájában. Még azt is hozzá tettem: hol kap uram pattantyusainak oly ügyes vezért, mint én eddig voltam, de —

— Hát te vagy azon dicső bajnok, ki Pintye Gregor fenyű ágyúit vezérled? így sokat fedhetsz föl ellenségünk állapotjáról. — Szólítá őt Szirmay mindig nevekedő vidámsággal.

— Már ezt kapitány uram nem parancsolta, sőt inkább keményen megtiltá, tudni ugyan mindent tudok, de elárulni semmit sem fogok. Röviden: uram azt izeni, hogy bocsájtassék be embereivel a várba, mert neki nagy kedve kerekedett az itt lerakott pénz odább vitelére; és így talán éltöket megkiméli, de különben nem marad lélek a testben, mert uram kétezer emberrel és hatvan ágyúval ostromolja a várat. — Ezen szavait ejtvén, elváltoztatá More ábrázatját, s csak most tünt ki, hogy előbbi butasága inkább fölvett, mint természetes volt, ezzel akarta alkalmasint Szirmay haragját magáról elháritani, és utóbbi beszédét bizonyos vakmerőséggel hangoztatá, a melyben mégis elég okos volt előbbi ostobaságának egy részét megtartani, de ismét és nagy sebességgel egészen ábrázatára vonta azt, mint egy megtámadt lovag sisakellenzőjét, midőn Szirmay haragra lobbanva így dörge reá:

— Jól van ficzkó, de gyalázatos hazudságodért a bástyára akasztatlak, hogy legyen mire irányozni a hatvan ágyút.

— Nagyságos, tekintetes uram! Szent a követ személye! — kiálta félholtan More.

— De akasztófára való a haramiáé. — Jegyzé meg Szirmay. — Milyen erős seregetek?

— Kétezer ember és hatvan rézágyú. — Vala ismét More felelete. — És mind boszút állanak érettem.

— Hajdúk! — Zengett Szirmay szájából, verjetek annyit a hátára, a mennyivel többet fillentett. — A megszólítottak fölemelék pálczáikat, More hol egyik, hol másik oldalra vonogatta vállát, és pislogva felelt.

— De nagyságos tekintetes uram, úgy hiszem, hogy mégis csak ezer ember és harmincz réz ágyú.

— Üssétek a gazembert! — kiálta ismét Szirmay és egy serény hajúdnak botja szoros közösülésbe jött More hátával, mi is ezt szívszaggató jajgatása között egy hatalmas ugrásra, és Pintye Gregor hadiseregének további levonására kényszeríté.

— Hiszen nagyságos uram, ember csak még sem lesz több ötszáznál, de huszonnégy réz ágyúnál nincsen kevesebb.

— Majd belőlök is el ver egynehányat a hajdú. S ezen szavaira ismét ütést inte Szirmay, s a mogyorófa ismét hangos csattanással jelenté magát a czigány vállai között.

— Csak háromszáz ember uram, és huszonnégy réz ágyú.

— Üssétek! — S új csapások következtek.

— Kétszáz ember! — de az ütések nem szüntek

meg. — Jaj nagyságos uram! — Kiálta Moré — senki sincs, egy ember sincs!

— Kivallasz-e mindent igazán? — kérdé Szirmay.

— Alig vagyunk kétszázan, s ennek is fele, lázított parasztokból áll. — Felelé a czigány.

— Most addig üssétek, míg a réz ágyúk fává nem változnak. — Mondá a hajdúknak újra Szirmay.

— Ugy csak ne is bántsanak. — Szólamla meg hirtelen More, vállait összehúzva. — Mert azok már is mind fából vannak.

— Vigyétek el, s dugjátok egy börtönbe. — Parancsolá Szirmay. — Ne gondolja Pintye Gregor, hogy Szirmay zsiványokkal, mint becsületes emberekkel bánik. — A czigány kegyelemért rimánkodott, de elhurczoltaték, s a többiek helyeikre indultak, elkezdeni ismét az ellenségeskedéseket, ez által Szirmay bátorságának jeleit akarta mutatni, s egyszersmind tudtára adni a haramiának, követe miként fogadtaték. Az ágyúzás tehát újra kezdődött mind a két oldalról, s bár a haramiák a várban jobban irányzott és derekabb ágyúkból tetemes kárt szenvedtek, mégis kapitányok által lelkesítve, vagyis inkább bátorságra kényszerítve csüggedetlen folytaták az ostromot, mely több napi tartás után egyszerre szerencsés véget igért a haramiáknak. Az ellen lövéseinek kitett vár oldal bástyái, mint ezt Pintye Gregor tudá, már igen gyengék voltak, sőt egy helyt már fa támasztékokkal erősítve, a fenyegető roskadás ellen; ezen gerendákat egy néhány nem

annyira szerencsésen irányzott, mint szerencsésen eltévedt golyóketté lőtte, több pedig magába a falba csapott, ehez járult még a szünetlen durrogás, mely a viszhangozó várüregek felett és körül épült bástyát szokatlan rengésbe hozá: omha és gyarló állapotja nem győzhete ily hatalmas kisérteten, és mintha a felkelő napnak bókolna, egy kora hajnalon nagy robogással a mélybe zuhant, nemcsak föl a várba elég kényelmes utat készítve, hanem két vagy három várüreg ásítozó száját is tág bemenetelre kitátva. A haramiáknak előbb a dörgés, s azután egy vastagon sötétlő porfelleg, mely mint az omladék halálsóhaja kelt a romok közül, adta tudtokra ezen örvendetes esetet; és valóban Pintye Gregor mindent rendelni kezdett a rohanásra, véghezvitelére csak a Togyer által meggyújtandó épület lángjait várván; mert bár jól tudta a haramia, mennyivel legyen erősebb elleneinél, még sem merte lomha csoportjait a várra vezetni, ha annak egész őrizetét maga ellen elszánt védelemre késznek tudta volna, mert az alattomos rablásra, és hirtelen meglepetés által már félig lefegyverkezett ellenség meggyőzésére alkalmatos haramiák között kevesen voltak nyilván és gyakorlott férfiak ellen küzdeni merészek, kivált hol a kellemetlen puskaropogás oly alkalmazható vala, mint ezen szokatlan várvívásnál. A gyülevész parasztokra pedig csatában épen nem számolhatott. Ezért küldé előbb Pintye Gregor Mórét a várba, bár ösmervén Szirmay erős lelkét, mily kevés reménye is volt kivánt sikerre, s ezért akarta most is előbb magában

a várban gerjesztett veszély által az őrizetet megrémíteni és figyelmét fölosztani, ön embereit pedig bátorítani, minek előtte a rohanáshoz kezdene.

A milyen örvendetes a bástya ledőlése a haramiákra nézve, oly szomorú csapás volt az a várbelieknek, kik a nélkül is aggódni kezdének a reménylett segedelmet napról-napra késni látván, és lehetetlen vala távol barátaikat bajokról tudósítani, mert a haramiák minden rést héja szemekkel őrizték, és több a várból segedelem keresés végett küldötteket lövésekkel utasítának vissza, és valóban csak Szirmay aggódni nem tudó lelke óvhatá meg őket az elcsüggedéstől, a veszedelmet a még eléggé el nem látott várban élelem szűke is nagyobbítván, annál inkább képzelhető a bástya bedűlése miatt támadt ijedés. Szirmayné és szép leánya, kiknek félelme, könnyen magyarázhatólag, legnagyobb vala, a legmélyebb szánakozásra is adhattak okot, mert mily rémítő sors lehet: egy öreg asszonyságnak és egy gyöngéd lánykának csak meggondolni is, hogy ő durva, úgy szólván félvad haramiák kezébe jutand, erős férfinak is borzasztó viszály. Az anya, mint kora magával hozta, sírt és jajgatott, a lányka búját, ha épen nem könnyebbíté is, de legalább fölosztá és más édesebb tárgyra vezeté szerelme; mert szerelmesek örvendeni és szomorkodni a legidegenebb dolgon sem bírnak a nélkül, hogy abban szerelmöknek fő szerepet ne juttatnának. Az egész várban Bogdanu, ki alig jöve néha-néha elő őrhelyéről, mutatott leghidegebb vért, ennek oka az olvasóink előtt már tudva lévőkön kívül az is lehe-

tett, hogy valóban egy golyó sem tévedt az általa elfoglalt várrészbe.

A gyáva bojárnak ezen tetszőleg bátor magaviselete, semmi különöst sem gyaníttata Szirmayval, mert ő annak okát Bogdanu ösmert tompa érzéketlenségében feküdni vélte.

Alig mulhatott a falomlás után egy rövid óra, midőn új csapás rettenté az őrizetet; tudniillik a moldovaiak által őrizett oldalon tűz támadt, s a korhadt száraz fedelen csakhamar hatalmas lángokban csapdosott szerte, s mennél veresebben dühönge az emésztő tűzgomoly, annál haloványabbá lettek az ijedett várlakók arczai. Maga az ősz bajnok Szirmay állott ezen végromlással fenyegető bajban is nem tántorított lélekkel, egy pillanat alatt kész vala rendelésével, és embereinek zajos kiabálással kitörő ijedését zabolázván, keményen rájok parancsola a résről semmi ürügy alatt el nem távozni, maga az ide futott havasalföldiekkel a tűz helyére indult. A lángba borult épület egy alacsonyabb szegletében feküdt a várnak, három oldalról bástyáktól körülfogva, csak a negyediken függött össze a várral, s itt is egy magos fal s erős vas ajtó választá azt külön, ezen előre hagyá az idegeneket lépni Szirmay, s alig valának lent, az ajtót becsapván, reájok zárta e füleikbe menydörgés gyanánt hangzó szavakkal: — Magatok vagytok okai a tűznek, — itt a kút — edényeket is leltek, — oltsátok azt, és ki az ajtón kimászni próbálna, azt agyon lövetem. — Gyanítá-e Szirmay aláváló tettöket, vagy a szerencsétlenséget gondatlanságoknak tulajdonítá, ez nem

bizonyos; de mindenesetre határozása igen bölcs vala.

Midőn az ősz a bástya-résre visszatért, már sebes rohanással közelíteni látá a haramiákat, s még embereit elszánt védelemre bátorítá, a mint az ellenség már fele útján megállott, s oly sebességgel, mint jött, a várbeliek nagy bámulására vissza fordult.

— *Távozzál, Boldizsár!*

TIZENNYOLCZADIK SZAKASZ.

Melyben előadatik, ki és mi hárítá el a harmadik szerencsétlenséget. — Engesztelődés.

A milyen csudálatosnak tetszett a haramiák visszatérése, oly természetes volt; de ennek megfejtése végett szükséges egy kissé a történet mostani folyamából kitérnünk. Egy fiatal szegényebb sorsú nemes, ki a nagybányai táborba sietett, kevés ideig Huszt mezővárosában lakó rokonainál mulatott, innen azelőtt való nap indult el, melyen Pintye Gregor az ostromot elkezdé, a haramiák kezébe akadt: de ezek előtt gyanús nem leve közönséges pór öltözete miatt, ügyes hazudságai által annyira vitte a haramiákat, hogy ezek neki befogadást ajánlottak czimboraságukba, ő ezen nagyobb veszély elhárítása miatt örömöt színlelt, köztök maradt, de tervöket megtudván, midőn másnap hajnalkor az ostrom kezdetére fordított figyelmök a haramiákat minden egyéb iránt vigyázatlanokká tevé, elillant, s az úton egy kocsira akadván, elég hamar érkezett Nagy-

bányára, még kora segedelmet kérni, a vészben lebegő Husztnak.

Képzelhetni, hogy Szodoray volt az első, ki repülni inkább, mint menni akart segítségre, de Bagosy és Babocsay is, részint mint barátjai a Szirmayaknak, részint a Husztra vitetett pénz megmentése végett épen nem szándékoztak e dologban késedelmeskedni, annál kevésbbé, mivel még a tatárok betörése előtt vissza is jöhetett a felmentő sereg. Szodorayra bízaték a vezérkedés, de mivel többet elbocsátani tanácsos nem vala, csak száz ember adatott keze alá, kiknek egyik csapatát Karácson Tivadar kormányozta. Minden kitelhető sietéssel indula és folytatta útját Szodoray Huszt felé s felejteni látszaték, hogy kisded serege lépéseinek a szerelem nem kölcsönözött szárnyakat; a leghőbb tünődés és a legszaggatóbb aggodalom egyiránt gyötrék szívét, s csak akkor engedett valamennyire kínja, midőn Huszthoz érvén, a várra rohanó haramiákat pillantá, de ez sem enyhülés volt, mert az eltávozott aggodalom boszúnak adott helyt.

Mint mondtuk, épen a várra akartak a haramiák támadni, midőn őket Szodoray haragja elérte, ezért téríté vissza csapatát Pintye Gregor a veszedelmes ellennel szembe állani. Csak kevés lövések történhettek a két felekezet hirtelen közeledése miatt, s tüstént a kézi fegyverek csattantak össze, Pintye Gregor gyülevész parasztjai az első támadásra minden szelekbe eloszlottak; a haramiák, ezeknél bátrabbak, a vár és ennek segítői közé szorítva kétségbe esetten viaskodának, Szodoray és Karácson

ön példájokkal lelkesíték vitézségre embereiket, míg az ellennél Pintye Gregor, Bama Bila Paskuluj, ki előljárójánál talán még erősebb, s hol csupán testi tehetségre jött, vakmerőbb is volt és a kegyetlen Kosztán valának a csata heroszai. Paskuluj egy iszonyatos balta csapással üté le Szodoray lovát, de ugyanazon pillanatban csapott az ifjú szablyája a szilágysági zsivány kemény koponyájára s ez széjjel repedve párolgá ki az élettel együtt azon kevés észt, melynek negyven évig fedele volt. Az óriási haramia esése nem kissé hökkenté meg társait, s ijedt bámulások időt engedett Szodoraynak fölugrani és gyalog folytatni diadalmát. Karácson súlyos keze alatt több haramia hullván el, Pintye Gregorra ütött, rettenetes vala harczok a roppant erőre és ügyességre hasonlóknak, de Karácson javára kezde fordulni, mert Pintye Gregor kardja egy súlyos csapás alatt csengve repült darabokban szét, s már irányozva volt reá a halálos csapás, mert baljába mindig készen álló fegyverét is, a vas nyársat megragadta Karácson, midőn az ura és barátja veszedelmét észrevevő Kosztán baltáját hajítá, még maga oda ugorhatnék Tivadarra, ez szerencséjére azon pillanatban hajolt félig meggyőzött ellene felé, s így csak a fejszenyél érheté őt, de már Kosztán is közel vala s kardot akart rántani, azonban a hajdú megelőzé és halva teríté őt a földre. A többi haramiák még nagyobb szerencsétlenséggel harczoltak s már futásnak eredni kezdének, Pintye Gregor bátorítására sem ügyelők többé. Ez, midőn a csatát mulhatatlanul veszve s embereit széledve látá, egy

sebes fordulattal eltünt Karácson elől, s majd oly hirtelen a legrövidebb s legbajosabb úton a csatatérről is; a szaladók nagy része Huszt felé sietett ijedtében s az eddig cselt félő várbeliek most kirontottak részt venni, ha nem meggyőzésében, legalább büntetésében ellenségöknek. Harmincz vagy negyven haramia feküdt halva és halálosan sebesítve, húsz vagy harmincz elfogaték, kik még nap lemente előtt felakasztattak az erdőszél legizmosabb fáira.

Szodoray tehát diadalmasan költözött be az általa megmentett várba; a köz örömben, melylyel fogadtatott, találkozék olyan, ki elkeseríté éltében legédesebbnek reménylett óráját, ez nem vala más, mint Szirmayné, kinek keblén a határtalan anyaszeretet még egészen be sem gyógyult sebét új fájdalommal szaggatá föl, tekintetén leánya ártatlan gyilkosának. Legelőbb könyei árulák érzelmeinek fölháborgását s midőn Szodoray mély tiszteletet jelentő köszöntéssel felé közelíte, mintha könyeit törlené, takará el kendőjével ábrázatát s fájdalmában hihetőleg nem is tudva, nem is érezve, mily sebeket ejt az ifjú szívén, e szavakra fakadt:

— Távozzál, Boldizsár! mert látásod újra öli meg lelkemben leányomat.

— Édes néni! — esdekle Szodoray, mert így szokta gyermekkora óta nevezni Szirmaynét — bocsásd meg nekem azt, a mit általam a sors vétett.

— Anyám! — sóhajtá kedvese megsértésén könyekre fakadva Ilka — anyám! ő ártatlan!

Szirmay tanúja ezen szomorú jelenetnek, nem tűrheté békével sógornéja igazságtalanságát, bár azt

fájdalmának nagysága mentheté, és szelid, de férfias szemrehányással fordult feléje.

— Hogy fogadod ily hálátlanul megmentőnket? ki egészen ártatlan abban, a mivel kínozod, nem lehetett-e más — nem én magam oly ártatlan oka leányod halálának, nem él-e még vigasztalásodra kedves Ilkád?

— És én — mondá Boldizsár — örök háladatos gyermekként követlek vigasztalni e véletlen szerencsétlenségért.

— Igen, élsz még édes gyermekem! — sóhajtá Szirmayné nyakába borulva leányának, engesztelt pillanattal fordult Boldizsár felé. — Én nem haragszom! — Az ifjú csókjaival borítá az özvegy kezét, ki gyermekével lassan eltávozott.

Parancsa szerint Szodoraynak tovább kelle küldeni a Huszton lerakott pénzt, hol többé bátorságban nem lehettek, ajánlá azért Szirmaynak: utazzék haza ezen alkalommal Ugocsába, hol biztosabban maradhatnék és a tatárok ellen erőt gyűjtvén, hazájának is használhat. Az öreg tehát mindent elkészíttete a tüstént történendő útra, s erről rokonát is tudósítá. Csak míg sógora beszélt Szirmaynéval, akadt a szerelmeseknek nehány pillanat tanúk nélkül együtt lenni, de mennél rövidebb ideig éltek a szerelem kéjében, annál forróbban ömledezett ez boldog szíveikből. Ki is törekednék hiában fösteni azon érzelmeket, melyek két szerelmes keblét búsán üdvezítik, midőn azok hosszú és veszélylyel fenyegető elválás előtt együtt vannak; ki ismételné azon, talán magokban közönséges szavakat, melyek ilyenkor mély

és kesergő boldogságot és legforróbb érzelmeket fejeznek ki, ők úgy váltak el, mint kik csak az emlékezetben s a távol reményben boldogok; de kiknek a közel komor homályú felhővel boríttatik el.

Szirmayné nyájasan búcsúzott Szodoraytól, kétségtelen jelét adva engesztelésének.

TIZENKILENCZEDIK SZAKASZ.

Két bűnösről itélet tartatnék; de az első egy még nagyobb bűnös s a másik sors segedelme által megszabadul.

Még egynehány személy sorsa tartóztat minket Huszton vissza, ezek pedig a havasalföldiek és More. Alig mult a vár fölmentése által támasztott zaj, s legottan mindnyájan a tűznek oltására siettek, melynek elnyomásában folyvást, de foganat nélkül kénytelenek voltak fáradozni a havasalföldiek, a gyuladásnak az egyesült erő hamar véget vetett; de annál terhesebb sors fenyegeté gerjesztőit, mert némely várbeliek, főleg asszonyok, látni akarták, miként Tógyer a tűz kitörése előtt a padláson járkált legyen, hol semmi dolga sem lehetett, ez kereken tagadta a terhelő állítást; de Szirmay, ki ugyan a vádat erősebb bizonyítások hiányában hinni általlotta, legalább, mint vélte, vigyázatlanságokért meg akarta ijeszteni a havasalföldieket, és csak kemény vallatás után nem épen barátilag bocsájtá el őket, kik is Nagybánya felé vevék útjukot.

Morét alkalmasint azon sors várta, mely társai nyakainak állapotját az erdő szélen jóval szűkebbé

tette a természetinél. Hajdúk küldettek őt a tömlöczből fölhurczolni; de ezek csak hűlt helyére akadtak, alkalmasint sejteté vele jövő sorsát azon nemzetségében csodált jósló erő s azért ő keme még korán megszökött, a mi igen könnyen történheték meg, mert börtöne a vár azon üregére dűlt, melynek a bástyabedűlés által szabad lett kijárása, s a czigány az alkalmat okosan használva, elillant; még pedig Szirmay István jövendölésének daczára butyorával és így hegedűjével együtt.

Ekként végezvén dolgukat, még alkony előtt mindnyájan útnak indultak: Szirmayék az egy hajdú csapat által kisért pénzzel Ugocsába, Szodoray Boldizsár pedig, Karácson Tivadar s velök maradt emberei Nagybánya felé.

Mi azonban kénytelenek vagyunk a futó Pintye Gregort követni, ki az ütközet után kevesed magával szaladott, hogy üldözői rá ne akadjanak, egy szeretett költőnk kifejezése szerint «úttalan utakon» Nagybánya felé. A város tájára érkezvén, kisérőit, kik azonban társaik veszedelme óta inkább félelemből, mint előbb szerencséjéhez és erejéhez vonzó bizodalomból ragaszkodtak hozzá, az erdőségben hagyá, maga pedig a városba ment és egyenesen Pióczа Kristóf boltjába, hol a nagybányai politikusok nagygyűlése tartatott, itt mily embertelenül bán legyen haramiánk a czéhmesterrel, már elmondtuk olvasóinknak, azt is, miként űzé el a félig beszappanyozottat Karácson Tivador. Azt fogja kiki gondolni, hogy Pintye Gregor így űzetve, útját az erdőbe vette; de korántsem; ő terve kivitele előtt

szándékát soha sem hagyta el, ha csak épen elkerülhetlen szükség nem kényszeríté rá, azért most is, mihelyt észrevevé, hogy üldözője nyomát vesztette, egy melléksikátorba fordult és a városba visszatért. Az első, kivel találkozott, Zakharovics Tógyer vala, egy ház előtt, melynek nyilt kapuján több moldovaiak is látszottak, habozás nélkül tért ide a haramia, a kalmárt is beintvén maga után. Bogdanut és magát Tógyert is nagy aggályban lelé, mert épen hírt vettek, hogy a tatárok már átrontottak Erdélyből, Bogdanu pedig hazautazására már pénzt is kölcsönözött a Bányán tartózkodó moldovai származású kalmártól, s most kényteleníttették fölhagyni szándékával, ha a tatárok kezébe akadni nem akart, kiktől nyájas elfogadást reményleni semmi oka sem volt. Pintye Gregor menté őt ki félelméből, igérvén, hogy titkos úton és más részén a határnak által fogja vezetni minden baj nélkül a veszedelmen: mert a haramia, ámbár Bogdanut gyávasága miatt megveté, mégis azon esetre, ha szerencsétlen viszontagságok kényszeríteněk hazáját elhagyni, pártfogót akart magának szerezni a szomszéd Moldovában. Ez pedig annál jobb alkalom volt czéljának elérésére, mert a porta ellen elkövetett árulásban maga a vajda is részt vőn, s így igen is szívén fekhetett a közvetetlen eszköz megmentése. Azért mindjárt indult a haramia tanácsára Bogdanu, Pintye pedig előre ment, a találkozás helyét kijelelvén, megolvadt csapatát az útra készíteni. Az ügyes haramia vezérlése alatt szerencsésen elkerülte Bogdanu a tatárokat és baj nélkül ért haza Jászvásárba.

HUSZADIK SZAKASZ.

Melyben előadatik, minek nem kellett volna történni, hogy egész történetünk meg ne történjék. — A nagybányai csata.

A krimi tatárok százados szövetségesei, úgy szólván rokonai valának a törököknek, és így bajtársaik minden háborújokban. Az 1717. esztendő, történetünk ideje, egy volt azon igen gyászos évek közül, melyek boldogtalan honunk térein látták pusztítani a kelet vad csordáit, mi a tizenharmadik században a mongol berontáskor legrémítőbb volt, de rövidsége miatt a másfél századot haladó, majdnem szakadatlan török zsarolás és vérengzés által okozott szenvedésekhez, melyeknek most is érezzük gyászos következéseit, nem is hasonlítható. A jelen tatár pusztítás, melyet a köznép gyakoriabb volta miatt «tatárjárásnak, tatárfutásnak» szokott nevezni, nem vala ugyan oly gyászos és káros hazánkra nézve, mint az előbbiek, mert honunknak csak három éjkeleti megyéjét érte, úgymint: Szatmárt, Ugocsát és Máramarost, de ezekben mély sebeket ütött, s már csak azért is nevezetes, mert utolsó volt a nemze-

tünket üldözni látszó átok efféle csapásai között, nevezetes még a felett, mert egy kisded fölkelő magyar sereg az ősi vitézség új fölsugárlásában diadalmat nyert a dicsőség és szabadság csatájában.

A fent mondott évben véres háború folyt Savoyai Eugen vezérlése alatt hazánk déli határain a törökök ellen, azért minden seregek ott viaskodtak, kivévén Steinville tábornok vagy nyolczezer emberből álló osztályát, mely Erdélyben tartózkodék ezen tartomány védelmére. A krimi tatár khán látván, mily gyenge állapotban légyen az ország keleti része, egy tizenötezer tatárok- és törökökből álló sereget külde fia, Gerai Mahmud Abdul khán és Ali Muza, khocimi basa vezérlése alatt, annak pusztítására. A gyilkos ellenség Beszterczc vidékén tört Erdélybe és hazánk felé irányzott útját — mint Türkenfrasz kapitány már mondotta — lángok és vér jelelték, sokaságuk naponként nevekedett az ezernyi foglyok által, mindnyájan csinos hölgyek, vagy izmos, erős fiatal férfiak, kiket örökös rabságra viendők, hurczoltak magokkal, míg a népség egyéb része, ha az erdők vagy bérczek mélyébe nem bújt, vagy máskép futással nem menekedheték, gyilkos fegyvereik alatt gyakran a legkínosabb halálnak áldozatja lőn.

Steinville az ország kárára a Türkenfrasz kapitány által fölhozott okokból hátrahúzta magát, örülve, hogy a tatárok békén hagyták és egy dicsekedő jelentést külde a diadalmas Savoyai herczeghez, hogy ő a számtalan ellenség elől «szerencsésen retirált».

A tatárok gáttalanul áraszták el a vidéket, minden boldogságot elriasztva borzasztó tetteikkel. Nem

akarunk azonban a gyászos kép élénkebb festésével a történet folyamának akadályt vetni, azért visszatérünk Nagybányára, hol a vérengző ellenséggel ismét fogunk találkozni.

Alig hallotta meg Babocsay az ellen közelítését, tüstént kivezette eddig a városba szállított seregét a táborba, mely a város déli oldalán vala felütve. A tatárok kétfelé oszlottak, a nagyobb rész jobbra hagyta Nagybányát, a vármegye síkabb részére ereszkedő, és öt vagy hatezer küldeték a bányavidéket zsákmányolni, s az oda helyezett kisded magyar sereget elszórni, ezen részt Ali Muza vezeté, a khocimi basa.

Éj vala, s Babocsay serege vizsga éberséggel leste az egész tájékot, midőn a táborszemek egyszerre szokatlan vörösségben láták világlani az eget s gyaníták a tüneménynek szörnyű okát. Nemsokára visszatért kémleléséből Karácson Tivadar, s jelenté a tatár sereg kettészakadását, s hogy a kisebbik osztály másnap szándékozik a magyarokat Nagybányánál megtámadni. Babocsaynak ez értésére esvén, meghatározá a nálánál ötször számosabb ellenséget bevárni és vele bátran szembeszállani. S még éjjel megtevé a szükséges rendeléseket. A hajnal első sugarainál indult Szodoray lovassága nagyobb részével a táborból, vele Karácson Tivadar, mint egy hajdú-csapat vezére, s fölállítá osztályát a völgyteren, szemben a hegyekből kitekergő elég széles úttal. Jobbra, valamivel hátrább, egy domborulás tetejét Babocsay foglalá el a gyalogsággal, s a szárnyak közé két ágyú helyezteték, utánok

egy gyalog és egy lovag csapat állván, részint ezeket védeni, részint oda fordulni, hol az ellenség véletlen törne elő. Ezen csatarend igen okosan vala a hely minéműségéhez alkalmaztatva.

A tatárok épen nem hagyák kihűlni ellenségeik bátorságát hosszas várással: legalább is azon úton jelentek meg, mely Szodoray előtt terjedett, az ellenség vakmerőn lovaglott elő, de meghökkent a magyarokat keményen helyt állani látván, már vagy ezer ember fogott helyet a völgyben, kurjongva és ordítva egy rendetlen rohanásra készülni látszottak; de Szodoray vezérének ezen esetre adott rendelése szerint megelőzte őket, és szoros tömegben tartván csapatát, villámsebességgel rohant a tatárokra, ezek az első támadás erőszakától összehányatva, szorultak majdnem ellenállás nélkül az út torkolatja felé, sűrűen dűlve a magyarok halálos csapásai alatt. Karácson sebes fordulattal kerülé meg a tatárokat, és hátuk megett állott a hegynek oldalán, onnan szórva le a tolakodó török gyalogokat. Babocsay, mihelyt észrevevé szárnyának szerencsés előmentét, megindítá seregét és jobbra az úttól tört a tetőkre, visszanyomva az arról tolongó ellent, mely bajtársai veszedelmén nem kis háborodásba esett. Babocsay, ezen elrendelése kivánt foganatú volt, mert a hirtelen támadás a hegyek szűkében nem engedé kifejteni a tatároknak nagyobb számokat, s az elsők a zavart szorulásban csak gátul voltak az utolsóknak, és zsákmányul a magyarok kardjainak, nagy veszteséggel kezdének tehát a tatárok hátrálni, erősen nyomatva az ellenféltől.

Még csak a kis tartalék, mely az ágyúknál állott, tartá helyét, ezen seregnél vala Türkenfrasz Gottlieb Konrád Friderik is, mert nem képzelhetvén, hogy az ily kisded sereg a tatárokat minden oskolai taktika daczára megverhesse, vélé, hogy ezen seregnek lesz főszerepe az általa annyira kedvelt, s itt elkerülhetlennek látszó retirádában. Itt azonban jelenléte jó darabig nem volt egészen haszontalan, mert a tartalék tüzes vezérre, Tunyoghy Kálmán, alig vevé észre főseregének haladását, már is, hogy a nap dicsőségében részt vehessen, utána akart, vezére parancsát nem várva, rohanni. Türkenfrasz tehát a szent birodalmi lovag tüdejének minden vitorláit megereszté, törekedvén megmutatni, mily helytelen légyen ezen szándék, sőt bűnös minden szükséges fenyíték ellen. Egy darabig nem volt ékesen szólása sikeretlen, míg tudniillik Tunyoghyt a remény táplálta, hogy őt vezére a csatába hivandja, de az ütközet távozásával ez is távozván, jelt ada népének az indulásra.

— Egy ily natio győzni akar, ki csak vad courageban és bravourban találja az egész nobilem artem bellicam! — Kiáltá Türkenfrasz, talán ideálja, Montecuculi Rajnáld szellemét idézvén boszúra. — Barbaroza és pogányhalál! Ilyesvalamit a híres partiszan Szikingen Ferencz sem merészelt volna. — Míg a vitéz kapitány így beszélt, egyszerre csak egy dragonyos szolgájának társaságában lelte magát, mert Tunyoghy siető serege már jól elhaladt. Türkenfrasz, mint mindig, ha este kaszamátáit, mint mondani szokta, Bacchus Isten és Ceres Isten-

asszony munitiójával már ellátta, a mi ma reggel nagy mennyiségben történt, legelőbb is a retirádáról gondolt, és talán nem annyira félelemből, mint azért, mert Tunyoghy sebes előmozdultában a hegyek között haszonvehetlen ágyúit elhagyta s Türkenfrasz nem tartható a taktika reguláival egyezőnek, hogy két ágyú mellett, mihez is legalább néhány száz ember kivántatnék, csak két dragonyos álljon, az is pedig egy százados kapitány s csak egy közlegény. Ezen habozásának hamar véget vetett egy oldalt kerekedő, s hamar háta megé terjedő zaj. Egy oldalvást vonuló tatár-csapat tudniillik elkésett, és bajtársai megveretését nem is álmodva, megkerülé a csatázókat, s azon völgybe, melyet a magyarok győztesen hagytak el, kibukván, vad kurjongással rohantak a városnak, elvágván arra a római szent birodalmi lovagnak, mint ő magát czímezni szerette, a retirádát, ki is ez által kénytelen volt minden szándéka s meggyőződése ellen előre szaladni, kardot rántott, dörgő «marsch»-ot kiáltott emberének, és lóhalálában vágtatott Tunyoghy már a hegyek között eltűnt serege után, tele torokból kiabálva: — Így járnak a taktika megvetői, az ellenség posztot vett a hátunkon s Nagybányát egy coup de main-el occupirozta.

Szerencsére Babocsay látván Tunyoghynak parancsa elleni mozdulatát, hozzá tért, és így hamar meghallá a dragonyos reménytelen kiabálását, s legottan visszahivatá Szodorayt, hogy lovasságával vágtatva vigyen a veszélyben forgó városnak segedelmet.

HUSZONEGYEDIK SZAKASZ.

A nagybányai polgárság vitéz lelke, s a czéhmester kalpagának halálos veszedelme. — Kik mertek a tatárok előtt megállani s ezeknek sorsa.

A város körül ugyan voltak némely hirtelenében fölhányt sánczok, de mint az idő szűke és építőik tapasztalatlansága magával hozta, igen csekély tekintetűek, s ennél még csekélyebb az őket őrző nagybányai polgárok bátorsága. Régi ösmerőseink közül itt kevesekre akadunk, mert Piócza Kristóf chirurgus és borbély otthon volt minden készülettekkel ellátva a netalán behozandó sebesek gyógyítására. A harangozó és egyházfi a toronyból lesték a csata folyamatját, hírt adhatni felőle a lakóknak; meg volt nekik parancsolva: ha a vész magát a várost fenyegetné, a harangokat, mint tűzlármára kondítsák meg, s ha a magyarok győznek, mint úrnapi búcsújáráskor, ünnepélyesen harangozzanak. A pénzverőházi szolga otthon maradt fölvigyázás végett. Csak Kordovánt, a csizmadiák becsületes czéhmesterét nem oldhatá föl semmi a hazavédés szent kö-

Az egyik kardosan, a másik alabárdot emelve.

telességétől, sőt két békés mesterségét, a kaptát és politikát kénytelen volt elhagyni, hogy mint előljáró vitézi példájával bajnoki lelket öntsön egész czéhébe. És dicséretére meg kell vallani: ő vezérlé minden kézművesek közül a legszámosabb sereget; ámbár egy fenhéjázó kovács rágalmazón hangoztatá, hogy ő kalapácsával az egész czéhet puhábbá verné cserepes kordoványoknál. Maga a czéhmester elől ment, karddal az oldalán, ennek vasát, huzamos fekvés által hüvelyébe rozsdásodván, csak nagy erőszakkal lehetett kirántani, mely kínszenvedésnek közötte a sárgarezes bőr kettészakadt, ura egy csirizes bagariafolttal gyógyítá a sérvet, de ezen hirtelen orvoslás úgy kitekerte ősi helyheztetéséből, hogy új veszedelem nélkül a kardot ismét hüvelyébe dugni teljes lehetetlen vala; így kénytelen lévén azt szünet nélkül kezében forgatni, ezen pontban hasonlítható volt Sziget halhatatlan bajnokához Nagybánya oltalmazója. A kard maga talán még Ázsiából vándorolhatott be őseinkkel, mert szélessége és vastagsága akkori izmos karokat látszottak kivánni, s bizonyítá vénségét az is, hogy nem fitogtatá magát a fiatalság szokása szerint ragyogásával, hanem ősi érdemeit mély rozsdába borítá, alatta talán még a kiovi csatából rejtve vérfoltokat. A vitézzé vált csizmadia rókaprémes mentéjét öltötte föl, s inasa, mint fegyvernöke egy középkori lovagot kiséré egy agg puska terhe alatt görnyedezve; ezen fegyver is hosszú nyugalom jeleit mutatá, mert birtoka lévén az egész czéhnek, csak nagy ünnepeken szokott, s akkor is örömet durrogni, főleg a czéhmester-

választáskor, de mivel a város védelme ezen ünnepnél kisebb fontosságúnak nem tartatott, halál eszközévé kellett a puskának változnia. Utána a csizmadia czéh ereklyéjét, a czéh zászlóját hurczolta a legizmosabb legény, mellette a két legfiatalabb mester, az egyik kardosan, a másik egy az éjjeli őrtől kölcsönözött alabárdot emelve, utánna vonultak a mesterség többi tagjai, számra vagy negyvenen, mindenik más század szokása szerint fegyverkezve, de mindnyájok arczán tökéletes egyezésben uralkodott azon kinyomás, melyet vágószékre hajtott juhokon láthatni. A többi czéhek nem igen különböztek csizmadia társaiktól, s így felőlök röviden csak azt említjük, hogy ők a sánczokban helyöket elfoglalák. Innen örömmel nézte a nagybányai polgárság Babocsay diadalmát, s ha már elő nem segíté, legalább ordításával akará dicsőíteni, mint mennydörgés a lecsapott mennykövet. Kordován bátorságát kitüntetni igyekezvén, midőn már Tunyoghy serege is eltűnt, kiléptete a sánczok közül, és magosra emelt karddal haladhatott vagy húsz lépést, midőn az oldalvást kitörő tatárok kurjongása rázta össze halló érzékeit és jéggé vált szemei egy egész pogány sereget pillantának meg a városnak vágtatva.

— A tatárok! — Rajta, a tatárok! — Kiálta, felejtve minden czéhmesteri méltóságot, és mint lábai engedék rohant, — de vissza a sánczok felé. Az inas, ki czéhbelinél több bátorsággal, de nem több észszel bírt, elsüté a czéh puskáját, s az ón keresztül süvölte futó mesterének kalpagán, ki épen a cső irányában szaladt. A többi őrizet minden vé-

delemről felejtkezve, hatalmas ordítással rohant a város felé. Ezen zűrzavar előtt a harangozó már győzelmet harangozott társával együtt, s a támadó lármát diadal örömének tartván, ki sem nézve a toronyból, folytatá a győzelmeket hirdető kongást. Az otthon maradt hölgyek és gyermekek örömlázra gyuladva rohantak elő házaikból és szaladó férjeiket diadalmasokként akarták fogadni, de ezek az ölelés helyett földre dönték a szíveskedőket, megosztva velök félelmök súlyának egy részét, mely alatt magok is alig állhattak. — Nyakunkon a tatárok! — nyakunkon a tatárok! — harsogák szerte a városban bajnok védői, s az öröm perczek alatt mindenütt halálos ijedéssé vált, a nagy templom tornyát kivévén, hol a harangozó és egyházfi még folyvást diadalmakat zengettek.

Dobogott azonban még egy szív Nagybányán, melynek bátorságát a tatárfutás sem vala képes megrendíteni, — egy Amazon volt ez, és pedig nem más, mint Judit — Piócza Kristóf, a borbély, hites társa, és chirurgusné asszonyom. Ne gondoljuk ugyan, hogy mint hajdan Bethulia vívásánál szép és bajnoki név-véde, Holofernesz fejét levágta; ő is oly hősi szellemtől lelkesítve: kiment volna Gerai Mahmud Abdul khán herczegnek, vagy a khocimi basának előbb szívét, aztán fejét elrabolni. Nem, ő merészségét csak otthon és szegény férjén gyakorolta. Nem tudni mi okból, de erővel azon volt Pióczáné, hogy férjét a sánczok közé kergesse; ez mindazonáltal megátalkodva állítá, hogy helye neki otthon legyen, és hivatala csupán a sebesek bekö-

tése; az eleinte tűrhető villongásból csata támadt, még pedig jóval keményebb a vitéz polgárságénál a sánczokban. Jutka pergett, pattogott, csipőibe nyomta karjait, csak akkor emelvén föl, midőn szava erősítése végett férjének orra alá akart hadarászni; ma történt házassági életükben először, hogy Kristóf makacsul merte ellenzeni háziasszonyának véleményét, s ma is csak azért, mert az asszony, mit eddig nem tett, tudományába keverte magát, megbocsátható tehát ezen női felségsértésért a csinos Judit haragja, annál inkább, mivel szomszédnéi állítások szerint, a már említett bányatiszt többször elment Piócza boltja előtt, vágyódva tekintve be annak üveges ajtaján, mindezen körülmények kivetkezteték Jutkát szelidségéből; s mint az izlam terjesztői, ha szavok sikeretlen maradt, fegyveréhez nyúlt; ez ugyan damaszki aczél nem vala, hanem egy ép tenyér, mely kétszer megcsattant Piócza Kristóf orczáján, a szikár borbélynak majd minden vérét oda kergetve. — Ezen pillanatban zengett az utczán kettőztetett erőszakkal: — A tatárok! — a tatárok! — De mi eléggé édes vagy rettenetes egy haragos nőt engesztelni vagy ijeszteni. Régen szeretik a költők hőseiket kölykeiktől megfosztott oroszlánokhoz hasonlítani: azonban nem kellene ezt férfiakra pazarolni, kik azt semmi esetre sem érdemlik meg, mert oroszláni indulat dühéhez csak egy férjével veszekedő asszony hasonlíthat; mivel mint az oktalan állatok országában rettentőbbet a kölykeitől megfosztott oroszlánnál nem ismerünk, úgy nem lehet emberi lény, ki képesebb lenne

minden iszonyúnak elkövetésére, mint egy férjével amúgy lélekszakadtából czivakodó asszony, s ezen hasonlítást még a nemek egyenlősége is erősítené. Ily állapotban kell tehát képzelnünk Juczit, hogy bátorságát megfejthessük, ugyanis a kiabálásra nem hallván, még urával is elfelejteté a krimi félsziget minden nemzetségeit, s csak akkor eszmélt föl, midőn az utczát már

«Napkelet ifjainak dobogó paripái tiporták.»

A tatárok átugratván a város védetlen sánczait, eláraszták az utczákat, s néhányan már Piócza előtt iramlottak el.

— Lásd gyáva féreg! — kiálta a szelid nő remegő férjének, s azon tagnál fogva, mely bizonyos szürke állatoknál leghosszabb, húzta őt ki az ajtóba. Lásd gyáva féreg, nyomorult szappanhabaró! nyakunkon az ellenség, és csak azért, mert ti férfiak mind pulyák vagytok. — Szemrehányását alig végezé a bősz asszony, midőn egy csapat tatár közelge feléjök, az első egy szálas erős legény, tetszőleg legelteté apró szemeit Judit asszonyon, megállott kisérőivel együtt, s egy tatár fölkiáltás után, mely mosolygásából itélve, a menyecske dicséretére volt intézve, hirtelen lehajlott nyergéből, s minden epedés nélkül oda emelé új kedvesét, ki férje ellen mindig lángoló mérgében, meg sem gondolá, mily messze veti őt honától ezen egyetlen emelés, sőt örült talán az elrabláson, mert általa nyilván meggyőzheté férjét állítása igazságáról, hogy tudniillik az ő s polgártársai gyávaságok miatt a tatároké

lesz a diadal. Judit nyelve épen nem szelidült a tatár karjai között, sőt ha lehet még élesebben pergett magos üléséből félig elmeredt férjére. Ez szegény habozva állott, nem tudván, búsuljon vagy örvendezzen-e? Félig kesergőn tekinte azonban neje után, midőn rablója kengyele hegyét lova oldalába nyomván elugratott. Kétes állapotján az oly hamar özvegygyé lett Piócza egy nagy sóhajtással könnyebbíte; mert azt tanulta orvosi életében, hogy szorult kebelnek legenyhítőbb egy mély fohászkodás, s még egyszer pillantott szívének elragadtatott kincse után, alig érthetőn suttogva valamit. Egy példa beszédünk, s két költőnk szerint ezen ismerős szavakat morogta-e: «szegény tatár», már eredetiségünk fentartása végett sem akarjuk állítani. A hátra maradt tatárok lovaikról leszállván, részint a szomszéd házakba, részint Piócza boltjába széledtek, a szegény borbélyt magok előtt taszítván műhelyébe.

— Na sárga kutya! — riaszta rá egy nyers tatár, — ide az aranynyal, különben sápadt arczádból olvasztom ki.

— Tatár uram, Bombastus Theophrastus Paracelsus, a chirurgiának nagy mestere, aranyat tudott csinálni, mégis szegény volt; hát én, ki csak egy ficzamult tagot birok helyrehúzni, s legfeljebb is finomul borotválni, hol vehetném az aranyat? — mondá alázatosan Piócza, — bár egy esztendeig tanultam Bécsben Pare Ferencz chirurgiája szerint.

— Hát szakálkaparó vagy? — Jól van, ilyennek hasznát vehetjük. — Ragadjátok meg.

Piócza Kristóf hamar elveszté lába alól a földet, megmarkoltatván a tatárok által, s minden, a mit tulajdonából menthete, egy borotvatok, Pare Ferencz munkája a chirurgiáról és borbélymesterségről volt. A boltnak s lakásának egyéb bútorait rablói szedték fel, indulva a szegény borbély lakából, melyet, midőn Misztótfaluból Nagybányára utazott, oly óhajtva óhajtott elfoglalni, de felesége háborgásai által azóta majdnem gyűlöletessé lett előtte. Bár magában is igen kínos volt Kristófnak rabságra hurczoltatnia, de az leginkább gyötörte lelkét, hogy a tatár földön sem lehet nyugta édes hites társa miatt, vagy ha tőle menekednék is, látnia fog kelleni nejét egy tatár férjnek karjai között.

HUSZONKETTEDIK SZAKASZ.

Melyben a polgárok rettenetes bátorságának több példái fordulnak elő. — A város megmentése. — Ki jutalmaztaték meg a kalpagért, s mily fényesen győzött Kordovány véleménye a csapszékben.

A tatárok elszéledének Nagybányán, s lakói a házak legsötétebb zugaiba rejték magokat, az ajtókat hirtelen elzárván, vagy hol a félelem hódítóbb volt, nyitva hagyván, az őrsereg kora futása által már jó előre tudósítva lévén mindenki, ha vagyonát nem is, legalább ön becses személyét bátorságba hozni igyekezett; és csak a Piócza hites pár, vagyis inkább csupán ennek gyengébb fele bírt elegendő bátorsággal a tatárok szemébe nézni. Így ha a tatár üres kézzel odább állani nem akart, kénytelen vala a házakba törni, melyekbe többen is közülök, de mint látni fogjuk inkább károkra, mint hasznokra elszéledtek. A város előbbi zabolátlan lármája után mélyen elcsendesült, csak a tatárok kurjongása és lódobogása, mely közé folyvást a harangok diadal zúgása vegyült, zavarák meg síri némaságát.

Ezen leírt állapotban találta Szodoray a várost, lovasaival segítségére érkezvén; az utczákon elszórva kóborló vagy állongáló tatárok hamar halálba omoltak a magyarok súlyos csapásai alatt, ezen sorsra jutván azok is, kik a házakból zsákmánynyal rakottan kijöttek. Egyrész a lakokban veszté életét, Szodoray lovasai oda is berontván, s rövid idő mulva a száguldó csapat nagyobb része elveszett, csak a legtovább haladtak illanhatának el, a veszélyt korán észrevévén csekély prédájokkal, ezek között valának azok is, kik Pióсza Kristófot és nejét elrabolták. A megszabadultak vakon rohantak ki a városból, mint e tájon ismeretlenek minden irány nélkül iramodva, alig kerülendők ki üldözőiket, ha szerencséjökre Pintye Gregorral, ki Bogdanu Gyurkától tért vissza, nem találkoznak: ez hirtelen barátságot köte új szövetségeseivel, s ismert utakon vezeté őket, a khánfi még veretlen seregéhez.

A város megmentése oly hirtelen történt, hogy a pinczékbe és hászjákra rejtezett lakosok észre sem vették, s azért dughelyeikből előbujni sem mertek; annál inkább, mivel a szemes harangozó véletlen a toronyból lenézvén, akkor pillanta meg néhány tatárt, mikor azokat már Szodoray lovasai kergeték, s azonnal kétségbeesve kezdé félre verni a harangokat. Síró gyermekek, kikről szüleik ijedésök első zavarában megfelejtkeztek, valának első üdvözlői Szodoray diadalmas hadának, visítások még nagyobb félelemmel hasogatván nemzőik bátor szívét, kik gyermekeiket legalább is a tatárok nyársain képzelék. Ily körülményekben majd nehezebb volt Szodoraynak

a polgárokat rejtekeikből, mint a tatárokat a városból kiűzni. Végre mégis napfényre bukkanván, bámulva tekinték, hol egymást, hol megmentőiket, s reszketve a tatárok holttetemeit. A derék Kordovány is előlépett, őt inasa húzta ki saját padlásán a bőrök alól. A czéhmester diadaljelként emelte átlyukasztott kalpagát, melyet a bőrök alatt félelmében szorongatván, benne a keresztül repülő golyónak világos nyomaira talált, s valóban a haza védelmében nyert ily tetemes sérvvel a város polgárai közül senki sem dicsekedheték, bár ezt is magyar kar ejté, s csak két vagy három ujjnyival csapott volna lejebb az ón, el lehetne mondani honunk akkori siralmas esetéről:

«S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre.»

Csak lassanként tért vissza rémült lelkeikbe bátorságok, s ekkor mind a tatárok üldözésére akartak rohanni, alkalmasint mert sokkal tovább reménylék őket már lenni, mintsem elérhessék. Visszatért Babocsay is, tönkre tévén a tatár sereget, — több mint ezer halott fedte a csatatért, sokat, kik az erdőségbe vonták magokat, az oda rejtezett pórnép vert agyon, mások Erdélybe menekedtek, ott hasonló veszélyt találni. Csak kevesen érheték el a khánfi táborát, folyvást űzetve a fáradhatlan Karácson Tivadar által, Babocsay hadának egy csapatával.

A polgárok, mily hamar kiállották, oly hamar el is felejték a veszedelmet; s már este a csapszékben ült Kordovány a nap több bajnokaival Babocsay katonái, s a város polgárai közül, kiknek mindnyá-

joknak volt hasonlatosságok a homeri bajnokokkal: az elsőknek vitézségökre s az utóbbiaknak gyors lábaikra nézve. — Kordovány előtt jobbról borkancsó állott, balról kalpaga, bő alkalmat lelvén mindenki ennek halálos sebét kényére vizsgálni; s itt is teljesült a világfolyás igaztalansága; mert a szenvedés a kalpagé vala, s a dicsőség uráé. Majd hatalmas kortyokkal mosta le a becsületes czéhmester rettenetes bátorságát, mely most még inkább ki ki fakadt, mint a sánczok védelmében, s kalpaga tátogó sebével némítá el a fenhéjázó kovácsot, és kalapácsa erőszakát, mert Vulkán izmos növendéke még most is kormos volt a széntől, mely közé bújt a tatárok elől. Ismét előfordult a régi vita a kutyafejekről, a polgárság, s főleg Kordovány erősen a kutyafők mellett maradtak, és teheték is, mert a gyors futásban senki sem ért rá az ellenkezőről meggyőződni. Sőt a rézműves nyilván erősíté, midőn a pinczébe futott, egy tatár dugta be az ajtón a fejét, s ez természetes szőrös kutyafő volt, későbben ugyan kisült, hogy ezen kutyafő a rézműves házi ebének tulajdona vala, de ez sem árthatott sokat a dolog hitelességének. Kik a dolgon kételkedtek, azért erősíték, mert ezen rettenet által menthetőbbnek vélték futásokat, Babocsay katonái pedig részint saját vitézségöket inkább kitüntetni, részint a polgárokat bolondítani, rá hagyták a dolgot, s így emelt kancsóval kiáltá Kordovány:

— Az Isten éltesse azon vitézeket, kik a kutyafejű pogányokat dicsőségesen meggyőzték! — S utána kiáltott és ivott az egész gyűlekezet.

— Csak kár — folytatá Kordovány kancsóját letévén, — hogy Piócza Kristóf borbélyunk nincsen itt, ő a kutyafőket mindig makacsul tagadta.

— Dejszen — mondá egy, — már bizonyos lehet felőlök, mert feleségestül elragadták a tatárok.

— Sajnálom szegényt, — sóhajta föl a czéhmester, — mert ezen dologbeli fejességét kivévén, áldott jó lélek volt. Így tehát igen jó, hogy kalpagom sebét szűcs gyógyíthatja be, mert chirurgusunk már nincsen.

— De czéhmester uram, azt be ne foldoztassa, örök emlékül e napra akaszszuk azt úgy lyukason gomb helyett a czéh zászlajára, melyet vivője ijedtében egy ház szegletbe akadván, letört. — Ezen javallattal emelkedék föl egy csizmadia mester, Kordovány nagy örömére.

— Úgy legyen e bölcs tanács, — mondá Kordovány, — a legközelebbi czéhgyűlésben ezt fogjuk elhatározni, s egyszersmind pénzt gyűjteni számomra egy új kalpagnak, a régi helyett, melyet a czéh dicsőségére örömmel áldozok.

— Éljen czéhmester úr! — kiálták mindnyájan és ittak késő éjjelig, hallgatva a katonák csudameséit mai és régibb csatáikról.

HUSZONHARMADIK SZAKASZ.

A tatárok pusztításai. — Mi módot választa a haramia a megboszúlásra. — Nagy rettegés, halálos készület, és rabság, sok más ide tartozó dolgokkal együtt.

Babocsay diadalma után következő napon Bagosyhoz küldé serege kisebb részével Szodorayt, kit a csatában mutatott vitézségéért dicséretekkel halmozott az ősz bajnok. Maga Nagybányán maradt; mert félni lehetett, hogy Erdélyből új elmaradt tatár csapatok rontandanak elő, pusztítást terjesztőn a védetlen városon és vidékén. Fontos tanácsadással bocsájtá el magától az öreg vitéz az ifjút, véle küldvén a haszonvehetlen Türkenfrasz hollandi dragonyos kapitányt is, ki a tegnapi csata óta megszelidült kemény itéletében a felkelő seregek ellen, és csak az sajnálta, hogy számára nem akadt occasio egy szerencsés retiratában bravourját és valorát fényleni hagyni. Szodoray a legrövidebb úton indult Bagosy táborához, ki részéről már útnak eredt hamar alkotott hadával a tatárok ellen. Utjában Karácson Tivadar is Szodorayhoz csatolta magát, s együtt sok ma-

gyart mentének meg száguldó kisebb tatár csapatoktól.

Gerai Mahmud Abdul khán vezérlé a még ép tatár sereget, ez a nagybányai harczból szabadultakkal számra tizezeret fölmult, s pusztító özönben áradt el Szatmár vármegye keleti részén, főleg a Szamos jobb partján; több ezreket fűztek lánczra magok után hurczolván, a lakók legbecsesebb vagyonaikkal. A tüzes khánfi oly sebesen vezérlé seregét, hogy lehetetlenné vált a lakosok nagyobb részének magokat s vagyonokat előtte menteni; a kik megfutottak, Ugocsába vevék útjokat, ez Abdul khán tudtára esvén, utánok küldé serege egy részét s maga a nagyobbal Bagosy ellen indult.

Nem szándékozunk leírni a köz inséget, melyet a krimi csapatok minden felé terjesztének, csak azt akarván a gyász esetben érinteni, mi beszélyünk folyamához szükséges. Ez bennünket a Szirmay családhoz vezet vissza, mely Ugocsában tartózkodék Fertős-Almás helységben. Ezen falu a Túr partján fekszik, mély alacsony tájékon, mocsároktól körülfogatva, melyek a Túr áradásaitól neveltetve, bizonyos erősséget adtak a helységnek, házai többnyire agyagból és fából inkább fonva, mint építve valának, csak itt-ott emelkedvén egy tehetősebb gazdának vályog laka, kővel Szirmay takaros úri házát, s a templomot kivévén, egy épület sem dicsekedheték. Az egyház régi erős épület vala zsindelylyel fedve, csak tornya látszék ingadozó állapotban sínlődni, mit tág repedései, s nem épen egyenes állása árultak el. Ezen időben, melyben olvasóinkat ide vezetjük, az esthaj-

nal első borúja kezde terjedni, s az áradt mocsárok keskeny düledező töltésén halkkal ballagtatá a csordás barmait haza felé, midőn lódobogást hallván maga után, hirtelen hátra nézvén, egy sebesen vágtató lovagot pillanta meg.

— Utat! — kiáltá ez már messziről, — tágíts a töltésen, mert hírem oly szomorú, hogy a pap zsákjába is alig férne be.

— Csak nem fullaszthatom vízbe a teheneket. — Viszonzá a csordás.

— Jobb oda, mint a tatárok gyomrába. — Vala a lovag válasza.

— A tatárok! — sóhajta elsápadva és meredten a csordás.

— Azok bizon, — rémíté őt tovább a lovag, ki a teheneket elérvén, kénytelen volt megállani az elzárt úton. — Már nyomomban vannak! Nem látod Nagypalád felett a füstöt, nemsokára magosan fog piroslani, ott már a tatárok gazdálkodnak.

— Az úr Isten s a pécsi boldogasszony segítsen tehát bennünket. — Kiáltá a csordás; de a lovag kirántá nyergéből csákányát, ütlegeket osztva mindenfelé, a nem nyájasan érintett tehenek futáshoz láttak, s a szűk töltésen egymást szorítván, kevés perczek alatt az egész csorda vad rohanásnak eredt végig a gáton kolompzúgás és sűrű bőgéssel, köztök a lovas vágtatott, s hátul a csordás ügetett, ostora csattogatásával még inkább nevelve a zavart. A szokatlan lármára több lakosok gyűltek a falu végére, és kik a mezőről haza mentek, megállottak fölvilágosítást várni; ennek megadásában épen nem késett a csor-

dás, mert mihelyt hallhatónak vélte szavát, torok szakadtából ordított: «a tatárok! — a tatárok! — már lángba borult Nagypalád!» — Ez elég vala az egész népségbe ijedési lázt űzni, s őrülten futottak az uraság lakja felé, ott, hol mindig és minden inségökben segítséget találtak, most is menekvést keresőn. Vastagon tódult be a sokaság az ősi szokás szerint mindig tárt kapukon, s az udvar alig adhata helyt a tolongó és folyvást szaporodó népnek, ez legtarkább vegyületben rimánkodék, minden nem és kor hangváltozásain, s bár csak töredékekben, de még is elég körülményesen festék a még nem ösmert, s csak a csordás fölkiáltásából sejtett bajt. A falu utczáin uralkodó zűrzavarban gazdái példájára a csorda is el látszott veszteni eszét, mert a helyett, hogy a tehenek és bornyúk szokásokként haza tértek volna, a néptömeggel az udvarba tódultak, itt bőgések erőszakosan nevelé az egész zűrzavar hatását, Szirmaynak harsány ugatásra indított számos kutyáival együtt. Az idétlen zaj kihívá Szirmayt és családját is, a tornáczról kérdé a sokaságot: mi baj hozta légyen őket udvarába? Egy ön lármájában elfuló kiáltás lőn a felelet, míg végre az előbbi lovag a tornáczig magának pályát törvén, a szóláshoz helyet ugyan, de csendet nem nyert. Szirmay és cselédjei egyesült törekvéseire az embertömeg elnémult, s csak a barmok és kutyák zajával kellett a hirnöknek küzdeni, mire is így harsogá el gyászos zsoltárát.

— Én Nagypaládról jövök lóhalálában, jelenteni a tekintetes úrnak, hogy a tatárok már oda rontottak,

sőt azóta már alkalmasint Batár és Csedreg is égnek, azért tehát szaladjon, a ki bír, s a ki nem bír, szánja meg bűneit, mert az holnap nehezen eszi tiszteletes uram kezéből az urvacsorát.

— Ember nem ijedséged hagymázában beszéllesz-e? — megfontoltad, mit tesz egész helységet csak amúgy bolondjában rémíteni? — Mondá bátor feddő hangon Szirmay.

— Higyjen az égnek tekintetes úr, ha nekem nem hisz, — nézzen föl: itt Batár, — ott Nagypalád, amott Csedreg égése pirosítja az eget; látja a füstgomolyt felettük? sok halálhörgés száll abban az Istenhez. — A mutatott tájékra fordítá mindenki szemeit, s a már homályosabb szürkületben tagadhatatlanul látható lőn az ég iszonyú verese, barna füsttömegekkel szegetve be, s az iszonyú látványban kiki halálitéletét tetszék olvasni, oly némán, oly meredten bámulának a gyászos tüneménybe, míg a hirnök szavai új rettegésbe nem olvasztták föl a régit.

— Ezzel az estét üdvözlik, majd az éjfélt Almással fogják világosítani. — Eddig mérséklettek voltak az idegen szavai, s épen semmi különöst sem mutatók; de most egy percz alatt elváltozott arcza, előbbi hidegségét egy majdnem határtalan dühnek jelei válták föl, és szörnyű káröröm és boszúvágy lőn uralkodóvá vonásaiban, a mit szántszándékkal nevelt. Borzasztó hahotára fakadva megtöré mérges indulatjának minden gátjait s e szavakban ordítá boszúját Szirmayra.

— Szirmay István kételkedjél, ha lehet szavamon,

fájdalmas az igaztalan büntetés; de még fájdalmasabb a tatár rabság a kevély magyar nemesnek. Menekedjél meg ősz vitéz, — itt a boszú ideje, melyet én hőbben karolok át, mint Szodoray úrfi most, ha lehetne, szép hugodat ölelné; de arról már rég hegedült szent Dávid.

Most vizsgálta élesebben a lovagot Szirmay s a legmélyebb harag veresíté egyszerre arczait, azt megösmervén, s így szóla gyorsan, részint hozzá, részint a néphez intézve szavait:

— Gonosztévő, te mertél ide jönni. — Ragadjátok meg, ez Pintye Gregor, — a gyilkos haramia!

De a zsivány, — mert jól ismert reá Szirmay — el volt erre készülve, hirtelen pisztolyt ragada gubája alól, és jobbkezével éles baltát villogatva, lovára veté magát, kik hozzá közelebb állottak, rémülten vonultak az első pillanatban vissza, s talán nem annyira fegyvereitől, mint nevétől, a távolabbak nem is érthették Szirmay parancsát, s utat nyitának a sebesen elvágtatónak. Ez a kapu előtt kevés pillanatokig megállott, s előbbi hangján fölszólalt:

— Szirmay! még éjfél előtt számolunk. Jó, hogy megösmertél, magam jöttem a boldog hírrel, mert irígylem minden másnak ezen nagy szerencsét; évek óta forralám a boszút, de annál rettentőbbé főtt ki. — Még többet mondott volna a haramia; de a föleszmélt nép már zúgolódni kezde, megsarkantyúzá tehát lovát s elnyargalt, hangos kaczaj között e szavakat kiáltva vissza:

— Nemsokára ismét meglátjuk egymást!

Most a nép ijedése kétségbeeséssé vált; mert a

szomszéd faluk több lakói, kik a veszély előtt elillanhatának, érkeztek az udvarba, s iszonyú színekkel festék földieik szerencsétlenségét. Szirmay törekvék ugyan, de hiába a nép félelmét józan okok által mérsékelni, mert míg igyekezetében sógornéja és huga, kik hozzá, mint védőjökhöz erősen ragadtak, hátráltaták, a nép sem vala képes valami okosabbat hallgatni, vagy azt fölfogni; e felett Szirmay szavai is csak puszta vigasztalásból s bizonytalan reményből állottak, mert a közel nagy veszedelemben maga is átlátá a szabadulás lehetlenségét, a nép ugyan a félelem első eszközére, a futásra vetemedett; de ennek hasztalanságát a minden oldalról lángoló faluk jelenték, mert a tatárok hihetőleg Pintye Gregor javallatára egy kört vontak Almás körül. Ugyanezt bizonyíták a szomszéd falusi szökevények is; de sokan Almás lakói közül nem akarák magokat az utolsó reménytől is megfosztatni, és szaladásnak eredtek, hanem a réteken száguldó tatárok hamar kiragadák őket csalódásokból.

Ez alatt mély sötét lett, az éjszaka holdatlan vala, csak az ég legmagosabb kúpjáról ragyogtak a csillagok, míg a láthatárra konyult oldalait a lángba borult faluk égése veresíté, s mint a homály nevelé a lakosok félelmét, a rettenet minden alakjának még borzasztóbb idomokat kölcsönözve, úgy a homályban mindig világosabban dühöngő tűz azt, a mit örök sötétben szerettek volna tudni, ragyogtatá ki. A félelem azon állapotja lelkünknek, mely legelőbb emlékeztet az Istenre, mert földi segedelmet nem remélve, tőle óhajtjuk csak s tőle várjuk a szabadulást;

így a nép is a futás lehetlenségét megismervén, a templom felé tódult, a szent helyet elég erősnek vélvén daczolni vagy legalább szelidíteni a pogányok dühét, s hogy ott buzgó imádságok az Isten csodáit fogja levezetni segedelmökre, és mennyköveit a tatárok ellen. Hagyjuk el azonban a sokaságot, mely örömben, búban és minden indulatban örökké és mindenütt ugyanazon egy itélet és ész nélkül habozó tömeg; s forduljunk azokhoz, kiknek sorsok, mint elbeszélésünk fő tárgya, sokkal érdekelőbb. A Szirmay családot értjük.

Szirmay István bátornak mutatta magát a veszélynek ezen elkerülhetlen támadásában is, de bátorsága nem lehetett azon lélekébresztő és szabadulást igérő, mely máskor lenni szokott, hol, bár mily fáradsággal is, erejében állott a veszélyt elhárítani; bátorsága most inkább elszántság vala: erős lélekkel tűrni a sors csapásait, s az élet sokféle viszontagságaiban tapasztalás által megkeményült lelke az aggodalom semmi érzetét sem hagyta volna festeni rajta, ha csupán egyedül lenne kitéve a jövő szenvedéseknek; de egy pillanat szeretett testvérének özvegyére, s édes Ilkájára, kit élte gyönyörű virágában ennyi vihar fenyegetett erőszakos letöréssel, elcsüggesztheték a legerősebb szívet is, melyben gyengédebb érzetnek csak szikrája is pislogott.

Az anya keblére szorítá leányát, s csak búja és félelme, melyek leánya iránt gyötrék őt, tarták vissza az ájulástól, s a lányka sűrű könyhullatással és zokogással nyomá el vagy nevelé fájdalmát, míg magát csak szerelme tevé talán képessé a bajnak ellene

állani. Így kevéssé meg lett törve Szirmay lélekereje, s ha ez épen nem lőn is láthatóvá rajta, de legalább észrevehető volt, hogy nem csekély erőködésbe került neki nyugodt elszánást mutatni.

Az udvar már puszta lett, s a közel templomból hangzott által a nép tompa zúgása, csak egy két hív cseléd álla még körülök. Szirmay sejté, hogy a magány még mélyebbé teendi gyötrelmöket, mert sokakkal megosztott fájdalomnak jelei lármásabbak ugyan; de a magányos benn a szívben uralkodik, azt marczangolva kínzásaival. Ezen okból a templomba vezeté rokonait Szirmay és azután mind maga, mind jobbágyai becsesebb vagyonát oda hordatá, minden található fegyverekkel együtt, az elsővel a tatároktól éltüket akará megvásárlani, az utóbbiakkal, ha mindjárt boldog foganatról álmodni sem lehetett, legalább tekintetet czélzott magoknak szerezni s minden talán előadandó fordulatára sorsoknak készen lenni.

Ezen foglalatosság alatt már az éjfél közeledék. Még eddig semmi sem háborítá a falu csendét, csak a templomban nyüzsgött a tolongó sokaság zaja gyermekek és asszonyok sírása vegyülve belé; de a veszély irtózatos jele, az égés, csillogó veresben mutatkozék a templom ablakain s az elzárkózottak sápadt arczait természetlen pirossággal festé. Épen midőn az ajtó belülről elrakaték, zendült meg még meglehetős távolból az ellenség nyers kurjongása s a künn maradt ebek harsányabb ugatása jelenté közeledését. Azon mértékben, melyben a zaj künn nőtt, csillapodott az a templomban, végre csak itt-ott ütött

ki egy elfojtott zokogás, egy mély sóhaj — s a félelem még a lélegzést is visszatartani látszék.

A tatárok már valóban a faluba rontottak s a boszút lihegő Pintye Gregor vezeté őket zsákmányok felé. Kesergett ugyan a haramia, hogy azt, a mit, mint iszonyú lelke rég óhajtott ünnepét, csak egyedül magának akart föltartani, most másokkal megosztani kénytelen, de ezt annak tudása pótolá ki, hogy boszúja a legtökéletesebb leend, mert Szirmaynak mind ön, mind szeretett rokonai személyére egyszerre és elháríthatlanul fog lecsapni s e felett ha magát a dologba nem vegyíti, a tatárok könnyen akadhattak volna nála nélkül is Szirmayra, így pedig a boszúban semmi részt sem vehetne. Ezért kereste ő föl a tatárokat, kik a haramiát, mint hasznos szövetségest, nagy örömmel fogadták, az ismeretlen vidéken kalauznak használhatván. Ő lett vezetőjök Almás felé is, hová a gazdag Szirmayék kincseivel kecsegteté őket, — Pintye Gregor tanácsára lepeték meg a falut oly hirtelen és minden oldalról. A tatárok szerte bolygának a helységben, de pusztán és kiürítve minden zsákmányra ingerlő portékáktól lelvén a házakat, már morgani kezdének kalauzok ellen s a vezér szemrehányásokkal illeté ezt; de a haramia nyugodtan mutatott a templomra e szavakkal:

— Az almásiak most földi számadásokat teszik az égiekkel, ott könyörögnek a gyávák mennyei életért, mert a földit védelmezni nem bírják.

Kettőztetett ordítással rohantak erre a tatárok a templomnak, de az erős és belülről elrakott ajtó da-

czolta a betörést, fejszéket hoztak azt bevágni, míg Pintye Gregor harsány szava érthetőleg a bentlévőknek zengé e fenyegetést:

— Nyissátok ki az ajtót, mert fejetekre perzseljük a templomot!

Szirmay átlátá, mily haszontalan légyen ellenzése ezen erőszakos kivánságnak, azért fölnyittatá az ajtót, csak kihallgatást kérvén előbb. A tatárok vezére, egy krimi murza (tatár nemes) nem volt minden emberi érzetből kivetkezve s mélyen hatott reá a templomba vonult népség félelme, kijelenté azért, hogy életét senkinek bántani nem fogja, ha vagyonokat önként kiadják, de a rabságból csak aggság és gyengeség menthet ki. Szirmayné és leánya magok veszedelmét felejtve, nyomultak elő rokonjok felé, midőn őt a tatárok közelében láták, legalább vele vágyván a szerencsétlen zsákmányává lenni, nehogy szokott gyámoktól megfosztatván, ne legyen paizsok a sors csapásai ellen. A murza alig pillantá meg Ilkát s elbájolva lőn szépségétől.

— A próféta koporsójára! ezen rózsát Abdul khán szakaszsza le! — Legények, vigyétek el a szép leányt, de annak fejét üttetem el, ki ferdén mer ránézni. — Szava teljesítteték, az anya átkarolá leányát, az egyért esedezvén, hogy gyermekétől el ne szakasztassék. — Az nem is történik: mert aszszonyom, te is velünk jösz. — Monda a vezér. — A kitől váltságdíjt várhatunk, elragadjuk azt, ha Ábrahám szakállánál vénebb lenne is. S te öreg úr mutasd meg kincseidet s azután készülj velünk az útra, hallottam már én, hogy ti gazdag rokonnal dicsekedhettek.

— Uram! nem úgy alkudtunk, — mondá a közel álló Pintye Gregor, — ezen öreget én díjul kértem fáradozásaimért, kincseit megtarthatod.

— Hitetlen eb! — riada föl a murza. — Hogy mersz szólani? — Hitvány szolgálatodat megjutalmazom, de míg urad vagyok, magad tetteimbe ne keverd, mert egy égő ház szarufájára akasztatlak.

— Mi hát a váltságdíj ezen öregért? — kérdé daczosan a haramia, — én megfizetem, csak hatalmamba add őt.

— Az Istenért, ne tedd azt, rokonink sokkal többet fizetnek. — Esedezék Ilka, míg Szirmay némán állott és megvetőn tekinte a haramiára.

— Nem is szoktam haramiákkal alkudozni, — felelé a murza, — ettől megóvlak öreg, de most kincseidet add elő.

Szirmay a templom hátulsó részébe vezeté a tatárokat s által adá nekik pénzét, mely a drágaságokon kívül nagyobbrészt aranyban egy tetemes öszvélyt tett, mit a murza öröme is bizonyított. Ez alatt a tatárok a templomban lévő többi javakat szedék föl s rabszíjakra füzék a lakók színét mind a két nemből, kiknek reggelig, mert a tatárok az éj hátralevő részét nyugvásra szánták, idő engedteték búcsút venni honoktól és kirabolt telkeikben siránkozni gyászos sorsokon. A falu iránt szokatlanul kegyelmes volt az ellenség, talán a nevezetes prédáért, mert azt az otthagyott véneknek és kis gyermekeknek épen engedé által.

A murza alig pillantá meg Ilkát . . .

HUSZONNEGYEDIK SZAKASZ.

A khánfi leírása. — Ujvárosi csata. Kik és miképp harczoltak ottan. — A dragonyos kapitánynak alkalom adatik kedves kívánságát teljesíteni és miképp használta azt.

Míg a mellékcsapat Ugocsában zsákmányolt, Gerai Mahmud Abdul khán Szatmár keleti oldalát tevé pusztításai láthelyévé. A tatár herczeg bátor tüzes ifjú vala, inkább vad, mint kegyetlen s ha tettei néha az utolsó indulatnak jeleit adták is, azt nevelésének és nemzete szokásainak lehetett tulajdonitani. Rablást, pusztítást ő keleti eszméi szerint a háború szükséges és talán dicsőséges részeinek tartott s tudván, hogy táborozásának híre s foganatja csak a hazahozott zsákmányból és rabokból itéltetik meg, épen nem mulasztá el ezeket, bármi módon is szaporítani, vad csapatjai a nélkül is készek lévén minden kegyetlenség elkövetésére, melyeket, ha nem parancsolt is fejedelmök, de nem is tilalmazott, mert ő minden fölgyújtott falu lángjában dicsőségét és minden keresztény templom égésében igaz hitét látta fényleni s e felett az izlám, melynek buzgó követője vala,

parancsolá a keresztények üldözését és elei s a keletnek minden nagyjai, kiket az ifjú csudált, nem jutottak szelidebb módon dicsőségökhez. Így vallás, példa, szokás, nevelés, az emberi lélek leghatalmasabb ösztönei egyesültek a khánfi eredetileg talán szelidebb természetét vaddá változtatni; de ő mégis földieinek legnagyobb részét fölülmulta észre s vitézségének már több helyeken ragyogó jeleit adá.

Meghallván a herczeg Bagosy közelgését, legottan visszahívatá az Ugocsába küldött csapatot s ezzel egyesülvén, fölosztá seregét. Rabjai már vagy nyolcz ezerre mehettek s átlátá a vezér, mily alkalmatlan, sőt veszélyes legyen ily nagy számnak megőrzése közel az ellenséghez, a melytől szabadítást reménylett. Azért kétezer embert velök őrizetül külde, kik a szorosan kötözötteket Moldova felé hajtsák. A Túr jobb partján húzta össze seregeit Abdul khán s minekutána rabjaitól menekedék, készült a másik partra általkelni.

Bagosy seregei alig voltak két ezeren felül s a tatárok még mindig lehettek legalább tízezeren. Újváros a Túr bal partján fekszik, egy nevezetlen mezővároska; benne és körüle üté föl Bagosy táborát. A túl parton Rózsapallag helysége terül el, most a tatárok szállása. Ezen időben a két helységet egy fahíd köté össze, mely Ujvárosnak fő utczájára nyílt. Használva a hely ezen javát, az utczát fölsánczoltatá Bagosy s ágyúit vonatta belé, az egész hídon uralkodó állásba, a parti házakat puskásokkal rakatván meg, visszaűzni a hídra törekvő ellenséget, egy kétszáz embernyi német vonal gyalog csapatot a vá-

rosba helyezett tartalékul s a mellettek levő dragonyosok közé Türkenfrasz is állott, ki jól fölpoharazván a csata előtt, esküvék: ha a dolog retiradára kerülend, jobban fog vitézkedni a tatárok, mint őse valaha a szent földön a szerecsenek ellen, hol iszonyú tettei miatt a Türkenfrasz nevet nyerte Fridrik Barbaroza császártól. A magyar lovasság kevés gyalogokkal, részint a mezőváros szélin,részint azonkívül állott.

A tatárok déltájban sebes rohanással támadák meg a hidat; hanem a magyarok kemény tüzelése épen oly gyorsan űzé őket vissza; nehányszor ismételt törekvések mindig hasonló sikerrel koronáztaték, sőt még este is tüzelének rosszul irányzott puskák és ágyúkból. Bagosyt azonban meg nem csalák az áltámadások, éles esze korán átlátá az ellenség szándékát. A Túr tudniillik annyira apadt, hogy Ujvároson alól több helyeken átlábolható vala s ezen tájon a folyó mentében sík rétek és mezők terjedtek el, éjszaknyugotra egy a folyóba nyúló mocsár által záratva. Nyugotra a folyammal szemben egy erdő terjedett, nem nagy ugyan, de sűrű, alsó széle s a mocsár között keskeny mezőség vonult el, míg felső vége a mezővárossal egy vastag csere által majdnem egyesült. Maga a mezőváros, mely a lapály délkeleti határa volt, egy domborodásra vala építve s a rétek felől elég meredeken egy ellenséges támadás akadályoztatására emelkedék földje, annál inkább, mivel több vízmosások, mély utak és csalitok által volt keresztül borozdálva. A rétség tehát minden oldalairól körül lévén fogva, kelepczébe vonhata minden ösme-

retlen ellenséget és Bagosy ez okból a környék állapotjára építé jól gondolt tervét, mert tudta, ha ellenségei a hídon könnyen által nem törhetnek, más átmenetelt fognak keresni s ez csupán a fentebb kijelelt helyen vala található, itt ugyan nem lett volna nehéz a tatárokat, mivel csak csapatonkint mozoghatának, visszaverni s erre tökélette volna magát el sok nagy hírű és tapasztalású vezér; de a lelkes Bagosynak nem volt elég egy folyamtól az ellent elűzni, ő egy elhatározó diadallal akará hazáját tőle megmenteni s elrablott polgártársait kiszabadítani, azért választá a leírt vidéket csatatérül s hozzá illőleg tevé előre rendeléseit. A város lejtős oldala a rétek felé sánczokkal és árkokkal vétetett körül, a támadás minden természetes akadályai megnagyíttattak, sőt egészen újakat is alkotott a védő sereg. Hol a vész legcsekélyebb vala, a partok megett a német katonaság fogott helyet, innen az erdőig a védvonalt a felkelő nemesség gyalogsága foglalá el, közben helyt hagyva ágyúiknak, melyek, mihelyt a hídnál nélkülözhetők, ide hozatni rendeltettek. Az erdőben favágások mellé rejtezve hajdúk állottak, ezen csak védelemre rendelt seregek egy hátrább álló lovag csapat által valának erősítve, mely véletlen esetben vala használandó. Szodoray, kire az elhatározó mozdulat bízaték, az erdőcske megé vonult hét vagy nyolczszáz lovagaival készen, mihelyt az ellenség a Túron átkelvén, Ujvárosra rohanna, azt hátulról megtámadni. Karácson legmerészebb hajdúival a part fűzbokrozatába bújt, meglesni onnan a tatárok mozdulásait. Az ellenség, szándékát jobban el-

titkolhatni, csak éjszaka fogott az átkeléshez, ez a szemes Karácson által tüstént tudtára esvén Bagosynak, seregeit a leírt csatarendbe állítá.

A csekély számú rendes katonaság tisztei mindenképen rá akarták venni Bagosyt, hogy az ellenséget a folyamon átjönni ne engedje. Türkenfrasz és Vanschloot egy németalföldi gyalog kapitány, kik hamar megbarátkoztak, mert valaha együtt szolgáltak a hollandi seregben, ismét egész taktikai pedanteriával víták az alispánt, ki hidegen hallgatá szavaikat; de végre megszakadt türelme, midőn azok az illendőségről felejtkezve, gorombább kitörésekre fakadtak s elhatározott hangon fordult hozzájok e szavakkal:

— Uraim, gróf Károlyi Sándor ő excellentiája, királyunk hadvezére nékem adta a kormányt s így az történik, a mit én akarok s ki még egyet szól ellenem, az éltében utolsót szólott.

— Mi katonák vagyunk! — kiálta Vanschloot.

— S halál a katonán, ki vezére iránt engedetlen, azt e pillanatban vasra veretem. — Dörgé az alispán.

Bagosynak ezen igéire mindenki elnémult; a seregek elfoglalák helyeiket s az éjszakát tábortüzek nélkül mély csendben tölték, csupán a városszélen valának táborszemek távolabb kirakva s hallatszék némi hadi nesz, oda akarván a magyarok elleneik figyelmét vonni. Az éj homályában minden háborgatás nélkül áttakarodék az egész tatár sereg s a nap első sugarai lándsáik aczél hegyein csillogtak s egy légrázó kiáltás üdvezlé azokat a tatárok részéről, a

magyarok viszonzák, de csupán Ujváros felől s a már sűrű csapatokra oszlott ellenség vágtatva iramlott a mezővárosnak, a magyarok jól irányzott lövésekkel feleltek, de a tatárok első hevekben a domborodás aljáig nyomultak, itt azonban megcsökkent futások s új, a csekély távolság miatt még foganatosabb, tüzelésnek lettek kitéve, kevés ideig kitarták a golyózáport, sokan bátrabbaik közül a domb magasára hatni törekedvén, de iparkodása csak egynehánynak sikerült, ezek fent mint vakmerőségök áldozatai hullottak el, mit pajtásaik látván, futásnak eredtek s az erdőből Karácson hajdúi köszönték őket, részint zavarodásokat nevelni, részint jelül Szodoraynak a kitörésre. A vitéz ifjú szokott tüzével rohana elő s kevés perczek alatt a mocsár hosszában a Túrig terjedett lovassága s rémült hátvéde a tatároknak majd védelem nélkül tódult a folyam felé, részök szerencsésen a vízbe jutott, de csak kevesen menekedhetének ki, mert néhány órák alatt, mint minden hegyi és csekélyebb folyamok, tetemesen földagadt a víz és erőszakos árjai elragadák a futó ellenséget s örvényeikbe temeték. A folyótól elvágott rész Ujváros felé fordítá futását, hol Abdul khán épen második futásra indítá seregeit, ezek zavarba jöttek a véletlen baj által s futó társaikra annál sebesebben vonultak vissza, mert az erdőből Karácson is jobb szárnyokra csapott, az alkalmas pillanatot használva, Bagosy is kitört sánczaiból, szemközt ragadván a félig már meggyőzött ellenséget. Itt végképen veszendő vala a tatárok serege, ha Abdul khán bátorsága rést nem nyitott volna. Az ifjú fejedelem legelőbb sere-

geit akará rendbe hozni, egy részét Szodoray ellen szándékozván vezetni; de midőn oldalt és elől ről új veszélyek viharzának föl, minden rend megbomlott seregeiben, Abdul haragjától magánkívül ragadtaték s ön karától estek el több szaladó emberei, kiket szerencsétlen csillagzatok közelébe hozott. Vak dühbe látszott kiömleni minden józanabb eszmélete, midőn seregének másfelé tódulása, ha nem is győzelemre, legalább szabadulásra szerencsés gondolatot költe fejében; mint mondtuk, a magyarok csatarendében rendes katonák képezék a legkülsőbb jobbszárnyat s rájok volt a híd megőrzése bízva, ez vagy talán más okokból is, ők sánczaikból ki sem rohantak s állások fedve lévén, nem is igen láthaták a csata minden fordulásait, Türkenfrasz vezérök pedig inkább retirádára, mint harczra készíté őket. A megrémült tatárok minden úttól elzárva lévén, ezen táját védtelennek gondolták s egy talán minden veszélyben közös ösztön arra fordíttatá futásokat. Ez vala, a mit Abdul khán észrevévén, tüstént használni elhatározott.

— Utánnam! — utánnam! — kiáltá, — a híd felé, ott senki sem áll ellenünk. — Kik közel hozzá szavait hallhaták, követék, ezeket ismét mások s a fordulás sebesen tudtára esék a távolabbaknak is s így hamar közönséges lőn. Csak azon elég számos csapatok, melyek a magyarok közé keményebben beszorultak, nem vehetének részt benne, mert irgalmatlan csapások alatt hullottak el.

Türkenfrasz és emberei, midőn a közeledő zajból az ellenség rohanását sejték, már fölkonczolva vél-

vén magyar bajtársaikat, hátat fordítának és eszeveszetten szaladtak a mezővároson végig, bár a vitéz kapitány retirádáját a taktika szabályai szerint akarta tenni, de alig lépett egynehányat s már egyedül látta magát s alkalmasint embereit megállítani utánnok szaladt. Így a tatárok akadály nélkül ugraták által az alacsony sánczokat és vágtattak keresztül a hídon. Hátul azonban nem tágíta rajtok a magyarok fegyvere, de mégis nagyobb részök megszabadulhatott.

Abdul khán, midőn mentve látá seregének nagyobb felét, hogy ezt tökéletesen bátorságba hozhassa, elhatározá a még hátralévőket föláldozni. Maga ragada egy fejszét és parancsára többen követék, a futók nyomása által már gyengített hídat lerontani. Szándékok hamar sikerült, mert a szélső hídlábakat átvágván, a hídnak jó darabja ledűlt. Abdul khán, mennyire lehetett, rendbe szedé seregeit és már többé nem oly reménytelen fölbomlásban folytatá hátrálását.

HUSZONÖTÖDIK SZAKASZ.

A csata következései s a diadal folytatása. — Egy szerelmes érzelmei és szenvedései. — A tatárok hátrálása.

Ugyanazon ok, mely a tatárok futását hátráltatá, gátja lőn az üldözésnek is, tudniillik a Túr sebes dagadása s a híd is megrontva lévén, Bagosy nagy bosszúságára kénytelen vala békével tekinteni az ellenség szabadulását.

Bagosy első gondja a hidat ismét járatható állapotba helyezni, míg ezen serényen dolgoztatott, ideje volt a csata folyamatját vizsgálni. A tatárok szabadulások által csak a végső veszedelemből menekedtek ki, mert veszteségök oly tetemesnek mutatá magát, hogy többé nevezetesebb tettekre nem gondolhatának: több három ezernél feküdt halva és sebesen a csatatéren, nehány százat a Túr árjai ragadtak el s így egész veszteségöket lehetett négy ezerre tenni, mi hozzá járulván a megveretésből származott ijedés és fölbomlás, levonta rólok az előbb pusztításaikat előző félelmet. A magyarok vesztesége, mint föltehető, igen csekély vala, mert eleinte

fedve ütköztek s később egy rémült s a veszedelemre nem is gondoló ellenséggel. Bagosy és társainak diadalmi örömöket egy aggodalom azonban nagyon elborítá, tudniillik azon sok ezerre menő foglyokból, kiket a tatárok honokból elhurczoltak, egy sem vala szabadítva; csak addig engedett tehát a vezér fáradt hadának nyugalmat, míg a híd elkészült s azonnal indult ellenségét üldözni.

Szodoray vezeté az elősereget, szárnyakat óhajtván embereinek s magának, mert mi könnyen elillanhatott egy gyors tatár, ragadva magával életének ez egész boldogságát. Most hazája már meg vala mentve, addig ezen szorgalom osztá föl a derék ifjúnak érzelmeit, s bár a magasabb gondok szerelme tüzét nem hűték, legalább eltakarák azt ön lelke előtt is, mely tettek után sovárgón talán a szerelem erejét is csatahévnek tartá s maga is csudálkozék, miként bírhatja ily veszedelmes időkben kedvesétől a távollétet eltűrni, szivének előre képzelt fájdalma nélkül. De az igaz szerelem hasonló a nap tüzéhez, melyet ideig elboríthatnak ugyan zivataros fellegek, gyengíteni azonban nem bírnak, ismét kitörnek sugárai s az egész földet vagy szende tavaszi meleggel, vagy sorvasztó nyári hőséggel hatják által. Ugy a szerelem olthatatlan szikrája nyugszik néha a szív legmélyebb redőjében homályosítva hatalmas szenvedelmek által, főleg magas lelkű férfiaknál, de a legkisebb inger erős lángokra lobbantja s tűzfolyamban villámolja által a lélek minden erejét. Ezen állapotban volt vitézünk s míg kedvese szerencsétlenségét nem tudá, szerelmes gondolatok épen nem látszá-

nak megosztani hadi bajait. A csata végén kapta hírét Ilka balesetének s tüstént az egy érzelem fogta el valóját, mely máskor oly édesen mulatott szívében s most a legmélyebb szenvedés, a legszaggatóbb kínok által lázítá föl érzését. Most tűnt szemébe, mily keveset emlékezett légyen eddig arról, kinek ő s ki neki örök hűséget esküdött, s bár ez férfiú lelkének hibául nem tulajdoníthaték s a véletlen veszélyt elhárítani hatalmában nem lehetett, mégis magát vádolá, mint okát mindazon szenvedéseknek, melyeket kedvese eltűrni kénytelen vala s melyek mind kettejeket életök örömétől talán örökre megfosztandják s mintha az időt, melyben néma és csendes volt, kipótolni akarná, sokszorozott erővel fogta el kebelét szerelme.

Lelkének ily háborgó állapotjában könnyen átláthatni, miért unszolta légyen katonáit szünet nélkül a legfárasztóbb sietésre s ezeknek egész szeretetök s tiszteletöket vezérök iránt össze kelle szedni, hogy néha igen is kemény parancsainak eleget tegyenek.

Midőn Rózsapallagról Szodoray a tatárok üldözésére kiindult, ezek már jó messze haladtak gyors futásokban s ezt Felsőfaluig folytaták, itt a megveretett sereg azon részszel csatolá magát össze, melyre a rabok kisérése bízva volt; így ezután a nyolcz ezer rab és zsákmányolt javak miatt lassabban ment a hátrálás, mint eddig, és nehéz lett az élelemszerzés is, mert ezen vidéket a tatárok már jöttökben elpusztították.

Abdul khán seregét három dandárba osztá, maga

a zsákmánynyal közepén maradt, balra és jobbra küldvén egy-egy csapatot, az utánok nyomuló ellent eltéveszteni. Az éjszak felé vonuló osztálynak Pintye Gregor volt kalauza s a tanácsára elővett ügyes mozdulatok megcsalák Szodorayt, ki szerelme fellegborított látköréből úgy is alig vala képes tisztán látni a körülményeket, ő tehát elfordult a fő seregtől és több napig űzé az oldal csapatot éj-kelet felé, míg a fősereg egyenesen keletnek vonult. A harmadik osztály délkeletnek s így Nagybánya felé fordulván, hamar visszavetteték a főseregre, mert az újvárosi diadal hírére Babocsay, a várost többé félteni oka nem lévén, onnan kiindult s a tatárok csak megjelenésére is visszavonták magukat. Babocsaytól tudták e szerint meg Bagosy és Szodoray, hogy a tatárok dereka Gyulafalvánál akar által kelni Mára hegyi folyamon; ezen hír az alispánt Farkasréven jóval tova éjszak felé találta, hol ő Szodorayval egyesült és hol a fennevezett folyó az Izába ömlik. Ő legottan átkelt a Márán s a két folyócska között délnek nyomult, maga előtt űzvén a tatárokat, kik a borsai szorosutat, mint egyetlen rést szabadulásokra, választák hátrálások czéljául. Így leírván a hadi eseteket, forduljunk történetünk azon személyeihez, kik a tatárfogságban epedtek.

HUSZONHATODIK SZAKASZ.

A tatárok tábora. — Egy árnyék az éjszakában, melyben olvasóink egy régi jó barátjokra fognak ismerni, s kire találkozott az. — Abdul khán szerelme.

Gyulafalva a Mára partján egy oláh falu, s csak regényes fekvése a zúgó szirtpatak felett fenyőkoszorúzott bérczek között egy keskeny, de kies völgyben teheti emlékezetessé, hasonlóan egy csúf asszonyhoz ízletes és pompás öltözetben. Itt ütött tábort egy este a tatárhad, vezérök a veszélyes napok után egy vidám hajnalt várván fölsugárzani, mert tudósíttaték, hogy segedelem érkezett hazájából s az Erdélyben maradott népeit s a nagybányai csatából szabadultakat magához vévén, mint egy hét ezer emberből állott, és már szerencsésen átvergődvén a havasakon másnapra lehetett várni megérkezését, ezekkel ismét tizenötezer fegyverest számlált Gerai Mahmud Abdul khán serege, s új remény éledt a diadalra a vezér szívében.

Tábortüzek pirosíták a völgy majdnem egész széltében az éjszakai eget, s mintegy viszhangja a

komor világosságnak tündöklöttek a bércz hátáról Babocsay tanyatüzei, ki megtámadhatatlan állásából tartá szemmel a tatárokat, bajtársa érkezését várván. Lent tüzeik körül forgolódtak a tatárok, míg a szegény rabok kötözve s lánczolva istenadta földön pihenték ki hosszú fáradságokból óhajtva az álmot, mely csak keveset vigasztalt jótékony és mégis fájdalmas csalásával.

Egy sovány árnyék, — vagyis inkább kettő, mert az egyik maga a test volt, másikát ebből képezék a teli hold sugarai, — lépett ki Abdul sátorából, kezében fényes aczél villogott; de ne gondolják olvasóink, hogy ez a herczegnek testőre volt, kinek egyedül van joga aczélt villogtatni ily közel urához, — vagy épen ne gondolják ezen árnyékpárt valamely fejedelemgyilkosnak, ki azon jogot magának erőszakkal veszi, — a villogó eszköz nem volt élet-, hanem csak szakálirtó eszköz, s e szavakat sopánkodá, mint egy szerelmes a holdba:

— Egy egész esztendeig voltam Bécsben, de még soha sem kellett valakinek egész koponyáját, egy kis üsteköt kivévén, lekopasztani, még a szürke barátok is egész koszorút viselnek, sőt az ilyen operátióról a nagyon tudós Paré Ferencz sem emlékezik a chirurgiáról és borbélymesterségről írt derék munkáiban. De legalább az az egy bizonyos, hogy a tatároknak kutyafejük nincsen, kár, hogy ezt Kordován mester s a nagybányai többi vakhitüek nem láthatják.

Ezen bölcs okoskodásból kiki megismerheté Pióczа Kristófot, előbb nagybányai, most krimi feje-

delmi udvari borbélyt. Csak egyfelől tartozunk számot adni: miért neveztük légyen tudniillik a becsületes borbélyt árnyéknak?

Ha emlékezünk, mindjárt ezen történet elején testi állapotját soványnak neveztük, később Judith asszony túrós haluskái hatni kezdettek, és teste, ha épen nem hízott is, legalább tehetségeket árult el nagyobb szétterjedésre, de ennek csak hamar súlyiránt talált Judith asszony, nem legszelidebb leczkéivel a kellőn túl előmozdítván férje emésztését, s végre, mint utolsó csapás találta szegénynek husát a tatár rablás, és mivel lelkén úgy is kevés pusztítani való volt, egész dühét testére fordítva, azt mindentől, a mi csont és bőr nem volt, végképen megfosztá; ezért senki sem fog neheztelni, hogy Kristóf urat az árnyék névvel ruháztuk föl.

A két árnyék tehát, tudniillik az eredeti árnyék s ennek másolata a földön, jó darabnyira ballagott a táboron, míg egy tűz előtt álla, hol a másolat eltünt. Egy zömök tatár, ki egy piros magyar menyecske mellett ült, legottan megszólamlott.

— Holnap az én fejemet is megtisztítod borbély. — Hogy volt veled megelégedve a kán?

— Egy olyan borbélylyal, ki könyv nélkül tudja Paré Ferenczet, és egy egész esztendeig volt Bécsben, minden ember megelégedhetik — felele Piócza, de beszéde közben szakadhatlanul a piros menyecskére pisloga, ki félig bús, félig boszankodó ábrázatot mutatott. Ez alatt egy tatár érkezik, ki a menyecske szomszédját vezérökhez hivá, ez mentében Pióczához fordult, s nevetséges ijesztéssel szóla hozzá:

— Itt maradhatsz feleségednél, de ha meg mered csókolni, lehasítom ajkaidat! — Ezzel ment. Piócza képe még hosszabb és soványabb lőn, midőn a piros menyecskére tekintett, mert az nem más, mint elrablott neje volt, könnyei sűrűn potyogtak, s fogsága óta igen kellett neki bennök szenvedni, mert már egész csatornát képeztek arczán, melyekben búfolyamként ömlének a sírásra vonult szájnak tág öblébe. Sokáig nem lelt szóra szomorusága, s végre feleségét is sírásra fakasztá férjének mély szenvedése, sympathiából-e vagy talán más okokból, azt maga sem tudta. Végre hosszú kínlódás után kibírta Kristóf dadogni felesége nevét.

— Judit hlelkem — Judith! — sóhajtá szívrepesztőn és epesztőn lelke mélyéből, s úgy érzé magát, mintha borotvával vágták volna ki tüdejéből ezen keserves szavakat. Ez már sok volt Judith gyenge lelkének, hangosan kezde zokogni, kötényébe takará arczát könyeit törleni-e, vagy a felett érzett szégyenkedését elrejteni, hogy most először életében szóra nem talált, szótalan siránkozásában több perczeket töltött, míg végre «gemitu permissa loqui», mint Lucanus mondja, vigasztalni kezdé élete párját.

— Ne remegj édes Kristófom! korántsem bánnak velem oly kegyetlenül a tatárok, mint képzeltük; Jeszid Murza derék ember, és épen nem kutyafejű; igazad volt édes férjem, midőn ezen buta állítást tagadtad; én csak az elhagyott édeseimet siratom és tégedet, mert talán nincs oly jó dolgod, mint nekem.

Ezen szavak azonban a czélzattal épen ellenkező

foganatúak voltak Piócza Kristóf szakadozó szívében, mert sehogy sem szolgált vigasztalására a szelid bánásmód, melyben feleségét a tatárok részesíték, s most először kivánt volna vitatásai meggyalázásával is minden tatár nyakra kutyafejeket. Még is jó szíve nem engedé a viszontlátás ezen édes pillanatában feleségét boszantani, azért előbbi szomorú hangján folytatá beszédét, melybe már valamivel jobban belejött.

— Lelkem Juczim, én talán tehetek valamit javunkra a tatár herczegnél, kinek udvari borbélya lettem, hiszen én herczegekkel jól tudok bánni, mert Bécsben egy egész esztendeig —

— Hallgass ezen bolond beszéddel, késő mostan segíteni, vitézebbül kellett volna harczolnotok! bizonyosan tudom, ha mi asszonyok állottunk volna a résen, egy férfit sem raboltak volna el Nagybányáról a tatárok, neked is mondtam, menj a várost védelmezni, nem fogadtál szót. — Ezen beszéde közben már nem vala többé oly sűrű zokogása, mint az előbb, és a boszúság villámai által sugárzák a bú éjjelét arczán; de a következő szavait ismét mély szomorúság és zokogás között ejté: — Lásd azért vagyok most én szegény feleséged a tatárok rabszolgálója, azért kell inséget szenvednünk.

Ki tudja mire nem vezették volna a szerelmes házas párt bú és harag, ha épen Jeszid Murza nem érkezett volna vissza; a tatár Judith felé fordulván, mondá:

— Téged Abdul khán méltóztatott, mint szolgálót kedveséhez fogadni; s azért míg haza érkezünk,

Szirmay Ilona mellett fogsz maradni, de gondold meg, hogy zsákmányom vagy, és a szerint viseld magadat. Most jer velem a herczeghez. Szóejtéséből látszaték, miképen nem volt inyére a Murzának herczege választása; de mindazonáltal karon fogta a menyecskét, és vezeté őt oda, hova az irgalmatlan sors hítta. Judith visszapillanta még férjére, kinek arczáit ijedtében egy gyenge veresség futá által, mint hóhérpallost az elitélt vére, hihetőleg, mert a sápadtság már nem fogott rajta.

Hagyjuk tehát el a szegény borbélyt mink is, mivel őt még a felesége is elhagyja, azon egyetlen személy, ki által ő szorosabb összeköttetésbe jött másokkal. Kérjük azonban olvasóinkat, ne gondoljanak rosszat felőlünk, midőn az elhagyottat elhagyjuk; mi kénytelenek vagyunk feleségével menni, mert Abdul khán sátorának egyik osztályában, melybe Jeszid Murza Pióczánét vezeté, ránk történetünk fontos személyei várnak.

Szirmay Ilona, anyja és bátyja Abdul khán fényes sátorának egy mellék osztályában tartattak, mert a herczeg meglátván Ilkát, az első pillanatban leghőbb szenvedelemre érzé iránta szívét gyuladni s az elrabolt leányt ezen pillanat óta úgy tekinté, mint hitvesét, mit is inkább parancsolat, mint ajánlás, vagy épen kérés módjában legott kijelentett. Nemzete szokásainál fogva ő eddig sehol is, főkép a szép nemnél nem tapasztalta kivánatinak ellenzését, ez a keleten vak engedelmességre neveltetvén; annál inkább ütődött meg, midőn a leány utálattal viszonozá az alacsonyító ajánlatot. Első pillanatban

haragra lobbant, de a szép lányka könyei hamar elolták a hirtelen lángokat. Ezért, és nyomósabb hadi foglalatosságai miatt, fölhagyott további unszolásaival, az időre bízván imádottja szívének meglágyítását, ezen engedékenységben az is erősítvén őt, hogy haza értekor semmi sem fogja gátolhatni szándékát. A Szirmay család tehát mindig körüle volt, de ez ideig alig látta kétszer Ilkát a herczeg, s akkor is kevés időre; hanem szíves szorgalommal látszék felőlök gondoskodni, mert épen semmit sem nélkülöztek, a mit szükség vagy kényelem kiván. Most azonban, midőn Jeszid és Judith beléptek, Abdul khánt a Szirmay családdal együtt lelték.

HUSZONHETEDIK SZAKASZ.

Abdul khán szerelmének folytatása. Összejövetel sátorában s mily kimenetele lett annak.

Annak oka, hogy oly keveset alkalmatlankodék az ifjú herczeg Szirmayéknak, talán nemcsak gyengéd érzet, de a megveretéséből származott szégyen is lehetett, most, midőn az említett segítséget bizonyosnak tartható, és így méltán remélhete győzedelmet, foganatosnak tartá szerelmes ajánlásait megújítani.

Ezen szándékában leljük őt most kedvesénél, hol előkényszeríté minden gyengédségét meghódítani azon lényt, mely minden zsákmányánál becsesebb volt előtte. A leány, de főleg az anyja csak könyekkel feleltek. Szirmay István vala az egy, ki szavakat állíta ellen Abdul khán szavainak. Ez azonban igen boszantá a herczeget, mert Szirmay rendíthetlen bátorsággal felelt, s csak a legszükségesebb tiszteletet mutatá a herczeg személye iránt, hadát többször egy rabló csoportnak nevezve. Abdul khán türedelme többször határán állott, és Ilka könyei alig

bírák haragja kitörését visszatartani. Látván azonban a khánfi, hogy minden eddigi ajánlásai és igéretei sikeretlenek, az utolsóhoz, és mint vélé legfoganatosabbhoz, folyamodott.

— Ti rabjaim vagytok, és így durvaság tőletek megvetni kegyelmemet, melyre az első tatár nemes büszke lenne, de meg akarom mutatni, hogy nagyobb jószívűségem hálátoknál. Halljad tehát Szirmay: te és Ilka anyja szabadon haza térhettek minden váltságdíj nélkül, csak Ilkát hagyjátok nekem. — Szép leány, ezen nagylelkűség csak meghódítja szivedet. — Szirmay némán, de kitetsző megvetéssel tekinte a herczegre, Szirmayné azonban, kit a leányától történhető elválás bús andalodásából fölijesztett, hirtelen szavakra akadt a baleset elhárítására.

— Nem, — nem! — én leányomtól el nem válok! mit ér szabadságom, mit ér életem, ha a legkedvesebb elragadtatik tőlem? Édes leányom, én el nem hagylak! — És szorosabban kulcsolá karjai közé a remegő Ilkát.

— Öreg, te szólj, én férfiakkal akarok beszélni. — Mondá boszúsan a herczeg, valamivel szelidebben hozzá tévén: — Visszaadom elrablott javaidat is, csak Ilka engem szeressen.

— Egy magyar nemes nem szokott huga szerelme felett alkudni, s egy magyar nemes leány büszke bár magát a török császár ágyát is rabnőitekkel megosztani. — Felelé méltósággal Szirmay.

— Így rohanjatok a veszélybe, nem én, de ön makacsságtok öl meg. — Riada föl Abdul khán már többé nem mérsékelhetve haragját.

Szirmay mindig nyugodt bátorságával, megfogá a herczeg kezét, s őt a sátor nyilásához vezetvén dél felé mutatott.

— Látod ott a hegytetőkön azon tüzeket lobogni? jól tudom én, ki rakta őket, ott Babocsay tanyázik, kinek fegyvere súlyát már egyszer érezték seregeid; nem sokára le fog onnan omlani, mint a sas szirtjai és Bagosy seregét talán már a jövő hajnal sugarai elődbe tüntetik.

— Jőjjenek a vakmerők! — kiálta haragjának szabad menetelt engedve Abdul khán. — Holnap hét ezer ember érkezik segítségemre, s ezekkel könnyű lesz megtorlanom gyalázatomat, és önvéretekkel fogom azt lemosni, s jaj azután Magyarországnak. Eddig kegyelmes valék irántatok, de tovább erőszak lépjen a nyájasság helyébe, többé nem koldul a krimi khán fia ott, hol parancsolhat.

— És akkor sem fog rettegni egy valódi magyar előtte, s a gyenge hölgy is megmutatja, hogy lelki ereje hatalmasabb egy rabló fejedelem erőszakánál. — Vága erős eltökélett hangon Szirmay beszédébe.

— Vén csevegő, némulj el magad, hogy én meg ne némíttassalak. Lásd, minden daczod ellenére e csókkal avatom húgodat háremem rabnőjévé. — Ezt mondván a herczeg szavait tettel erősíteni Ilka felé fordult, a leány azonban figyelmezett minden szavaira, s az illetlen elővét által méltó haragra ingerelve kivetkezve látszék egyszerre előbbi gyengéd szelidségéből; arczait magas pirosság borítá el, szeme pillái között nagy könycseppek ragyogtak, nem vala többé azon gyenge virág, mely a védő bokor sűrű-

jében rejti el kecseit az üldözők előtt, érzé, hogy azok megismertetvén csak ön bájok által könyörülést, vagy méltóságokkal tiszteletet gerjesztvén a durva szeretőkben, menthetők a leszakasztástól. Az esedezést alacsonyítónak tartá, és ezt tiszta lelkű leányka csak ott használja, hol bár titkolja is, édesebb érzelmek vonják őt ahhoz, kiben le akarja azokat csillapítani. Fölemelé tehát Ilka szép fejét, s a magasan pirosló arczok beárnyazva szabadon lógó fekete fürtjeitől élénk ellentételben valának a könynyező szemekkel, melyeknek azonban nedves sugarai megvető haragot lövellének. Ajka nem vala a szende rózsabimbó, mely csak varázs illatokat gőzöl; azok alkonyi biborban égtek, melynek pompás fellegei bájolók ugyan, de villámokat is rejthetnek keblökben. Szavába is hatni tetszék lelke emelkedése, mert nem folyt többé oly édes zengeményben, de a mennyire talán édességében vesztett, annyira szépíté azt az erő; néhány lépéssel a sátor mélyébe vonta magát, s merőn tekinte a herczegre, ki első hevében őt átkarolni, megcsökkenni látszott, de mind ezen nagy változás alig észrevehető hirtelenséggel történt Ilkán, és talán csak akkor lehetett ráismerni, midőn a leányka megszólamlék.

— Abdul khán! én magyar leány vagyok, s bennem tanuld megismerni, mit tart az becsülete felől; azon percz, melyben ajkad ajkamat érinti, lesz végső pillanatja életemnek. A kétségbeesés mindenütt fegyverre talál. — Alig mondá ezt s villámsebesen lehajlott, egy nagy sátorszeget a földből kiránta, s magasra emelvén folytatá beszédét.

— Lásd herczeg, ezen rosz vas örökre megmenthet tőled, és előbb szállok ifjúságom virágában a sírba, mint felesége legyek egy pogány rablónak.

Nem ijedt ugyan meg Abdul khán a fenyegetés történhető végrehajtása miatt, mert a hirtelen választott eszköz sokkal tompább, és a leányka kara talán gyengébb is vala, mintsem szándéka sikerüléséhez kivántaték, de meglepé őt Ilka eltökélett bátor lelke, melyet asszonyban eddig nem tapasztalt, sőt csak feltenni is képes nem vala. A leány haragjában szebbnek tetszett neki, mint akármikor azelőtt, s épen az, a mi vadabb férfiút dühbe hozható volna, fölébreszté jobb érzékét, sejté azon nagy különbséget, mely a szerelem kényszerített és önakaratból nyújtott kéjei között vagyon, s azonnal szelidebb pillanattal és hangon, de nem egészen harag nélkül szóla Ilkához.

— Kaczaghatnék ugyan gyenge dühösségeden, de meg akarom mutatni, hogy épen midőn semmi kimélést sem érdemelnél, vagyok engedékeny irántad. Abdul khán kedvese ne legyen azonban szolgálat nélkül; itt földieid közül egy asszony, ez mától fogva rabnőd. — Erre hirtelen elfordult, Pióczánét Ilka felé taszítva, és kiment a sátorból.

Ilka egy forró csókot nyomott a szegre, szorosan markolva azt, dűlt zokogó anyjának karjai közé. Bátyja csudálva tekinté őt, mert nem ismerte az asszonyi szívnek mélységét, mely legkisebb ingerlésre bámulandó erőt képes kifejteni vélt gyengesége alól. Juczi pedig örvendett, hogy még a jámbor kisasszony is ily könnyen bír egy hatalmas férfit megszelidíteni.

Karácson csak harmincz válogatott hajdút kivánt.

HUSZONNYOLCZADIK SZAKASZ.

Abdul khán érzeleg és tovább hátrál, segítséget nyer, készületei új csatára, miként a magyarok rendeléseit megzavarják. Karácson Tivadar merész terve. Borsai csata.

Fényesen hasadt föl a hajnal azon éjszakára, melynek történeteit az előbbi szakaszban beszéltük el; de mindazonáltal Abdul khánra nézve nem volt oly örvendetes, mint lenni igért, mert Ilka ellenállása által szerelme még inkább nőtt, s lelke gyengédebb érzelmei véres küzdésben voltak sovárgó vágyaival a szerelem élvei után. Másrészről az oly bizonyosan várt segedelem megérkezni késett, és a távolabb táborszemek Bagosy közeledését jelenték. A herczeg ezt megértvén, tüstént parancsot adott a visszavonulásra Borsa felé, honnan a segedelem várandó vala. Átkelt tehát serege a Márán, és Dragomérfalva felé vonult, hol nyugodni kevéssé megállapodott.

Bagosy azonban sebesen nyomult elő, s egyesült Babocsayval, ki a tatárokat már üldözvén, kelet felé fordult, hogy ellenségeit a borsai szoros úttól elzár-

hassa, mely az egyedüli rés vala szabadulásukra; Babocsay délről vonult a tatárok bal szárnyát szorítván Erdélytől elszakasztani őket, s a két sereg összeköttetését eszközleni, Szodoray a tatárok derekával szemben űzte azokat, kinyújtott szárnyai balról Babocsayhoz csatolván magukat. Karácson Tivadar hajdúival szerte száguldozott, készen oda vetni magát, hol talán felekezetét veszedelem fenyegetné.

A magyar vezérek minden okos rendelésök és gyorsaságok mellett is a tatárok már igen nagyot haladtak volt, és így nehéz lett volna őket a borsai havasok nyilásától egészen elzárni, mert már Szacsalnál az Izán szerencsésen keresztül menvén alig vala gátja útjoknak, és Babocsay kétkedett a rabok megszabadítása felől, midőn nagy bámulására jelenti Karácson, hogy a tatárok Borsa előtt tábort ütöttek légyen, és minden mozdulatok erős szándékot árul el az ellennel itt szembe szállani. Bagosy csudálkozását hamar eloszlatá néhány tatár, kiket Szodoray huszárai és Tivadar hajdúi elfogtak. Ezek kivallák, hogy kevés órák előtt mintegy hét ezer főből álló segédsereg csatolta magát Abdul khánhoz. Ő tehát a rabokat számos kisérettel el fogja legott küldeni, és megerősödött hadával a magyarokra rohanni akar, mihelyest katonái egy kissé kipihenendik magukat.

Bagosy első gondja vala egy rövid hadi tanácsot tartani, melyben elhatároztaték megelőzni a tatárokat, és inkább megtámadni, mint megtámadtatni. Csak egy körülmény szerze aggodalmat a vezér

lelkében, mert többé a győzedelemről nem is kétkedett, tudniillik a szegény rabok, kik a csata alatt könnyen áthurczoltatván a havasokon túl a haza határain, talán épen nem lesznek megmenthetők. Ezen egy okból a rendíthetlen Bagosy, sőt maga a tüzes Szodoray is készek lettek volna alkudozásba lépni az ellenséggel, hogy az utóbbit erre főkép Ilka sorsa határozá, felesleges megjegyezni. Ily habozás mily javára vált volna az ellenségnek, kiki átláthatja; de Karácson Tivadar bátorsága elháríta minden belőle származható károkat, ő csak harmincz válogatott hajdút kivánt, mert nagyobb számot az ellenség könnyen fölfedezhetne, ezeket titkos utakon a borsai szoros, legszűkebb torkába vezetni igéré, és képesnek állítá magát velök az ellenséget, akár egész más napig is föltartani, mi alatt Bagosy a tatár fősereget megvervén, segítségére jöhet. A merény veszedelmesnek mutatkozék, és csak azok előtt nem tökéletesen kivihetlennek, kik jól ismerték Karácson Tivadar vitézségét s csudálatos tetteit a szabadság háborúból, de ez egyetlen mód vala czélhoz jutni, s e fölött gyámolá nemzetünknek saját hajlandósága minden iránt, mi merésznek s talán vakmerőnek is mondathatik; azért Bagosy engedelmet adott Karácsonnak s ez örvendve sietett tervét végrehajtani.

Abdul khán valóban megkapta a várt segedelmet, ez nagyrészt török jancsárokból állott, kik a beszarábiai és moldovai várakból küldettek, most a hegyes tájakban igen használhatók. Bennök is bízott leginkább Abdul, és azért négy ezer tatárt, serege leggyengébb katonáit kiválaszta, ezek a foglyokat s

a zsákmányt közben vévén elindultak prédájokat a havasokon biztos helyre hozni. A hosszú sorban induló rabok siránkozása, már előre, mint diadalének zengett a büszke herczeg szívében, melyet még fegyveres társaikon nyerend. Elfordult tehát e szívét örvendeztető látványtól, seregeit csatarendbe állítani akaró, mely, a mint agyában kifőtt, igen jól alkalmazott lett volna a föld minéműségéhez, de még első parancsolati között megzavarta őt a magyarok előnyomulása, kik már tökéletes csatarendben haladék nélkül látszattak seregét megtámadni akarni. Első pillanatban önszemeinek nem akart a herczeg hitelt adni, de a tompa zúgás és fegyverek csillogása csakhamar meggyőzék őt a szomorú valóságról, már első tervét eszközleni lehetetlen vala, azért egy másikhoz folyamodék, mennyire az idő rövidsége engedé.

Szükséges, hogy az ütközetről élénkebb képzetünk legyen, annak helyét leírni. Borsa falujánál a hasonnevű patak a Visóba ömlik. Nehogy ismét, mint Ujvárosnál oldalt vagy épen hátulról támadtassék meg, Abdul khán jobb szárnyát az embereivel megrakott falura támasztá. A helységtől Erdély felé egy meglehetős tágas völgy terjed el, melynek nyugati részébe már leereszkedtek a magyarok. A folyamok körül és Borsa előtt halmok, mély utak, bokrok, és földszakadások által annyira egyenetlenné volt téve a tér, hogy csupán gyalogság harczolhatott rajta. Ide akarta Abdul khán négy vagy öt ezer gyakorlott jancsárait állítani, hogy a víhatatlan helyen elterjedvén, a szokások szerint előre-

hanó magyarokat körül szárnyalhassák. Dél felé a domborodások egyszerre lekonyultak, és a völgy sík rétekben s mezőkben nyúlt el, mint egy maga magát ajánlón a számos tatár lovasság fölállítására. A jancsárok délkelet felől érkezvén meg, a téren pihentek, s épen, midőn Abdul khán parancsolatját vevék Borsa előtt helyet foglalni, jelentek meg a magyar dandárok. Abdul khán elébe vágtata a jancsároknak, és tömegekben akará őket a téren ellenségeinek kiszegezni. Már ezen rendelését hirdeté körüle álló tiszteinek, midőn eszébe jött a magyar lovasság gátolhatatlan rohanása, mely jancsárai szoros rendét könnyen felbonthatná, míg gyalogjaik az általa kinézett helyet elfoglalnák, a mily gyorsan belátá azt, oly gyorsan változott ismét szándéka is, és első tervére visszatért. Még egy elszánt lovagtámadással föl lehetett a magyarokat annyira tartóztatni, hogy a jancsárok időt nyerjenek magukat a völgy magasabb részében megfészkelni. Ezért hirtelen rendbe szedé a herczeg első lovas csapatjait, s maga vezeté őket ügetve a magyarok ellen. Ezeknek gyalogságuk megállapodott, s ágyúi által is segített tűzzel fogadá az ellenséget, a lövések robogása szolgált jelül Szodoraynak, ki szokott hevével rontott elő, s mint mennykő a fellegekből úgy termett a füst és por ködéből egyszerre az ellenség nyakán, mely úgy is az erős tüzelés által megcsökkent. Szerencsétlen csillagzata Abdul khánnak a már kétszer megvert seregeket adá mellé, ezeket futásra indítani elég volt a magyarok puszta látása is, és így az első összeütés határozó volt az ütközetre

nézve, mert az egész támadó tatár sereg hátat fordított, a magyarok majdnem vakon üzék őket, és nagyobb részük a tér hosszában futó lovas tatárok után, míg Szodoray alig néhány százat gyűjthetett a jancsárok ellen; de ezen csekély szám is elég volt a vitéz ifjúnak megtörni ezen hires dandár sűrű rendeit, bár őket képes nem vala elzárni végkép Borsától. A jancsárok sűrű tömöttsége inkább kitevé ugyan őket a magyar lovagok csapásainak, de hatalmasan gátolá egyszersmind ezeknek előhaladását, s míg az elsők halál áldozati lettek, addig a hátulsóknak szerencsélt a domborodások közé vonulni, hol mint egy természetes sánczban, még mind számra mind erőre egy félhető hatalmat képeztek. A tatár lovasság hevesen űzetve a magyaroktól, hasonlólag Borsa felé fordult, hol ágyúik és körülök lovasságok még illetetlen szakaszai állottak. Alig érkeztek a falu közelébe, midőn a tatár ágyúk durrogni kezdének a magyarok ellen, nem kimélőn saját hátrább maradott embereiket is. A magyarok visszavonultak, s az addig még vesztegálló tatár lovas osztály most rohanásra készült, mely nagyot fordíthatott volna a csata menetelén, mert a két tűz közé szorított üldöző sereg vezér nélkül már eszméletét kezdé veszteni, s kevés pillanatok mulva talán utat engedett volna a védtelen gyalogság megtámadására. Szerencsére Bagosy és Babocsay ekkor érkeztek Szodorayhoz, ki is reájok bízván a jancsárokat, maga elszakadt része után indult hadának, s épen azon perczben jutott hozzájuk, midőn hátrálások fölbomláshoz kezdett hasonlítani, de Szodoray az

előnyomuló ellent hamar vissza ijeszté, s alig észrevehető időben serege ismét a régi rendben állott, csupán az ágyúk folyvást tartó tüzelését félhetve, ennek is véget akart Szodoray vetni, s egy osztálylyal a meredek konyulatnak vágott, az ágyútanyáig ellenség útjában nem volt, és így csak a föld nehézségeivel kellett küzdeni, melyek valóban csak kevéssel gyengébb lovasságnak is meghághatlanok valának, sőt gyalogoknak is nem kis dolgot adtak volna, de Szodorayt az elfoglalás nyomosságának érzete lelkesíté, s a bátor merény kevés perczek mulva kivánt sikerrel végződött, s most minden erejét a lovasság ellen fordítható, melyet a fáradhatlan Abdul khán újra tűrhető rendbe szedett, de ennyi csüggesztő eset után gyenge volt ellentállása, s ismét elszéledt a meredek partokon leugratva átuszni Borsa patakát, mert ezen csak egy híd emelkedék a falunál, honnan el voltak zárva. A csermely körül összetódult sokaság föltartá Szodoray haladását. Bagosy és Babocsay nehéz harczba keveredtek a jancsárokkal, s minden erőlködésök alig vala képes a jancsárokat léptenkinti hátrálásra kényszeríteni. Az alispánnak minden percz drága volt, mert az alatt könnyen áttöretheték Karácson kisded csapatja, s a foglyok menthetlenül oda vesznek, ezen aggodalom hevíté minden katonája keblét is még elszántabb küzdésre s végre az ellenség már a falu körébe volt szorítva, de itt még kétségbeesettebb lőn védelme. A nap már messze haladt, s annál alább szállt a magyarok reménye társaik szabadítása felől, midőn egy a határ felől, és a falu túloldalán emelkedő zaj figyel-

müket magára vonta, az utóbbi Szodoray volt, ki lovagjai egy részével az egyenetlen földön átvergődvén véletlen a falu hátulsó részére rohant, s abba szerencsésen berontott, a jancsárok ezt észrevévén, utolsó menedékökre, a hídra veték magokat s felhagyva, minek utána minden remény elveszett, kétségbeesett védelmökkel, inkább tódultak, mint futottak rajta által, így tökéletes diadalmat nyertek a magyarok. A másik említett zaj, mely a határ felől hallatszék, azonban még örvendetesebb vala, mert vegyest omoltak le a bérczekről tatárok és magyar rabok, a mint észrevenni lehetett, már szabadon, az elsőbbek pedig megverettekhez hasonlón.

HUSZONKILENCZEDIK SZAKASZ.

Melyben elmondatik, miként hajtá végre Karácson Tivadar merész tervét, s miként a nagybányai borbély borotváját a hazáért föláldozza. — A rabok sorsa. — Tatárvölgy.

Karácson Tivadar harmincz hajdúval szerencsésen elért még a tatárok előtt a borsai szoros útba. Ez két magas hegy között vezeti az utast ki hazánkból, oldalait részint súlyegyenes sziklák, részint fenyőkkel vastagon benőtt s meredekségök miatt járhatlan konyulatok képezik, egy laposhátú domb rejti el ezen völgytől, melyben a hasonnevű helység fekszik, és mely nézhelye volt az imént leírt csatának. Az út maga torkolatjainál meglehetős széles, de közepe felé annyira szűkül, hogy alig lészen végre egy nagyobb szekérnek elegendő tág, itt falai egyszersmind legalacsonyabbak, felül omha kődarabokból állva. Ezen pontot szemlélte ki Karácson, mint a védelemre legalkalmasabbat. Lehengerítteté tehát felülről az elvált köveket, melyek egymásra halmozva az útat elzárák, s földdel és galyakkal kitömetve elég erős falat képeztek bármily támadás

ellen. Jól fegyverkezett hajdúit Karácson, részint ezen sánczra, egy hamar fölhányt mellvéd mögé állítá, részint mind a két oldalon szirt tömegekbe rejté, hogy nagyobb kiterjedésből lődözvén, az ellent számok csekélysége felől megcsalják, ez által még azt is nyerte, hogy a szoros közepe felé befordulván, sánczolását az ellenség előbb nem láthatá, míg hozzá igen közel nem ért, a hajdúk pedig magas állásokból az út oldalain nemcsak mindent átnézhettek, de kényökre is irányozhaták lövéseiket.

Ily rendelkezésben vígan várta Karácson a tatárokat, s nemsoká föltüntek az említett lapos domb hátán, és lassan ereszkedének le a szoros torkolatja felé, semmi ellenségtől nem tartván éppen minden elővigyázat nélkül, minden figyelmüket csak rabjaik és zsákmányokra fordíták. Annál inkább meghökkentek a tatárok elsei, a sánczolathoz érvén, minél váratlanabb volt ez. Használá az első meglepést Karácson s jeladására először is már előkészített szirtdarabokat hengerítének a hajdúk le, és hamar puskáik dörögtek utánok. A tatárok mennyire a helyszűke engedé, visszafordultak, s ijedség ordításaival rohantak társaikra, kik a csupa puskaropogásból itélvén, melyet a százszoros visszhang rettenetessé tett, még nagyobbnak képzelék a veszélyt, és megállottak, talán futásnak eredendők, ha ezt a rabok és zsákmány tömege nem gátolja, és az eddig láthatlan ellenség mutatná magát. Azonban az ormokról folyvást durrogtak a puskák, mind inkább közeledve, s a sokaságban egy golyó sem téveszté

czélját. A zavarodást még az is nevelé, hogy a legtávolabbak semmit sem tudván a veszélyről, folyvást előre nyomák a rendetlen tömeget, de az elsők inkább rohantak volna a tüzes pokol, mint a szűk út torkába, mert annak kínait legalább hírből ismerék, de az itt váró veszedelem majd egészen ismeretlen volt előttök, s így, ha az út kezdetéig szoríttattak, jobbra és balra vonultak el a hegyoldal hosszában. Végre már a foglyok eleje érkezék a helyre, a puskaropogás elnémult, és egy hatalmas szózat dörge le a szirtekről.

— Tépjétek el a béklyókat, és szabadok vagytok!

A foglyok bámulva láták kiséretöket jobbra és balra eloszlani, de ereje egynek sem volt a szirti hang parancsolatját teljesíteni, és erősen megkötözött kezeik nehezen szabadulandanak, ha a világot kormányzó előrelátás, mely a leggyengébb férget is használni tudja, egy ily megvetett lény által segedelmet nem nyujtott volna.

Az elrablott magyarok között egyedül Pióczа Kristóf volt kötözetlen, részint, mint Gerai Mahmud Abdul khán borbélya, részint mivel sokkal gyávábbnak tartatott, mint sem tőle félni lehetett volna. De a szerelem mindenhatóságát ki nem ismeri? ennél csak a szerelemféltés mindenhatóbb, s ezen nyavalyában sinlődék a leírt gyulafalvai éjszaka óta Pióсza s ő, kinek eszébe sem jött ezelőtt a tatároknak ártani a nyájas Jeszid Murza miatt, kész lett volna most egy borotvametszéssel az egész nemzetnek nyakát szegni. E felett több tatár ócsárlotta Pióсza Kristóf egészen a híres Paré Ferencz

elveire alapított borbélyi ügyességét, a kettő közül nem tudni, melyik volt hatalmasabb inger borbélyunk szívében a bosszúra. Elég az hozzá, ő volt az úr kezében a gyenge edény, melylyel Izrael szabadulását eszközlé. Ugyan is kihúzta Kristóf mester borotváját s egy izmos legényhez fordult, ki ezen pillanatban szomszédja volt, fölemelé a csillogó aczélt, de hirtelen eszébe villant, hogy drága szerszáma elcsorbulhatna a kemény kötelen, s már lankadt föltétele, midőn a szerelemféltés, s a megsértett művészet képei feltüntek, lelkét a nagy tettre erősíteni, sebesen fölmetszé az említett izmos legény kezét, és ennek is egy borotvát nyujtott, s most ketten folytaták a szabadítást, és mielőtt a tatárok csak álmodtak volna felőle, már egy sereg rab elhullott pajtásaik fegyvereivel kezökben rohant rájok. Most a hegyekből is leomlott Karácson s a mindig nevekedő szabadult foglyokkal egyiránt nyomta az ellent. A tatárok minden tartásokat elvesztve hátat fordítottak, és harczoló főseregök irányában futásnak eredtek, hová éppen a csata gyászos végének tanúi lehetni érkeztek meg. A magyar sereg, és a még bosszúsabb szabadult rabok fegyvere annyira dühöngött a tatárok között, hogy egy, Abdul khánnal menekedett kisded csapatot kivévén az egész seregnek Borsa völgye vált temetőjévé, a mely nevezetes nap emlékére maig «Tatárvölgy» nevét viseli.

HARMINCZADIK SZAKASZ.

Minő kincset mente meg Abdul khán a zsákmányból. A tatárok végveszedelme és üldöztetése. — Kínjai egy szerelmesnek.

Nagy volt a magyarokra nézve következése a csatának, de tetemes veszteségeken vásárolva, mert főkép Bagosy és Babocsay seregéből sok nemes halt meg a hazáért; de a magas czél el vala érve, s a hon és annak gyermekei megmentve; tízezer tatár fedte halva és sebesen a völgyet Borsa szorosától a falu környékéig, nevezetes szám elfogatott, némelyek a hegyekbe futottak, s ott a pórnép áldozataiként estek el. Csak alig ezer emberből álló csapat tartotta magát Abdul khán mellett. A diadal öröme zavart okozott a magyarok között, s ezt megmentett rokonaik tolongása nevelé. Az út Borsa szorosa felé szabad lett, csak nehány lassabban jövő rabok és Karácson hajdúi fedék azt. Abdul khán hamar észrevette a szabadulásra ajánlkozó rést, és arra fordítá kisded seregét. Alig kelt által Borsa patakán egy helyen, hol partjai alacsonyabbak valá-

nak, midőn szemei húsz vagy harmincz lassan ballagó rabra vetődtek.

— A nagy prófétára! — kiálta Abdul khán — ez Szirmay Ilka; még nem veszett el minden, ha ő az enyém marad! Kardja szétosztá a csoportot, s földre lökvén a leányra boruló anyát, nyergébe emelte félholtan a leányt. Jeszid Murza követé herczege példáját és Jutkát ragadá föl a földről, de nem félholtan, s ezen nagy sebességgel végzett kettős ragadás után tovább vágtatott a csoport. Karácson, ki még útjokban volt, átlátván, mily lehetetlen légyen a sík völgyben magát a sokaság ellen tartani, jó eleve félre tért, s oldalról lövetett az elnyargaló tatárokra. Egy golyó szegény Jeszid Murza fejébe csapott, de feszesen ült a bajnok nyergében, s keményen karolta által elragadt kedvesét, ezen okok tehát s a rémült csoport sűrűsége nem hagyák őt lováról leesni, s Jutka csak a szoroson túl vette észre imádója halálát.

A magyarok figyelme későn vonaték Abdulra, s midőn űzésére utána eredtek, már az út legveszedelmesebb részét hátra hagyta. Szodoraynak első gondja volt a megmentett foglyok között Ilkát fölkeresni. Jó darabig hiában voltak tudakozásai, míg az öreg Szirmayra akadt, ki a pataknál Ilka anyját ápolá; a szegény asszony majdnem élet nélkül feküdt a puha pázsiton, sógora és cselédei vízzel locsolák halavány arczáit, melyekre a halál szomorú bélyegét nyomni látszaték, és keblét, mely lassú pihegése által egyedül adta jeleit az életnek. Szodoray ezen szerencsétlenség által elfogódva nem

is vevé Ilka hiányát az első pillanatban észre, csak, midőn a frissítő habok ereje által Szirmayné magához tért s töredező hangon tudakozódék az elragadott felől.

— Ilkám! — édes Ilkám — gyermekem hát nem láthatlak többé —!

— Hol van Ilka? — kiálta magán kívül Szodoray. — Az egekért: szóljatok.

Szirmay csak most vevé észre az ifjút, s könynyeit törülve karjaival a szűk út felé mutatott.

— Őt a hegyeken túl keresd Abdul khán karjai között.

Villámpillanatokat lőtt Szodoray a kijelelt táj felé, harag és fájdalom együtt háborogtak arczán, s első kínjában átkozá a fényes győzedelmet, melynek legszebb jutalmát egy tatár ragadta el.

— Lovamat! — lóra legények! — kiáltá, s felveté magát lovára, melyet sebesen elővezetett szolgája, s a hegyen legközelebb álló osztályával azok után nyargalt, kik már Abdul khán után eredtek.

Szirmay a föleszmélt özvegyet nyugalmasabb helyre vezeté, hol sokáig egyedül maradtak, csak fájdalmokra hagyatva. Végre meghallván Bagosy barátai új baját, vigasztalni jött, élesztvén bennök a reményt, hogy Szodoray meg fogja Ilkát menteni.

Boldizsár a nélkül, hogy a tatárokat elérhette volna, már a szorosig érkezett, itt a torkolat tömve volt ellenséggel, mert Karácson sáncza még állott, s ezen csak lassanként lehetett átugratni. Az első, ki rajta által megszabadult, felső részét nagy ügygyel-bajjal lerántván, Abdul khán vala, és Ilkával

rögtön tovább nyargalt, utána többnek szerencsélt megmenekedni, Judith itten vevé észre rablója halálát; de nem volt ideje sopánkodásra árvaságán vagy özvegységén, egy más csinos tatár csakhamar pártfogása alá vévén. A mondott akadály miatt Abdul csapatának felénél több lelte halálát a szoros torkában; de mire a holttetemeken keresztül rést törtek a magyarok, a futó tatároknak már porok is eloszlott, s messze beűzte ugyan őket az idegen földön Szodoray, de csak annyit akarunk említeni, hogy alkonyat előtt kénytelen volt minden remény nélkül visszatérni.

Szirmayékat még Borsán találta, az anyát sok eltűrt szerencsétlenségei veszedelmes nyavalyába vetették, s csak ebből származott gyengesége miatt nem fogható búját szavakba, azt csak könyekben és sóhajtásokban fejezhetvén ki. Szodoray e beteg ágyára borult, és annak forró kezeit ajkaira nyomván esküdött: addig nem nyugodni, míg kedvese a kínos rabságból mentve nem lészen. Az ifjú hő érzelme jótékonyan látszék hatni a betegre, mert ez tekintetét reá fordítva, már többé nem oly meredten pillantott, s egy mély sóhajtással könnyítve keblét, fájdalmas hangon mondá:

— Boldizsár! — add vissza leányomat!

— Vissza hozom őt, s ha Abdul khán palotájából kellene is kiragadnom. — Felelé Szodoray, és hirtelen kilépett a szobából. Bagosyval találkozék, s tudósítván őt a baj mivoltáról, tanácsot kért. Itt hirtelen semmit sem lehetett tenni, s legjavalhatóbb vala a már nem sokáig késhető békét megvárván, Eugen

herczeg által kieszközlött úti levéllel Krimbe utazni s Ilkát a rabságból kiváltani, ez valóban az egyetlen mód vala, mely némi hihetőséggel igéré Ilka megszabadítását; de a várakozás talán törekvései nem sikerülésénél is nagyobb szenvedés volt a tüzes Szodoraynak. Élte legkínosabb éjszakáját tölté el, s a nappal is csak hasonló búval virradt rá, mert barátjai, sőt maga Szirmay sem engedék, hogy a béke előtt Krimbe utazzék.

HARMINCZEGYEDIK SZAKASZ.

Karácson Tivadar az erdőbe megy, kit talál ott, és mit tud meg. — Egy szerencsétlennek utolsó pillanatai.

Az alkonyat csendesen és szendén ereszkedék le, s már csak a hegyormok pirulának a nap végső sugaraiban, s a bérczek óriási árnyakkal látszának eltakarni a gyilkoló csata műveit tövökben, csak imitt-amott zavará a köz némaságot lassú halálhörgés, s talán sebesült rokonaikat keresők zaja, mert a diadalmasok mintegy öntettektől borzadva visszavonultak a véres csatatérről. Karácson büszke új szerencséjére az utolsók között vala, kik a harczmezejét elhagyák, — Bagosy őt egy szomszéd faluba rendelé, hová szállását tette, további parancsainak elfogadására; még a betörő éjnek sötéte előtt oda szándékozván érni a hajdú, most arra irányzá menését, s a rövidebb ösvény, melyet választa, egy erdőbe tekeredett; Tivadar sebes léptekkel haladt: még az érezhető esti szél a lombokon susogott, midőn egyszerre emberi hang, s mint vélte egy haldokló utolsó nyöszörgése hatottak fü-

leibe, — megállott, és jobbját puskája sárkányára tévén, kevés pillanatig hallgatózék; de csak a szellőt hallotta rengeni, tovább ment tehát, s az erdő egy nyiltabb és világosabb részére jött, hol újra az előbbi hangok gátolák lépteit. Egy vastag fa mögé vonulván, szorgosan átnézé a vidéket. Ez, mint mondtuk, egy szabadabb hely volt: három terebély fenyő a sűrűségtől nem gátoltatva óriási növésében, borítá homályos lombjait egy patak felett, melynek lassú folyása egy magányos szikla tövében akadozott. Fejét a szikla talpára döntve mozdulatlan feküdt egy ősz férfi a pázsiton, hosszú fehér fürtjei és szakálla vállain és mellén szétterjedtek, de rajtok vérfoltok mutatkozának: tanúi egy erőszakos megsebesítésnek. Ugyan ezen jelek valának láthatók durva remeteöltözetén is, és jobb kezén, mely görcsösen befeszített markába egy arany lánczot szorított. Arczán a halál bágyadtsága minden érzet s minden szenvedély jeleit eltörlé, csak hosszú fájdalmak véste redőiből lehete olvasni a felette háborgón elvonuló időt, és életét csak tompa halálhörgés árulá el. Már segedelmére akart sietni Tivadar; de eszébe juta, hogy ő ép erős férfihangot is hallott, s az egyik fa ágáról egy puska függött le, melyet a gyenge öreg oda nem akaszthatott. Ezek mind bizonyíták, hogy az öreg egyedül nem lehet, s egy titkos érzelem visszatartá lépését. Kevés perczekig lehetett ezen kínos várakozásban, midőn a patak magas partján egy embert látott emelkedni; kezében kulacs volt, termetét guba takará, mely azonban fegyvereit el nem fedheté, mindig háttal

fordulva Karácsonhoz, az öreghez közelíte, föloldá ruháit, s a kulacsból kiöntött vízzel mosni kezdé sebeit, egyszerre leveté gubáját, mely munkájában hátráltatá, s ezen perczben egész arczát mutatá az elrejtezett Karácsonnak, ki meghökkent bámulásában, midőn benne Pintye Gregorra ismert.

Mit akarhatott a haramia ezen haldokló öreggel, kit közel a sereghez önveszedelmével oly gondosan ápolt, s mi közösülésben lehetett azon öreg a zsiványnyal? Karácson bár egyedül volt, s Pintye Gregornak könnyen lehettek több czinkosai lesben, nem győzheté meg ujságvágyát s kivánatát régi ellenét meggyőzni. Kilépett tehát rejtekéből, s az ismét elfordult haramiára kiáltott.

— Istentelen zsivány! ki akarod rabolni ezen haldokló öreget is?

— Ember, akár ki légy, tiszteld ezen helyet, mert — felelé elszánt hangon Pintye Gregor, s tovább szólott volna, de Karácson szava fölrázá az öreget halálos álmából, gyenge veres futá el arczait, szemeinek utolsó tüze látszott fellobbanni, s kezeire támaszkodván félig fölemelkedék s kényszerített erejű hangon kiáltott föl:

— Zsivány, az istenért, zsivány és fiam!

— Hát a pokol mindenüvé elhoz kínomra! — Ordítá a haramia, s baltáját Karácsonnak irányzá, ki az öregre figyelmezvén, nehezen kerülte volna ki a haramia halálos csapását, de ez hamar elváltoztatá szándékát, s lebocsátá fejszéjét.

— Nem atyám! — bár haramia vagyok is, — de előtted — halálod óráján, még halálos ellensége-

met sem gyilkolhatom meg. — Földre szegezé szemeit a haramia, vonásait a fájdalom szaggatá ki idomokból, de ábrázatát nem szelidíté a fájdalom, mert nyers élete keményebben belé edzette a vadságot, mint sem bú vagy öröm gyengíthették volna.

— Vedd vissza ezen boldogtalan jelt. — Folytatá az öreg előbbi beszédét, már gyengébb hangon, s fia lábaihoz veté az arany lánczot, melyben egy vastag arany emlékpénz függött. — Vedd vissza és vidd el azt, hogy testvéred soha se akadjon nyomodba, mert a szégyen őt is eldönthetné.

Gépelyként hajlott le Pintye Gregor, s fölvevé a lánczot; a zárható emlékpénz fölnyilt, s belőle egy kis fél ezüst karika esett ki, mely hosszában ketté volt metszve, és vert munkában egy boldogasszony képnek felét mutatá. Karácson reá mereszté szemeit, szótalan bámulván darabig az ezüstre; egy gondolat látszék fejébe villámlani, melyet ismét elnyomni küzdött. Végre érzékeit és lelkét aggódó várakozás legfőbb polczára feszítve, kérdé társait:

— Öreg! — Pintye Gregor! — mit jelent ezen ezüst darab? — s fölemelvén azt, még élesebben vizsgálá.

— Pintye Gregor! — Kiáltá a haldokló és kiszáradt merevény szemeiből újra sűrűen folytak a könnyek, s a fájdalom őket ismét forgásba hozta, mint zivatar az utolsó szikrában pislogó tüzet. — Pintye Gregor hát az elhírelt gonosztevő: fiam! — kinek házája az akasztófa, sírja a hollók gyomra, s temetése az emberek átka lesz. — Gyilkos! — útonálló! — Távozzál tőlem kárhozat gyermeke, mert

az enyhítés általad méreg lesz sebeimen. Fuss innen, s atyai átkom kövessen a vesztőhelyig, s az rázzon össze halálos álmodon.

Az öreg annyi erőlködés után visszadőlt, s arczát ismét az előbbi néma fájdalom fogá el; de redőit már halálgörcs kezdé összevonni, s a hirtelen megáradt szemek éppen oly hirtelen elapadtak, előbbi nedvök jéggé válva úszott homályosan ragyogva, elmaradt sugáraként egykori tüzöknek. A haramia arczán minden szenvedélyek zavarogtak, s talán éppen azért, mivel zabolátlan életében mindeniknek szabad útat engedett, egyik sem volt képes magát a másik felett kitüntetni. Karácson mindezeket észre venni sem látszott; szemei folyvást az ezüst darabra lévén szegezve, s türelmét vesztve az öreg átkozódásán, újra nagy hévvel kérdezé.

— Öreg az istenért meg ne halj, míg ezen boldogtalan jelről nem tudósítottál. — De az öreg hallgatott, s halkan emelve kezét mutatott a haramiára, mintha a rimánkodót ahhoz utasítaná fölvilágítás végett.

— Pintye Gregor, én halálos ellenséged vagyok; de most kérlek, mint csak istenemet kérhetem lelkem üdvösségéért halálom óráján, beszélj el mindent, a mit tudsz, de igazat szólj. — Rimánkodék Karácson a haramiához fordulva, ki csudálkozva azon nagy érdeken, melyet ezen dologban ellensége vett, fájdalmasan felelt:

— Mi közöd e dologhoz, vagy talán evvel is kínzani akarsz? de ha ennyit láttál, tudj mindent. Ezen öreg, kit végső vonaglásaiban látsz, atyja lett

egy iker párnak, kiket balesetek miatt elhagyni kénytelen vala. Ismertető jelül nekem, mint öregebbnek ezen arany lánczon függő emlékpénzt hagyta a belé rejtett boldogasszony képnek felével, öcsém az ezüst másik felét kapta. Most sebesítve találtam őt a csatatér körül, és segedelmet kérvén tőlem, a szerencsétlen jel által bennem öregebb fiára ismert. S a pokol minden kínjai azért reád, hogy miattad egyszerre kellett atyámat és rettenetes átkát föltalálnom.

— Az ördög szól belőled és szörnyű hazugsága. Kiálta Tivadar, és mellben ragadá a lecsapottan álló haramiát. — Igazat szólj ember, mert megfojtalak.

A haramia egy hosszú pillanatot vetett Tivadarra, és éppen nem törekedék magát annak kezéből kimenteni. — Haldokló atyám mellett nincs kedvem hazudni, s halálos ellenségem előtt éppen nem akarom magamat hazugsággal alacsonyítani. — Felelé sokkal nagyobb nyugalommal, mint állapotjában várni lehetett. Karácson lelke azonban mindig küzdött a haramiának szavai ellen, újra az öreghez fordult, kezeit Pintyéről levonván, s előbbi heves rimánkodó hangon szólítá meg a haldoklót.

— Boldogtalan öreg! csak egy szóval, egy jellel add tudtomra, igaz-e, a mit fiad mond.

— Igaz! — sóhajtá keble mélyéből a haldokló. Karácsont ezen kis szó összerázta, baljával eltakará arczát, s jobbját hirtelen mellén dolmánya alá dugá, s valamit ránta onnan elő, de mit látni nem lehetett, mert markába rejté, míg az öregre borulva föl nem kiáltott.

— Atyám, tartsd vissza lelkedet! im én is fiad vagyok!

Az öreg tagjaiba új élet látszék magát önteni; szemei ismét forogtak, kezeit Tivadar felé emelé, s ajka többször megnyílt a szólásra, de mindannyiszor ismét elcsukódott talán gyengeség, vagy egy örömgörcs által, mely a halál fájdalmán diadalmaskodni akart; végre sikerült törekvése, s Tivadar karjára támasztva csüggedő fejét, megszólamlott:

— Hát legyen dicsérve az Isten, ki minekutána hosszú szenvedésimet még haldoklásom között is tetézte, az utolsó perczben vígasztalásomra elhozta második és jó fiamat is. — Mi a neved fiam?

— Tivadar! — felelé Karácson.

— Tivadar, hát szálljon reád atyai áldásom s kisérjen mindenütt, s a mit azon elkárhozottól elvontam, az áradjon mind reád; de téged haramia, atyai átkom üldözzön sírodig, téged, ki emlékezetemet az akasztófára hozod, az ég iszonyú büntetései kínozzanak! távozzál halálom helyétől, mert melletted nem húnyhatnám be szemeimet.

— Atyám, ne átkozzál meg, mert átkod az utolsó gonoszságra kényszerít. — Kiáltá magán kívül a haramia.

— Félre! — volt a megsértett atya rövid válasza.

Pintye Gregor térdeire omlott, megragadta az öreg jobb kezét, s inkább kényszerítő, mint esedező hangon folytatá rimánkodását, míg ábrázatján vad szenvedelmei elnyomák a látszólag fölküzdő jobb érzelmeket, s az a kétségbeesés legmagasabb pontját mutatá.

— Áldás reád, Tivadar . . . .

— Térdeimen rimánkodom én, ki parancsolni és kényszeríteni szoktam. Vedd vissza átkodat, s még talán más ember lesz a haramiából.

— Félre gyilkos! az átok örökséged. — Kiáltá az ősz, s végső erejét összeszedé, hogy jobbját, melyet utált fia szorosan tartott, kezéből kirántsa, s ez megtörténvén, újra fölemelé szavát, de beszédét alig lehete minden erőlködés mellett is halálhörgéstől megkülönböztetni. — Áldás reád, Tivadar, és átok a haramiára!

S a természet elleni erőszak, melylyel élte végső perczeiben haragját és örömét érezhetővé tenni akará, ezennel véget vete a szerencsétlen életének. Szemeire a halál köde borult, s arczai kényszerített verese hirtelen mély sárgává vált. Tagjai még egyszer megrándultak, mintegy fölizgatva a halál vitája által, és azzal kinyújtóztak az örök nyugalomra.

Fiai boldogtalan atyjok hült tetemére borulván, lassú és ritka könyűkkel, de talán annál véresebb fájdalommal siratták halálát, mert bár mélyebb a szelidebb lélek fájdalma, de a vadé erőszakosabb. Sokban különbözött ugyan első tekintetre a két iker testvér, de a különbség nem annyira a természeté, mint az életmódé, s a körülményeké vala. Alapja volt mind a kettőnek egy-egy megtörhetlen, s talán vad és ádáz akarat, mely nem eredetében, csak munkálatiban különbözött, Tivadarnál a jóban, Gregornál a roszban tüntetvén ki magát. S abban is hasonlítani látszottak, hogy Tivadart kiki inkább félte és tisztelte, mint szerette, a szeretethez kivántató szelid-

ség idegen lévén nála, míg a nálánál nyersebb haramiát sokan nem utálták oly mértékben, mint czimboráit utálni szoktuk; mert az, a mi Tivadar, mint az emberi rendes társaság egyik tagjában iránta szeretetet gerjeszteni kevés volt, a haramiában, kitől minden vadságot vártunk, elegendő vala, hogy őt, mint haramiát ne gyűlöljük annyira, mint kegyetlenebb sorsosit. Ezen pontban hajlottak tehát össze a két lélek, ki egy anya méhéből származva, csak egymás üldözésére látszottak teremtve lenni. Születésök őket szorosan egyesíté, de már a legközelebb időszak szétszakasztá egymástól, hadi életökben, mint irigy vetélkedők léptek föl, s már jó ideig csak öldöklő szándékkal kereséк föl egymást; míg rég elveszettnek vélt atyjok teteme felett őket, mint testvéreket ismerteté meg a sors, de meghajthatlan lelköket engesztelni nem bírta.

Szó nélkül borultak folyvást atyjokra a testvérek, némán tartva mindeniket kínos érzelme, s nehéz lenne meghatározni, mint búsult-e inkább mindenikök, atyja elvesztésén-e a megismerés pillanatában, vagy testvére föltalálásán, mert hosszú villongás és halálos gyülöltség kiirták régen a szeretet szikráját keblökből. Tivadar atyja ruhájának belső zsebében egy papiros tekercsre talált, előhúzá azt, s futólag átnézvén, benne atyjának életét röviden följegyezve lelte.

— Gregor — kérdé tehát bátyját — fedett-e föl valamit atyánk neked élete sorsáról?

— Semmit. — Vala a felelet.

— Ezen papiroson följegyezve vagyon, s te is

bírsz joggal azt ismerni; ülj le tehát és hallgasd meg. — Mondá a hajdú, s mindketten helyet foglalának egy szikladarabon, mire Tivadar töredezett és gyakorlatlan hangon olvasni kezdé a papiros tartalmát, melynek mi a jövő szakaszt tartottuk föl.

HARMINCZKETTEDIK SZAKASZ.

Egy szerencsétlennek életrajza.

Én Szatmár vármegyében születtem Aranyos-Megyesen, hol atyám Vesselényi, s ennek magas lelkű özvegye Lónyay Anna, később Kemény János erdélyi fejedelem hitesének szolgálatjában volt; nagylelkű uraságom engem a szatmári és debreczeni oskolákban neveltetett maga költségén. — Kilépvén az oskolából, Vesselényiné egy tanulásomhoz illő hivatalt adott saját házában, és állapotomat minden tekintetben szerencsésnek lehetett mondani.

A várban lakott Lenka, árvája asszonyunk egy hű cselédjének, kit a kegyes uraság nevelt, és ápolt; a leányka szép volt, alig láttam, már szerelmet érzék iránta, melyet kedvesem viszonozott; asszonyunk megáldá szövetségünket, s nem sokára az oltár előtt köttettünk össze. Két esztendő kevés zavarral, boldogan folyt el; ezen idő alatt atyja lettem egy iker fiúpárnak, de gyanakodó heves lelkem nem volt képes azt állandóan bírhatni. Gyermekeim! ha valaha ismét föltalálhatlak, vagy akárki, kik ezen írást holtom után

olvassátok, vegyétek, vegyétek szavaimat, mint a legtöredelmesebb megbánás ömledezéseit, mely éjféli kisértetként ült szívemben, marczangoló kínokká változtatva minden érzéseimet; s ha van engesztelődés vétkeinkért, én reménylem megbűnhödtem azokat, mert negyven esztendeig háborog már lelkiismeretem szélvésze, pillanat szünet, egy perczi csend nélkül, s nem tudom, meddig fog még gyötreni életem, melytől szabadulnom volna legnagyobb szerencsém. De nagy vala bűnöm, s így csak hozzá mért az iszonyú büntetés.

A szatmári őrsereg tisztjei gyakran jártak Megyesre. Egy tiszt Lenkámra veté szemeit, gyalázatos lelkében a csábítás csak egy mulatságos, nevetséges mű volt. Épen ekkor készíté Lónyay Anna dicsőséges munkáját, megboszulását a kínzott hazának; a távolabb nemesség összehivására én valék küldve, s így távollétemben hölgyem védetlen vala kitéve az idegen incselkedéseinek. Asszonyunk kényteleníttetett, hogy szándékát elrejthesse, barátságot színlelni a katonák iránt, — így nekik szabad bejárások vala Megyesen.

Alig érkeztem haza útamból, midőn azon szomorú tudósítást kelle hallanom, hogy feleségem épen nem látszott erősen ellenzeni ama tiszt szerelem ajánlásait. — Ugy is véghetlen gyűlölséget tápláltam szívemben hazám bitangolói ellen, könnyű tehát képzelni, milyen lángra gyúlt minden csepp vér ereimben e hír hallásánál: a kik eddig csak hazám által sértettek meg, azok most, legközelebb, legédesebb érdekeimben önmagamat vérez-

tek meg. Eddig az epesztő búval párosodott boszú csak lappangott lelkemben, várván a kitörésre másunnan jövő alkalmat; de most ily erőszakos inger által riasztva föl, szűk lett hatalmas szenvedélyének előbbi foghelye. — Elragadó tüzes természetem következésében mindig könnyen hivő voltam, hirtelen föllobbanásom időt a meggondolásra nem engedvén; ily állapotba helyezett ezen hír is, s a nélkül, hogy csak kételkedtem volna valóságán, rohantam nőm szobája felé. — Egek! — épen a kevély katona lépett ki ajtajából, zavarodásomban nem is láthatám: győzedelmet mutatott-e vagy boszúságot; fegyvertelen valék, de a kétségbeesés dühe pótolá azok hiányát. — Megragadám a katonát, de ez hidegvérűbb, s talán erősebb lévén nálamnál, könnyen lerázott magáról, — harsány gúnykaczajjal távozott el. — Az első kifakadás sikeretlensége még inkább nevelte indulatom lángjait, a fő tárgy, a fő bűnös elszabadult. — Jaj tehát a hátra maradtnak! — kiáltá bennem a gonosz lélek. Feleségem szobájába rohantam.

— Hitván gyalázatos szentségtörő! — vala, halált lihegő üdvözletem. Az asszony elsápadt és reszketett, én oktalan őrültségemben bűne következésének tulajdonítám azt, mi csak dühöngésem által gerjesztett ijedéséből származott, ő szólani akart, de én nem hagytam, s a minden gonosznak elősegélésére kész pokol egy kést láttata velem az asztalon feküdni, a jobb lélek többé nem parancsolt tagjaimnak, egy ördögi indulat ragadtatá kezembe az éles aczélt, mely vérszomjas villongással, még inkább

ajánlá szívemnek a boszút: magasra emelém a kést; s féléjultan rogyott el az asszony lábaim előtt.

Hah! elnyomott bűnöd, ocsmány megfertőztetője becsületemnek. Jól van, föl se nyisd többé szemeidet, mert nem akarom bennök meggyalázásomat olvasni. S e szavaim között mélyen döfém magasan habzó kebelébe a vasat, egy hosszú hörgő sohajtás volt a felelet, s lelke egy átok, egy áldás nélkül hagyá el testét, vére sűrűen ömlött el kebelén, s a padolaton, s vele elfolyni kezdett boszúm indulatja. Már lágyulni érzém keblemet, midőn a zajra fölébredt gyermekeim sikoltásuk egész hatalmában ébreszté föl lelkiismeretemet, hozzájok akarék fordulni; de a mellék ajtó nyilt föl, s egész fölséges méltóságában lépett elő Lónyay Anna; egy pillanat, — és lelke megismeré az egész borzasztó tettet. — Így fog valaha Istenem reám tekinteni, midőn azon iszonyú napon itéletét fogja reám kimondani, ezen magas haragú pillanat tükrében látám csak által egészen tettem undokságát, s a boszú lángja helyett borzadás hevíté véremet.

— Őrült ember! mit tevél? Feleséged ártatlan volt! — Szóla Keményné, s egy könny, haragot és szánakozást egyiránt jelentő, gördült ki szemeiből. — Szolgák, tömlöczbe a gyilkossal.

— Tömlöczbe? nem, Istenemre nem! — ordítám mint egy eszeveszett, s kirohantam a szobából, — ki a várból s eszmélés nélkül folytatva útamat, csak akkor tértem magamhoz, midőn a Szamos árjai gátlák tovább haladásomat. Itt egy sűrű bokor rejte el az emberek szemei előtt, mert mindenikben

hóhéromat tekintém, ki bűnömért a vesztő helyre akar hurczolni: de annál inkább marczangolt lelkiismeretem furdalása, mert rejtekemben semmi egyéb tárgy nem vonhatta másfelé figyelmemet. Az első bűn ritkán szokott megtörődésre és bánásra okot adni, főleg oly indulatos s oly szenvedélyek által háborított embernél, mint én valék; ha átlátja is az ilyen iszonyúságát tettének, fölgerjesztett szenvedelmei tovább űzik őt a véres pályán. Én is így valék. Nem tekinthettem magamat, mint okát a gonoszságnak, a galád katonatiszt még tízszerte nagyobb bűnösnek tetszett szememben, ő volt feleségem gyilkosa, nem én, s ha az ártatlan sírba szállt, a bűnösnek tovább élni nem lehetett. Csupán az új boszú végrehajtása tartott vissza ezen tájékon, melyet örökre elhagyni szándékoztam. Több napokig rejtve tartám magamat a vidéken; ezen idő alatt csendesült ugyan bennem vihara szenvedélyeimnek, de erősödött is. Gyermekeimre gondolék, a szerencsétlen árvákra; de azokat nagylelkű asszonyom kezeiben tudám, s bár búsongott, de megnyugodt atyai szívem.

Ez alatt közelgett a boszú pillanatja. A szatmári őrsereg egy zsarolásból tért vissza Nagybánya vidékéről, a szegény pórnéptől elragadt zsákmánynyal terhesen. Szatmár és Megyes között Gombás erdejénél a Szamos partjain pihentek. Itt ütött rájok a vármegye titkosan összegyűjtött nemességével Lónyay Anna.

Én álruhába öltözve csatoltam magamat a Megyesről induló sereghez. A történet ismeretes.

A bősz magyarok tökéletesen diadalkodtak zsarnok elleneiken, s csak én valék, ki a boszút nem éléglé, mert a tiszt, ki feleségem halálát okozta, nem vala jelen. Ő az őrsereg Szatmáron hagyott részénél maradt, s nem sokára, mint követ küldeték Megyesre, a vérengző tett felől magyarázatot kivánó; én útjába akadtam, s kezem által terült le halva lováról.

Végrehajtott boszúmon nem soká örvendheték. Lónyay Anna, a hőslelkű asszony keményebb, talán halálos büntetés elkerülése végett nem soká kénytelenítteték Erdélybe futni; én mint házának embere, e felett feleségem, s főleg a katonatiszt gyilkosa nem leheték többé bátor egy helyen, hol az önkény eddigi gyilkos erőszakát már törvényes lepelbe burkolá. Most, midőn a boszú hatalmas ingerei kielégítve némultak el, az atyai érzet elfogá egész jogával keblemet. Ki legyen gyermekeim védője, midőn egyetlen pártfogónéjok kénytelen futással menteni saját életét. Megyesre lopóztam, s az ott uralkodó zűrzavar könnyen engedé gyermekeimet elvinni. Mintegy két nap futhattam velök többnyire az erdők homályos útain tágítlanul üldöztetve; végre nem bírhaták fáradt tagjaim a gyermekek terhét, és sikoltozások minden rejtekemben elárult volna, e felett nem lelék a vadonokban semmit gyenge éltöket táplálni, ők velem az éhenhalásnak valának kitéve. Mind ezen okok reá vettek, hogy elhagyjam őket, kiket úgy sem valék képes saját veszedelmemmel is kimenteni, mert kegyelmet ártatlan gyermekeim sem várhattak az irgalmatlan ellen-

ségtől, ha velem együtt jutnak kezeikbe. Azért egy fa tövébe tevém le őket, s feleségemnek egyetlen hagyományát, egy vékony ezüst lapba vert boldogasszony képet ketté törvén, mindenik fiamnak egy darabot nyakára akaszték ismertető jelül, ha valaha megtalálnám. Magam futottam, Erdélyben tölték több éveket, s csak, midőn tettemet már felejtve gondolám, s az idők nyugalmasabbak lettek, tértem vissza Megyes vidékére, fölkutattam az egész környéket, minden gyermek, ki fiaimmal egykorú lehetett, vizsgálatim tárgyává lőn; de hiába valának minden fáradozásim, mert azokat, kik után szívem majd megszakadt, föl nem találtam.

Azon remény, hogy gyermekeimet föllelem, kötött még a világhoz, s az mérsékelte bűneimen érzett bánatomat. De ezen egy kecsegtető várakozás is megcsalt, s még évekig, mint egy kisértet, önnyugtalanságomtól űzetve bolyongtam a világban, míg a vénség képtelenné tevé békétlen vándorlásaim folytatását. Ismét Szatmár vármegyébe tértem vissza, itt veszedelmes betegség kényszeríte magamat Lónyay Anna egy még élő barátjának fölfedezni; a nemes lelkű férfi szánakozva fogada engem töredelmes bűnöst, s kigyógyulásom után ide küldött Mármarosba egy félre fekvő jószágára, hol kegyelméből most is élem magányos, zarándok éltemet; nemes jóltevőm azóta meghalt, s ismét egyedül bírom tehát titkomat, melyet ezen papirosra bíztam. Gyermekeimet, nem tudom, látom-e valaha; de ha egy ily bűnös, mint én, az egektől irgalmat várhat, csak arra kérem Istenemet, hogy ők zárhassák be halálom óráján

szemeimet. Ezen csekély remény egy elalvó mécs-ként pislog át fájdalmaim éjszakáján, s bármily gyenge is, de kimúlni nem fog, míg az Isten, kinek irgalmát inkább reménylem, mint érdemlem, itélő-széke elébe híni fog.

Áldás gyermekeimre, kik miattam lettek árvák és talán boldogtalanok.

HARMINCZHARMADIK SZAKASZ.

A testvérek érzetei apjok holtteste felett. Fölfedezések előbbi életökből. Tivadar ajánlása, mint fogadja azt a haramia, s megrögzött szenvedélyei. — Elválás.

Áldás gyermekeimre! — Sohajtá Pintye Gregor, midőn testvére olvasása elhangzott, — áldás, de átokká vált halálod óráján, bár soha se leltük volna föl egymást! — A keserűség és fájdalom egy darabig erőt venni látszottak a haramia indulatján; de hamar, mintegy szégyenkedve gyülölt testvére előtt magát, mint vélé gyengének mutatni, egy erőszakos fölrázkódás után, mintha valami kedvetlen gondolatot akarna fejéből kiverni, kiáltá: — Nem, — nem volt ő atyám! — nem lehetett atyám!

— Az Isten adná, hogy ne lenne, mert így nem volnék kénytelen testvérem gyilkosa lenni. — Mondá Karácson utáló szánakozással tekintve a haramiára, kit azonban a megvetés igen fölingerlett.

— Hajdú! — kiálta — s te a rettenetes Pintye Gregort nem akarod testvérednek ismerni. — Jól van, — tehát csak daczodra is atyámnak ismerem őt. Átkozom átkát, s átkozom reád adott áldását!

— Te haramia vagy, s rablás által juthattál az ismertető jelhez. — Mondá Tivadar, ki mindenkép szerette volna kétségbe hozni testvérségét a gyűlölt haramiával.

— Nem úgy — viszonzá a haramia, — halljad a bizonyságot: egy mármarosi paraszt utazott vagy negyven s egynehány év előtt Szatmárból haza, s a Bikkalján * által, gyerek visítás csapott füleibe, s a mint a tájék felé fordult, egy farkas ugrott ki a bokorból, vigyorgó fogai közt egy pólyába takart gyermeket tartva; egy gyors csapása a pór fejszejének elkábítá a farkast, egy második megölé, s a megmentett gyermek én valék, kit az orosz paraszt haza vitt, s önfiaként nevelt. Későbbi éltemet tudod, katona is voltam Rákóczi hadában, s te átkozott testvér tevél engem haramiává! Ezen ezüst darab nyakamban függött, midőn nevelőm a farkas fogaiból kimentett; s azóta híven elrejtve viselém azt keblemen, azért nem láthatád azt ezen szerencsétlen óra előtt. S te hasonlókép rejtéd el kincsedet; így nem ismerhettünk előbb egymásra.

Karácson mindig növekedő figyelemmel hallgatá a haramiát, s midőn ez elnémult, egy gyászoló tekintettel mérte a hallgatót, gyűlölsége küzdeni látszott a hallott dolgok valósága ellen, s annál inkább, mert Pintye Gregor sem szeretetből vallá magát testvérének lenni; sőt minden szava által nyilvánítá, hogy Tivadart ez által boszantani kivánja. De ellen-

* Bikkalja nagy erdőség a szatmári megye és Erdély határain.

kező is a lélek törvényeivel, hogy két durva szív, melyek közül az egyik vad vérengző életében mindennemű kegyetlenséggel rokonult, s a másik, ettől csak abban különbözött, hogy szenvedélyeinek gyakran törvényes kifakadás engedteték, hosszú évekig tartó halálos gyűlölség után egymáshoz, bármily kevés lépésekre is közelítsenek, ha mindjárt a vérrokonság legerősebb lánczai erőltetnék is. Tivadar tehát átallotta ugyan a haramia testvérségét tovább is tagadni, de épen ezen dolog megismerésében akarta egész utálatát és gyűlölségét iránta kifejezni.

— Gergely, úgy van, nem tagadom tovább, az ördög testvéremnek adott; mert az Isten ezt nem tehette. Elbeszélésedből világos a dolog. Nevelő apám egy Karácson nevű kalmár volt; ez egy szilágysági vásárról tért haza Szatmárba, s a Bikkalján egy terebély fa alatt két gyermeket látott a fűben heverni, egy farkas állott előttök. Az utasok lármájára a vad állat fölriadt, s egyik gyermeket fogai közé ragadván a sűrűben eltünt, s az üldözők többé föl nem lelték, engem a magtalan kalmár saját fia gyanánt nevelt, s téged bár tépett volna szét azon farkas, úgy nem lenne testvéred kénytelen testvérét az akasztófára segíteni.

— Akasztófára! — ember ne említsd ezen utálatos szót, tőled legkevésbbé tűröm el, és esküszöm apám holttetemére, még egyik fia halva dűl, s a megátkozott-e, vagy a megáldott? a sors választja el. — Kiálta, mintegy nyugtalan kínos álomból fölriadva a haramia, és magasan emelé fejszéjét, melyet

hirtelen előkapott, de ezt talán inkább szokásból cselekedte, — mint haragból, mert ismét lebocsájtá azt, midőn testvérét védelemre készülni látá, mi által Karácson kissé szelidülve nem előbbi mély gyűlölésével szólítá Gregort.

— Öcsém! vagy bátyám; mert ki tudja, melyikünk öregebb; hosszú zsivánkodás által te bizonyosan sok pénzt szerezhettél magadnak, menj, fuss innen idegen országba, én magam kisegítlek a határon, élj ott; ha lelkiismereted és az atyai átok engedik békével; nehogy itt a tested szálljon föl, és lelked alá.

E kevés szavak egészen kivetkezteték a haramiát habozásából, megszokott elszánt vadsága lett úrrá vonásaiban, s ha eddig kétkedett, miként bánjék ujjon föltalált testvérével, most, midőn az barátságosabb leve iránta, ő gyűlölségének egész tüzével feszíté reá szemeit, s hátat fordíta apja holttestének, nehogy talán ennek látása szelidítő eszköz gyanánt hasson reá.

— Ha ha ha! azt gondolod Tódor, hogy néhány zsák összerabolt pénz kielégít engemet? nem úgy van az, — inkább a boszú, mint a pénz után pezseg vérem. Szirmay kiszabadult a tatárok kezéből, de nem még az enyimből, te is élsz még, s ha már az atyai iszonyú átkot lerázni fejemről nem bírom, legalább te is részesülhetsz foganatában, úgy is szép testvér, egyrészt neked köszönhetem azt! De épen atyám átkára esküszöm, hogy torlatlan senki sem marad, a ki Pintye Gregort megsértette, s ha előbb meghalok, még az ördögök kezéből is ki fogja lel-

kem magát csavarni, hogy visszatérhessen a megboszúlásra.

— Elkárhozott zsivány, ne szitkozódjál ily ocsmányul; mert tudod-e? kötelességemben áll, bár atyánk lábainál is, halva teríteni el. — Felelé harag és borzadás között Karácson.

— Csak rajta! hiszen még gyilkolásodra is atyánk s az emberek áldása fog ömleni, mint szomjú torokba a bor. — Viszonzá a haramia vad, nyers gúnyolással. — Én ugyan e halott előtt haramia létemre sem gyilkolok, mert az elöntött vér meleg esőkint nevelhetné az átkot.

Tivadar ismét szelidebben nézett testvérére, s mintegy megbánva előbbi föllobbanását: — Gergely, ne haragudjál, előbbi káromlásod fölhevített; de még egyszer kérdezlek, nem fogod elhagyni a haramia életet?

— Nem.

— Ismerem makacsságodat; de még egyszer: hagyd el, előbb-utóbb csak kerék vagy akasztófa a díjad.

— Nem, míg boszút nem állottam. — E perczben emberek zaja hallatszék, Pintye Gregor tehát hirtelen a patak medrébe ereszkedék, és ennek hosszában hamar eltünt, minekelőtte a közeledők, kik Karácson hajdúi valának, észrevehették volna. Tivadar társaival a halottat Bagosy szállásába vitte s ott az írás következésében nyilván apjának vallotta, testvéréről azonban mélyen hallgatott. Az öreg másnap szokott szertartásokkal eltemetteték. Karácson iszonyú lélekháborúban követte őt a sír-

A drága rózsa cseppeket nemsokára könyei mosták ki.

hoz, előtte mindig boldogtalan testvére lebegvén, ki iránt keble rejtekében inkább mély szánakozást, mint haragot, vagy épen azon szemébe mutatott utálatot érzett; de szokott durvasága ilyes valamit nyilvánítani gyengeségnek, s a haramia előtt gyávaságnak vélte.

HARMINCZNEGYEDIK SZAKASZ.

Utazás Krimbe. — Bakcsi Szerai — Khán Szerai. — Miként mulatnak ott a rabok. Ilona szomorúsága, Judith boszankodása, s mindkettőjök bátor lelke.

El kell hagynunk eddigi nézhelyét történetünknek, hogy szerencsétlen hősnőnk, Szirmay Ilona lépéseit követhessük. A leányka útjában semmi panaszra nem lelt okot, mert Gerai Mahmud Abdul khán minden várakozás felett gyengéden bánt vele, sőt gyakor látogatások által sem bolygatta szomorú kedvesét, s a többi durvább tatárokat hasonló tiszteletre gerjeszté urok magaviselete. Mi itt a khánfi indító okait feszegetni nem akarjuk, és megengedjük, hogy ő Ilka vigasztalására mindent elkövetett; de mi lett volna képes egy gyenge, honjától, rokonitól, sőt kedvesétől is elragadott leánykát, rettegett ellenségei között vidámítani. Pióczáné ifjasszony, a pattogó nyelvű Judith, ugyan mindig körüle volt, s épen nem megvetendő szónoki tehetségeit egészen arra fordítá, hogy úrnője szomorúságát saját jó kedvének legalább egy kis részével könnyebbítse;

mert ő oly hamar betanult állapotok kellemesebb oldalaiba, hogy tevéje hátán is azon örömet érzé, mely hajdan Piócza Kristóf boltjában lobogta által tűzkarika szemeit, midőn az ifjú bányásztiszt vagy más eféle ballagott el sóvárgó tekintettel ajtaja előtt. De a szegény végre mégis boszankodék, hogy az irgalmatlan tatár szíveket meg bírván lágyítani, egy leányka marad hideg vigasztalásaira. Ezen okból kettőzött iparral fordult a foganatosabb dologhoz, s úgy mint Pióczát Jezid Murza hamar elfelejteté, ezt is nem sokára más murzák és nem murzák megsemmisíték a nagybányai hősnő emlékezetében.

Mivel az úton valami nevezetes nem történt, elmulasztjuk annak egyidomúságát leírni, csak azt jegyezvén föl, hogy mindnyájok között Judith volt a legvígabb, mert Abdul khán és tatárai mélyen és boszúsan gyászolták nagy veszteségöket. Haza érkezvén, első gondja volt Abdulnak azon drága kincset, mely egyedül maradt meg a roppant zsákmányból, s mely előtte annál sokkal is drágább vala, biztos helyre hozni.

Bakcsi-Szerai Krim félsziget fővárosa s az uralkodó khánok lakhelye, meglehetős terjedésben lepe el egy konyulatot, egy alakú házai veres csúcsos fedeleikkel sűrűen magaslának a terraszokon; közibök magas falakkal záratott kertek tarkíták valamennyire a város ábrázatát, melyekben az éjszak növényei a szelídebb déliekkel párosulni kezdének, mert itt a roppant tölgy szomszédságában egy vastag fügebokrozat hajlongott, amott sudar szálas fenyő emelkedék egy halom tetején, oldalán egy bortő

zöldelt, s aljában a narancs virult, bár leveleinek sárga beteges zöldje nyilván jelenté, hogy ezen kellemes éghajlat sem eléggé szende valódi hazájának. Az utczák tekergők, szűkek és homályosak voltak, s a keleti szokás csak kevés ablakot nyittata rájok a gyakran magasan elkerített házakból, s ezeket is sűrű fa rostélyozat védé, nehogy az elmenőre talán nyájasan pillanthasson egy pár tüzes szép tatár szem. Khánszerai az uralkodók fényes palotája, még akkor egész pompájában ragyogó melléképületeivel, udvaraival és kerteivel nagy részét foglalá el a városnak. Ide irányzá a khánfi lépéseit az érkezésekor már mély álomban fekvő városon által, Ilonát a kert tova fekvő részébe küldé, egy magányos, csinos épületet rendelvén neki lakásul; föltevé magában a herczeg, hogy kedvesét egy-két nap az utazás fárasztásából kinyugodni hagyja, mielőtt szerelmi ostromához kezdene.

Ilka, Judith s néhány krimi rabnő társaságában elfoglalá a kirendelt szállást; de az éjszaka az utazás hosszú nyugtalansága után sem hoza enyhítő álmot szemeire, melyeknek szelíd elevenségök homályos és bús epedéssé vált. Békétlen feküdt ágyán, melyre a kelet egész bája, kényelme volt pazarolva. Guszurate legfinomabb szövetei Sirasz legbájolóbb illatait gőzölögték; de épen maga az idegen kéj is hathatósan emlékezteté a leánykát mindarra, mit honjában vesztett, s drága rózsa cseppeket, melyeket szorgos kedvese vánkosaira locsoltatott, nem sokára könyei mosták ki. Most, midőn hazájától magát végkép elragadva tapasztalá, bár

előre tudhatta sorsát, szaggatóbb lőn fájdalma, mint útján volt; nem azért ugyan, mintha utazását a remény kecsegtetőbb sugárokkal lengette volna által, mint pompás foghelyét Tauria rózsalugosai között, de képtelen volt azon érzet által okozott fájdalma, hogy talán örök tömlöczébe lép, s valóban ezen egyetlen éjszaka, mely nyugalmára szánatott, többet hervaszta el szépségéből, mint az egész kínos, bajos út. De ez mindazonáltal nem volt még a boldogtalan leányka szenvedéseinek legnagyobbika, mert másnap már talán az utált khánfi szerelmes unszolásainak, s ha önkényes szeszélye magával úgy hozná, talán kényszerítéseinek is lesz kitéve.

Nem is vala alaptalan Ilka félelme, mivel már másnap este készült a khánfi kedveséhez, őt elhatározólag szerelemre nyerni szándékozván s hosszú nélkülözés által fölingerlett szenvedélyei talán a kényszerítést sem vetették volna meg; de Ilka jó angyala ébren volt, s épen, midőn Abdul indulni akart, lépett be egy hirnök apjától, az uralkodó khántól, ki őt minden haladék nélkül magához hivatá, egy Konstantinápolyból érkezett követje a Padisának* várván reá. Abdult boszantá ugyan a véletlen hátráltatás, de semmi roszat sem sejtvén, könnyen elnyomá kedvetlenségét, s ment apjához, mint gondolá, valami országos dolog feletti tanácskozásban részt venni. Annál nagyobb lőn és rettentőbb meglepése, midőn a török követség indító okát a khán szájából megtudá. A szultán tudni illik leá-

* Padisa, neve a török császárnak.

nyát nőül adá Abdul khánnak s ezen tudósítással érkezett a mostani követ Bakcsiszeraiba. Mohamed törvénye híveinek ugyan több feleség tartását engedi, de ha a török császár egy férfit leánya bírásával boldogít, az köteles tüstént egész háremét elbocsájtani, s ezt elmulasztani, vagy a nagy kegyelmet nem legnagyobb örömmel fogadni, vészthozó dolog lenne a leghatalmasabbra nézve is. Könnyen megfejthetik tehát olvasóink, mi kínozta leginkább Abdult ezen ajánlatban, főleg, midőn apja e szavakkal fordult a követhez:

— Menj tehát a Kizlár agával* fiam háremébe és vigyétek ki onnan Cirkaszia és Georgia minden szépségeit, ő ezután azon egyetlen boldogságban fog élni, melyet a győzhetlen Padisa felséges leányának bírása egy nyári napként sugárzani fog.

Abdul némán és mélyen hajtá meg magát apja előtt, mind személye, mind magas ipa iránt forró tiszteletet jelentve; de szívében annál inkább égett a dúló fájdalom, mivel kitörni legkisebb szikrájának sem volt szabad, vérbe borult arczát a csekély emberismeretű khán öröm jelének vélte, és sok szerencsét kivánva fiának, távozott a követtel.

Abdul khán, mihelyt szabadon látta magát, Ilona lakja felé rohant; a leányka, egy sűrű facsoportban sétált, szemlátomást bújába mélyedve, mellette Pióczáné ifjasszony csevegett és fecsegett ugyan, de nyelvének éles pattogása lágyabb és talán epedőbb lett, s nem lehetett kevéssé már halaványulni kezdő

* Kizlár aga, a fekete heréltek feje több keleti udvaroknál.

arczáján bút észre nem venni. — A társaságos Jutka tudniillik tegnap óta senkit sem látott foghelyükön, a messzünnen leskelő fekete arczú herélteket kivévén, s e felett nyilván megérté, hogy Abdul khánon kívül errefelé férfinak csak lehelni sem szabad. Ez vala méltó oka Jutka asszony szívepesztő bajának.

A khánfi sebes léptekkel rohant kedvese felé, kezén ragadta a vonakodót s legnagyobb sietséggel szóla hozzá:

— El kell innen menned tüstént s e pillanatban távozzál, mert veszély fenyeget.

— Én maradok! — mondá Ilka határozottan, s arczain a bú haloványsága haragja pirosának engedett helyt. — Veszély csak ott fenyegethet, hol te vagy, s bármily gyászos eset várna is, ha tőled megment, egy nagy lépés boldogságomra.

— Nem, nem, szép leányka, te itt nem maradsz, habár erőszakkal ragadlak is el. De az idő rövid, jer!

— Nem megyek! bár tudom, hogy elég aláváló vagy másodszor is elrabolni.

Abdul, ki bajosnak vélte tovább folytatni a hosszas kérelmeket, erőszakosan karolá által Ilkát, s vinni akarta, de a leányka minden erejéből ellene feszíté magát és segedelemért kiálta, Jutka, eddig néma tanuja a történteknek, hasonlóan kiabálni kezdett, nem haragból ugyan Abdulra, mert szinte irigylette Ilka sorsát a szép tatár herczeg karjai között, inkább talán azért, mert hatalmas ösztönét a kiabálásra minden kis eset is felbuzdítá. De a hősnőnek, ki Nagybánya minden lakosi közül egyedül mert a tatárok szemébe nézni, nem volt elég

a rikoltás, ő amazonként rohant Abdulra, mire Ilka megmentése, és a vágy a khánfi karolásában részesülni őt egyiránt ingerlék. A két hölgy egyesített ereje foganatlanná tevék a khánfi erőszakát, s nem sokára emberek hallatszának közeledni, min Abdul elcsodálkozott, mert ő még a herélteket is eltávoztatá, elbocsájtá a leánykát, s azon pillanatban lépett elő apja néhány kisérőkkel.

— Fiam! — kiáltá haragosan az öreg, — te itt idegen hölgyekkel mulatsz, midőn már tudod, hogy császári jegyesed van. Vigyétek el a rabnőket — szóla kiséretéhez, s többen teljesíteni akarák parancsát; de Ilka lábaihoz borulva esedezék.

— Légy irgalmas irántam, én egy elrabolt magyar leány vagyok, küldj vissza rokonimhoz, és kérj aranyat, a mennyit kivánsz.

— Félre! — viszonzá hideg boszúsággal a khán — vigyétek el, és sorsa az legyen, a mi fiam egész háreméjé.

A szolgák erőszakkal hurczolák Ilkát, kit Pióczáné erőszak nélkül is követett. A khán pedig pirongatásait folytatá fia ellen, ki szótalan és lesütött szemekkel hallgatá, míg magában átkozta az apja által annyira magasztalt szerencsét, és császári jegyesét mennybe és pokolba kivánta.

HARMINCZÖTÖDIK SZAKASZ.

A tatárok által elpusztított vidékek állapotja. — Szabadulási ünnep. — Miképen a dragonyos kapitány ismét igen nagy pusztítást tőn. — Tudósítás Szirmay Ilonáról.

Ismét történetünk főnézhelyére megyünk vissza, hazánknak a tatárok által pusztított részeire. Egy-két hónap folyt el a tatárok elűzése óta, s már imitt-amott gyógyulni kezdettek az iszonyú pusztítás csapta sebek; de általánosan még igen láthatók valának gyászos következései: a szegény pórnép kalyibákban, sátorok vagy épen szabad ég alatt tanyázott, hamuba dűlt lakjai mellett, sok helyt a nemességnek sem vala kényelmesebb szálása, de szerencsére az önbizalom már mindenütt megtért, s ez legerősebb reményt adott gyors felüdülésre.

Fertős-Almáson Szirmay ismét rendbe hozott lakában jelenünk újra meg; nem voltak ugyan lakói az ijedtség azon rendkívül lázadó polczán, melyen a tatárrohanás alkalmával találtuk őket; de tartósabb és mélyebb bú látszék mindnyájokat epeszteni. Asztalnál ültek, mely gazdagon és terhesen volt meg-

rakva minden ételekkel, melyeket mi még ma is nemzetieknek nevezünk, és vajha csak ezekből állana mind az, a mit nemzetit, hazait, életünkből kiküszöböltünk. Az ebédnél mind régi ismerősöket lelünk, Szirmay, Szirmayné, Bagosy, Babocsay, Szodoray Boldizsár, a tatár háború három hőse, más számos asszonyok- és urakkal valának jelen, de az ebéd, mely talán a szabadulás örömünnepéül adaték, inkább hasonlított halotti torhoz, mert minden örömzaj nélkül komoly beszédek közt folyt, a mulatság tárgya majd kizárólag Szirmay Ilona boldogtalan sorsa lévén, kinek elrabolása, mindnyájokat mélyebb vagy kisebb szomorúsággal illeté.

Olvasóink talán kegyetlenséggel fognak vádolni, hogy Donnersbaumbergi Türkenfrasz Gottlieb Konrád Friderik római szent birodalmi lovag és volt hollandiai dragonyos kapitány, kinek étvágyát a huszti vadászatkor dicséretesen említők, becses személyét a gazdag torból kihagytuk, hol ő mégis több pusztítást vinne véghez, mint a nagybányai és újvárosi csatákban.

— Az Isten éltesse bajnokainkat, kik vitézségükkel a tatároktól megmentettek! — kiálta Szirmay, poharát magasan emelve, s az egész társaság harsány kiáltással követé.

— Vivat! az Isten éltesse! — zúdula meg egy magos alak, ki épen most lépett be az ajtón, — mert igen nagy bravourral viaskodtak; csak kár, hogy egy regularis retirádában nem demonstrálhatták válorokat, mivel Montecuculi Rajnald a nagy generális mondja.

— Mi szél kergette vitéz kapitány urat, mert valami előtt csak kellett retirálnia ide? — kérdé Türkenfraszt kissé felindulva Bagosy.

— Engem a világ legnagyobb retiráltató generálisa, a kard rozsdásító békeség detachirozott ide, — vala a felelet.

— Mit, a békeség? — kérdék többen.

— Igen, a török háborúnak véget vetett a paszarovitzi tractatus; ezen hírt hallottam, s most ide jöttem azt communicálni és promulgálni.

— Hol lappangott kapitány úr az ujvárosi csata óta? már féltünk, hogy pokolba vagy mennyországba retirált, — kérdezé ismét Bagosy.

— Nem épen, ily nagy retiráda nem volt intentiom; de még is egy igen nagy retirádára készültem, mely nevemet ama hires görög generális Xenophon mellé tette volna, ki armadájával Babiloniából retirált néhány száz mértföldnyire Græciába. Én is, mivel már az út Russiába el volt vágva, Steinville generálishoz akartam retirálni Fehérvárig vagy épen Eugenius herczeghez Belgrád alá az újvárosi batáliából elfutott infanteriával; bár cavalleriám és artilleriám nem is volt. Kár, hogy az urak profligálták a tatárokat és így destruálták gloriosus plánomat. Ezért már a Szilágyságban megállottam, s onnan jövök most a békeség nunciumával, s tovább megyek Russiába; előbb nem induhattam, mert retirádám óta betegen feküdtem.

Szodoray nem unhatá tovább a kapitány csevegését, feléje fordult tehát s fölszólala: — Tessék leülni kapitány uram, egyék, igyék.

Türkenfrasznak az ételre hívás, s a trombita retiráda fuvása voltak a legkedvesebb hangok; hamar leült tehát, és erőszakos munkálkodása mutatá meg, mily nagy szerencse a tatárokra nézve, hogy az Isten őket nem kolbásznak és töltött káposztának, vagy épen érmelléki bornak teremté.

Szodoray, minekutána a kapitányt elnémítá, Szirmayhoz fordult.

— Most, urambátyám, meg fogja engedni, hogy szívem hő vágyának engedve, Tatárországba utazhassam a boldogtalan Ilka megszabadítására, hogy visszaadhassam egyetlen leányát annak, ki a másikat általam veszté el. A békeség kötve van, oltalma alatt bátor lesz utam, melynek czélját senki sem fogja oly szívvel-lélekkel teljesíteni, mint én.

— Bocsássátok őt! — kiáltá fel Szirmayné, — ő fogja leányomat megszabadítani.

Szirmay kezét nyujtá Szodoraynak s meleg, szívindító hangon szóla: — Menj derék öcsém, tudom mi nehéz volt a háború veszélyei között is gátolni utazásodat, ismerlek és tudom, hogy most a béke idején lehetetlen volna azt tenni. Féltelek ugyan, mert a Szodoray nevet gyűlölik a tatárok, mivel előbb rettegniök kelle, s az embertelen pogányok könnyen állanának boszút orozva is, s csak ezen okból kérlek, utazzál álnév alatt.

Az öröm sugárai deríték Szodoray komolyságát, hirtelen felugrott, s kezeit ragadva szomszédainak, bucsúzott tőlök, mintha e pillanatban távoznék; mivel lelke már valóban ott volt, hová késedelmes testét még hosszú uton kellett hurczolni. A társaság

szomorultnak mutatá magát eltávozásán, csak Türkenfrasz kapitány nem, mert:

«Illi robur et aes triplex circa pectus erat.»

Tudniillik az előtte fölhalmozott sültek és más étkek háromszoros sánczolása, melyen által a sorsnak semmi csapásai, semmi bú és szomorúság sem hathattak.

Szodoray alig várhatá az ebéd végét, mely a régi szokás szerint épen délkor tartatott, s az egész délutánt készületekkel tölté el, két vagy három nap mulva elutazni szándékozván. Ifjúi hevében semmi veszélylyel sem gondolva, már régen akará ezen szándékát végrehajtani, de meggondoltabb barátai határozólag ellenzék, átlátván, hogy míg a török háború tart, egy magyar, s főleg ki oly nagy részt vett a tatárok kiűzésében, mint Szodoray, bizonyos veszedelembe menne a Krimbe, s főkép Szirmay eltökélve ellene veté magát az ifjú szándékának, tudván, hogy az saját kárával sem fogná hugát megszabadíthatni, így három kínos hónap folyt el, Boldizsárnak egy századnál is hosszabb idő, már alig türheté rokonai s barátai marasztásait, melyek neki kényszerítésnek látszottak, s nyugtalanságát nemhogy enyhítené, sőt inkább nevelte az idő. Most, midőn végre minden jelen volt, mi indulását előmozdíthatá, most váratlan egy más boldogság is lepé meg őt, és Szirmaynak minden barátit. Egy idegen jöve Szirmayhoz, ki önvallomása szerint Magyarországból származott, de sokáig raboskodék Krimben, s alkalma jutván urának életét megmenteni, általa szabadon

bocsájtatott; ez találkozék Szirmay Ilonával, s a leányka megtudván, hogy földije s hazatérendő, egy levelet küldött általa, melyet most az idegen az örömtől reszkető öreg kezeibe nyújta.

Szirmayné és Szodoray leírhatlan indulattal, öröm és aggó, kínos várakozás között gyötörtetve hallgaták az olvasó öreget.

Szirmay Ilona levele.

Édes jó anyám!

Ha édes jó anyám veszi-e ezen levelemet, vagy nem, azt nem tudom, de arról sem vagyok bizonyos, akkor én hol és hogy leszek. Már majd két hónapot töltök itt, Mingyer falujában, hová a khán eladatott, siralmas rabságban egy vén tatárnál, ki csak nagy díjért akar szabadon bocsátani, s mindennap gyötör és kínoz, mikor fognának már rokonaim kiváltani? mert én ezt igértem neki, és azzal fenyeget, ha hamar ki nem váltanak, el fog adni túl a tengereken Isten tudja, milyen messze országokba. Azért könyörgöm, küldjön édes jó anyám vagy akárki rokonaim közül, ki ezen levelemet olvasni fogja, valakit, ki engem megszabadítson a pogányok kezéből, különben a sírás és szomorúság megölnek engemet, mert már jókor hajnalban kimegyek a tengerhez és zokogok, és éjszaka is csak úgy bírok elaludni, ha a sok sírástól elfáradtam. Már gyakran gondoltam, hogy a bú és szomorúság miatt szívem megszakad, de a jó Isten megtartott eddig, s reménylem, hogy ki is fog a kínokból menteni, azért

is életem itt csak sírásból és imádságból áll. Kérem édes anyám, könyörüljön rajtam, de siessen a segedelemmel. Én csókolom a kezeit, tisztelem minden ismerőseimet és vagyok

Mingyer ... boldogtalan leánya

Ilona.

A levél foglalatja épen nem volt vigasztaló, de mégis bizonyságot adott, hogy Ilona él, s hogy menthetésére csak pénz és sietés kivántatnak, s ez valamennyire mindnyájokat vidítá, de főleg Szodorayt magán kívül ragadta az öröm. Hiszen ő szeretett, s a szerelem egy gyenge homályos reménysugárnál is fényes világban látja hajnallani jövő boldogságát. Igy Boldizsár is, midőn a levelet ajkaihoz, szivéhez nyomta, oly boldogságban érzé magát, mintha azon sorokat nem elolvastatni, hanem kedvese édes ajkairól hallotta volna elzengeni s úgy tekinté a levelet, mint égtől küldött előjelét igyekezetei boldogulásának, és kettőzött szorgalommal végzé az előkészületeket. Gróf Károlyi Sándor, ki nagy részt vett a Szirmay család szerencsétlenségében, minden szükségesben elősegíté Szodorayt, úti levelet ada neki és ajánlólevelet Rakovicza Mihály moldovai vajdához. Igy mindennnel ellátva indult meg Boldizsár Jászvásárba, honnan a Vajda megnyerendő pártfogása alatt, könnyebben reménylé a Krimbe érkezni és ott sikerrel munkálódhatni.

HARMINCZHATODIK SZAKASZ.

Pintye Gregor. — A nagybányai tanács bölcs végzése a haramia elvesztésére.

Pintye Gregor, apja holttetemétől és gyűlölt testvérétől elválván, Máramaros vadonaiba húzta magát vissza, és a zavaros időkben bandája számra hamar oly félelmes lett ismét, mint valaha csak volt a huszti veszedelem előtt. Nagybánya vidéke, melyet a tatárok nem pusztíthattak el, lett fészke s nézhelye rablásainak, s ha útonállása kevés keresettel látá el őt, a tehetősebb polgárokat zsarolta, kik neki élelmet, sőt gyakran pénzt is kényteleníttettek adni, s e mellett nyilván és bátran bejárt a haramia Nagybányára, főleg Piócza Kristóf műhelyébe, hol magát rendszerint egy héten kétszer-háromszor borotváltatá. A vármegyék nagyobb bajok elhárításával lévén elfoglalva, nem fejthetének elegendő erőt ki a rabló vakmerősége ellen, a város pedig gyenge volt és félénk az irtózatos haramiát megsérteni; mert ha őt falaik közepén megölnék is, előre ijesztve valának, hogy bandája az egész várost hamuvá égeti; ismeré

Pintye polgár uraimék félelmét, s azért járt oly bátran Nagybánya utczáin. Mindazonáltal a város is érzé, hogy méltósága föltartására köteles valamit tenni a haramia elvesztésére; s ezért a bölcs tanács, hogy magát veszedelemnek ki ne tegye, egy jámbor és engedelmes alattvalóját választá a nagy műre, ez pedig nem vala más, mint Pióczа Kristóf régi barátunk, kit is most a városházán látunk ezen merény felett tanácsbeli uraimékkal alkudozni.

— Lássa kend borbély uram! — kezdé Stiffelbauer Tóbiász, a városbíró, kiemelve fejét mentéje magos prémébõl, melynek melegében õ bölcs beszédein elõbb kotlani szokott, — lássa kend, mily nagy dicsõség fog hárulni kendre, ha a világszerte híres haramiát egy borotva vonással lenyakazza.

— Ha lenyakazza, — zúgá utána az egész tanács, csak Hundeshagen Jónás, az ifjú jegyzõ, ki oly merész volt oppositiót képezni városbíró és polgármester uraimék ellen, hallgatott és gúnymosolyra vonultak ajkai.

— Severissime inhibeálok a bölcs magistratus nevében minden efféle calumniosus injuriákat, melyek a competens respectust megsértik. — Mondá városbíró uram, a merész fiatal embert keményen vizsgálva, s a szavak syllabákként pattogtak szájából alkalmasint, hogy minden betű mennykõ gyanánt csapjon az ellenkezõ lelkébe. — Gondolja meg notárius uram, hogy midõn kegyelmed még in incunabulis csecset szopott, mi akkor már itt ezen asztalnál tollat rágtunk, s azért ne legyen a tojás okosabb a tyuknál.

— Soha nem is fogom kétségbe hozni, hogy főbíró uram régen rágja a tollat. De úgy vélem, inkább becsületünkre válnék, ha mi Pintye Gregort megfogatván, fölakasztatnók, mintsem orozva gyilkoltassuk meg. — Felele mindig gúnyoló arczczal Hundeshagen Jónás, a főnotarius.

— A bölcs magistrátus nem óhajt hiú dicsőséget, ebben bölcs rendelései által mindig kimutatta és ki is mutatja magát.

— Ki is mutatja magát. — Vala a visszhang.

— Mint nem régiben a tatárok ellen. — Jegyzé meg a gonosz szívű notarius.

— De kérem alázatosan, ott ki is mutattuk magunkat, saját kalpagomat is keresztül lőtték a pogányok, — mondá egy tanácsbeli.

— Majd eljövök senator uramhoz csizmát méretni, akkor megnézem. — Viszonzá Hundeshagen, s Kordován János elpirult; mert alkalmasint reá ismertek olvasóink a lyukas kalpag hősére, ki azóta nem tudni vitézségéért-e senator uram lett Nagybányán.

— Notarius uram, vége legyen a calumniának, mondtam, elég dicsőséget aratott már a bölcs magistratus, és egyes civisek is participálhatnak abban; így tehát annál maradunk, hogy Pióczа Kristóf borbély és chirurgus Pintye Gregort borotválás közben lenyakazza. — Mondá Stiffelbauer félig fölállva és mentéje prémét egészen hátra vetve.

— Lenyakazza. — Zúgá ismét a visszhang, s végre a főszemély Pióczа Kristóf is szóhoz juthatott, ki itt talán épen oly szorult állapotban érzé magát, mint

Pintye Gregor első borotválásakor a nagybányai hegyekben; teste már nem vala oly árnyékvilági, mint a tatár fogságban, ámbár többé nem táplálák felesége túróshaluskái, de nem is emészté a sok perlekedés és így talán kényelmesebben hízhatott. Most tehát rebegő hanggal intézé beszédét a nagybányai tanácshoz.

— Tekintetes Magistratus! én valóban átlátom, mily nagy dicsőségben akar részesíteni, de egy esztendeig herczegeket, grófokat borotváltam Bécsben, mégis soha sem vágtam le csak egy csirke nyakát is, efelett a halhatatlan hírű Pare Ferencz, a chirurgiáról és borbélymesterségről irt bölcs munkájában semmi útmutatást sem ad lenyakazásra, tehát megvallom, hogy igen gyenge vagyok ezen munka teljesítésére, s könyörgöm alázatosan, méltóztassék azt valamely erősebb emberre bízni.

— Hát Bécsben tanult kend szófogadatlan lenni a bölcs tanács végzése ellen? Tudjuk mi jól: barátságban áll mesteruram a haramiával, s ha parancsunkat pontosan végre nem fogja hajtani, mint egy tolvaj czinkost fogjuk megbüntetni, de ha kend Pintye Gregor fejét a városházára hozza, privilegiumot kap tőlünk, mely szerint csak kend egyedül lehet borbély Nagybánya egész vidékében, s efelett még a város chirurgusának is nevezzük. Ezt akarja a Magistratus. Deliberatum est.

— Deliberatum est. — Mormogá a visszhang.

— Tehát determinálja el kend magát szabadon, mert innen csak úgy megy el, ha fölfogadja, hogy első megjelenésekor Pintye Gregort lenyakazza, kü-

lönben a tömlöczbe vele, mint orgazdával. — S a tanács-szolgára tekinte Stiffelbauer Tóbiás uram.

A szegény sanyargatott borbély összehúzta lábait, mintha már is béklyó terhelné, s Jutkáját kivánná maga mellé, ki őt e szorongásból bizonyosan kimentené. Azonban összeszedé minden erejét, s beszélni kezde:

— De megigéri-e a bölcs tanács, hogy védelmezni fog, ha Pintye Gregor társai merész tettemet megboszúlni akarnák?

— Védelmezni fogunk, mint saját szemünk fényét, s két város-hajdút adunk őrül házadhoz. — Felelé a városbiró.

— Ugy tehát föláldozom magamat a város boldogságáért. Holnap borotválkozó napja van Pintye Gregornak, majd eltéveszti borotvám az utat s szakálla helyett gégéjébe fog vágni; bár Pare Ferencz ebben, mint mondám, utasítást nem adott, de reménylem, elég ügyesen fogom azt véghez vinni mert Bécsben egész esztendeig borotváltam herczegeket és grófokat. De még csak egyre kérem a bölcs tanácsot, ha finom borotvám a haramia kemény nyakában megcsorbulna, meg fogja-e azt nekem a város fizetni?

— Kétségkívül, — felelé a városbiró, — tehát most menjen kend, s készüljön a nagy munkára. Uraim, finis sessionis.

— Vivát! — kiálták a senatorok s fölkelének, csak Hundeshagen főnotarius mosolyga ismét gúnyolódva, s a rossz szappanszínű borbélyra tekintvén, így biztatá őt:

— Kristóf mester jőjjön hozzám, egy pohár bátorító nem fog ártani, a bölcs magistratus által kendre árasztott dicsőség megszerzésére.

Pióсza köszönettel fogadta el az ajánlást, s ment a távozók után. Csak a tanács-szolga maradt meg a teremben, egy nagyot nevete, mormogván magában:

— Senator uraimék megint az én javamra dolgoztak, ezt még ma tudtára adom Pintye Gregornak, már szinte peng a jutalom kezemben.

HARMINCZHETEDIK SZAKASZ.

Miképen felelt meg Pióeza Kristóf a reá bizott halálos dolognak.

A leírt tanácsülésre következő nap délutánján készen állott már nagy munkájához Pióeza Kristóf; de ha valaki tudja, hogy halála előtt áll, nem remeghet annyira, mint Pióeza remegett, tudván, hogy neki ölnie kell; legjobb borotváját vette elő, köszörülte és fente, csakhogy vághasson reszkető keze. De mindazonáltal sohajtva tekinte a ragyogó eszközre, s lelkének háborgó érzelmeit tragikus hősként egy monologba önté, mely borotvái legjobbikához volt intézve:

— Egy egész esztendeig voltam Bécsben; de mégis, édes borotvám! téged csak akkor vettelek elő, ha egy herczeget kelle borotválnom, még csak egy gróf szakállát sem nyírtad le, s most egy haramia gégéjét kell fölmetszened. Oh be el fognak rútítani a vérfoltok, csak csorba ne esnék éleden, mert az lelkembe fog gázolni és örökre megszomorít. Oh Pare Ferencz lelke, légy velem!

S leült az asztalhoz, melyen Pare Ferencz folio

munkája, és Hundeshagen főnotarius bátorító bora állottak, s hol egyikből, hol a másikból erősíté csüggedő lelki tehetségeit. Végre kopogás hallék az ajtón s Pintye Gregor közönséges öltözetében lépett be.

— Jó egészséget, borbély! — kiáltá a haramia borzasztó vígsággal, míg baltája és pillanata egyiránt élesen látszottak a nyomorú borbélyon függeni. — Adjon Isten! — felelé Piócza, de a két szó több fáradtságba került neki, mint egy egész borotválás.

— Hát hogy fogod ma szakállomat elpusztítani? — Kérdé a haramia.

— Csak úgy, mint mindig. — Viszonzá Kristóf mester.

— Szappanlelkű gazember, hogy válnék minden szó borotvává, s hasogatná össze áruló gégédet. Jól tudom, hogy a tanács kivánatjára meg akarsz ma ölni, de nem félek, te nyomorú habkavaró, — ez a hála jótettemért? — Riada a haramia Pióczára, ki elbálványult a hallottakra.

— Uram irgalmazz, ennek az embernek spiritusa van, mint Teophrastus Paracelsusnak. — Kénysze-rítettek rá.

— Hallgass! — dörgé tovább a haramia, és leült a borotváló-székre. — Szappanyozzál be és borotválj meg szokás szerint, de itt ezen felhúzott pisztoly, s csak egyszer rántsd félre kezedet, a lelkedet úgy félrelövöm, hogy a sátán szedi fel. — S övéből kivont pisztolyát lövésre készen tartá jobbjában. Még gondolatodat is látom, nyomorú teremtés.

Piócza reszketve késett, de a haramia új intésére a munkához kezdett, s ha valaha, most éltében először kárhoztatá mesterségét, mert az átkozott pisztoly minden mozdulatát követé, s egyenesen szívének volt irányozva, félelmében az egész tanács, minden privilegium s városi chirurgusság kiesett a fejéből, s a borotválás közben nem is tudta már szegény, hogy neki Pintye Gregort meg kellett volna ölnie. Végre kész lett, a haramia letörlé arczát, övébe dugta a pisztolyt, fölveté gubáját, s baltáját megragadván, nagy kaczajjal hagyta el a műhelyt.

Künn már Stiffelbauer Tóbiás uram, a városbiró, Kordován János és még egy senator várták a dolog kimenetelét, mert tudósítva valának Pintye Gregor megjelenéséről. Képzelhetni tehát elhülésüket, midőn ezt fejestül láták a boltból kilépni. A haramia röhögve fordult feléjök, de uraimék egy melléksikátorba vonultak, s csak futtokban hallották Pintye Gregor kiáltását:

— Majd megborotválom én ezért városbiró uramat, de úgy, hogy bőre is szakállával megyen.

HARMINCZNYOLCZADIK SZAKASZ.

Új fordulat a rabok sorsán. Ilka új búja, Judith új boszankodása; ki jelent meg nálok és mit cselekedett.

Mingyer egy takaros tatár falu volt a Fekete-tenger kis öblénél, a Krimi félsziget déli csúcsán; a hullámok által hűsített nyári szellő kellemesen lengett illatos bokrai között, s csak itt-ott vereslett ki egy fedél a terebély magas fák között. Ezen faluban lakott Jeffi murza, nőkereskedő, ki midőn az öreg Abdul fiának háremét, a mint feljebb említettük, oly erőszakosan szétűzé, a fösvény uralkodótól Szirmay Ilonát megvette, s már rég Konstantinápolyba szándékozék őt vinni, ott a szép leányt valamely török nagynak roppant nyereséggel vélvén eladni, s erre ösztönöztetett az uralkodó khán által is, ki fia közeléből minden előbbi vonzalmait el akará távoztatni, s csak apja szoros vigyázata gátolá az ifjút kedvese meglátogatásában. Egyidomún foly-

tak Ilona napjai Mingyerben, lakának kerte a tengerig ért, s egy sűrű myrthus-bokor koszorúzá annak sziklás partját, s a rostély-kerítés szabad kilátást engede a határtalan vízlapra.

Ilkát leginkább ijeszté Jeffi fenyegetése, hogy őt túl a tengeren Konstantinápolyba viendi, alig bírá a leányka őt tartóztatni, rokonaitól szabadítást és gazdag váltságdíjt igérvén. Hetekig reménylett és tűrt a fukar öreg; de midőn Ilka feljebb említett levelének elküldése óta hosszú idő elfolyt és Magyarországból semmi tudósítás sem érkezék, eluná tovább is várakozni s elhatározottan csak kevés napokat engede még a leánykának, őt azok elfolyta után minden bizonynyal a szomorú vásárra hurczolandó, mely minden emberibb érzet daczára, oly rég divatozik a keleten, s most sem irtaték még egészen el, művelt századunk szégyenére.

Ilona egész idejét a kertben tölté, itt szívdobogása jelenté minden nap elmulását, s mindenik elmultával egy reménysugára látszott a tenger hullámiba veszni, és esti harmatként öntözék könyei a körüle ragyogó virágokat, kik mintegy megindulva búsan zárák el kelyheiket és saját fájdalmok jeléül tündöklött hervadó leveleiken a gyöngycsepp. Már az utolsó nap vala. Jeffi murza jövő hajnalra várta a hajót, az őket Stambulba viendőt. Ezen előtudattól gyötörtetve ült Ilona alkonyat felé a tenger partján, körüle a szomorgó myrthus, mely mivel a hanyatló nap sugarai többé nem érék, esteli árnyékban sötétlett, s a gyászos küpresz szomorúan lefüggő ágai homályosíták körüle a léget, mint lelkét s érzelmeit

a bú, míg a fa koronáján a nap némely sugarai fényben ragyogtaták a leveleket, egyszerűen, de mélyen jelentőleg, hogyha alant elborulnak napjaink, bízva tekintsünk föl a földi homályból, s a remény arany sugarai fogják lelkünket vigasztalni. Ilka a gyepre dűlt, majdnem elnyomatva bújától, és könyezése zokogássá vált. Pióczáné, kit Jeffi Ilka vásárlásakor úgyszólván ráadásul nyert, fölvidítani akará úrnőjét, de a huzamos rabság, elzárva minden férfiaktól, csupán a vén kalmár társaságában, őt is elkedvetlenítté, s bár régtől ismerjük bő nyelvét, most mégis meg kell vallanunk, hogy minden szó panaszszá vált szájában mostoha sorsa ellen, s így tehát minden fáradozásai a vigasztalásra, csak azt következteték, hogy Ilka neki hallgatást parancsolt, s erőt véve magán, fölkelt és tiszta csengésű hangján, melyet a fájdalom elnyomása inkább lágyabbá és epesztőbbé, mint tompává tett, énekelni kezde, s mintha szavait éghez és tengerhez intézte volna, méré fölváltva szemeivel a két határtalan elemet, kérőn talán az elsőt, hogy nyújtson segédkart gyötrelmeiben, s a másikat, hogy ne ragadja őt még távolabb hazájától.

Szirmay Ilona éneke.

Tenger iszsza könyemet,
Búm hazámba nem mehet
  Vad habokba járva,
Honomért e köny omol,
Sírok itt, — s ki tudja hol? —
  Én szegény kis árva!

Kínoz a bú véresen.
Jó anyám, hű kedvesem
  Mentsetek meg engem.
Vad pogánynál rab vagyok,
Szenvedésim oly nagyok,
  Tán ez óra végem.

Im leányod itt sohajt
Egy végetlen hosszú jajt,
  Tengerár keserve.
Ah! szerelmem hajnala
Vész s homályba elhala,
  Bút szivembe verve.

Ott, hol a Szamos dagad,
Vajha lenne még szabad
  Kedves keblen égnem.
Itt csak a halált lesem,
Jó anyám, hű kedvesem
  Mentsetek meg engem!

Egy gyöngéd érzékes keleti rege, hogy a fülemile a rózsa halálát gyászolja szomorú dalában, s ezen egyszerű idea lelket és érzelmet önt a természet dalába, de talán búsabbá teszi azt, mert azon édesen epedő panaszok egy bizonyos tárgyért ömlenek; úgy a legigénytelenebb dal, ha az éneklő akkori lelki állapotját fejezi ki, mélyebb, úgyszólván lelkiebb benyomást tesz a hallgatóra, mint a legfellengzőbb hymnusz, mely puszta időtöltésül zeng, s csak a művészet és az ének mechanismusa által bájoló. Itt nyilván mutatta az ének ebbeli hatását, mert maga Judith, ki minden baleseten és szerencsétlenségen legfeljebb is csak mérgelődni, de sírni

épen nem tudott, ha csak haragból nem, könyekre fakadt, melyek mindig sűrűbb és sűrűbben potyogtak szemeiből, s később egyes megszakasztott sóhajtások következtek, folyvást gyorsabban, végre hangos zokogásra fakadt, mely szüntelen növekedvén, már jóval az ének vége után szinte nevetségessé vált erőszakossága által, s mivel már zokogáshoz jutott a fürge menyecske, jónak vélheté egyúttal elvesztett férjét is megsiratni, mert búja egyszerre panaszos szavakba ömledezett, melyek, bár melodiájok nem volt oly gyászosan epesztő, s nem gerjeszték a hallgatót oly lágy fájdalomra, mégis legalább nevető szánakozást támasztottak keblében.

— Jaj Istenem! irgalmas Istenem! meglátom-e még valaha Nagybányát? — Mily keserűség ezeknél az átkozott pogányoknál rabnak lenni, — hiszen itt bezárják a szegény asszonyokat, mint nálunk a tömött libákat. — — Jaj édes Kristófom, megrepedne a te lágy szíved, ha tudnád, mily szomorúságban él kedves Jutkád. Kristóf, édes Kristófom, hát te menynyit fogsz sírni érettem. — Csak újra meg ne házasodnék az átkozott, míg haza vetődöm. Csuda, hogy még eszem el nem hagyott, ha még sokáig így tart, holnapig meghalok. — Jaj segíts Istenem!!

Még talán tovább is folytatta volna Pióczáné siralmait, de egy új tárgy vonta a két szomorú hölgy figyelmét magára: egy sajka ereszkedék az öbölbe, s a kedvező szél s evezők ereje által hamar a part közelébe jutott, tövébe azon alacsony sziklának, melyen Ilka és Judith ültek. A sajkában nehány tatár, s két idegen moldovai öltözetű volt, az egyikben

Ilka tüstént Bogdanu Gyurka kapitányra ismert, s talán öntudta nélkül elsikoltá magát, a kapitány reá tekinte, s mintha meglepetve a látványtól, kételkednék, merően nézé jó darabig a leánykát és tatár kisérőivel szólván, a partra szállott, hol hamar eltűnt Ilka szemei elől.

Ha Ilka valaha különös érzelemmel viselteték a moldvai kapitány iránt, ez legfeljebb is nem gyülölség ugyan, de az utálatnak és megvetésnek valamely neme volt, mégis maga sem tagadhatá a szegény leányka, hogy ezen régi ismerősének véletlen megjelenése örömre gerjeszté inkább indulatait, a menynyire tudniillik elfogult lelki állapotja s hosszú bú által bágyadt rugóssága lelkének az öröm élénkségét fölhatni engedék. Mert Bogdanu legalább oly ember vala, kit ő honában és boldogabb napokban tanult ismerni, s így a magában kellemetlen jelenés, édes emlékezeteket ébresztvén föl, maga is, ha nem édessé, legalább elfogadhatóvá változik. Aggva függtek Ilka szemei azon úton, melyen Bogdanu eltűnt, s már huzamos ideig várakozván, félni kezde, hogy a kapitány vagy reá nem ismert, vagy épen boszúságból fölkeresni sem akarja. Ezen kétségből nem soká maga Bogdanu vonta ki hősnőnket, Jeffi murza társaságában közelítvén.

— Tehát ezen leány az, kit te megvenni, vagy a mint mondod, megszabadítani akarsz? — Kérdé a tatár, Ilkára mutatván, Bogdanut.

— Ugyanez. — Felele a bojár, szokott hidegsége egy kevéssé, de alig láthatólag fölolvadván. — Mit kivánsz érte?

— Négyszáz zechint.

— A khánnak százat sem fizettél, ez iszonyú nyereség volna oly rövid időre — viszonzá alkudólag Bogdanu Gyurka.

— Ha Stambulba viszem, ezeret is megkapok. — Mondá szárazon a kalmár.

— Egy szó mint száz! százötven zechint adok, még úgy is elég nyereséged lesz.

Ilka örömmel hallgatá a két alkudozó beszédét, eszébe sem jutván, mily illetlen volt a bojártól jelenlétében alkuba bocsátkozni saját személye felől, s fukarkodni egy leány megszabadításában, kibe ő mégis szerelmes vala. De csüggedt a leányka reménye, midőn tapasztalá, mennyire távoznak az árban egymástól az alkuvók.

— Százötven! ha-ha-ha! — röhöge a vén murza hosszú szakállát simogatva, — egy fiatal legény ne legyen ily zsugori leányvásáron.

— Nem akarok sokat csevegni, tehát röviden mondom: kénytelen vagy a leányt százötven zechinen nekem adni. — Mondá szokásánál valamivel erősebben Bogdanu.

— Ha-ha-ha! guar kénytelen! a próféta szakállára ez iszonyú! — kiálta föl Jeffi murza, és szakálla jobbra-balra lengett nevettében.

— Korán kaczagsz, öreg! — szóla a bojár diadalmas gúnynyal. — Vedd ezen írást és olvasd — s ruhájából egy iratot húza és a kalmárnak nyújtá. Ez még mindig nevetve tekinte bele; de alig futá által tartalmát, s a vénség minden redői megkettősültek homlokán, s csak azért nem sápadt el, mert

arczai különben is vetekedtek az aszott falevél színével.

— Hát uram? — Abdul khánt nehéz volt megőrzeni, hogy minden törvény ellen lakodra ne rontson, s azért az öreg khán jobbnak találta Szirmay Ilonát egészen elküldeni a Krimből, én vajdám dolgaiban épen Bakcsi-Szeraiban voltam, s elvitelére ajánlám magamat, s azért ezen írásban rád parancsolt a khán, hogy Ilkát mérsékelt áron tüstént által add.

— De uram, százötven nagyon kevés — mondá már könyörgőleg a tatár.

— Egy párával sem többet — viszonzá határozottan a bojár.

— Legyen áldott a próféta neve. Vidd el, ha a khán parancsolja — viszonzá fájdalmasan Jeffi murza.

— És hazámba fogsz-e vinni? — kérdé örömöt lihegve Ilka a bojárt. Ez habozott a felelettel, végre mégis alkudozó hangon rebegé:

— Előbb Jászvásárba, onnan — azután — onnan hazádba, ha egy kérésemet teljesíted.

Ilka örömében nem is hallá a bojár végső föltételét s örömtől eltelve borult Judith nyakára, de ez sírt.

— Hát a kisasszony elmegy, én csak egyedül maradjak itt?

Ilka megszáná szenvedése társnőjét, s kéré Bogdanut váltsa ki őt is, mind magáért, mind Judithért bő visszafizetést igérvén. Bogdanu hamar rá állott, kétszáz zechinért mindketten szabadok voltak — de csak Bogdanu Gyurka hatalmában.

Ha eddig Ilka éjszakáit a bú miatt tölté álmatlanul, most az öröm tartá őt ébren, s így annál köny-

nyebben készülhetett az elutazásra, melyet Bogdanu a következő nap kora reggelére határozott. Egy tatár katona-csapat kisérte őket a határokig, kiket a khán maga rendelt Bogdanu, mint a moldovai vajda követe mellé, s talán még más okokból is.

Az utasok minden kellemes vagy kellemetlen kaland nélkül értek el Jászvásárba.

HARMINCZKILENCZEDIK SZAKASZ.

Mik történtek Jászvásárban, s miképen egy ajtó nyilásán a moldovai kapitány nagyon elhűlt.

Ilka az egész úton okot lelt elégedve lenni a bojár bánásmódjával, s ez Jászvásárba érkeztekor is megmaradt, de csak egy-két nap örülhetett tisztán a leányka, elmélyedve azon édes reménybe, hogy nemsokára otthon kedveseit karolandja, de ezek egéből hamar kirázta őt Bogdanu; ugyanis egy este, kevés nappal megérkezésük után, belépett hozzá a kapitány, s a leányka már haza utazhatása hírét várá ajkairól hallani, midőn amaz egy házassági ajánlással lépett elő, szokása szerint minden tekervény, de egyszersmind minden szükséges előzet és ügyesség nélkül is. Ilka elhalaványult, s első pillanatban felelet sem juta eszébe, annyira meg volt lepetve a váratlan ajánlás által. Ámbár még a Krimben félni kezdett, hogy őt Bogdanu csak nőjéül vehetni váltja ki, de azótai barátságos s minden haszonleséstől tetszőleg ment magaviselete, egy az előbbivel ellenkező és jó

véleményt keltettek a kapitány felől lelkében, innen magyarázhatni némító meglepetését, mely a bojár ajánlatánál hülesztő ijedéssel fogta el szívét.

— Nem értett talán a kisasszony? ismét esedezem tehát nyújtsa nekem kezét, mint férjének, s az oltártól egyenesen anyja karjai közé vezetem. — Szóla másodszor a bojár, első kérése felelet nélkül maradván.

— Nem gondoltam, hogy az úr ily föltétellel váltott ki a tatár rabságból. Van ugyan joga hálámra és kérje a váltságdíjt kétszeresen, háromszorosan, rokonim megadják, de hogy egy tetszésem elleni házasságban boldogságomat föláldozzam, azt tőlem józan észszel senki sem kivánhatja. — Felelé Ilka majd több, mint asszonyi határozottsággal, de inkább egy megbántott, mint egy megbántó hangján.

— S ha ki nem váltottam volna a kisasszonyt, eddig már egy török karjaiban rabnő lenne és nem feleség. — Viszonzá Bogdanu Gyurka, és könnyen kitetszék beszédéből, hogy nagy erőlködésbe kerülhetett neki a szemrehányás hangját elnyomni.

— Talán az Isten máskép segített volna rajtam, de ha úgy is, ok lehet-e az egy keresztény előtt kényszerítésre, hogy egy pogánynál rosszabb lett volna állapotom?

— Igen, de én szeretem a kisasszonyt — mondá majdnem tüzesen Bogdanu.

— De tudja már, hogy anyám és bátyám e házasságot ellenzik, s remélhet-e boldogulni velem, tudván, hogy én mást szeretek? Kérem, azért álljon el ezen szándéktól, s fogadja egész hálámat, s kérjen

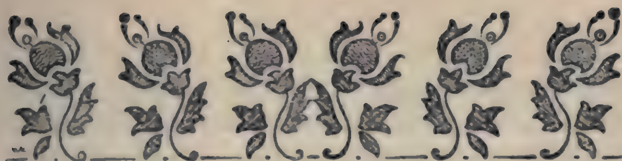
pénzt eddigi jótettiért, a mennyit akar. — Mondá esdeklőleg Ilka.

De a bojár, ki fentebbi szerelemvallásakor talán minden tüzét kilobogtatá, ismét szokott hidegségébe esve, csak előbbi kérelmével vítta a leánykát. Bogdanu szerette ugyan Szirmay Ilonát, de a szerelem talán csak az egy fösvényen nem mutathatja mindenhatósága egész hatalmát, így Bogdanu szerelme sem volt mellékes vágyaktól ment, s épen, mivel tüze nem volt oly heves, félrelépései sem valának oly csapongók; a leányka kezét óhajtotta ugyan, de mellette nem találta megvetendőnek az általa nyerhető gazdagságot, s ezért akarta kérésekkel megnyerni a leánykát, hogy rokonai megegyezését és kincseit is megkaphassa. Sikeretlen látván azonban első lépését, egy második, ezen esetre előre betanultra tért.

— Jól van, a kisasszony Szodoray után búsul, eddig szánakozásból szólani nem akartam, de tudja meg most a szörnyű megcsalatást: Szodoray előbbi kedvesét elveszettnek tartván, azóta megházasodott.

— Ez hazugság, lehetetlen! — kiáltá Ilka, s bár valóban kétlé a bojár állítását, mégis minden vére arczaiba lövellett.

— Ugy van, ő megházasodott, — ismétlé Gyurka — s most az ajtó megnyilt s elhülve tekinte ki a kapitány

NEGYVENEDIK SZAKASZ.

Ki jött be az ajtón, s ki vezeté őt? miből kitűnő, hogy a moldovai kapitánynak nagy oka volt az ajtónyiláskor elhűlni. — Judith szúrós beszédei. — Hosszú éj után hajnal kezd hasadni.

Pióczáné ifjasszony, ki Bogdanu minden vigyázata mellett is ki tudott lopózni, lépett be s kezénél fogva vezeté Szodoray Boldizsárt.

— Kisasszony! kisasszony, itt van Szodoray úrfi! az utczán leltem őt, Tatárországba akart utazni, minket kiváltani!

— Boldizsár! — Ilka! — kiálták a szeretők, s egymás ölébe forradva, adák és vevék a nem reménylett viszontlátás kéjeit, mely szerelmeseknél a föld minden üdvei között a legnagyobb, legtisztább lehet, csak azért is, mert az egész külvilágot, s magát az életet is elfelejteti. De Bogdanu, mint hinni lehet, egészen ellenkező érzésekkel tekinté a magas öröm jelenetét, mely neki minden reményeit egy rövid percz alatt tönkre tette, azt gyenge lelke is átlátá, hogy itt állapotját jóvá tenni, vagy azon becsületes módon segítni nem lehet, erőszakot pedig gyávasága

elkövetni nem hagyott, ha talán roszasága javallott volna is, és e felett most békés időkben ily valamit tenni nem is vala tanácsos. Azért legjobbnak találta a dolgot, mennyire lehet, javára fordítani, s abból a legnagyobb hasznot húzni, így legalább, ha szerelme üres kosarat kapott, fösvénysége teli erszényt nyerhetett.

Judith pedig, míg a szeretők boldogságukba merülve a bojárt egészen elfelejték, nem mulasztá el dicső szokása szerint ezt boszantani. — No uram, most kegyelmed nélkül is elmegyünk Magyarországba.

Ezen szavakra föleszmélt Szodoray, s Bogdanuhoz fordult. Azonban mindeddig a bojár tetteinek csak nemesebb részét, a kiváltást tudván Pióczánétól, igen nyájas barátsággal viselteték iránta.

— Most valóban tiszteletet és hálát gerjeszt keblemben, kapitány úr, azért baráti jobbomat nyújtom. Bocsásson meg, ha valaha talán nem mai barátságommal állottam kegyed előtt. Kérem, mondja meg: mi tartozásom ezen drága kincs kiváltásáért, hogy legalább ezen csekélységben meghálálhassam tettét.

Bogdanu egy hosszút pillanta a beszélőre, és azon henye elbizottságot vévén föl, melyet ő talán férfi méltóságnak tartott, széles lusta hangján, de még sem oly bátran, mint hajdan Jeffi murzával, alkudozni kezdett.

— A kisasszonyért négyszáz arany, s ezen párduczbőr és fényes forgó, mely most kegyelmeden díszlik, de csak úgy, ha ezen menyecskéért is száz aranyat fizetnek.

— Nem fél kegyelmed az Istentől? — kiáltá Judith — hiszen Tatárországban mindkettőnkért csak kétszáz aranyat fizetett. — Szodoray szemei haragosan villogtak a bojárra, s máskor talán kérdőre vonta volna alávaló fukarságáért; de itt Ilkája bírhatása forgott fenn, s mik valának ezért a föld minden kincsei? s alig megvetőleg szóla a fösvény kapitányhoz:

— Kegyelmed a föld legtisztább lényével is kalmárkodik, de itt a pénz. — S kiolvasa ötszáz aranyat egy erszényből; — itt a párducz bőr, — s maga veté azt a bojár nyakába.

Most könyezve simult oldalához Ilka, s kérőleg tekintve a bojárra esdeklé: — Csak a kócsagot engedd el, az édes atyámról Boldizsárra maradt ajándék.

— Épen azt kivánom, — viszonzá szárazon a bojár.

— Lásd Boldizsár! — folytatá a leányka kedveséhez fordulva — mily rosz ember ez; nem csak, hogy ily sokat kér kiváltásomért, sőt még téged is hűtlennek rágalmazott, azt mondta, hogy már megházasodtál.

— Ne búsulj kedvesem, — viszonzá Szodoray — az aláválóság mindig hazugsággal jár; s atyád árnyéka nem fog neheztelni, ha becses ajándékát leánya szabadítására fordítom. — S most a forgót kalpagjáról levevén, Bogdanuhoz intézé erős, mély utálatot kifejező hangon beszédét. — Ha tudtam volna, hogy kegyelmed ily alávalóságot képes elkövetni, sohasem ajánlottam volna baráti jobbomat, s most vissza is

vonom azt. Vegye tehát fösvény kivánata szerint ezen drága kócsagot, de tudja meg, hogy legforróbb óhajtásom: bár fejestül levághatnám azt ezen testről, mely viseléséhez gyalázatossága miatt oly kevéssé méltó.

— Uram, hát ez előbb oly bőven igért hálája? — kérdé boszúsan a bojár.

— A ki jótetteit pénzzel fizetteti meg, az egyéb hálára számot nem tarthat. — Felelé Szodoray, s míg pillanata lángolón meredt a kapitányra, jobbja a kardhoz nyúlt; ez összerémíté a félénk bojárt, s zavarodását elrejteni, hamar egy zacskóba söpré az asztalon heverő aranyokat, és szinte örömmel látá, hogy Szodoray menni készült.

Boldizsár karon fogá Ilkát, s menő félben vissza tekinte Bogdanura. — Uram, kivánságomat hallotta; de mindazonáltal óhajtom, áldja meg az Isten több emberséggel, mint eddig mutatott. — S kilépett kedvesével, szolgája pedig és Judith követék.

— Boldizsár! — Ilka! — kiálták a szeretők.

NEGYVENEGYEDIK SZAKASZ.

Az utasok Nagybányára érkeznek. — Mi illetlenül fogadtaték saját lakásában Pióczáné asszony, mily véres csata támadt, s ki eszközlé a békeséget.

Homályos este érkeztek Szodoray és Ilka Nagybányára s egy régi ismerősüknél vettek szállást; de Judith férje lakát kereste föl, s mennyire csodálkozék, midőn a boltot zárva lelé? Az udvarba lépett s a konyhából egy szolgáló jött elébe.

— Mit csinálsz te itt? — kérdé Pióczáné nem legnyájasabban a leányt.

— Én ifjasszony, a mit egy becsületes szolgáló — vala a felelet.

— S ki szolgálója vagy?

— Pióeza Kristóf kirugós úré — viszonozá majd oly hánykolódva, mint a kérdés történt, a leány.

— Hogy is ne! — még szolgáló is kell neki? — szépen gazdálkodott a jó madár — szolgáló! — majd kiverem én fejéből a világ minden szolgálóit. — Hol kószál az urad? S míg ezeket pattogtatá a

fürge menyecske, bal kezét erősen csipejébe nyomta, s a jobbal bámulandó sebesen motólált a levegőben.

— A csapszékben van biz ő kelme, ha épen tudni akarja az asszony; de kérem, mi köze van hozzá? — Mondá a szolgáló állásában és pattogó sikoltó beszédében utánozva és gúnyolva ismeretlen asszonyát.

— Mi közöm van hozzá? — te konyhaféreg, — te még velem feleselsz? — mostad volna meg inkább azt a lábost, hogy ne lenne rajta újjnyi vastagságú a zsír, hát az a laskanyujtó olyan piszkos, mint egy szekér tengely, — iszen majd tisztaságra tanítlak én. — Várj. — De azonban a szolgálónak épen nem kellett várakozni, mert szélsebességgel csattant meg arczáján Pióczáné tenyere. Azonban tapasztalhatá most Judith, hogy elléte óta igen megtöretett házi hatalma, mert a szolgáló épen nem lustán, sőt talán nagyobb erővel adá vissza a pofont. Hősnőnket mérgében a guta környezé, s talán magát föltartani ragadt kezeivel a leány hajába, ez hasonló erőszakkal markolá meg a fejkötőn által Pióczáné kontyát, s a tűzhelyig hurczolta asszonyát, ki szemlátomást gyöngébb volt. Itt a lábost földönték, melyben a szegény borbély vacsorája melegült, s a forró lé Judith asszony lábaira önté dühét, kit az erősebb szolgáló is lenyomván, hátát hangos ütésekkel dönget é. A nevetséges csata zaját még inkább növelte mindkettejök szünetlen visítása. S ki tudja, mily halálossá válhatott volna ezen veszekedés, ha felesége szerencséjére, de saját szerencsétlenségére Pióčza nem jött volna. Ő hitvesére csak akkor ismert,

midőn nagy ügygyel bajjal elválasztotta a csatázókat, de azon pillanatban reá is rohant gyöngéd felesége, talán csak házassági szerelemből vele is megosztani azon számos ütlegeket, melyekben őt a szolgáló súlyos keze oly bőven részesíté. A hű cseléd azonban nem tűrheté ura megbántását, s rohanva rohant Pióczánéra, ki nyakán függő fejtökőjével, borzas hajával, s a vértől, méregtől majd felcsattanó képével foganatosan paródiázhatott volna egy fúriát. De most csak egy czibálásra jutott ideje a szolgálónak, mert a jó Kristóf tudtára adá, hogy ezen idegen nem más, mint tulajdon felesége. A következő dolgokból pedig csak azt akarjuk megmondani, hogy, mint természetes, Pióczáné megsértett méltósága egy pillanatig sem tűrheté tovább a szolgálót, kinek is még azon este el kellett takarodni. Piócza pedig egy erős és fontos erkölcsi oktatást volt kénytelen eltűrni, a csapszékbe járás és szolgáló tartás végett, mely tanítás a leselkedő szomszédok állítása szerint, gyakran ékítteték föl holmi tettleges és ütleges phrasisokkal, melyeket a közönséges életben «pofon» névvel fejezünk ki; ezt alkalmasint csak csupa javítási czélból és nagyobb behatás végett tette Pióczáné.

Ily zengő öröm fogadá Judith ifjasszonyt házában. Térjünk mi azonban vissza Szodorayhoz és Ilkához, kik Nagybányán, megtudván, hogy a haramiák jó darab időtől fogva Szatmárba vonultak, és így Mármaroson által biztosabban térhetnek haza, erre vették másnap korán reggel útjokat.

NEGYVENKETTEDIK SZAKASZ.

Kik vártak az utasokra a hegyekben, és miképen fogadák el őket.

A hajnal fényes sugarai egy tiszta eget világítának föl azon nap, melyen Szodoray kedvesével Máramaros felé indult. Az erdők, hegyek, rétek, már az őszi zöld mélyében tündököltek, s a szántóföldek sárgasága nyilván hirdete később évszakaszt, midőn azon borzasztó sziklaútra térünk, melyet beszélyünk második szakaszában írtunk le, s a melyen Bogdanu Gyurka kiraboltaték. Ezen útnak Nagybánya felé nyiló torkolatján tehát, azon reggel három férfi ült inkább szokásból, mint a hideg ellen gubáikba takarva, bárány süvegeik mélyen homlokukba nyomva. Az első mellett hosszú nyárs hevert, s kard villoga gubája alól, e felett mindnyájan fejszékkel és puskákkal voltak fegyverkezve.

— Marosán! — kiálta az első, egy felettük magasan tornyosuló oromra tekintve; — látsz-e már valamit?

— Most érkeznek a patakhoz, ők lesznek, öt-hat

férfi, egy asszony is ül a kocsiban. — Rajta kapitány! — felelé egy negyedik a magasból, külsejére a többiekhez hasonló.

Pintye Gregor, mert ez vala a fölszólított, egyet füttyentett, ujjait szájába dugván, s a völgy mélyéből tiz vagy tizenkét szálas férfi mászott föl, mind egyenlő öltözetben a már leírtakkal, s Marosán is leereszkedék őrhelyéről.

— Oszoljatok el, ti jobbra, ti balra, a sűrűbe, mi négyen e szikla mellé vonulunk, lőni csak mi fogunk, ti nektek ölni nem szabad, azért mihelyt puskáink ropognak, rohanjatok elő s kötözzétek meg az élőket, de a ki gyilkol, azt vakszemével szegeztetem az első fára.

A haramiák szó nélkül vonultak el, s csak Pintye Gregor maradt három társával előbbi helyén. Marosán, ki most Pintye Gregor kegyelmében a Husztnál elveszett Kosztán helyét foglalá el, töré meg a csendet.

— De nem jobb volna valamennyit mindjárt itt összeölni?

— Nem, ez kis boszú lenne. Én Szodorayt és Ilkát elevenen akarom elfogni, s tudja meg a vén Szirmay, hogy kezemben vannak, s csak azután haljanak el kínosabb halállal — felelé Gregor.

— De nem hinném, hogy annyi nyugtunk lenne itt, mert Karácson, ki egy hét óta oly keményen űzőbe vett, alkalmasint észrevette már hirtelen távozásunkat Szatmár vármegyéből, s hamar nyomunkba fog akadni — folytatá Marosán.

— Hirtelen távozásunkat! — s talán azt gondolod

előle? Marosán, ne említsd többé azon embert, én nem futottam előle, megtudtam, hogy Szodoray haza viszi mátkáját, s a boszú intett ide — mondá Pintye Gregor fölemelkedve, s szemei iszonyú harag tüzében forogtak.

— Uram! — szóla ijedezve Marosán, — ki mondta, hogy Karácson előtt futottál?

— Nem, — de mégis, — ha azon embert halva terítnéd lábaimhoz Marosán, — ezer arany lenne jutalmad — viszonozá Pintye Gregor, s az előbbi iszonyúság haragjában fájdalommá változék.

— Miért nem lőtted hát agyon, midőn ma egy hete alig tiz lépésnyire ment el előttünk, s mi a sűrűben rejtve valánk? az én puskám nem volt töltve. — Kérdé Marosán.

— Én akkor gyenge voltam, — te okát nem is képzelheted, de csak máskor hozza őt az ördög nyársom hegyére. — De már ideje, vonuljunk el. — S a szikla mögé bújtak a haramiák, kiki alkalmas állást keresve, mely mind lövésre, mind elrejtésökre egyiránt alkalmas. Kevés ideig vártak e helyzetben, midőn Szodoray és Ilka öt szolga kiséretében az út magasán megjelentek. Az ifjú kedvesével, a kocsis, és egy szolgáló a kocsin ültek, négy szolga mellettök lovagolt. Ezekre irányzák csöveiket Pintye Gregor és társai, s egy durranásra mind a négy halva terült le lováról. A többi haramiák is elő rohantak, és Szodoray, mielőtt védelemről gondolhatott, megragadtaték s erősen megkötöztetett, — hasonló sorsra jutott Ilka is.

Pintye Gregor megfogatá őket, s egy tekervényes

úton a völgybe vezetteté, gúnyolva Szodoray minden igéreteit, ha őket szabadon eresztené. A völgybe érvén, egy elrejtett barlang durván faragott, de erős ajtaját nyitá meg a haramia, s bele taszítá foglyait, kik az ő és Marosán vezérlése alatt egy tág szikla terembe értek, melybe a haramiáknak sokféle butyoraik valának rakva. Itt röhögő gúnykaczajjal hagyá el őket Pintye Gregor, gyakor látogatást igérve, s bezárá a terem ajtaját, innen pedig még egy hosszú tornáczon kellett végig menni a barlang nyilásáig, hol a második ajtó volt, semmi kiabálás sem hangozhaték ki a mély üregből, s így a boldogtalan foglyok kénytelenek voltak lemondani minden segedelemről, ha csak az isteni gondviselés egészen véletlen nem küldené azt. A haramiák eltávoztak a magas útról, eltakarítani rablások nyomait.

NEGYVENHARMADIK SZAKASZ.

A negyvenkettediknek folytatása.

Szodoray és Ilka lelkében a bú oly sötéten éjszakázott, mint körülök a barlang mély homálya. Elveszteni valamit, mielőtt az ember birtokának tökéletes reményében lett volna, már csak azért sem oly sajnos, mert ezen esetben mindig kétségek szoktak a lélekben támadni, a vágy teljesítése felől, s így a lélek megrokonul valamennyire az elvesztés gondolatával; de megfosztatni valamitől, minek bírására az ember minden kétség nélkül számolt, csak váratlansága miatt is véresebb fájdalom. Ily állapotban leljük a boldogtalan szeretőket egy dohos barlang mélyében, s hatalmában egy embernek, kinek ajkain az irgalom ismeretlen szó és szívében ismeretlen érzet vala, s ki e felett ellenök, különös boszú által hevítteték. Keményen hátrakötött kezeik még azon örömöt sem engedék, hogy egymás karjai közt sirathassák boldogtalanságukat. Ilka Szodoray mellére hajtá fejét, s ennek ruhája a haramiák erőszaka által fölszaggatva lévén, érzé kedvese forró könnyeit szívére gördülni.

Szodoray ismét bezárá az ajtót.

— Ne sírj édes Ilkám, az Isten nem mentett meg ennyi bajból, hogy nyomorún veszítsen el egy haramia barlangjában, — vigasztalá Boldizsár kedvesét, ki csak hangos zokogással felelt.

De most egy zaj a barlang belső oldala felé vonta figyelmüket; úgy tetszett nekik, mintha lassan egy ajtó nyittatott volna meg, s nemsokára lassú léptek is hallatszának s midőn meredten és lélegzetüket elnyomva figyelmeztek foglyaink, egy «pszt, pszt» hangzott füleikbe.

— Ki bujkál itt a sötétben? — kérdé Szodoray, — még itt is haramiák leskelődnek.

— Kérem alázatosan, én sem vagyok itt sokkal jobb állapotban, mint kegyelmetek — suttogá egy szózat a barlang hátulsó szögletéből, s pisszegő hangjából czigányt lehetett gyanítani, — ha kegyelmetek el nem árulnának, talán segíthetnék.

— Hogy árulnók el azt, ki életünket megmenti — felelé Szodoray, — bőven megjutalmazlak, csak igéretedet teljesítsd.

— Hát várjanak egy kicsit — viszonzá a szózat. Nemsokára tüzet ütött ki, s a sűrűn pattogó szikrák, egyes pontokat világítva föl, még borzasztóbbá tevék a barlang homályát; hamar gyertya égett, s ennek világánál látá Ilka, hogy megmentőjök nem más, mint Pintye Gregornak hajdan Husztra küldött heroldja, Móre a czigány, kinek is első dolga volt most a foglyok kezeit föloldani.

— Hogy jutottál te e bűnfészekbe? — kérdé Szodoray a czigányt.

— Hát téns uram, én valaha czimborája voltam

Pintye Gregornak, és becsült is ám a kapitány, a kisasszony látott is Huszton, hová mint követet küldött vezérem; de ott majd kikapták alólam a földet, vagy engemet a föld felől; a bástya bedűlése által ugyan kiszökhettem, de nem sokára láttam, milyen gyümölcsöket termettek a fák a huszti erdőben. Ez nagyon megijesztett, mert a vadalma állapotját soha sem irígylettem, oda hagytam tehát a zsiványságot; de hasznomra akartam fordítani azt, a mit itt mulatásomban tapasztaltam: Pintye Gregor minden kincseit e barlang egy rejtekébe rakta, s azt kívüle csak én tudtam, ugyanazon titkos üregen által, egy rejtett ajtó is vezet a barlangba s ezt is csak én tudom Pintyén kívül, arra lopóztam én be, hogy el vigyem egy részét Pintye Gregor pénzének, mert egy részéért én is fáradoztam, tehát igazságosan engem is illet. Épen kutatásom között háborgatott a haramiák bejövetele, s legottan elbújtam, de rejtekemből meghallottam, mily rettenetes bűnt forralnak ezen átkozott gonosztévők nagyságtok ellen; ha tehát bíznának egy becsületes czigány legénybe, én azon hátulsó ajtón kivezetném.

— Ha azt teszed — felelé Szodoray, — nem lesz szükséged a lopott pénzekből gazdagulnod, én életed fogytáig eltartlak. — De egyszersmind szorosan vizsgálni kezdé a czigányt; mindazon által kétségei hamar eloszlottak, mert ez őket a mostaninál gonoszabb helyzetbe nem vezetheté, Szodoray széttekinte a barlangban, fegyvereket kerestek szemei, hogy védelme lehessen valami véletlen támadás ellen, de Pintye Gregor alkalmasint, igen őrzé egy darab

idő óta haramiái előtt e barlangot, mert épen semmi sem találkozék benne, a mi nekik szükségesebb szer lett volna, így tehát fegyver sem, és Szodoray kénytelen volt puszta kezekkel követni szabadítóját. Ez azért a gyertyával elő ment, s védenczét a rejtek ajtón át, melyet maguk után ismét bezárt, egy alacsony tornáczba vezeté, ezen keresztül egy kis üregbe értek, hol több teli zacskó hevert a földön, ezek közül a legnagyobbikat bal hóna alá vette Móre, és némán tovább ballagott. Az üreg másik végén ismét egy szikla torkolat mutatkozék, ez annyira alacson volt, hogy a bemenőknek csak erősen hajolva lehetett tovább haladniok. A tornácz fölfelé tekergett, s végre egy erős durva ajtó előtt megszűnt. Móre letevé zacskóját, a gyertyát baljába fogta, s jobb kezével gubája alól egy kulcsot húza ki, melynek otromba idoma nyilván vallá, hogy vagy ő maga, vagy nembelieinek egyike volt készítője.

— Tekintetes nagyságos úr, ha az ajtón kívül senki sem áll, meg vagyunk mentve — suttogá a czigány. Ilka, kit az egész úton kedvese vezetett, lihegni sem mert, és keményen simult Szodoray oldalára. Móre már föl akará nyitni az ajtót, de azon pillanatban kívülről lépések és beszéd hallatszott, a czigány hirtelen eloltá a gyertyát és védenczeit kezüknél ragadván, az ajtó sarkánál egy a sziklába kissé benyúló üregbe húzta. Itt lélegzet elnyomva vonultak meg, és szívök sűrű dobogását kivéve a zajos élet minden jele eltávozék tőlök, csak Ilka reszketett minden tagjaiban, alig tartva föl magát kedvese vállain.

— Az átkozott hajdúk hamar nyomunkba akadtak; de a rabokat magammal hurczolom, míg csak lehet, — föl a hegyekbe futunk Máramaros felé. — Zúga egy hang az ajtón kívül s könnyen ismerhető vala Pintye Gregor szava.

— Már pedig Nagybánya felől is közelít üldözésünkre egy csapat. — Mondá egy másik hang, s egyszerre vele a kulcs is nyikorgott, az ajtó egészen kinyílt, és Pintye Gregor belépett, utána Marosán, a haramia hirtelen becsapta az ajtót, és ismét bezárá, s haladék nélkül tovább ment kisérőjével együtt, a sötétben nem is gyaníthatva foglyai oly közellétét, annál kevésbbé, mert a napvilág betörő fénye ellen árnyékot vetett rájok a benyitott ajtó is. Rabjaink, mély csendben maradtak, míg a haramiákat elég messze nem gondolák, ekkor Szodoray az ajtóhoz ugrott, elvevén Mórétól a kulcsot, halkan felnyitá az ajtót, s épen oly csendesen kiléptek mind a hárman. Szodoray ismét bezárá az ajtót s a kulcsot benne hagyá kívülről, hogy akadály lehessen Pintye Gregornak a felnyitásban. És minden sebességgel Nagybánya felé siettek, hogy az onnan jövő csapattal találkozhassanak.

Pintye Gregor és Marosán foglyaikra nem akadván, annál inkább elhültek, mert épen megfoghatlan vala előttök, hogy szabadulhattak meg, erőszakos kitörésnek semmi nyoma sem látszott, az ajtók zárva valának s a barlang titkos járásait Pintye Gregor véleménye szerint csak ő maga és új beavatottja Marosán tudák, mert Mórét a huszti követség óta holtnak vélte. Lámpással kezdék tehát a barlangot

vizsgálni s legelőbb is rejthelyeit, most vevé csak észre a kapitány, hogy kincstárából a legkövérebb zacskó hibázik, ez tovább vezeté, s a dugott nyilás ajtajánál, az itt-ott kőporral fedett földön lábnyomokra talált.

— Itt kellett szabadulniok — ez leány-nyom, — kiáltá a haramia, nyitni akará az ajtót, de midőn a kulcsot bele dugá, vevé csak észre, hogy egy más kívülről van a zárban, — csak most szökhettek el, mióta itt vagyunk, vágjuk be az ajtót — s fejszéjét ragadá.

— Menjünk ki a másik úton, így eláruljuk magunkat, s dugott járásunkat. — Mondá Marosán.

— Az nagy kerület lenne, s ha már annyian tudják titkunkat, egy ajtó roszul fogja védeni. — Felelé vezére, de az alatt már be is dűlt az ajtó, még erősebb csapásai alatt. S most a kijátszott boszú, s önbátorságának veszedelme egyiránt tüzelvén, majd öntudat nélküli dühösségben rohant a haramia a magos sziklaút felé, hová csapatját rendelé.

NEGYVENNEGYEDIK SZAKASZ.

Pintye Gregor iszonyú vakmerősége s annak foganatja. — Az egész dolog vége felé megy.

Az országúttal határos erdő szélén állott a haramia csapat, midőn Pintye Gregor hozzá érkezék. Boszúvágya még önbátorsága iránti gondoskodásán is győzött, és szét akará embereit küldeni a szökevények felkeresésére, de őrei jelenték, hogy a szoros út mindkét oldala felől erős csapatok közelgenek, s további mulatás veszedelmes lehetne. Boszankodva engede tehát a szükségnek, s parancsolatjára indult fel csapatja a hegyekbe Máramaros felé. Alig haladtak azonban néhány száz lépésnyire, midőn egy síkabb nyilt helyre érkezvén, egészen váratlanul egy fegyveres csapat akadt elébök; ez a haramiáknál kétszer, sőt háromszor is számosabb lehetett s jól fegyverkezett emberekből állott, kik Máramaros vármegyétől valának küldve a haramiák üldözésére. Ezen veszedelmes helyzetben a kétségbeesés is nevelé Pintye Gregor természetes merészségét, nem tekintve az ellen nagyobb számát, hirtelen rendbe

szedé haramiáit, s egy vakmerő rohanást parancsolt, de ellensége tudósítva lévén a zsiványok közellétéről, jobban vala elkészülve, s minekelőtte ezek puskáikat elsüthetnék, már azok jól irányzott lövésekkel legalább is felével csekélyebbé tevék Pintye Gregor csapatát, s a rohanást megelőzve, maguk támadták meg az elgyengülteket. A csata heves, de rövid volt, mert az élő haramiák mindenik több ellenségtől vétetvén körül, csak hamar részint elfogattak, részint megölettek, egyedül Pintye Gregor volt képes, magát ereje és ügyessége által kimenteni a közveszedelemből, természeti gyorsaságát igen növelvén megkeményült kóbor élete, nem csuda, hogy üldözői közül egyik sem érheté utól, s így sérv nélkül jutott a magos útra. Ennek azonban minden torkolata már hajduk által volt elfoglalva, így jobbról és balról bizonyos volt a fogság, hátulról nyomában az üldözők, s előtte a meredek sziklafal, melynek szédítő magasságát és simaságát már említettük, de mégis csupán erre lehetett szabadulást reményleni, idő legkisebb kétkedésre sem vala. Pintye Gregor egy pillanattal átlátá az egész veszedelmet, oly gyors volt elhatározása is; puskáját vállára veté s vasnyársát lábai közé szorítva, mint a gyermekek pálczalovaikat, ennek hegyét keményen a sziklafal párkányába nyomá, s hátát is hozzá szorítván, villámsebességgel és minden sérv nélkül ereszkedék le a borzasztó magasról, mert karjainak ereje által a hegyes nyárs bevéste magát a sziklafalba, s tetejétől aljáig egy karczolatot képezvén, a rohanás minden sebessége mellett is akadályoztatá az erőszakos elesést. Üldözői,

kik az út két végén tanui voltak a haramia képtelen vakmerőségének, nem győzték azt eléggé bámulni, sok talán inkább borzadtak a hallatlan tett látásán, mint maga Pintye Gregor véghez vitelén. A haramia lent a fák közé vonta magát, s innen két út nyilt szabadulására, egyik keresztül a barlangon, a hegy másik oldalára, de ez többé nem vala bátorságos, mert Szodoray, annak tulsó oldalát már könnyen elállhatá. A másik, mint már említettük, a tengerszem szélein a fürészmalomhoz vitt, ezt választotta Pintye Gregor csak azért is, mivel nem vélte, hogy ezen oldalt is elfoglalták volna már a hajdúk. Ezen reménytől kecsegtetve sietett kitűzött czélja felé, hol bizonyos szabadulását várta, s képzelhetlen gyorsasággal haladott a tó melletti veszedelmes úton, s azon sziklához érkezék, melyen a tengerszem árjai egy vízomlásban zúgtak alá, ennek közvetlen tövében feküdt a malom, üldözői minden oldalról a hegy magosában követték, s tőlök végképen megmenekedni, leereszkedni akart azon ösvényen, mely szorosan a vízomlás szélén a fürészmalomhoz kanyarodott, s alól az erdő sűrűjében mentve volt nagy kerületet tevő üldözői előtt. Azonban alkalmasint a kergetők kurjongása által fölijesztve, az épületből hajdúk léptek ki, előttök Karácson Tivadar.

— Itt a zsiványok királya, most el nem kerüli az akasztófát, — kiáltá egy hajdú.

— Az akasztófát? — dörgé Karácson, és szemei a szólóra s a haramiára villogtak, egy gondolat lobbana által fején: mi szégyen lenne, ha Pintye Gregor az akasztófa alatt testvérének vallaná magát?

Villámsebességgel ereszkedék le . . .

Ezt meg kellett előzni, a haramia halála úgy is elkerülhetlen volt, ne történjék tehát hóhér kéz által. Hirtelen előragadá puskáját a hajdú, testvérére irányzá s elsüté, a golyó azon pillanatban találta homlokba a haramiát, midőn ez, puskája töltetlen lévén, baltáját veté testvérére, de a lövés elgyengíté kezét s így a balta fáradtan csapta vállba Karácsont, alig okozva egy kis daganatot. A haramia halva rogyott a sziklából a zúgó patak mélyébe, s az esők által magasra dagadt örvény hatalma ismét fölveté tetemét, s az első sziklához zúzta, innen villám csavargásokban vitte tovább, s erőszakkal veté a malomkerékhez, hol egy darabig fölakadt, míg a rohanó habok ismét tovább hurczolák. Teste másnap lent a völgy mélyében találtatott egy szikla aljában, de úgy összezúzva és töretve, hogy alig ismert reá Karácson Tivadar, ki saját kezével ásott a patak mellett számára sírt, és ő egyedül is temeté el, minden segéd és tanu nélkül.

S a mint fölhányva volt a sír, reá borult a vad hajdú, s átkozta a benne nyugvót, de átka inkább fájdalmából, mint gyűlölségből származott, s talán csak azért tevé ezt, hogy az átok haragjával nyomhassa el azon szelidebb érzetet, mely a teremtés gyászos munkája között fájdalmat és bút gerjeszte szívében; szégyenlé ezt a durva lelkű, a fájdalom minden jelét férfiatlan gyengeségnek tartván, s képesebb lett volna, míg hatalmában állott, inkább mindent elkövetni, mintsem könyezni. Vannak pillanatok, melyek a legelkeményültebb emberben is kitöretik a lágyabb érzelmeket. Tivadar ezen álla-

potban volt most, meg-meg akadozott átkozódásaiban, végre elnémult, — szíve szorongott, — keble dagadt, — s a mi talán életében alig történt, — könyei megeredtek. Visszavoná most előbbi átkait, és szánni kezdé boldogtalan testvérét, kit zabolátlan indulatai kitaszították az emberi társaságból, s ki ezt megboszúlni akarván, magát annak ostorává és gyalázatává tette. Búsongásából a hajdút, őt keresni jövő emberei verék föl, hirtelen letörlé könyeit, megrázá magát s közönséges komolyságát ismét föl vevé, tovább ment velök; de sokáig marczangolá még azon gondolat: ily gyászos végre jutott az én testvérem, — a híres haramia Pintye Gregor!!!

UTOLSÓ SZAKASZ.

Mely az utóbbiak után következik.

Szodoray és Ilka a haramiák barlangjából kiszabadulván, elérték azon csapatot, mely Nagybányáról a haramiák üldözésére küldetett, innen a városba mentek, onnan pedig az utak már bátorságosak lévén, szerencsésen haza értek Fertős-Almásra. Az itt uralkodó örömöt leírni fölösleges volna, csak azt említjük tehát, hogy megérkezésük után harmadnap a kézfogó és nem sokára a lakodalom is tartatott Szodoray Boldizsár és Szirmay Ilona között, s hogy ők, mint szerelmük érdemelte, rokonaik és gyermekeik körében sokáig és boldogul éltek, s csak akkor komorult el házasságuk ege, midőn több évek mulva előbb is Ilkának anyja, azután bátyja az igazak békés álmába szunnyadtak.

Így a boldogság révébe vezettük hősünket és hősnőnket, csak az van tehát még hátra, hogy többi ismerőseinkről is tudósítsuk olvasóinkat, a mit a bevett szokás szerint ezennel és szép renddel megteszünk.

Bagosy és Babocsay, övék legyen az elsőség, mert ők nagy hazafiak, és a hon bajnokai valának, szívökben híven buzgott a magyar vér. Ők tehát még soká éltek, s az első alispáni hivatalban szerettetve, s tiszteltetve mindenektől, mint magos érdemeik kivánták, s messze terjedt el dicsőségük, melyet a tatárok elűzésében szereztek.

Karácson Tivadar a tatárok ellen mutatott vitézsége jutalmául nemessé lett, Karácsonyi névvel. Ő tovább is a vármegye szolgálatjában és a haramiák legkeményebb üldözője maradt. Testvéréről életében egy szót sem említett, csak halála után akadtak örökösei azon írásra, melyben apjának élete foglaltatott, s ez alá Tivadar saját kezével jegyezte föl a következő szavakat: — Ezen szerencsétlen öregnek egyik fia én valék s a másik Pintye Gregor, — a híres haramia, kit nehogy szégyenemre az akasztófára jusson, saját kezemmel lőttem agyon.

Pióćza Kristóf nagybányai chirurgus és borbély feleségével Judith ifjasszonynyal. Kristóf mester kipirongattaték a város tanácsa által, miért nem nyeste légyen el nyakát Pintye Gregornak, de mivel ő volt, ki a borsai szorosnál, a magyar rabok köteleit fölvágta, a vármegye alkalmasint azon elvtől vezéreltetve, hogy egy embert ezerek kárával jutalmazzon meg, kieszközlé neki Nagybányán és határában az egyedül borotválható és seb-gyógyítható jogot, vagyis más szavakkal, míg ő élt, nem volt szabad Nagybányán és határában magát más borbélynak mutatni is. Ezen jogban igen sokat bízhatott Kristóf mester, mert mióta bírásába jutott, sokkal többet borotvált

véressé, mint azelőtt, s általában azóta nem lehetett Nagybányán oly szép sima állakat látni, sőt egy-két kificzamodott lábat, a helyett, hogy helyre húzta volna, még félrébb igazított. A mi pedig feleségét illeti, Pióczáné ifjasszony, folyvást a papucsot villogatá, míg férje, kit a rosz nyelvszokás urának is nevezett, csak a borotvával dolgozott, túrós haluskái ugyan egy idő óta bővebben jelentek meg, és szomszédai, egész vénségéig mindig tudtak a fiatal bányász tisztéhez hasonló történeteket mesélni, sőt a menyecske nyilván meghallá, hogy urának igazsága volt, midőn a tatárok kutyafejeit eltagadta, mindazonáltal a lakósok maig megmaradtak régi hitöknél, s a tatárokat folyvást kutyafejű melléknévvel tisztelik; de azért Piócza viszonya feleségéhez csak olyan volt, mint Aeolusé Júnóhoz, midőn az Istenek királynéjának ezt felelte:

Tuus, o regina, quid optes
Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

Stiffelbauer még sokáig maradt városbíró, vagyis mint ő mondani szokta «Judex Liberae Regiae ac Montanae Civitatis Nagy-Banyensis.» — Hundeshagen hasonlókép sokáig volt jegyző, és folyvást oppositiót képezett a tanácsban, később maga is városbíró lett, de ekkor tökéletesen megfeledkezve előbbi elveiről, egészen Stiffelbauer úr nyomdokaiba lépett.

Kordován János hajdan csizmadia czéhmester, most nagybányai senator, és a város védelmezésének bajnoka a tatárok ellen, sokáig ült a tanácsban, hol

híven viszhangozta a városbíró utolsó szavait, s csak akkor beszélt egyebet, ha átlyukasztott kalpagját emlegetheté, vagy pedig azon kovács ellen szólhatott, ki a tatár rohanás idejében, a csizmadiákat úgy meggyalázta. Kalpagja pedig otthon függött minden látogatónak unalmára. Csak egy szerencsétlenség érte szegényt senátori pályafutásán, leánya tudniillik, kit legalább is szenátornénak készített, inasába szeretett, ki a tatárok ellen a csizmadia czéh artilleriát, a vén puskát kormányozta, és mesterének kalpagját oly irgalmatlanul meglőtte. Ez most fenyegeté Kordovánt, ha leányát neki nőül nem adja, ki fogja hirdetni az egész világnak, hogy kalpagját nem tatár golyó fúrta által, leánya is fejeskedett; mit tett volna a boldogtalan senátor? a dicsőség fentartásának vágya győzött, — össze adá őket, gondolván, hogy ő is csizmadia inasból lett senátor.

Gerai Mahmud Abdul khán sorsáról nem tudósíthatjuk voltaképen olvasóinkat, mert házassági élete a szultán kisasszonynyal a hárem titkai közé tartozik, csak azt mondjuk, hogy apja után ő uralkodék, gyermekeinek pedig alkalmasint kellett lenni, mivel maradékai most is élnek.

Donnerbaumsbergi Türkenfrasz Gottlieb Konrád Friederik, mint mondá római szent birodalmi lovag és több potentátok ármadájában dragonyos kapitány, még sokat marchirozott, retirált, evett, ivott a világon ide s tova, Muszkaországban jó darabig mulatott, de nyugtalan lelke, vagy más okok ott sem hagyák nyugodni, s ismét kalandor éltéhez látott. Ott volt, midőn Wallis és Neuperg Nándor-Fejérvárt a törö-

köknek által adták, s ezen capitulatiót ő a taktika postulatumának declarálta, még sokkal azelőtt ellenben Marlborough és Eugen dicsőséges diadalmukat Hochstädtnél egy vakmerő gondatlan tettnek nevezte. Végre sok kalandjai után, melyeket, ha valaki összeszedni akarna, ezen czím alatt «Tál és pohár» legillendőbben bocsáthatná közre — retirádát fuvatott a halál, és berukkolt az

«edisti satis atque bibisti :
Tempus abire tibi est»

örök bíróhoz, rapportirozni ezen életéről, megtévén azon nagy retirádát, melyet még a legvitézebb hadvezér sem került ki.

Bogdanu Gyurka, a moldovai bojár és kapitány. Ez fösvénységének méltó büntetését kapta. Ujra kiütvén a háború a törökök ellen, Szodoray még egyszer fölkelt hazája ellenségére; a Moldovába küldetett seregnél volt, s egy csatában a török mellett harczoló Gyurkára akadt, ki az ismert párduczbőrrel és kócsaggal volt ékesítve. Most teljesedék Szodoray kivánsága, egy csapás leüté a bojár fejét, és vagyona ismét vissza került birtokába.

More a czigány elveszté a barlangból kivitt pénzt, mely Pintye Gregor minden kincseivel, részint az igaz birtokosoknak vissza adatott, részint kárpótlásokra fordíttatott. More azonban ezt nem nagyon sajnálta, mert neki Szodoraynál mennyei élete, az az elég inni és enni valója, veres nadrága, zöld dolmánya, és semmi dolga sem volt, nyáron a napon hevert, télen a cselédszobában; a suton legfeljebb,

ha unalomból egyet hegedült, vagy néha egy jó öt-lettel a házat megnevetteté.

Pintye Gregor emlékezete annyira fölmaradt, hogy mint hajdanában Julius Caesártól és Augustustól minden római uralkodó Caesárnak és Augustusnak, az első Ptolomaeustól pedig minden egiptomi király Ptolomaeusnak hivaték, mint az ily elnevezéseknek a történetben még több példái is vannak: úgy Máramarosban még ma is minden tolvaj, ha csak két font sót lopott is, Pintye Gregornak neveztetik. Sőt most is foly a köznép szájában egy monda, mely szerint Pintye Gregor nyugtalan lelke azon barlangban, hol kincseit tartá, mintha azokat keresné, hiúz képében maig is kóborol, és minden utasnak mutattatik azon hasadék, melyet a leírt magas útnál, merész lerohanásakor vas nyársa vésett a sziklafalba.

E szerint a lehetőségig híven tudósítván olvasóinkat mindenkinek sorsáról, örömmel és bátran kiálthatunk föl, hogy történetünknek

VÉGE.

TARTALOM.

Lap

KÉPJEGYZÉK.

